

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU
ȘCOALA DOCTORALĂ DE PSIHLOGIE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 37.015.3+159.922.8(043.3)

**POPA RODICA
BULLYING ȘI STIMA DE SINE LA ELEVII DE VÂRSTĂ ADOLESCENTINĂ**

Specialitatea: 511.02 - Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Teză de doctor în psihologie

Conducător științific:

Șleahțițchi Mihail,
doctor habilitat în psihologie, doctor în pedagogie,
profesor universitar

Autor:

Popa Rodica

CHIȘINĂU, 2023

© Popa Rodica, 2023

CUPRINS

ADNOTARE.....	6
LISTA ABREVIERILOR.....	9
INTRODUCERE.....	10
1. REPERE TEORETICE PRIVITOARE LA BULLYING ȘI STIMĂ DE SINE.....	21
1.1. Dimensiunile teoretice ale bullying-ului.....	21
1.2. Trăsăturile de personalitate și comportamentul de tip bullying	26
1.3. Stima de sine	38
1.4. Concluziile capitolului 1.....	46
2. CERCETAREA RELAȚIEI ÎNTRE BULLYING, STIMA DE SINE ȘI TRĂSĂTURILE DE PERSONALITATE LA ADOLESCENȚI	48
2.1. Design-ul cercetării constatative.....	48
2.2. Analiza rezultatelor cercetării constatative.....	57
2.3. Concluziile capitolului 2.....	89
3. DEZVOLTAREA STIMEI DE SINE LA ADOLESCENȚI, VICTIME ALE BULLYING-ULUI	91
3.1. Metodologia experimentului formativ.....	91
3.2. Evaluarea programului de intervenție psihoeducațională.....	106
3.3. Concluziile capitolul 3.....	133
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	135
BIBLIOGRAFIE.....	139
ANEXE	
Anexa 1. Instrumente bullying-ul/stima de sine și coeficienții alfa Cronbach.....	157

Anexa 2. Analiza rezultatelor cercetării constatative.....	167
Anexa 3. Coeficienții de corelație r Pearson stima de sine și intimidare/victimizare.....	180
Anexa 4. Mediile și rezultatele la testul t	187
Anexa 5. Coeficienții de corelație r Pearson între EPQ și intimidare/victimizare.....	193
Anexa 6. Descrierea programului de intervenție.....	199
Anexa 7. Experimentul formativ. Analiza de frecvență a lotului de elevi.....	215
Anexa 8. Testul Mann-Whitney U - omogenității (GE) și de control (GC).....	216
Anexa 9. Medianele în cazul (GE) /(GC).....	218
Anexa 10. Mediile la stimă de sine, pentru (GE) și (GC), înainte și după aplicarea experimentului formativ în funcție de gen.....	220
Anexa 11. Mediile la intimidare și victimizare pentru (GE), înainte și după aplicarea experimentului formativ, global, pentru fete și băieți.....	223
Anexa 12. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, (GE), în cazul fetelor și băieților.....	224
Anexa 13. Mediile la trăsăturile de personalitate pentru (GE), înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți.....	231
Anexa 14. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturile de personalitate măsurate înainte și după intervenție, în (GE), fete, băieți.....	233
Anexa 15. Mediile la stimă de sine pentru grupul de control, înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți.....	238
Anexa 16. Mediile la intimidare și victimizare pentru (GC), înainte și după aplicarea experimentului formativ, per global și pentru fete și băieți.....	239
Anexa 17. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul (GC), fete, băieți.....	241
Anexa 18. Mediile la trăsăturile de personalitate pentru (GC), în testarea inițială și testarea finală, per global și pentru fete și băieți.....	249
Anexa 19. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate..	251
Anexa 20. Mediile la stimă de sine, intimidare și victimizare pentru (GE) și (GC).....	258
Anexa 21. Rezultatele la testul Mann-Whitney U pentru verificarea diferențelor dintre (GE) și (GC).....	261

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA PROPRIEI RĂSPUNDERI.....	273
CV-UL AUTORULUI.....	274

ADNOTARE

**Popa Rodica. Bullying și stima de sine la elevii de vârstă adolescentină.
Teză de doctor în Psihologie. Chișinău, 2023**

Structura tezei: Teza este constituită din: adnotări în 3 limbi (română, rusă, engleză), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 208 titluri, 21 anexe, 138 pagini de text de bază, 15 figuri și 30 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: bullying, intimidare, victimizare, stimă de sine, agresivitate

Domeniu de studiu: Psihologie educațională. Particularitățile psihologice ale adolescenților implicați în bullying-ul școlar.

Scopul cercetării: Proiectarea, interpretarea și validarea experimentală a unei platforme epistemice inedite, cu referire la studiul formelor de manifestare a bullying-ului școlar în relație cu stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine a adolescenților, victime ale bullying-ului școlar.

Obiectivele cercetării: 1). Studiarea literaturii de specialitate privitoare la tema cercetării; 2). Stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare; 3). Investigarea formelor de manifestare a bullying-ului în relație cu nivelul stimei de sine; 4). Determinarea legăturilor dintre trăsăturile de personalitate și bullying în funcție de variabilele: gen, filiera liceală, mediu de rezidență; 5). Proiectarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihoeducațională având ca obiectiv dezvoltarea stimei de sine a elevilor de vârstă adolescentină, victime din bullying; 6). Elaborarea concluziilor și stabilirea unui set de recomandări privind gestionarea situațiilor de bullying la elevii adolescenți.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în evidențierea corelației între nivelul stimei de sine și formele bullying-ului, influența trăsăturilor de personalitate asupra comportamentelor de bullying, identificarea strategiilor optime de dezvoltare a stimei de sine apte să influențeze scăderea incidenței cazurilor de bullying școlar; evaluarea efectului programului de intervenție psihoeducațională asupra stimei de sine la adolescenți, victime ale bullying-ului școlar.

Noutatea și originalitatea științifică: Utilizarea pentru prima dată la nivel național a scalei APRI-BT în cercetarea intensității și dimensiunilor bullying-ului la adolescenți; cercetarea anumitor aspecte ale relației dintre formele bullying-ului (intimidare și victimizare), stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională în vederea creșterii stimei de sine la elevii adolescenți, victime ale bullying-ului.

Semnificația teoretică: Rezultatele acestui studiu completează spectrul cunoștințelor existente în domeniu cu o serie de noi abordări referitoare la formele de manifestare a bullying-ului în raport cu evoluția stimei de sine și apartenența la gen, filieră liceală și mediul rezidențial.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în configurarea portretelor adolescenților implicați în acte de bullying și elaborarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru dezvoltarea stimei de sine la adolescenții afectați de bullying; programul de intervenție poate constitui baza unui ghid metodologic pentru profesorii din școli, interesați de rezolvarea acestei probleme.

Implementarea rezultatelor științifice: Materialele rezultate din proiectul de cercetare au fost utilizate în activitățile de seminar ale studenților din cadrul DPPD al Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Programul formativ a fost utilizat în formarea și pregătirea psihologilor, profesorilor consilieri școlari din cabinetele școlare de asistență psihopedagogică.

АННОТАЦИЯ

Попа Родика. „ Буллинг и самооценка в юношеском возрасте”, диссертация на соискание ученой степени доктора психологических наук, Кишинэу, 2023

Структура диссертации: диссертация состоит из аннотаций на 3-х языках (румынский, русский, английский), списка сокращений, введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 208 названий, 21 приложений, 138 страниц основного текста, включает: 15 рисунков и 30 таблиц. Результаты исследования опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: буллинг, травля, запугивание, виктимизация, самооценка, агрессия.

Область исследования педагогическая психология.

Цель исследования: разработка, интерпретация и экспериментальная проверка новой эпистемологической платформы, применительно к изучению форм проявления школьного буллинга по отношению к самооценке и особенностей личности, разработка и реализация программы психолого-педагогического воздействия на повышение самооценки подростков, пострадавших от школьного буллинга.

Задачи исследования: исследование форм проявления буллинга в зависимости от уровня самооценки; определение связи между личностными чертами и буллингом по принадлежности к полу, школьной и социальной среде; разработка, внедрение и проверка программы психолого-образовательного вмешательства с целью развития самооценки учащихся-подростков.

Решённая значимая научная проблема исследования состоит в выявлении взаимосвязи между уровнем самооценки и формами буллинга, влиянии черт личности на буллинговое поведение, выявлении оптимальных стратегий формирования самооценки, способных повлиять на снижение случаев школьного буллинга; оценка влияния программы психолого-образовательного вмешательства на самооценку подростков, пострадавших от школьного буллинга.

Научная новизна и оригинальность исследования заключаются в теоретическом и экспериментальном обосновании феномена буллинга, использование румынской версии опросника Adolescent Peer Relations Instrument – Bully / Target - инструмент для оценки агрессивного поведения, впервые на национальном уровне, при исследовании интенсивности и масштабов буллинга у подростков; исследование отдельных аспектов взаимосвязи форм буллинга, самооценки и особенностей личности; разработка и применение программы психолого-образовательной интервенции с целью повышения самооценки подростков, пострадавших от буллинга.

Теоретическая значимость: результаты исследования дополняют спектр существующих знаний в области, касающихся форм проявления буллинга в связи с эволюцией самооценки и принадлежности к полу, школьной и социальной среде.

Практическая значимость заключается в составлении психологического портрета подростков, вовлеченных в акты буллинга и разработке программы психолого-педагогического воздействия на формирование самооценки у подростков, пострадавших от буллинга; интервенционная программа может стать основой методического пособия для школьных учителей, заинтересованных в решении этой проблемы.

Внедрение результатов исследования: в практику образовательного процесса студентов Университета «Дунэреа де жос» в городе Галаць, на факультетах психологии в вузах Молдовы; в национальных проектах; в учебные курсы в процессе обучения и повышения квалификации школьным психологам, воспитателям и учителям в рамках научно-методических семинаров.

ANNOTATION

Popa Rodica. Bullying and self-esteem in adolescent students Psychology PhD Thesis. Chişinău, 2023

The Structure of the thesis: The thesis consists of: annotations in three languages (Romanian, Russian, English), the list of abbreviations, an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography of 208 titles, 21 annexes, 138 core text pages, 15 figures and 30 tables. The results of the research have been published in 13 scientific papers.

Key-words: bullying, intimidation, victimization, self-esteem, aggressiveness.

Field of study: Educational Psychology. The psychological peculiarities of the adolescents involved in school bullying.

The purpose of the research: Designing, interpreting and the experimental validation of a novel epistemic platform with reference to the study of the forms of manifestation of school bullying and its relation with the teens' self-esteem and traits of personality. Designing and implementing a psycho-educational intervention programme meant to raise the self-esteem in adolescent students, victims of bullying.

The aims of the research: 1). Studying specialty literature regarding the theme of the research; 2). Establishing the research methods and techniques; 3). Investigating the forms of manifestation of school bullying and its relation with the level of self-esteem; 4). Establishing the connections between the traits of character and bullying according to variables: gender, sort of high school, residential environment; 5). Designing, implementing and validating a psycho-educational intervention programme whose objective is the development of self-esteem in adolescent students, victims of bullying; 6). Drawing up conclusions and a set of recommendations about the management of the instances of bullying of adolescent students.

The Results obtained that contribute to the solution of the main scientific problem consist of highlighting the correlation between the level of self-esteem and the forms of bullying, the influence of personality traits on bullying behaviour, identifying the optimal strategies for developing self-esteem able to influence the decrease in the incidence of school bullying cases; the evaluation of the effect of the psycho-educational intervention programme on self-esteem in adolescents, victims of school bullying.

The novelty and scientific originality: Using for the first time the APRI-BT scale at the national level in order to investigate the intensity and dimension of bullying in adolescents; the research of certain aspects of the relation between the forms of bullying (intimidation and victimization), self-esteem and personality traits; designing and applying the psycho-educational intervention programme with a view to increasing self-esteem in adolescent students, victims of bullying.

The theoretical significance: The results of this study completes the spectrum of existing knowledge in the field with a series of new approaches regarding the forms of manifestation of bullying in relation to the evolution of self-esteem and belonging to gender, sort of high school and residential environment.

The practical value of the paper consists in setting up the portraits of teenagers involved in acts of bullying and designing a psycho-educational intervention programme for the development of the self-esteem in adolescents affected by bullying; the intervention programme can form the basis of a methodological guide for the teachers of schools interested in solving this issue.

Implementing the scientific results: The materials derived from this research project have been used during the seminar activities of the DPPD students of the 'Lower Danube' University in Galati. The training programme was used in the training and preparation of psychologists, school counselors from school offices of psycho pedagogical assistance.

LISTA ABREVIERILOR

BVQ - Bully / Victim Questionnaire

DM - Diferența dintre medii

GC - Grup de control

GE - Grup experimental

EPQ- Eysenck Personality Questionnaire

MAO- Metoda Aprecierii Obiective

O.M.S-Organizația Mondială a Sănătății

OBQ - Olweus Bullying Questionnaire

RSES- Rosenberg Self-Esteem Scale

PEN - Psihotism-extraversiune-neuroticism

STAI- Inventarul Stărilor și Trăsăturilor de Anxietate

SWOT- Puncte tari (Strengths), puncte slabe (Weaknesses), oportunități (Opportunities), amenințări (Threats)

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problematicii cercetate. Tema acestei lucrări este destul de nouă în preocupările teoretice și de cercetare aplicată, deși, de mai multe secole, filozofii au atras atenția asupra violenței originare a speciei umane. Îl avem în atenție în primul rând pe gânditorul englez Thomas Hobbes, care a lansat faimoasa teză a naturii umane dominate, prin excelență, de agresivitate față de semenii („Homo homini lupus”). Este motivul pentru care acest filozof a adus elogii organizării politice și juridice a societății, ale cărei mecanisme de control social au rolul de a inhiba impulsurile spre agresivitate ale ființei umane. A fost nevoie poate de un secol al celor două războaie mondiale, în care s-au consemnat numeroase scene de atrocitate, pentru ca tema acestei caracteristici structurale a omului să revină în actualitate. Omul este totuși singura specie care a instituit o practică (războiul) ce permite să ucizi semenii fără a avea remușcări.

Nu există dovezi, nu există studii, dar ni se pare de domeniul evidenței ipoteza că personajele implicate în perioadele de criză socială (războaie, revoluții, războaie, demonstrații de stradă) în acte de agresivitate nejustificată au avut în perioada de formare mai multe episoade de comportament de tip bullying.

Termenul care acoperă acest tip de manifestare este preluat din limba engleză și este mai greu de tradus în română. Termenul românesc ce se apropie cel mai mult de înțelesul cuvântului *bullying* este cel de *hărțuire*. Comportamentul de tip bullying este generat de tendința unor persoane de a obține satisfacție, plăcere, din provocarea suferinței unor semenii. Atâta vreme cât suferința este doar de tip psihic, multă vreme autorii unor asemenea acte au scăpat de orice tip de sancțiune. În ultimii ani însă, mai multe state, inclusiv România, sensibilizate de argumentele oamenilor de știință privitoare la consecințele acestui tip de comportament agresiv asupra victimelor, dar și asupra elevilor agresivi, au introdus în legislația acelor țări prevederi privitoare la interzicerea și pedepsirea actelor de tip bullying.

Având în vedere faptul că reducerea incidenței unor asemenea acte se asociază cu un progres în ce privește calitatea vieții, putem considera că cercetările psihologice, sociologice, pedagogice care țintesc această problematică se înscriu într-un curent umanist, semnificativ pentru științele socio-umane din ultimele decenii.

După cum vom sublinia pe parcursul acestei lucrări, cercetările pe problematica bullying-ului au majoritar ca scenă de desfășurare ambientul școlar, adică anii de formare, când încep să se manifeste și ulterior se maturizează trăsăturile de personalitate. Se pornește de la premisa că dacă la această vârstă, când copiii și adolescenții petrec o bună parte din timp în instituții de

educație, educatorii reușesc să înfrâneze pornirile unora dintre ei spre hărțuirea colegilor vulnerabili, dezvoltarea psihică se va realiza în condiții optime. Statisticile în domeniul studiat, aduc în atenție amploarea pe care au luat-o comportamentele de tip bullying în instituțiile de învățământ. Vom ilustra cu câteva date ale cercetărilor de teren:

Un sondaj realizat în Republica Moldova (2019) [26] arată că rata cea mai frecventă de acte tip bullying se înregistrează la nivelul învățământului gimnazial (66,04%), iar la nivel liceal (24,62%). Adolescenții din mediul rural raportează faptul că victimele sunt îndeosebi din rândul copiilor percepuți ca fiind mai săraci. Aproximativ 20% dintre elevi au raportat faptul că se tem de elevii din clasele mai mari, teama fiind mai frecventă la elevii din clasele a VI-a. [26; 30]. O statistică globală a cazurilor, realizată pe baza cercetării amintite, se dovedește îngrijorătoare: 86,85% din elevii din clasele VI-XII se simt afectați de bullying. Victimele bullying-ului reprezintă 70,8% din totalul elevilor, iar agresorii - 41,1%; martorii fiind în procent de 75,6%. [26; 31].

„Potrivit unui raport al O.M.S., România se situează pe locul III în clasamentul celor 42 de țări avute în atenție. Raportul subliniază însă că frecvența bullying-ului crește odată cu vârsta. Se susține în raportul citat că 17% dintre copiii de 11 ani au recunoscut că au agresat alți elevi de cel puțin 3 ori în luna anterioară, la 13 și 15 ani procentajul ridicându-se la 23%.” [205]. Într-un mediu școlar toxic, dominat de agresivitate și comportamente de hărțuire, elevii victime vor avea întotdeauna de suferit și se vor confrunta cu posibile episoade de depresie. În România, 78% dintre copii au fost martori la situații repetate în care un copil a fost lovit și îmbrâncit de către alți copii. [205]

O categorie aparte de adolescenți o formează cei care trăiesc condiția de victime, dar prezintă și impulsuri agresive. Sunt ceea ce Olweus numea *victimele provocatoare*. [119;104]

Programele antibullying au la bază Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (ONU, 1990), în care se enunță ideea că „protecția împotriva abuzului este un drept esențial pentru copii, în special atunci când se iau în considerare efectele negative ale agresiunii atât asupra victimelor, cât și asupra făptuitorilor”.

În cercetarea pe care o vom prezenta în această lucrare, vom avea în atenție relația dintre bullying și stima de sine a elevilor, cu intenția de a identifica o cale de diminuare a efectelor actelor de tip bullying asupra psihicului adolescenților.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare.

În prezent, literatura internațională de specialitate cu referire la tema bullying-ului este foarte diversă și bogată. În Bazele de date internaționale (BDI) la o căutare a termenilor *bullying*, *stima de sine*, *adolescent* s-au identificat în articole publicate în reviste științifice/ journals și

cărți academice 605 articole științifice indexate Web of Science Core Collection, 524 rezultate pentru Scopus/ Elsevier, 3259 rezultate pentru platforma SpringerLink Journals, 4175 rezultate pentru platforma de cercetare Science Direct/ Elsevier.

Ne-am propus în cercetarea noastră să analizăm raporturile ce pot exista între formele de manifestare de tip bullying și stima de sine la adolescenți. În literatura de specialitate a acestei probleme s-a conturat tendința de a cerceta această relație diferențiat în funcție de actorii implicați în actele de bullying: hărțuitorii și victimele. Unii cercetători au extins investigațiile și asupra martorilor. Cercetătorii care au participat la această dezbatere au avut în centrul atenției stima de sine, agresivitatea și victimizarea prin bullying. Manifestarea bullying-ului este semnificativă la această vârstă de tranziție, care este adolescența, cunoscută ca o vârstă a descoperirilor sinelui cu toate riscurile presupuse de concluziile autocunoașterii asupra emoțiilor negative și stării de bine. Cercetări pe tematica stimei de sine la adolescenți în România și Republica Moldova au fost în centrul preocupărilor mai multor autori: A. Băban (1998), I. Racu, (2014), Iu. Racu (2020, 2021), V. Gonța, (2003, 2006), D. Nastas (2002), L. Nacai (2020). Pe plan internațional s-au remarcat autori precum: S. Coopersmith (1967), S. Moscovici (1994), L. Festinger (1954), S. Nelis & W. M. Bukowski (2019), T. Humphreys (2011), C. H. Cooley (2017). De asemenea, problema agresivității prin bullying și problema stimei de sine au fost în centrul interesului unor autori precum: Bălan & al. (2020) [19], É. Debarbieux (2010) [38]; V. L. Marsh (2018) [100]; E. Menesini & C. Salmivali (2017) [102]; D. Olweus (1993, 2013) [119]; [121], V. Robu [158], C. R. Rogers (2008) [160], E. E. Smith al. (2005, 2010) [174], [175], R. De Palma (2011) [123], D. P. Schmitt și J. Allik (2005) [169], C. Salmivalli (2001, 2005) [165], [167]. În România problema agresivității a fost studiată de N. Mitrofan (1996), [105], M. Jigău (2006), [80], I. M. Ropotică (2009) [161], S. Eftimie (2014) [45], și alții. În literatura de specialitate internațională există multe meta-analize cu privire la eficiența programelor antibullying în rândul adolescenților, cea mai cuprinzătoare fiind publicată de M. M. Ttofi și D. P. Farrington (2011), având la bază o analiză din 2009 a aceluiași autori, în care s-a demonstrat eficiența acestor programe. Sinteza concluziei a fost aceea că aplicarea programelor antibullying a determinat reduceri medii semnificative ale procentului elevilor implicați în acte de bullying, fie în rol de hărțuitori sau în cel de victime.

În studiile menționate se dezbate probleme precum cea a prevalenței implicării adolescenților în acte de bullying, a rezultatelor obținute de educatorii preocupați de gestionarea problemelor privind hărțuirile între colegi, normalizarea climatului școlar și chiar problemele privind sănătatea mintală. Studiile internaționale recente din ultimii 5 ani au demonstrat

necesitatea elaborării programelor antibullying în rândul copiilor, încă de la vârste fragede pentru a preveni efectele în plan psihic, emoțional, fizic, social și educațional.

Relația bullying și nivelul stimei de sine, s-a mai cercetat la universități din mai multe centre universitare din lume. Rezultatele obținute până acum, influențate de particularitățile culturale ale grupurilor investigate, nu conduc spre o concluzie unică. Spre exemplu, în țările cu tradiții autoritare s-au obținut anumite rezultate, în timp ce în țările cu tradiții democratice, cu organizare descentralizată a societății, s-au obținut rezultate relativ diferite. Unii dintre ei au descoperit doar o corelație negativă între stima de sine și condiția de victimă, în sensul că adolescenții care sunt victime ale bullying-ului au nivel redus al stimei de sine. În același timp, ei sunt introverți, izolați, singuratici, cu dificultăți de integrare în colectiv. Cei cu stimă de sine înaltă nu sunt afectați de actele agresive ale potențialilor hărțuitori, deoarece aceștia își aleg victimele din rândul copiilor și adolescenților mai puțin rezistenți la astfel de provocări. Când privește agresorii, opiniile sunt împărțite. Unii au ajuns la concluzia că elevii agresori au stimă de sine scăzută (I. Racu, M. Tabora [150]), alții au descoperit și cazuri de agresori cu stimă de sine de nivel mediu sau înalt. Aceiași autori, dar și mulți alții, au fost interesați în cercetările lor și de efectele în plan psihic ale implicării tinerilor în acte de bullying, fie ca abuzatori, fie ca victime. Primii se vor confrunta mai des în viitor cu acte antisociale și vor avea mai frecvent probleme cu legea, victimele vor internaliza mai frecvent trăiri depresive care pot alimenta chiar și ideea nefaste, de tipul actelor suicidare.

Una din problemele de importanță majoră în tratarea bullying-ului este identificarea lui. Cercetarea transversală a bullying-ului se realizează prin intermediul unor chestionare, cum este cel conceput de Olweus [119]; [121] sau de Parada [19]. Acesta din urmă prezintă avantajul că permite delimitarea, atât la nivelul hărțuirii, cât și al victimizării a trei forme: verbal, social și fizic. Un alt avantaj, pentru cercetarea românească este și faptul că instrumentul acesta a fost adaptat și pe populația de vârstă școlară (adolescenți) din România. Ambele chestionare presupun declararea de către fiecare respondent a stărilor pe care le trăiește în legătură cu temele descrise de itemii chestionarului, ceea ce imprimă informațiilor colectate astfel un oarecare subiectivism. În atenția multor autori se află și rolul martorilor (spectatorilor), neafectați, dar prezenți la spectacolul de hărțuire. Aceștia au fost mai puțin luați în considerare de către alți cercetători, deși joacă un rol foarte important în consumarea acestei demonstrații de cruzime, pentru că oferă un feed-back pozitiv hărțuitorilor prin susținerea silențioasă a comportamentului agresiv (Salmivalli, 1999), dar și prin participări active, precum râsul. În colectivitățile în care se produc frecvent acte de tip bullying, și martorii au de suferit sub aspectul performanțelor școlare, deoarece sunt sustrași de la activitatea de învățare. De regulă nu intervin în favoarea victimelor

de teama de a nu deveni ei înșiși victime și nici nu informează pe profesori pentru a nu fi taxați ca turnători.

Punând problema nivelului stimei de sine al hărțuitorului, studiul la care ne referim în acest context ne informează că cercetările nu au generat un consens teoretic. Unii autori au arătat că hărțuitorii aparțin categoriei celor cu stimă de sine scăzută, iar alți autori au concluzionat că adolescenții neimplicați în acte de bullying au un nivel redus al stimei de sine.

Într-un articol publicat de C. Salmivalli (Finlanda), intitulat *Consecințele bullying-ului și ale violenței școlare* [167; 1], sunt prezentate mai multe concluzii cu privire la cercetările pe această temă, inclusiv cercetări care-i aparțin, din care spicuum câteva idei: [140; 69]

Persoanele care au trecut prin experiențe de tip bullying, în rol de victime, prezintă următoarele disfuncții: singurătate și anxietate socială; slaba prețuire de sine; abandonul școlar; lipsa satisfacției în grupul de colegi; inadaptare, izolare socială, număr mic de prieteni sau prieteni de slabă calitate; depresie, idei suicidare și chiar comportament suicidar; diverse simptome psiho-somatice. [208; 2].

În privința hărțuitorilor, se precizează că au o imagine de sine relativ ridicată, arată siguranță de sine. Alte cercetări au ajuns la concluzii diferite și anume că hărțuitorii se caracterizează prin anxietate și depresie. Există un oarecare consens în opinia că victimele care sunt și agresive, prezintă un sindrom de inadaptare mai accentuat decât copiii care sunt doar victime. Cercetările longitudinale au evidențiat și alte aspecte interesante. Rigby (2001), pe baza unui eșantion australian de adolescenți, a observat că victimizarea a fost legată de probleme cu sănătatea fizică (cum ar fi dureri de cap, stomac, tuse, dureri de gât etc.) care, probabil, au apărut datorită nivelului ridicat de stres produs de trăirea condiției de victimă. [208; 3].

Într-o cercetare din 2004, C. Salmivalli a avut în atenție trei tipuri de relaționare între colegi: victimizarea, respingerea și lipsa prieteniei, precum și percepția copiilor despre ei înșiși și despre ceilalți, văzuți în trei ipostaze: ostil, nedemn de încredere, incapabil de sprijin sau, dimpotrivă, amabil, de încredere și capabil de sprijin. S-au cules date în trei momente diferite: la început, după patru luni și după 12 luni. La prima evaluare au participat copii din clasele a V-a și a VI-a (11-12 ani, respectiv 12-13 ani). Rezultatele au pus în evidență faptul că victimizarea s-a asociat cu o accentuare a părerii negative asupra colegilor de-a lungul timpului. Cercetarea a mai evidențiat și faptul că postura de victimă nu a dus la scăderea stimei de sine. Stima de sine scăzută s-a dovedit a fi mai degrabă o cauză decât un efect al victimizării.

Interesante s-au dovedit și concluziile lui Dan Olweus (1994) care au urmărit 87 de bărbați ce fuseseră evaluați în clasa a 9-a (și, majoritatea, și în clasa a 6-a) până la 23 de ani. Fostele victime erau relativ bine adaptate din multe puncte de vedere. Dar s-a dovedit că aveau o

stimă de sine mai scăzută și sufereau de depresie mai des decât cei ce nu fuseseră victime. [208; 3].

Salmivalli (2004) a studiat această problemă pe un eșantion format din 274 adulți tineri (145 de bărbați și 129 de femei), implicați într-o cercetare privind intimidarea școlară în clasa a 8-a (1996). Cercetarea s-a realizat prin tehnica chestionarului poștal, ce cuprindea întrebări privitoare la depresie, percepția de sine și percepția celorlalți. S-au primit chestionare completate de la 52,4% dintre bărbați și 78,3% dintre femei.

Rezultatele preliminare au arătat că victimizarea în adolescență, adică în clasa a VIII-a, este asociată cu depresia și părerea negativă despre ceilalți, opt ani mai târziu. S-a mai constatat faptul că victimele actelor de tip bullying s-au perceput ca având un indice de popularitate în colectivul de elevi de nivel redus și de asemenea, că au perceput sprijinul familial ca fiind inconsistent. [208; 4].

În ciuda avalanșei studiilor pe tema relației dintre stima de sine și bullying, concluziile lor, după cum sperăm că am argumentat în cele de mai sus, nu sunt unanime, punctele de vedere extrase din cercetări concrete au un grad ridicat de neconvergență, ceea ce justifică demersul nostru exploratoriu în cercetarea pe care o întreprindem.

Scopul cercetării: Proiectarea, interpretarea și validarea experimentală a unei platforme epistemice inedite, cu referire la studiul formelor de manifestare a bullying-ului școlar în relație cu stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine a adolescenților, victime ale bullying-ului școlar.

Obiectivele cercetării:

- 1). Studiarea literaturii de specialitate privitoare la tema cercetării;
- 2). Stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare;
- 3). Investigarea formelor de manifestare a bullying-ului în relație cu nivelul stimei de sine;
- 4). Determinarea legăturilor dintre trăsăturile de personalitate și bullying în funcție de variabilele: gen, filiera liceală, mediu de rezidență;
- 5). Proiectarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihoeducațională având ca obiectiv dezvoltarea stimei de sine a elevilor de vârstă adolescentină, victime din bullying;
- 6). Elaborarea concluziilor și stabilirea unui set de recomandări privind gestionarea situațiilor de bullying la elevii adolescenți.

Etapele realizării obiectivelor au fost următoarele:

Etapa teoretico-analitică, 2018 - 2019, a constat în studierea literaturii de specialitate, a contribuțiilor principalilor teoreticieni referitoare la problematica studiată, teoriile bullying-ului și semnificația lor, investigarea problematicii, stabilirea metodelor și tehnicilor de lucru, proiectarea cercetării pe dimensiunile ei: constatativă, formativă.

Etapa studiului constatativ, 2019 - august 2021, în care au fost realizate mai multe acțiuni, cum ar fi: stabilirea eșantionului, alegerea metodelor și tehnicilor de cercetare experimentală, a instrumentelor de prelucrare și interpretare statistică, aplicarea instrumentelor de cercetare, interpretarea rezultatelor. Identificarea cauzelor ce conduc la comportamente de tip bullying, a vulnerabilităților adolescenților din mediul școlar, implicați în acte de bullying, atât hărțuitori cât și victime. Această etapă a stat la baza proiectării programului de intervenție psihoeducațională precum și la baza stabilirii grupurilor experimental și de control.

Etapa experimentului formativ a avut două subetape: Prima a început în 15 septembrie și a durat până la data de 15 decembrie 2021 și a constat în aplicarea programului formativ de intervenție psihoeducațională, cu obiectivul dezvoltarea stimei de sine la elevii implicați în bullying-ul din școală; A doua subetapă s-a realizat în luna ianuarie 2022, obiectivul principal a fost retestarea grupurilor experimental și de control pentru a valida programul de intervenție psihoeducațională. Această etapă a fost finalizată cu interpretarea rezultatelor și redactarea capitolului 3 al tezei (februarie - martie 2022).

Etapa redactării finale a tezei (martie - iunie 2022). Este etapa în care s-a realizat sinteza celor trei capitole și s-au redactat concluziile generale.

Ipoteza cercetării: Presupunem că există corelații între nivelul stimei de sine și intimidare/hărțuirea și victimizare din bullying. Comportamentul de intimidare/hărțuire și victimizare din bullying la adolescenți este influențat de nivelul stimei de sine, trăsăturile de personalitate, genul biologic, precum și de factori externi: profilul liceului și mediul rezidențial, iar prin programul de intervenție psihoeducațională presupunem o creștere a stimei de sine și o scădere a nivelului bullying-ului la adolescenții din mediul școlar.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în evidențierea corelației între nivelul stimei de sine și formele bullying-ului, influența trăsăturilor de personalitate asupra comportamentelor de bullying, identificarea strategiilor optime de dezvoltare a stimei de sine apte să influențeze scăderea incidenței cazurilor de bullying școlar; evaluarea efectului programului de intervenție psihoeducațională asupra stimei de sine la adolescenți, victime ale bullying-ului școlar.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constau în: Utilizarea pentru prima dată la nivel național a scalei APRI-BT în cercetarea intensității și dimensiunilor

bullying-ului la adolescenți; cercetarea anumitor aspecte ale relației dintre formele bullying-ului (intimidare și victimizare), stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională în vederea creșterii stimei de sine la elevii adolescenți, victime ale bullying-ului.

Semnificația teoretică a cercetării: Rezultatele acestui studiu completează spectrul cunoștințelor existente în domeniu cu o serie de noi abordări referitoare la formele de manifestare a bullying-ului în raport cu evoluția stimei de sine și apartenența la gen, filieră liceală și mediul rezidențial.

Evidențierea modelelor teoretice privind înțelegerea etapelor de dezvoltare a stimei de sine în relație cu personalitatea adolescenților.

- Tratarea stimei de sine din perspectiva teoriei reprezentărilor sociale (Serge Moscovici, Adrian Nicolau, Mihai Sleahțișchi), considerând stima de sine ca produs al unor reprezentări sociale a imaginii despre o anumită persoană, generată de membrii unui grup. Dacă această imagine este pozitivă, acea persoană își va forma o stimă de sine ridicată, iar dacă este negativă, se va forma o stimă de sine de nivel scăzut.

- Relația dintre stima de sine și bullying va fi tratată având în vedere cele două categorii de elevi implicați în agresivitatea de tip bullying, hărțuitorii și victimele.

- De asemenea, menționăm tratarea stimei de sine din perspectiva relației dintre trăsăturile de personalitate și stările personalității, propunând încadrarea acestui indicator (stima de sine) în categoria stărilor de personalitate, deoarece numai înțelegând ca stare și nu ca trăsătură se poate concepe un program de intervenție psihoeducațională destinat ameliorării ei.

- În capitolul 3, consacrat experimentului formativ, propunem un program de intervenție ce are la bază principiile teoriei cognitiv-comportamentale.

- Rezultatele obținute vor sta la baza elaborării strategiei de acțiune în vederea diminuării bullying-ului în școală.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în configurarea portretelor adolescenților implicați în acte de bullying și elaborarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru dezvoltarea stimei de sine la adolescenții afectați de bullying; programul de intervenție poate constitui baza unui ghid metodologic pentru profesorii din școli, interesați de rezolvarea acestei probleme.

Aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării. Capitolele lucrării noastre de cercetare au fost înaintate spre validare comisiei de îndrumare din cadrul Școlii Doctorale a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. Materialele rezultate din proiectul de cercetare

au fost utilizate în activitățile de seminar ale studenților din cadrul DPPD al Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Programul formativ a fost utilizat în formarea și pregătirea psihologilor, profesorilor consilieri școlari din cabinetele școlare de asistență psihopedagogică.

Prezentăm în continuare lista acestor studii care au fost valorificate și în lucrarea noastră doctorală:

1. Conferința Științifică Anuală „Probleme actuale ale științelor umanistice." Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, 2019, *Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți (studiu de caz)*, volumul 18, partea 2, pp. 207-217;
2. Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației" - Cahul, 6 iunie 2019, *Aspecte teoretice ale bullying-ului în mediul școlar*, volumul 6, partea a II-a, pp. 119-123;
3. Conferința Științifică Internațională „Psihologia în mileniul III – Provocări și Soluții", Bălți, Republica Moldova, 25-26 octombrie 2019, *Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină – demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz)*, volumul 1, 2020, pp. 148-152;
4. Conferința republicană a cadrelor didactice, „Psihopedagogie și management educațional”, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 28-29 februarie 2020, *Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale*, volumul 5, pp. 130-133;
5. Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 05 iunie 2020, Cahul, *Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar (Studiu de caz)*, vol.7, partea a II-a, pp. 130-135;
6. Conferința Științifică Internațională „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului”, U.P.S. „Ion Creangă”, Chișinău, 8-9 octombrie 2020, *Dinamica stimei de sine la adolescenți*, vol.1, pp. 317-323;
7. Conferința Științifică Anuală „Probleme actuale ale științelor umanistice", Analele științifice ale doctoranzilor, Chișinău, UPS „Ion Creangă”, mai 2021, *Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România*, vol.19, partea a II-a, pp. 301-309;
8. Conferința Științifică Internațională „Restructurări psihologice în criză”, A.P.A.R., Brașov, 12-16 mai 2021, ediția XVI, *Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți*, în vol. „Restructurări psihologice în criză”, pp. 162-169 ;
9. Conferința Științifică Internațională „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități", Chișinău, Republica Moldova, 10 decembrie 2021, *Stima de sine a*

adolescenților implicați în relația de bullying, în volumul cu materialele conferinței, pp. 208-212;

10. Conferința Științifică Internațională „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective”, U.S.A.R.B., Bălți, Republica Moldova, 22 octombrie 2021, ediția a II-a, *Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți*, volumul cu materialele conferinței, pp. 81-89;

11. „Psihologie - Revistă științifico-practică”, volumul 38, nr. 1-2, 2021, *Rezultatele unui studiu constatativ asupra bullying-ului școlar*, pp. 67-79;

12. Psihologie - Revistă științifico-practică, nr. 2, 2021, *Perspectiva sociometrică în abordarea stimei de sine a elevului victimă a bullying-ului școlar*, pp. 47-57;

13. Revista Akademos, nr. 4 (67) 2022, *Determinantele psihologice ale comportamentului de tip bullying la adolescenți*, pp.110- 115.

Metodologia cercetării științifice este structurată după cum urmează:

- Evidențierea modelelor teoretice privind înțelegerea etapelor de dezvoltare ale stimei de sine în relație cu personalitatea adolescenților și particularitățile bullying-ului la elevii adolescenți;

- Metode empirice: Chestionarul APRI-BT (Adolescent Peer Relations Instrument–Bully/Target) a fost instrumentul adaptat de școala clujeană cu care am măsurat formele bullying-ului în colectivitățile școlare;

- Chestionarul de măsurare a stimei de sine (Rosenberg), tradus din limba engleză și adaptat pe populația românească de V. Robu;

- Chestionarul de personalitate EPQ (Eysenck Personality Questionnaire) adaptat pe populația românească la categoria juniori de Gh.Perțea;

- Metode statistice de prelucrare a datelor cu ajutorul programului SPSS.20: analiza de frecvență, calcularea coeficientului de fidelitate alfa Cronbach, calcularea coeficientului de corelație r Pearson, teste statistice de verificare și validare: testul t pentru eșantioane independente, testul neparametric Mann Whitney U pentru două eșantioane independente, testul neparametric Wilkoxon pentru două eșantioane perechi.

Sumarul tezei. Teza cuprinde următoarele părți: adnotare în trei limbi (română, rusă, engleză), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, încheiere (concluzii și recomandări), bibliografie, anexe.

Introducerea tratează actualitatea și importanța tezei, descrierea situației în domeniul cercetării, expunerea scopului, obiectivelor, ipotezei cercetării, rezultatele obținute care

contribuie la soluționarea problemei științifice, noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică a cercetării, precum și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării.

În Capitolul I intitulat *Repere teoretice privitoare la bullying și stima de sine*, abordăm conceptele de bază ale cercetării și anume conceptul de *bullying* și conceptul de *stimă de sine*. De asemenea, sunt expuse principalele teorii explicative referitoare la particularitățile psiho-sociale ale bullying-ului, trăsăturile de personalitate și comportamentul de bullying, rolul stimei de sine în dezvoltarea personalității și principalele tehnici destinate ridicării nivelului stimei de sine.

În Capitolul II, denumit *Cercetarea relației între bullying, stima de sine și trăsăturile de personalitate la adolescenți* am avut în atenție metodologia cercetării, ipotezele cercetării, variabilele implicate în experimentul constatativ, descrierea eșantionului, probele psihologice administrate, rezultatele obținute, măsura în care ele confirmă ipotezele, concluziile cu privire la confirmarea ipotezelor bazate pe date statistice.

În Capitolul III cu titlul *Dezvoltarea stimei de sine la adolescenți, victime ale bullying-ului* abordăm descrierea experimentului formativ și verificarea ipotezei conform căreia un program de intervenție psihoeducațională, destinat ridicării nivelului stimei de sine, poate conduce la ameliorarea tensiunilor generate de bullying-ul școlar: reducerea tentației pentru hărțuirea colegilor, creșterea rezistenței elevilor vulnerabili la acțiuni de bullying și reducerea sentimentului de victimizare.

Experimentul formativ s-a realizat pe două grupuri, unul experimental și celălalt de control, programul de intervenție derulându-se numai la grupul experimental. Programul de intervenție a constat în sesiuni de consiliere de grup pentru elevii participanți la experiment.

Concluzii generale și recomandări: Fiecare capitol se încheie cu o secvență conținând concluzii la problematica aceluia capitol, iar, la sfârșitul lucrării vom prezenta sinteza rezultatelor obținute în cercetarea precum și recomandările privitoare la ameliorarea fenomenului bullying-ului din mediul școlar.

1. REPERE TEORETICE PRIVITOARE LA BULLYING ȘI STIMĂ DE SINE

1.1. Dimensiunile teoretice ale bullying-ului

Specialiștii care s-au ocupat de problematica astăzi atât de actuală a bullying-ului au fost obligați să cerceteze legătura acestui concept cu alte concepte, cu mai îndelungată tradiție în cercetările sociale, cum ar fi cel de violență și cel de agresivitate. Fără îndoială, bullying-ul este o expresie a manifestării impulsurilor agresive în grupurile umane, fiind o formă de violență.

Este evident că violența a caracterizat dintotdeauna comunitățile umane, iar progresul social a fost legat de indicatorul reducerii violenței în societate (familie, școală, stadioane, demonstrații etc.). În 1996, Adunarea Mondială a Sănătății, ca organism decizional al Organizației Mondiale a Sănătății, preciza că violența este o problemă de sănătate publică la nivel mondial [102; 25-47]. Un astfel de verdict s-a bazat pe semnalele de alarmă lansate de specialiști prin care se atrăgea atenția asupra faptului că violențele au ca efect negativ apariția sau întreținerea unor tulburări psihice precum nevrozele ori depresiile.

Violența de tip bullying este un tip aparte de violență. Pentru a recunoaște bullying-ul, după părerea mai multor autori, precum Dan Olweus, Cristina Salmivalli și Ersilia Menesini, sunt necesare următoarele condiții asociate: repetiția, intenționalitatea și dezechilibrul puterii. Pornind de la această premisă, autorii consideră că bullying-ul trebuie definit ca abuz sistematic de putere practicat între colegi.

„În contextul școlar, bullying-ul între colegi este cea mai frecventă formă de violență în rândul copiilor și tinerilor. Bullying-ul compromite drepturile copiilor, inclusiv dreptul la educație, așa cum solicită Convenția privind drepturile copilului (Organizația Națiunilor Unite, 1989). Acest tip de comportament prezintă riscuri speciale pentru copiii vulnerabili, cum ar fi copiii cu dizabilități, copiii refugiați sau copiii afectați de migrație, copiii care sunt excluși, copiii care aparțin unui grup minoritar sau, pur și simplu, copiii care diferă de grupul colegilor majoritari.” [102; 25-47].

Cercetătorul care a atras atenția asupra gravității bullying-ului încă din anii 70-80 ai secolului trecut a fost Dan Olweus (Norvegia). În lucrări din 1973 și 1978, autorul definește comportamentul de tip bullying ca „un act agresiv intenționat, efectuat de un grup sau de un individ în mod repetat și mai mult timp, împotriva unei victime ce nu se poate apăra singură.”

[119; 9]. O descriere mai detaliată a comportamentului de bullying găsim în următorul fragment: „Un elev a fost hărțuit (bullied) sau victimizat când el sau ea este expus(ă) în mod repetat și pe o durată lungă de timp unor acțiuni negative din partea unuia sau mai multor elevi. (...) O acțiune este negativă când cineva provoacă sau încearcă să provoace vătămare sau disconfort altei persoane, ceea ce este inclus în definiția comportamentului agresiv. O acțiune negativă poate fi efectuată prin cuvinte (în manieră verbală), de exemplu prin amenințări, sarcasme, tachinare și porecle. De asemenea, este o acțiune negativă când cineva - prin contact fizic - lovește, împinge, ciupește sau pune piedică altcuiva. E posibil să efectuezi o acțiune negativă fără cuvinte sau contacte fizice prin gesturi obscene, prin excluderea intenționată a cuiva dintr-un grup sau refuzând să satisfacă dorințele cuiva.” [119; 8].

Se recunosc în descrierea de mai sus principalele forme ale bullying-ului: verbal, social și fizic. Cei care au avut contact cu elevii și au privit, măcar printr-un geam, comportamentul lor în recreație pot depune mărturie că astfel de gesturi, de reacții se produc în grupurile de copii atunci când ei se simt în largul lor.

Specialistul norvegian amintit mai sus subliniază caracterul repetat al acțiunilor vătămătoare. Acele acte îndreptate împotriva unui elev, la un moment dat, și împotriva altui elev, în alt moment nu trebuie taxate ca acte de bullying. D. Olweus este de acord că victima unei hărțuiri (bullying) poate fi un individ sau un grup, dar subliniază ideea că în mediul școlar victima este de cele mai multe ori un anumit elev. Subiectul cu rol activ în acest act de violență poate să fie un singur elev sau un grup de doi sau trei colegi. Specialistul norvegian precizează în continuare că nu poate fi interpretat ca act de tip bullying atunci când doi elevi cu puteri egale (sub aspect fizic și psihic) se bat sau se ceartă în spațiul școlii. Este legitim să apreciem ca act de bullying numai acele acte când între persoanele implicate există un dezechilibru de putere, ce face ca elevul victimă să se caracterizeze prin incapacitate în efortul de autoapărare contra elevului sau elevilor hărțuitori [119; 9].

Specialistul norvegian propune o distincție între un *bullying direct*, când victima este agresată în mod evident și un *bullying indirect* (ascuns). În acest din urmă caz, victima este ținta unei acțiuni de izolare socială (de excludere din grup). Situația descrisă aici este specifică bullying-ului social. Cercetătorii ar trebui să fie mai atenți la acest al doilea tip de bullying, care este mai puțin vizibil, dar efectele asupra psihicului victimei nu sunt de neglijat. Desigur, nu orice izolare poate fi socotită ca expresie a violenței de tip bullying. De exemplu, izolarea unui copil ca sancțiune pentru un comportament indezirabil, cum ar fi furtul, nu poate fi interpretată ca bullying social. Dacă însă izolarea are alte motive decât intenția colegilor de a sancționa o

anumită faptă reprobabilă, și avem în atenție aici *rasa, religia ori un anumit handicap*, atunci, cu siguranță, se poate vorbi de o acțiune de tip bullying.

Am tratat această problemă într-un articol publicat în urma prezentării unei comunicări la o conferință internațională organizată de Universitatea din Cahul, Republica Moldova, în iunie 2019. În cele ce urmează spicuiam idei (frazе) din acel articol. [129; 119-123].

Termenul *bullying* este preluat din limba engleză, unde *bully* înseamnă *agresor, hărțuitor, bătaș* iar *bullied* semnifică persoana victimă, incapabilă să se apere singură.

Termenul de *violență școlară*, introdus de É. Debarbieux pentru a traduce termenul anglo-saxon de *school bullying*, are în vedere acele manifestări comportamentale exprimate prin hărțuirea între colegi, la școală [38; 88]. Nota specifică abordării specialistului francez constă în strategia multidisciplinară (psihologică, sociologică, pedagogică, antropologică) a problematicii bullying-ului. Preocupările privitoare la violența în mediul școlar debutează în anul 1990, când apare volumul său *La Violence dans la classe*. Urmează câțiva ani mai târziu seria de volume *La violence en milieu scolaire* (1996; 1999; 2001). Cea mai cunoscută dintre lucrările pe această temă a fost *Violences à l'école: un défi mondial?*, tradusă în mai multe limbi, inclusiv în limba română (2010). Deși Debarbieux are o privire critică asupra perspectivei propuse de D. Olweus, totuși valorifică rezultatele obținute în cercetările din școlile norvegiene, pe un eșantion de 140.000 de tineri între 8 și 16 ani. Este de acord cu sensul pe care îl acordă Olweus conceptului de *bullying*, înțeles ca „abuz de putere agresiv și sistematic pe termen lung” [38; 88]. Debarbieux apreciază faptul că specialiștii norvegieni tratează fenomenul violenței școlare din perspectiva efectelor asupra succesului școlar, asupra ambientului social din școli, precum și asupra efectelor psihologice, cum ar fi pierderea încrederii în sine, depresia și, la limită, chiar sinuciderea. În contextul celor de mai sus, se înțelege că *bullying*-ul este doar o parte a violenței.

Din perspectiva lui Debarbieux, noțiunea de *bullying* nu are în vedere violențele între copiii cu statut și forțe egale, și nici alte manifestări ale violenței. Autorul francez critică faptul că *bullying*-ul este interpretat doar din perspectivă psihologică, punându-se accent pe particularitățile de personalitate ale agresorului sau ale victimei, luându-se în calcul de către unii autori și contextul familial, dar, în majoritatea cazurilor se ignoră influența contextului socio-economic și instituțional. Debarbieux evidențiază limitele conceptului de *bullying*, considerând că fenomenul care face obiectul acestor analize își are izvorul în interrelația dintre cauzele individuale, familiale și comunitare, ce țin de contextul socio-istoric și de caracteristicile instituțiilor. Împărtășește ideea enunțată și de alți autori că „trebuie să fim atenți să nu definim locul de origine a violenței ca aparținând numai individului, ci să căutăm să identificăm

nivelurile mult mai profunde ale violenței, care fac parte din cadrele instituționale” [38; 89]. De asemenea, este de acord și cu observația altor cercetători că înțelesul termenului de *bullying* depinde de contextul social al diferitelor țări, ceea ce afectează răspunsurile elevilor la chestionare.

Teorii despre bullying. Cauzele bullying-ului școlar. Principalele teorii care pot fi utilizate în înțelegerea agresivității prin bullying, pe care le vom prezenta în această secvență sunt: teoria psihanalitică, teoria generală a tensiunii interioare, teoria procesării informației sociale, teoria minții, teoria autocontrolului scăzut, teoria socializării primare.

1. *Teoriile psihanalitice* pun accent pe condiționarea instinctuală a comportamentelor agresive în relațiile interindividuale din cadrul grupurilor. Atunci când copiii își simt amenințată poziția în cadrul grupului și se confruntă cu stări de frustrare, își activează strategiile primitive de reacție și devin agresivi [33; 289]. Cei care au cercetat comportamentele copiilor din perspectivă psihanalitică au constatat că acești hărțuitori obțin valori scăzute la caracteristici precum recunoașterea rușinii și respectul față de ceilalți și scoruri ridicate la alte caracteristici, precum transferul rușinii spre ceilalți, sentimentul de aroganță și atitudinea dominatoare. [129].

Dacă Freud a pus accentul pe instinctul agresivității, unul dintre continuatorii lui, psihologul german Jung introduce o altă grilă interpretativă și anume cea a arhetipurilor. Conduitele agresive sunt, după opinia lui, generate de acele arhetipuri care determină tendințele personalității, inclusiv cele agresive. [33; 290].

Actele de *bullying*, ce presupun conduite reprobabile, precum hărțuirea, umilirea, amenințarea și intimidarea, pot fi înțelese ca interpretări expresive ale arhetipurilor.

Din concepția psihanalitică rezultă că unele reacții agresive sunt manifestări prezente ale unor abuzuri suferite în perioada copilăriei.

2. *Teoria generală a tensiunii interioare* pornește de la premisa că actele agresive sunt forme de manifestare ale tensiunilor psihice, prin care înțelegem stări psihice determinate de disconfortul produs de nemulțumirile privitoare la modul în care subiectul acelor trăiri tensionate percepe evaluările negative ale celorlalți. Trăirile deranjante declanșează frecvent comportament agresiv și stări de furie. Reprezentanții acestei orientări adaugă la explicația de mai sus și rolul climatului afectiv tensionat din familie în declanșarea comportamentelor agresive de tip *bullying*.

3. *Teoria procesării informației sociale* avansează ideea că acțiunile agresive s-ar datora unor lacune ale mecanismului de prelucrare a informației, precum și manierei greșite de interpretare a reacțiilor celorlalți membri ai grupului. Adepții acestei teorii propun o listă a trăsăturilor caracteristice abuzatorului, din care enumerăm următoarele: incapacitatea de a lua în

calcul evoluțiile viitoare, deformări în înțelegerea mesajelor celorlalți, incapacitatea de a învăța din experiență, capacități limitate de emiteră a judecăților de valoare, capacitate redusă de empatie etc. [33; 294].

Din alte perspective teoretice, opuse teoriei procesării informației sociale, hărțuitorul apare ca o persoană capabilă de a manevra și controla opiniile și convingerile celorlalți pentru obținerea de beneficii personale. E greșit să subapreciem abilitățile sociale, cognitive ale celor cu atitudini agresive. Se poate, cel mult, invoca insuficiența exersare a acestor abilități cognitive și de percepere socială, precum și deprinderea de a acționa sub impulsul unor emoții puternice ce pot ajunge la furie.

4. *Teoria minții* pleacă de la o premisă opusă celei ce a condus argumentarea în teoria procesării informației sociale, adepții ei dezvoltând ideea potrivit căreia persoanele implicate în acte de hărțuire ar dispune de capacități ridicate de înțelegere a celorlalți, ceea ce asigură un avantaj în manifestarea impulsului de dominare a celor din jur, în acte de bullying direct sau indirect (torturarea psihologică a unei persoane). [33; 297]. Este evident că formele indirecte de *bullying* corelează cu abilitățile sociale și de aceea sunt proprii vârștelor mai avansate. Întrucât maturizarea socială este mai timpurie la fete, bullying-ul indirect este mai frecvent la ele decât la băieți. Adolescenții preferă *bullying-ul* indirect, comparativ cu elevii mici care practică mai mult *bullying-ul* fizic.

5. *Teoria autocontrolului scăzut* dezvoltă teza că una dintre cauzele comportamentului agresiv trebuie căutată în mecanismul autocontrolului. Explicarea motivației actului criminal a reprezentat întotdeauna o dificultate, pe care adepții teoriei autocontrolului scăzut o rezolvă, susținând ideea că „autocontrolul scăzut este sursa principală a actului criminal și a altor comportamente similare acestuia” [33; 300]. Teoria aceasta are ca suport studii experimentale bazate pe utilizarea scalei de autocontrol. Elevii din gimnaziu implicați în bullying activ obțin scoruri mult mai scăzute la această scală comparativ cu victimele de aceeași vârstă ori cu adolescenții din licee. Găsim aici o explicație a faptului că frecvența implicării în acte de bullying este mai mare la gimnaziu decât la liceu. Unii autori propun următoarea listă de indicatori ai autocontrolului scăzut: egocentrismul, atracția pentru riscuri, impulsivitatea, irascibilitatea, preferința pentru activități fizice și pentru sarcini simple.

6. *Teoria socializării primare* se bazează pe conceptul de învățare socială a lui A. Bandura. Socializarea primară, realizată în cadrul familiei, este responsabilă de echiparea copilului cu elementele necesare integrării în colectivitate (limbă, gestică, norme, valori). Învățarea socială se realizează în cea mai mare parte prin imitație și primele modele comportamentale pe care le imită copiii sunt cele oferite de adulții din familie. Mai târziu, la

adolescență, rolul de model al părinților se reduce în timp ce rolul prietenilor se amplifică. Într-o primă fază, asistăm la acte de aprobare a acestor conduite de ironizare și batjocorire, de participare mai mult în calitate de martor, dar, după un timp, putem observa că elevul deja inițiat realizează pe cont propriu astfel de acte. Evoluțiile de acest tip sunt favorizate și de cauze de ordin familial (lipsa afecțiunii în copilărie, neglijarea copilului de către părinți, relele tratamente aplicate minorului de unul sau ambii părinți, toate acestea favorizând apariția și dezvoltarea unor complexe de frustrare ce se resorb prin provocarea de suferințe altora.

1.2. Trăsăturile de personalitate și comportamentul de tip bullying

Dezvoltăm această dezbatere pornind de la sinteza oferită de Gerald Mattheus, Ian J. Deary și Martha C. Whiteman într-o lucrare din 2003, în care găsim o interesantă distincție între *trăsături* de personalitate și *stări* ale personalității.

Trăsăturile de personalitate se referă la aspectele stabile din comportament, cum ar fi extraversiunea sau introversiunea. [101; 100]. *Stările* se referă la caracteristici măsurabile prin diverse instrumente, precum inventarele de personalitate, deoarece ele sunt calități de care elevii sunt conștienți și, de aceea, pot fi formulate verbal.

Referindu-se la *anxietate*, ca trăsătură de personalitate, C. D. Spielberger (1999) s-a ocupat de relația dintre aceasta și stările asociate ei. Anxietatea ca trăsătură reprezintă „predispoziția generală spre trăirea unor stări efemere de anxietate”, precum sentimente de neliniște și tensiune percepute conștient. Spielberger, împreună cu Gorsuch și Lushene, în 1970, au propus un chestionar folosit și astăzi în cercetările de psihologie, cunoscut sub numele prescurtat de STAI (State-Trait Anxiety Inventory - Inventarul Stărilor și trăsăturilor de Anxietate). Inventarul STAI cuprinde atât scale pentru anxietatea ca trăsătură cât și scale pentru anxietatea ca stare. „senzațiile obișnuite ale subiectului sunt măsurate pe scala trăsăturii, în timp ce senzațiile pe care le are în momentul testării măsoară anxietatea ca stare.” [101; 101].

Inventarului STAI i s-a adăugat un alt instrument de cercetare a personalității propus de Zuckerman. Dacă modelul lui Spielberger permite realizarea unei deosebiri oarecum neconvenționale între trăsături și stări, inventarul lui Zuckerman introduce un plus de rigoare, permițând avansarea unor convenții care să servească la distingerea între trăsătură și stare.

În primul rând, testele pentru identificarea trăsăturii au un grad de fidelitate foarte înalt, de 0,8, cum a calculat chiar Spielberger prin inventarul STAI, pe când testele pentru identificarea stării au un grad de fidelitate mult mai scăzut, de 0.33. Aceste comparații s-au făcut în legătură cu anxietatea ca trăsătură și anxietatea ca stare. Prin fidelitatea unui test se înțelege capacitatea

acestui de a obține aceleași valori la repetarea lui peste un timp (una sau mai multe zile). Acest lucru se explică prin faptul că, spre deosebire de trăsătură, care este expresia personalității, starea este influențată nu numai de trăsătură, ci și de evenimentele trăite. De aceea, gradul de corelație între un rezultat la testele pentru trăsătură și rezultatul la testele pentru stare nu trebuie să fie ridicat, dar corelația între rezultatul testului pentru trăsătură și media rezultatelor la testul pentru stare trebuie să fie cel puțin de nivel mediu. De aceea, Zuckerman susține că „trăsăturile ar putea reprezenta, pur și simplu, media în timp a stărilor.” [101; 102].

Când iau în dezbateră problema trăsăturilor, autorii citați (G. Mattheus, I. J. Deary și M. C. Whiteman) se servesc în mod prioritar de perspectiva deschisă de modelul cu trei factori al lui Eysenck, precum și de modelul BIG-FIVE al celor cinci mari trăsături.

Scala EPQ-R (*Eysenck Personality Questionnaire Revised*), ia în considerare următoarele trei trăsături de personalitate: neuroticism, extraversiune, psihotism, ulterior au fost adăugate încă două, devianța comportamentală și disimularea.

Neuroticismul (N) este sinteza unor trăsături (tendințe) mai de detaliu precum: anxios, deprimat, stimă de sine scăzută, emotiv.

Extraversiunea (E) cuprinde trăsăturile (tendințele): sociabil, plin de viață, activ, asertiv, în căutare de senzații, imprudent, dominant, entuziast, îndrăzneț.

Psihotismul (P) conține ca trăsături (tendințe): agresiv, rece, egocentric, inuman, impulsiv, antisocial, nesimțitor, creativ, dur [101; 46]. Două din trăsăturile de bază, din cele trei (neuroticismul și psihotismul), au o conotație psihiatrică ce ar putea deruta pe mulți. De aceea Eysenck precizează că acești termeni se referă la personalități normale din punct de vedere clinic. Cel mult, aceste trăsături pot fi predispozante pentru anumite dezvoltări de tip patologic.

„Devianța comportamentală (C) este o scală recentă ce include itemi din scalele N, P și E și identifică comportamente cu înclinație spre devianță”. [127]

„Scala de minciună, disimulare (L) sau de dezirabilitate socială indică tendința subiectului de a avea un comportament onest în relație cu ceilalți și de a spune adevărul”. [127]

Modelul BIG FIVE (al celor cinci factori), elaborat de Costa și McCrae, a inspirat, ca și modelul lui Eysenck, o scală de cercetare a personalității cu largă utilizare în cercetările de psihologie aplicată. Este vorba de scala NEO-PI-R (NEO-Personality Inventory - Revised) pusă în circulație în 1992.

Trăsăturile de personalitate au fost interpretate ca aspecte universale ale naturii umane, având bază genetică, fiind așadar expresii ale genotipului. Pornind de aici, putem considera că, în timp ce o trăsătură este expresia genotipului, o stare a personalității este expresia fenotipului, fiind mai mult influențată de mediul social.

Trăsături comune și trăsături individuale (G.W. Allport)

În anii '30, psihologul american G. W. Allport a propus distincția între trăsături comune și trăsături individuale. Primele sunt caracteristice unor grupuri de persoane și sunt deductibile prin cercetare empirică și teoretică, celelalte sunt constatabile prin cunoașterea aprofundată a unei persoane. Trăsăturile comune fac ca multe persoane să se asemene între ele prin ceva. Unele persoane sunt timide, altele sunt îndrăznețe, unele sunt autoritare, altele sunt supuse, unele sunt independente, altele sunt dependente etc.

Psihologul american se întreabă în acest context care este relația dintre trăsătură și atitudine și ajunge la concluzia că, în timp ce atitudinea este întotdeauna față de ceva, având întotdeauna un obiect de referință, o „trăsătură e declanșată de atât de multe obiecte încât nu încercăm să le specificăm.” [5; 348]. Trăsătura este așadar mai generală decât atitudinea, având un nivel mai înalt de integrare. „O persoană este conformistă, expansivă, timidă, dominantă în atâtea situații încât nu le numim, ca în cazul unei atitudini.” [5; 348]. În al doilea rând, se poate afirma că o atitudine este, de regulă, polară, este pro sau este contra, este favorabilă sau nefavorabilă.

Dacă ne referim la bullying, ne-am putea întreba dacă comportamentul de hărțuire a semenului este expresia unei trăsături de personalitate sau a unei atitudini negative, disprețuitoare față de victime. La prima vedere pare mai degrabă o atitudine derivată din trăsătura de dominare, iar în cazul victimei – din trăsătura de supunere.

Dacă ne referim la distincția operată de Spielberger între *trăsătură* și *stare*, ne putem pune întrebarea dacă există vreo legătură între stare și atitudine. Între ele nu este o relație de identitate. Am putea vorbi aici de o triadă conceptuală: trăsătură, atitudine, stare. Aceeași trăsătură se poate exprima prin mai multe atitudini și aceeași atitudine prin mai multe stări. Dacă bullying-ul este conceput ca expresie a unei stări (sau a unor stări), aceasta (acestea) derivă la rândul lor din atitudini, cum ar fi disprețul sau desconsiderarea persoanei devenite victimă.

Allport se ocupă apoi de trăsăturile individuale, pe care le numește „dispoziții personale”. Este vorba de acele trăsături prin care poate fi descrisă mai bine o persoană. Aceste trăsături au fost împărțite de psihologul american în trei categorii: trăsături *cardinale* (sau *eminente*), trăsături *principale* (sau *centrale*) și trăsături *secundare*. Primele sunt definitorii pentru o persoană. Nicio trăsătură de acest gen „nu poate rămâne ascunsă. O persoană poate fi cunoscută prin ea și poate deveni celebră datorită ei”. [5; 366]

Trăsăturile cardinale sunt în număr de una, două sau cel mult trei. „Este o personalitate neobișnuită cea care posedă o singură dispoziție cardinală și numai una.” [5; 366]. Trăsăturile principale sunt în număr de 10-15 și sunt de regulă avute în vedere, alături de trăsăturile

cardinale, atunci când caracterizăm pe cineva. Trăsăturile (dispozițiile) secundare sunt „mai puțin evidente, mai puțin generalizate, mai puțin constante și mai puțin active decât dispozițiile centrale.” [5; 366].

După părerea lui Allport, trăsăturile individuale, dacă sunt corect diagnosticate „reflectă structura personalității cu precizie, în timp ce trăsăturile comune sunt categorii în care individul este introdus cu forța.” [5; 360].

Ne putem întreba acum dacă tendința spre hărțuire, specifică problematicii bullying-ului, poate fi raportată la una din trăsăturile individuale centrale. S-ar putea chiar afirma că tendința spre hărțuire, așa cum a fost prezentată mai sus, poate fi generată de mai multe trăsături individuale precum: agresivitatea, disprețul față de semenii labili, nevoia de relaxare prin batjocorirea semenilor. Victimele actelor de bullying pot fi considerate personalități „receptoare”, „pasive”, caracterizate prin timiditate, absența reacțiilor agresive de apărare, sociabilitate scăzută, stimă de sine scăzută. Personalitățile receptoare în relația de bullying se pot caracteriza prin stimă de sine redusă (în cele mai multe dintre cazuri) sau prin stimă de sine ridicată, cuplată cu egoism, dispreț față de cei cu preocupări mediocre, tendința de a ignora nevoile și interesele celorlalți, atitudini ce declanșează aversiunea celor cu potențial crescut de agresivitate, ce se răzbună astfel prin acte de hărțuire, dacă descoperă anumite vulnerabilități în personalitatea colegului ales ca victimă.

Ne punem, în continuare, întrebarea, dacă există vreo legătură între termenul de *trăsătură*, așa cum apare el în limbajul lui Allport, când se referă la trăsături comune și trăsături individuale și același termen din vocabularele lui Eysenck, Spielberg sau Zuckerman. Opinăm pentru susținerea ideii că, în esență, autorii citați vizează aceeași problematică psihologică, dar că ultimii, fiind interesați de măsurarea trăsăturilor de personalitate au restrâns numărul acestora la trei, respectiv cinci, în timp ce Allport a lăsat deschisă o eventuală listă a trăsăturilor de personalitate, mai ales când se referă la trăsăturile individuale.

Triadă terminologică semnificativă. Ne vom axa în cele ce urmează pe analiza relațiilor dintre agresivitate, violență și bullying.

Agresivitatea este o caracteristică a comportamentului uman marcată de intenția de a leza altă persoană, fizic sau verbal (heteroagresivitate) sau propria persoană (autoagresivitate) ori un bun oarecare aflat în proprietatea cuiva, inclusiv în proprietatea făptuitorului. Intenția este reperul principal în analiza agresivității. [174; 598]. Lovirea din neatenție a unei persoane, autorănia neintenționată, accidentală, sau distrugerea involuntară a unui bun casant nu pot fi asimilate agresivității. În explicarea acțiunilor de tip bullying s-au confruntat mai multe teorii,

așa cum s-a arătat în paragraful anterior, dintre care cele mai cunoscute sunt: *teoria psihanalitică* și *teoria învățării sociale*.

Teoria psihanalitică (Freud, Adler, Jung) are ca premisă ideea că majoritatea acțiunilor umane provin din pulsunile instinctelor, îndeosebi din instinctul sexual. Când este împiedicată manifestarea unui instinct apare starea de frustrare, care generează o reacție agresivă. Cercetarea experimentală a fiziologiei sistemului nervos a scos în relief existența unor impulsuri primare cu origine corticală. [46; 174].

Teoria învățării sociale pune accentul pe ideea de învățare a comportamentului agresiv, cu alte cuvinte, modelele de conduită agresivă sunt învățate prin imitație, în cadrul socializării primare (familie). Bandura, A cel mai cunoscut reprezentant al acestei direcții teoretice, respinge ideea agresivității ca pulsione generată de frustrare, proprie reprezentanților orientării psihanalitice. [174; 601]. După părerea acestui cercetător, persoana frustrată trăiește o emoție neplăcută, dar răspunsul la frustrare depinde de modelele comportamentele asimilate prin învățare. Cei care au asimilat modele agresive de descărcare în caz de frustrare acționează ca atare. Cei care au asimilat alte modele de răspuns vor recurge la alte comportamente, diferite de cel agresiv. [174; 602].

Cele două teorii concurente asupra agresivității, sunt de părere mai mulți autori, nu se exclud ci sunt complementare. Fiecare dintre noi trăim acest impuls al agresivității, dar, în funcție de modelarea culturală, la unii conduita agresivă este mai bine exprimată iar la alții – mai atenuată. Celebre sunt experimentele cu grupuri de copii, din care unele au fost expuse la filme cu conținut violent iar altele la filme cu alt conținut. S-a constatat că acei copii care au vizionat filme cu scene de agresivitate s-au comportat mai agresiv decât cei ce nu au vizionat astfel de filme. Asemenea experimente au alimentat îngrijorarea celor care au atras atenția asupra nocivității programelor TV ce conțin violență. Contra unor astfel de îngrijorări s-au ridicat cei ce au opinat că asemenea emisiuni (filme) au rolul de a calma instinctele agresive prin mecanismul psihologic al catharsis-ului; cu alte cuvinte tendințele agresive se calmează prin consum de emisiuni ce conțin scene agresive. Dar, studii longitudinale au pus în evidență faptul că efectul cathartic este valabil pe termen scurt, în timp ce, pe termen lung, se poate constata o creștere a agresivității [46; 177].

Violența face parte din instinctele de supraviețuire. Prin urmare, activitatea spre care tinde pulsionea nu este aceea de a-l vătăma pe celălalt, ci aceea de a se proteja pe sine.” [161; 45]. Așadar, scopul principal al celui care recurge la violență este de a obține protecția personală, fără să îl intereseze pagubele și suferințele create victimei [161 ; 45].

Interesul pentru problematica agresivității și violenței i-a determinat pe mulți autori să propună tipologii ale agresivității [105; 429], Racu, I.(2018) [147;54,68] După părerea unui specialist din Republica Moldova, Racu, I. (2018) mediul familial este cea mai importantă sursă a agresivității, în sensul că acest tip de comportament se asimilează prin imitație în etapa socializării primare, [147;54,68] punct de vedere avansat și de Bandura, A. [11]. Citându-l pe același promotor al teoriei învățării sociale, Perjan, C. (Chișinău, 2012) diferențiază următoarele tipuri de comportament agresiv: agresivitatea nediferențiată, ocazională, „fără răsunet antisocial”, agresivitate propriu-zisă, polimorfă și cronică, ca în cazul comportamentului criminal și agresivitate patologică, specifică bolnavilor psihici. [126; 95-100]

Conceptul de bullying interacționează în mod evident cu celelalte două (agresivitatea și violența). Fenomenul vizat de acest concept reprezintă o formă a conduitei agresive și o formă de violență.

În cele ce urmează, propunem o nouă ordonare a termenilor de mai sus din perspectiva teoriei privind relația dintre trăsătură, stare, comportament și anume: agresivitate, bullying, violență.

Termenul *agresivitate* vizează o trăsătură de personalitate, termenul de bullying vizează stările ce incită pe agresor dar și stările caracteristice victimei, făcând-o permeabilă la actele de intimidare-hărțuire, iar termenul de violență de tip bullying are în vedere comportamentul corespunzător. Putem vorbi, așadar de triada „trăsătură–stare–comportament”. Ne punem în continuare întrebarea: Cum ar putea să intervină un psiholog pentru a diminua comportamentul de tip bullying într-o colectivitate? Dacă acceptăm că trăsătura este o expresie a genotipului, cum a precizat Freud când a vorbit de agresivitate, precum și adepții modelului BIG FIVE, atunci stările asociate bullying-ului trebuie considerate o expresie a fenotipului, ceea ce înseamnă că sunt influențate masiv de mediul social. Intervenția psihoterapeutică și educativă trebuie să se adreseze acestei componente fenotipale și, pe cât posibil, să aibă în vedere contextul social permeabil la acest gen de acte comportamentale. Sentimentele, valorile, nevoile hărțuitorului (ca stări) pot fi modelate prin intervenția educatorului și psihologului. Dar care sunt aceste sentimente, aceste valori și nevoi ale hărțuitorului? Ce anume îl îndeamnă să agreseze într-un fel sau altul pe un coleg mai puțin capabil să se apere? Iată întrebări provocatoare pentru cercetarea psihologică și sociologică.

Desigur, psihologul are datoria morală și profesională să aibă în atenție îndeosebi victima acțiunii de hărțuire, dar nu pentru a o dota cu instrumentele riposteii, ci pentru a o ajuta să depășească, fără a rămâne cu răni nevindecabile, situațiile stânjenitoare pe care le provoacă acțiunea de bullying. Una din căile ce pot fi urmate de profesorul consilier aici este, credem noi,

ameliorarea imaginii de sine a subiectului – victimă, pentru că - așa cum vom încerca să argumentăm în continuare - imaginea de sine nu este o trăsătură a personalității, ci o stare.

Bullying-ul și particularitățile lui la adolescenți. Cei mai mulți autori sunt de acord că adolescența cuprinde două faze: pubertatea (sau preadolescența), cu interval de vârstă cuprins între 10 și 13 ani (10-11 ani la fete, 12-13 ani la băieți) și adolescența propriu-zisă, cu interval de vârstă 12/13 ani –18/20 ani. De mai multe decenii s-a constatat o accelerație biologică, ce coboară vârsta de debut a adolescenței, datorată creșterii bunăstării populației, dar și consumului de alimente care conțin biostimulatori. Un indicator de netăgăduit al fenomenului de accelerație biologică este coborârea vârstei medii de debut al menstruației, în mai puțin de un secol, de la 17 ani, în Norvegia și Franța, la 13 ani. Mulți autori au subliniat faptul că vârsta primelor menstruații a scăzut mult în ultimele decenii, „în timp ce vârsta medie de intrare în viața profesională a crescut considerabil [...], ceea ce sfârșește prin a prelungi la extreme perioada adolescenței.”[41; 11].

În mod normal, această perioadă de tranziție către viața adultă, în care are loc definitivarea corporală, maturizarea sexuală și socială, dar și cea mentală (Piaget) se întinde în timp, în funcție de reglajele sociale specifice tipului de societate pe care îl avem în vedere. Două procese pun de regulă capăt adolescenței: dobândirea autonomiei economice (financiare) în raport cu familia de origine și întemeierea propriei familii de procreare. Prin atingerea ambelor repere, adolescența încetează definitiv; prin atingerea unuia din ele, adolescența încetează parțial. Un tânăr care și-a găsit un loc de muncă, dar continuă să trăiască cu părinții, este parțial dependent de aceștia, până când se mută în propria locuință, căsătorit sau necăsătorit. O fată care devine mamă la 14-15 ani își pierde statutul de adolescentă, dimpotrivă o fată care parcurge ciclul de învățământ superior, fiind întreținută de părinți, trăiește o adolescență prelungită. În societățile în care armata este obligatorie, stagiul militar este o perioadă de accelerare a maturizării pentru băieți, motiv pentru care un tânăr cu armata făcută nu mai putea fi considerat adolescent. Acesta este motivul pentru care în societățile tradiționale părinții unei fete nu acceptau ca aceasta să se căsătorească decât cu un băiat eliberat din armată. În condițiile în care stagiul militar nu mai este obligatoriu, adolescența unui băiat nu mai poate fi întreruptă decât de sfârșitul studiilor și intrarea în câmpul muncii sau de căsătorie.

Sunt bine cunoscute transformările de natură fiziologică din perioada adolescenței timpurii, când au loc ritmuri accelerate de creștere în înălțime și modificări de natură hormonală legate de funcția de reproducere a organismului, crescând cantitatea de hormoni sexuali (estrogen și progesteron, la fete, testosteron și androgeni, la băieți). Organele sexuale se dezvoltă, atingând dimensiunile specifice corpului adult, ceea ce generează, treptat,

manifestarea interesului pentru persoanele de sex opus. Deoarece dezvoltarea fizică rapidă generează anumite deformări ale corpului, însoțite de acneea facială, mulți preadolescenți se simt urâți din punct de vedere fizic, dezvoltând anumite complexe de inferioritate. „Atenția exagerată asupra percepției corporale duce la stări alternative în ceea ce privește stima de sine, uneori li se pare că sunt în regulă, așa cum arată, alteleori încearcă să-și modifice intenționat aparența fizică pentru că nu sunt satisfăcuți de ea.”[41; 12]. Sub impactul percepției exigențelor părinților și profesorilor îndreptate asupra lor, dar și al confruntării cu puseul de creștere, „puberul se simte neliniștit, nesigur pe sine, caută soluții de împăcare a cerințelor ce se manifestă față de el.” [179; 175]. Ca urmare a acestor preferințe, apar primele conflicte majore cu părinții care se pot manifesta prin fuga de acasă sau chiar prin tentative de suicid. Marea dependență de grupul de egali, în care adolescentul se simte cel mai bine, pentru că este acceptat așa cum este, fără să i se impună reguli de disciplină sau anumite sarcini, îl determină pe preadolescent să urmeze modelele comportamentale ale grupului. Să se îmbrace cam la fel cu ceilalți, să fumeze, să consume alcool sau poate chiar droguri. Principalele dependențe (adicții) care vor marca pe viață destinul unei persoane se fixează acum.

Una din crizele roditoare ale adolescenței (mai ales în perioada puberală) este criza identității. Ea se manifestă prin interesul sporit acordat propriei înfățișări, motiv pentru care oglinda devine unul din accesoriile preferate și prin dorința de a arăta cât mai bine. Din acest motiv, puberii petrec mult timp în fața oglinzii, contemplându-și chipul, îmbunătățind calitatea înfățișării fizice prin diverse tehnici cosmetice. „Narcisismul puberal este alternativ critic și îngăduitor, cu momente devastatoare câteodată.” [179; 183]. Deoarece fața este în unele cazuri dizgrațioasă, din pricina unor dermatite sau a acneei, puberul se îndoiește de sine, se crede mai puțin arătos și respectat, chiar mai puțin inteligent și se percepe pe sine cu nemulțumire. Dacă percepțiile lui despre modul în care este evaluat de către ceilalți sunt negative, în sensul că are impresia că ceilalți nu au o părere prea bună despre calitățile lui fizice și psihice, se simte izolat, depresiv și alege forme de exprimare care să-i aducă acceptarea și admirația. „În această optică se manifestă teribilismele, creșterea la paroxism a opozabilității, criza de originalitate – uneori sublimări (în artă, poezie, literatură etc.), iar alteleori în acte delincvente.” [179; 184].

Primul dintre psihologii care s-au oprit cu atenție asupra ideii de *criză a identității* la adolescenți a fost E. Erikson. El consideră că formarea identității de sine este un proces inconștient. În abordarea subiectului autorul vizat aici se servește de concepte psihologice, precum *stima de sine* și *conștiința de sine*, dar și de concepte sociologice ca: *ambiguitate de rol*, *conflict de rol*, *pierderea rolurilor*. [50] Adolescentul își adresează sieși întrebări de tipul: „Cine

sunt eu?”. „Încotro mă îndrept?” Această confuzie a identității este mai vizibilă în societățile moderne, democratice, datorită multitudinii alegerilor posibile.

În societățile tradiționale, premoderne, dar și în cele moderne, totalitare, adolescenților le este dată o identitate pe care trebuie să o respecte. Treptat, aceste crize sunt depășite de majoritatea adolescenților care ajung astfel să se accepte pe sine, așa cum sunt.

Relațiile cu părinții se detensionează, ei devenind mai cooperanți, mai dispuși să negocieze pentru a obține anumite avantaje. Un studiu recent (din 2018) precizează că impactul bullying-ului școlar s-a diminuat în ultimele două decenii în școlile publice americane. [100] Aceste date sunt în măsura să genereze optimism în rândul managerilor școlari ce și-au propus să combată fenomenul. Ei pot avea în atenție sugestiile oferite de Dan Olweus în mai multe scrieri pe tema bullying-ului.

Într-un volum din 1993 [119; 64], specialistul norvegian considera că scopul demersului de intervenție este reducerea cât mai mult posibil, eventual eliminarea completă, a cazurilor de hărțuire/victimizare în interiorul dar și în afara cadrului școlar și prevenirea apariției unor cazuri noi. „Atenția va fi îndreptată asupra *bullying-ului direct*, ce presupune un atac asupra unui elev prin vorbe, gesturi, expresii faciale sau contact fizic” [119; 65], dar și reducerea și prevenirea *bullying-ului indirect*, prin care înțelegem excluderea din grupul de colegi și împiedicarea unor colegi de a se împrieteni cu alți elevi din clasă.

Între cele două forme de bullying există o legătură evidentă. Elevii care sunt ținte ale bullying-ului direct sunt și izolați și respinși de colegii lor. Sunt puțini elevii însingurați și izolați fără a fi victime ale unor atacuri deschise din partea unor colegi.

Cercetările de până acum au indicat faptul că de câte ori mai mulți elevi sunt împreună, în special atunci când nu pot alege membrii grupului și când niciun adult nu este prezent, pot apărea tendințe către agresiune. [119; 66].

O prezentare în termeni pozitivi a programului de contracarare a episoadelor de bullying, după Olweus, ar viza pentru victime „un mai mare sentiment al securității în școală, o mai mare încredere în sine și sentimentul de a fi acceptat și plăcut de cel puțin unul sau doi colegi”, iar pentru agresori - „mai puține reacții agresive față de ceilalți și afirmarea lor în moduri mai acceptabile din punct de vedere social.” [119; 66].

O reușită a acestui program nu este posibilă fără implicarea adulților, adică a profesorilor și părinților. Mai întâi, aceștia trebuie să conștientizeze amploarea problemei relației dintre hărțuitor și victimă, apoi este necesar să se implice în efortul de schimbare a situației.

Un prim pas în efortul de a detensiona conflictul generat de bullying îl reprezintă cunoașterea amplitudinii lui, sarcină ce revine școlii ce poate utiliza în colectivele școlare o serie de instrumente, precum chestionarele elaborate de Olweus, sau cel elaborat de Parada.

„După identificarea acelor elevi din clasă care hărțuiesc pe alții precum și acei elevi care sunt hărțuiți, profesorul are obligația să anunțe părinții elevilor implicați, cel puțin atunci când problema are un anumit grad de seriozitate”, ne sfătuiește în continuare Olweus. Foarte eficiente sunt, de asemenea, întâlnirile, la care e bine să participe atât victimele și agresorii, cât și părinții lor. Este important să se ajungă la un anumit grad de cooperare cu părinții elevilor agresivi pentru a obține sprijinul acestora în determinarea propriilor copii să-și schimbe comportamentul. Este de asemenea recomandat să se stabilească relații de cooperare între părinții elevilor hărțuitori și părinții elevilor victime. Se recomandă ca aceste întâlniri să fie repetate și, în cadrul lor, profesorul să raporteze în ce măsură s-au obținut progrese în gestionarea conflictelor de tip bullying. În multe cazuri, ne avertizează psihologul norvegian, apar raporturi de ostilitate între părinții celor două categorii de elevi. De aceea este recomandabil ca profesorul să se întâlnească pe rând cu aceste familii înainte de a le uni împreună. „Când întâlnirile se dovedesc dificile, este bine să fie implicat psihologul (consilierul) școlar.” [119; 100].

Părinții elevilor agresivi trebuie să conștientizeze riscul pentru evoluția în viitor a autorilor unor astfel de acte agresive. De aceea este important să se modifice comportamentul acestor adolescenți ce acționează în baza unor impulsuri agresive. „Dacă atât școala cât și părinții au o atitudine fermă în combaterea comportamentelor de hărțuire, șansa ca acești copii să-și schimbe comportamentul lor este considerabilă sporită.” [119; 101].

Este adevărat însă că acești copii cu impulsuri agresive provoacă și în familie tensiuni și reacții impulsive. Părinții însă trebuie să acționeze în mod ferm spre a-i determina pe fiii sau fiicele lor să respecte regulile, pentru că marea problemă a celor ce produc acte de bullying este adesea incapacitatea lor de a se subordona prescripțiilor regulamentare. Părinții trebuie instruiți de către specialiștii din școală că au obligația să răsplătească orice progres înregistrat de propriii lor copii în ceea ce privește respectarea regulilor, dar să și utilizeze sancțiunile negative în cazul în care aceștia persistă în nerespectarea lor. Desigur, prin sancțiuni negative nu trebuie să înțelegem pedepsele corporale. Se recomandă acestor părinți să petreacă mai mult timp împreună pentru a le cunoaște problemele, dorințele, nevoile. Dacă se constată un exces de energie care se consumă în mod nejustificat prin tachinarea sau chiar batjocorirea colegilor vulnerabili și incapabili de autoapărare, e bine să se ia în calcul încurajarea acestor copii să participe la diverse activități sportive, îndeosebi la jocuri sportive cu reguli ferme, cum ar fi

fotbalul, baschetul, handbalul sau hocheiul, tocmai pentru a li se forma deprinderi de respectare a regulilor.

Părinții copiilor victime trebuie să țină permanent legătura cu școala, cu profesorul diriginte dacă deține anumite informații despre problemele întâmpinate la școală de proprii fii sau fiice. Elevii victimizați sunt de regulă copii cu probleme de adaptare în colectivitățile școlare datorită unor caracteristici de personalitate (timiditate, introversiune, anxietate, stimă de sine scăzută). „O cale de creștere a încrederii în sine la copilul victimizat este încurajarea acestuia să-și dezvolte talentele potențiale și însușirile. Acest lucru îl poate ajuta pe elev să se afirme, de preferință și în rândul colegilor.” [119; 103].

Băieții victime sunt de regulă mai slabi decât agresorii sub aspect fizic, de aceea e bine să fie încurajați de către părinți să participe la activități de dezvoltare a aptitudinilor fizice. Posibilitățile lor de a se afirma în sport s-ar putea să fie reduse, dar acest aspect nu trebuie să-i descurajeze pe părinți. Practicarea unui sport va aduce întotdeauna anumite câștiguri, cum ar fi creșterea încrederii în sine. [119; 103]. E posibil ca pe viitor colegii să aibă mai multă încredere în el, fiindcă progresează în prestarea unor activități de care depinde rezultatul unei competiții.

Prin integrarea în noi colectivități, cum sunt cele din centrele de antrenament, adolescentul-victimă ar putea avea șanse mai mari de a fi apreciat de către ceilalți, pentru că băiatul sau fata nu vor mai fi apreciați aici după anumite clișee întipărite deja în mentalul colegilor de clasă.

Experiența integrării în aceste colectivități de antrenament devine deosebit de valoroasă dacă persoana în cauză reușește să-și facă măcar un prieten. Părintele ar trebui să încurajeze asemenea apropieri, mai ales dacă cei doi se aseamănă prin faptul că în colectivele lor școlare sunt mai slab integrați. Deoarece astfel de copii sunt mai puțin capabili să închege relații sociale noi, e bine ca părinții lor să încurajeze astfel de apropieri. Tot în acest sens ar putea acționa și psihologul școlar, care trebuie să încurajeze astfel de evoluții. Din păcate, se manifestă adesea atitudinea hiperprotectivă a unor părinți care, temându-se de un eventual eșec în stabilirea unei relații mai strânse cu un coleg de clasă sau de echipă (în cazul activităților extrașcolare), descurajează pe fiul sau fiica lor lansați pe calea stabilirii unei relații. Pe termen lung, această atitudine hiperprotectivă poate avea consecințe negative, sporind tendința spre însingurare. Este important, recomandă Olweus, ca părinții să încurajeze tendințe, chiar dacă timide, ale copilului de a se angaja în contacte sociale în afara familiei. [119; 104].

O problemă delicată este generată de acei elevi victime care au reacții provocatoare la adresa colegilor agresori, pentru că astfel de reacții pot spori impulsul agresiv al acestora din urmă. De aceea, părinții, profesorul, psihologul școlar trebuie să-i ajute pe elevii victimizați să

aleagă tipuri de reacții care-i vor irita mai puțin pe cei din jur. Copilul victimă trebuie ajutat să înțeleagă mai bine regulile informale care funcționează într-un colectiv de elevi, pentru că încălcarea lor alimentează tendințele de ostilitate. Victima provocatoare, este de părere psihologul norvegian, „are un temperament rapid și, la fel ca agresorul, poate avea probleme cu supunerea la reguli. De aceea poate fi potrivit să se uzeze de aceleași strategii de lucru destinate copilului agresor. Se pot identifica componente ale hiperactivității în comportamentul victimei provocatoare. În cazurile cele mai dificile, se impune să se apeleze la serviciile psihologului școlar sau chiar ale psihiatrului, dacă este nevoie.” [119; 104-105].

Dacă strategiile prezentate până aici nu dau rezultat, școala poate decide să se ia măsura radicală a schimbării clasei sau școlii. Se recomandă ca această mutare dintr-un colectiv în altul să vizeze pe elevii agresori, îndeosebi atunci când se întâlnește o „combinație toxică” de elevi cu tendințe agresive într-o clasă, care se stimulează reciproc în actele de hărțuire a elevilor victime. Decizia de mutare în altă clasă sau școală trebuie gândită în așa fel încât elevii în cauză să fie izolați de ceilalți colegi agresivi pentru că altfel s-ar putea coaliza și ar acționa în aceeași manieră împotriva altor posibile victime.

Se recomandă ca mutarea elevului victimă într-un alt colectiv să se decidă în ultimă instanță, dacă celelalte strategii nu dau rezultat și mai ales dacă părinții aleg calea aceasta, la solicitarea propriilor fii sau fiice, care se recunosc înfrânți (înfrânte) în efortul lor de integrare.

Am prezentat această strategie sistemică de gestionare a situațiilor de bullying propusă de Olweus, deoarece oferă o serie de sugestii ce vor fi valorificate în cercetarea noastră, în capitolul ce vizează acțiuni ale consilierului școlar destinate ridicării nivelului stimei de sine la elevii victimizați.

Așa cum s-a subliniat în paragraful referitor la adolescență, tinerii aflați la această vârstă se caracterizează printr-un exces de sensibilitate, fapt pentru care trăirile afective generate de actele de bullying sunt foarte intense și, de aceea, acaparatoare. Din acest motiv profesorii au obligația să ia în serios bullying-ul și să acționeze pentru contracararea efectelor lui. Este evident că manifestarea actelor de bullying – uneori chiar în timpul orelor – reduce eficiența prestației didactice, adolescenții afectați într-un fel sau altul nemaiputându-se concentra la mesajele profesorului. Din acest motiv, se impune ca necesară implicarea reală a factorului educativ (profesori, consilieri școlari) în diminuarea actelor de bullying.

1.3. Stima de sine

„Printre conceptele cu semnificație deosebită în analiza personalității din perspectiva psihologiei sociale este și cel al *stimei de sine*. S-a constatat că succesul social al unei persoane depinde de gradul de dezvoltare a stimei de sine. Dar această evaluare a valorii proprii personalității trebuie legată de una din dimensiunile esențiale ale conștiinței care este cunoașterea de sine (conștiința de sine). Stima de sine este așadar de natură cognitivă, este o componentă a schemei cognitive referitoare la sine.” [134; 318].

Importanța acestei teme în preocupările contemporane a fost măsurată de D. Nastas într-un studiu recent, folosind ca indicator numărul de contribuții științifice indexate în baze de date internaționale ce conțin în titlu sau în lista cuvintelor cheie expresia *stima de sine*. Rezultatul acestei măsurători a fost acela că „această temă de cercetare ar deține topul absolut al subiectelor abordate de psihologii sociali”. [113; 40]

Debutul interesului pentru conceptul de *stimă de sine* a început odată cu apariția tratatului filozofului și psihologului american William James – *The Principles of Psychology* (1890). Autorul american propune o definiție oarecum matematică a conceptului care ne preocupă aici. Stima de sine, notează James este rezultatul unei fracții în care la numărător avem *succesele obținute*, iar la numitor *aspirațiile inițiale*. Așadar, stima de sine exprimă rezultatul evaluării performanțelor proprii în raport cu domeniile relevante pentru sinele unei persoane apud D. Nastas, [113; 40]. Dar James a mai propus o definiție, conform căreia stima de sine reprezintă *o raportare afectivă constantă* la propriul eu, care poate fi pozitivă, echilibrată sau negativă.

Termenul de *sine* (în engl. *self*) este sinonim, în limba română, cu cel de *eu* și, în această accepție, se deosebește de termenul psihanalitic *sine*, tradus de reprezentanții culturii anglo-saxone prin *id*, ce vizează una din dimensiunile personalității, alături de *ego* și *super-ego* (în vocabularul psihologiei din România – *eul* și *supraeul*).

Conceptul de *sine (eu)* „face trimitere la acea complexă, profundă, nuanțată, dar organizată colecție de convingeri, atitudini și opinii pe care le deține la un moment dat cineva despre propria-i persoană.” [39; 61]. Este un fel de *bază de date* acumulată în timp „prin implicarea persoanei în diverse contexte, prin acțiunea/feedback-ul diversilor factori, instituții educativ-formative, fiind supusă în paralel unui demers de autocunoaștere, conștientizare și autoevaluare.” [39; 61]. Se obține astfel o imagine de sine față de care persoana trăiește sentimente de apreciere mai înaltă sau mai scăzută. Această atitudine autoevaluativă, cu efect în planul respectului, încrederii, aprecierii față de propria persoană, reprezintă ceea ce psihologii numesc *stimă de sine (self-esteem)*.

Dacă ne raportăm la triada conceptuală psihanalitică, sinele, care ne preocupă aici, poate fi pus mai degrabă în legătură cu *eul*. Pentru că *imaginea despre sine* se elaborează prin operații mintale care implică raționamentele gândirii, deci ale conștientului (în grilă psihanalitică), ori *sinele (id-ul)* freudian este localizat integral în inconștient. Este adevărat că judecățile care stau la baza imaginii despre sine devin la un moment dat deprinderi, automatisme, ocupând prin aceasta spații ale subconștientului și, astfel, tinzând să interacționeze cu *supraeul* din teoria lui Freud. Sinele (din triada psihanalitică) ar putea viza „acea parte a minții care determină comportamentul individului, fără ca acesta să fie conștient de acest lucru.” [27; 72].

Conceptul de *sine* este concept central în psihologia și psihoterapia lui C. Rogers. Acest reprezentant marcant al direcției umaniste în psihologie, alături de A. Maslow, făcea distincția între *sinele real* și *sinele ideal*. Sinele real cuprinde ideile, percepțiile și valorile caracteristice unui individ, reprezentând conștientizarea a ceea ce este o persoană și a ceea ce ea poate să facă. „Conceptul de sine nu reflectă neapărat realitatea: o persoană poate fi plină de succes și respectată și să se vadă totuși pe sine ca fiind sortită eșecului.” [174; 688]. În astfel de situații, persoana în cauză se confruntă cu stări dezadaptative ce generează anxietate sau alte tulburări emoționale. Persoanele bine adaptate au un concept de sine conform cu gândurile, experiențele și comportamentele sale. Sinele ideal reprezintă „concepția noastră despre tipul de persoană care am dori să fim.” [174; 688]. Cu cât sinele ideal este mai apropiat de sinele real, cu atât mai mult șansele ca persoana să fie mulțumită de sine și deci fericită sunt mai mari. Rezultă de aici că în situația discrepanței între cele două ipostaze ale sinelui, șansele de a atinge echilibrul, satisfacția și fericirea sunt compromise. Cu cât distanța este mai mare cu atât și suferința este trăită mai profund. C. Rogers a experimentat terapii pentru micșorarea decalajului dintre cele două imagini ale sinelui. Unele dintre ele erau menite să apropie percepția asupra sinelui real de exigențele cuprinse în conceptul despre sinele ideal, iar altele erau destinate să apropie sinele ideal de cel real. În această acordare a celor două aspecte ale sinelui, vedea C. Rogers vindecarea tensiunilor psihice. Percepția despre sine, așa cum rezultă din produsele „aparaturilor senzoriale și viscereale”, poate fi în contradicție cu concepția deja formată despre sine, contradicție care alimentează deranjamentul psihic. [160; 125].

Stima de sine este o problemă de importanță majoră în toate disciplinele psihologice (psihologia personalității, psihologia socială, psihologie medicală, psihologia clinică).

În psihologia socială, interesul teoretic și practic este acaparat de mecanismul formării imaginii de sine. Cercetătorii care s-au ocupat de această problemă au ajuns la concluzia că imaginea de sine se elaborează prin intermediul interacțiunilor. Autorul care a susținut această idee a fost C. H. Cooley în *Human Nature and Social Order*. [30]. El a introdus termenul de sine

ca oglindă (*looking-glass self*) prin care, de fapt, definea *sinele social*. Concepția este dezvoltată de S. Moscovici (*Psychologie sociale des relations à autrui*, 1994, în traducere românească - 1998), care introducea în înțelesul noțiunii de *sine ca oglindă* trei caracteristici: 1) sinele social este imaginea noastră în fața celorlalți; 2) integrează conștiința judecării pe care ei o realizează asupra noastră; 3) „integrează sentimentele pozitive și negative care rezultă de aici.” [111; 44]

Procesul elaborării imaginii de sine este complex. Psihologul francez atrage atenția asupra faptului că un rol important în acest proces îl au grupurile primare (familie, prieteni), în care se clădește, de fapt, personalitatea copilului, deoarece individul este atașat de aceste grupuri prin „sentimentul apartenenței comunitare” [111; 44]. Colectivitățile școlare, ca grupuri secundare, au un rol mai puțin important în integrarea socială și în elaborarea imaginii de sine. Un alt teoretician care-i furnizează argumente lui S. Moscovici a fost L. Festinger (*A Theory of Social Comparison Processes*, 1954) care aprecia faptul că există în orice om nevoia de autoevaluare care, cel mai adesea, se face prin „comparația cu celălalt.” [111; 45].

Condiția principală impusă de mecanismul comparației cu alții este cea a similarității. Persoana cu care cineva se compară trebuie să îi semene prin anumite repere, precum vârsta, genul, starea socială. Există tendința ca cel care recurge la comparare să respecte opinia receptată de la persoana cu care se compară și să acționeze în scopul modificării opiniei acesteia, în cazul în care ea se exprimă în termeni mai puțin favorabili. De aceea, adolescenții acordă adesea un interes exagerat pentru modul cum arată (ținută și coafură) și petrec mult timp în fața oglinzii.

Observațiile realizate în cursul cercetărilor de teren de S. Moscovici și de echipele sale l-au determinat pe sociologul francez să diferențieze între următoarele tipologii umane și să fixeze chiar și anumite ponderi în totalul populației:

35% - persoane care simt acut nevoia să se compare cu alții;

38% - persoană cu o dependență moderată;

27% - persoane independente, ce nu obișnuiesc să se compare cu alții [111; 49].

Interesante sunt și corelațiile identificate de S. Moscovici, între nivelurile de dependență și statusurile sociale. Corelația cu statusul de gen indică faptul că femeile se dovedesc mai dependente decât bărbații; corelația cu statusul de vârstă indică faptul că tinerii sunt mai dependenți decât persoanele mature, iar corelația cu nivelul de educație conduce la observația că persoanele cu educație mai înaltă manifestă o dependență mai mare, comparativ cu cei un nivel mai redus de educație, în privința modului cum sunt percepuți de către ceilalți.

Imaginea de sine nu se formează numai prin comparația cu ceilalți ci și prin autoaprecierea propriilor rezultate. Convingerile privitoare la propriile capacități se dobândesc prin experiențele anterioare privitoare la succes sau eșec într-un anumit domeniu de activitate.

La formarea acestor convingeri participă și aprecierile celorlalți (feed-back-ul primit de la cei din jur (aprecieri pozitive sau negative oferite de persoane semnificative ale anturajului fiecăruia).

Așa cum subliniază autoarea unui studiu recent, compararea socială se face atât *upward* (cu persoane apreciate ca fiind mai competente) cât și *downward* (cu persoane percepute ca fiind inferioare subiectului ce face compararea). De obicei, compararea în sus stimulează competiția, însă pentru cei cu temperamente melancolice sau flegmatice înseamnă dezvoltarea unui complex de inferioritate, în timp ce compararea în jos uneori crește stima de sine. [41; 65.]

Imaginea de sine stă la baza *stimei de sine*, o dimensiune esențială a echilibrului psihosocial al individului. Multe din deciziile pe care le ia o persoană cu privire la viitor depind de această dimensiune. De aceea, lucrătorii din domeniul educației sunt instruiți să acționeze în așa fel cu elevii pe care-i educă încât să nu le afecteze negativ stima de sine, ba chiar, pe cât posibil, să le-o îmbunătățească.

Psihologii F. Lelord și C. André, sunt de părere că persoanele cu stimă de sine ridicată sunt mai eficiente în tot ceea ce fac, comparativ cu cele cu stimă de sine coborâtă, deoarece sunt mulțumiți de ei înșiși, dispunând totodată și de resursele necesare depășirii dificultăților. În cazul stimei de sine scăzute, oamenii trăiesc suferințe și neplăceri ce le perturbă viața cotidiană.[89; 12].

Stima de sine, sunt de părere autorii francezi citați mai sus, se sprijină *pe trei dimensiuni psihologice: încrederea în sine, concepția despre sine și iubirea de sine*. Acest din urmă aspect este cel mai important, pentru iubirea necondiționată a sinelui, „în ciuda defectelor și limitelor, în ciuda eșecurilor și înfrângerilor.” Așadar, o persoană care a învățat să se iubească pe sine face față tuturor urgiilor vieții, acceptând condiția de persoană urâtă, grasă sau mediocră sub aspectul performanțelor intelectuale. Iubirea de sine „*nu ne ferește de suferință sau îndoială, dar ne apără de disperare.*” [89;14]. Teoria despre sine este al doilea *stâlp* al stimei de sine. Ea vizează cunoașterea de către o persoană a calităților sau defectele sale, a potențialităților și limitelor personale. Concepția de sine pozitivă este o forță interioară ce permite unei persoane să facă față dificultăților vieții. Încrederea în sine este al treilea *stâlp* al stimei de sine. Ea nu trebuie confundată însă cu stima de sine. Ea vizează credința că persoana respectivă este capabilă să realizeze anumite fapte, că poate acționa într-o manieră adecvată în situații importante. Încrederea în sine este efectul tipului de educație primit de fiecare în familie și în școală. O motivație predominant pozitivă aplicată de educator contribuie la consolidarea încrederii în sine. Dimpotrivă, accentul pus pe motivarea de tip negativ (critici, imputări, sancțiuni) duce la slăbirea încrederii în sine. Este bine ca educatorul să recompenseze pe cel educat nu numai pentru rezultatele bune obținute, ci și pentru faptul că a încercat să ducă la capăt o anumită sarcină.

Într-o cercetare a lui S. Coopersmith (*Studies in self esteem* - 1968), s-a studiat problema stimei de sine la băieții americani cu vârste de 10 și 11 ani, utilizându-se următoarele surse de informare: a) propriile evaluări ale băieților; b) rapoartele profesorilor și c) testele psihologice. S-a constatat o mare asemănare între informațiile provenind din cele trei surse. Băieții investigați au fost grupați în trei categorii: băieți cu apreciere de sine înaltă, medie și scăzută. Băieții din grupul cu apreciere de sine înaltă erau activi și obțineau succes în activitățile lor. Părinții erau marcați de interes pentru educația și viitorul copiilor. Grupul de băieți cu apreciere de sine scăzută proveneau în general din familii cu părinți mai puțin preocupați de educația și viitorul propriilor copii. Aceștia au dovedit o rată de succes mai redusă și, în plus, au suferit și de anumite boli: cefalee, deranjamente stomacale, insomnie. Al treilea grup, al copiilor cu apreciere de sine medie, s-a dovedit destul de apropiat celor cu apreciere de sine înaltă. Ei s-au arătat mai optimiști și mai disponibili pentru a accepta critici din partea altora și mai dispuși să se ralieze la opiniile celorlalți. [99;70].

Tot după opinia acestui psiholog (Coopersmith), stima de sine care se cristalizează spre mijlocul copilăriei rămâne relativ stabilă de-a lungul vieții. [158;4]. Desigur, în timp, în funcție de evenimentele trăite, se pot produce modificări, dar, în cele mai multe cazuri, nivelul stimei de sine revine la echilibru. [31]

Persoanele caracterizate prin autoevaluare negativă au tendința să trăiască stări psihice negative, de tipul depresiei, anxietății, mâniei. [16;103]. Există autori care pun pe seama stimei de sine scăzute manifestarea depresiei ca trăsătură a personalității. S-a constatat că trăirile afective pozitive corelează cu o imagine de sine favorabilă (stimă de sine crescută), iar trăirile afective negative cu o imagine de sine nefavorabilă (stimă de sine scăzută). „Stima de sine crescută se asociază cu așteptări pentru succes, cu optimism privind viitorul, cu lupta pentru atingerea obiectivelor și perseverența în depășirea blocajelor.” [16;104]. Dar și stima de sine scăzută poate fi interpretată ca având funcție reglatorie, în sensul că poate acționa pentru inhibarea unor proiecte prea ambițioase care s-ar solda cu eșecuri generatoare de suferință. Dar, ar fi prea îndrăzneț să afirmi că depresia, care se asociază, așa cum am văzut mai sus, cu stima de sine scăzută, ar putea fi considerată ca un mecanism de apărare a eului.

Din perspectiva unui autor din spațiul anglo-saxon [75] caracteristicile proprii persoanelor cu stimă de sine ridicată sunt:

- calmitate în reacții generate de situațiile noi tratate doar ca incitante și nu ca amenințătoare;
- spiritul de independență;
- implicarea în rezolvarea noilor provocări;

- capacitatea de a-și comunica emoțiile, atât pe cele pozitive cât și pe cele negative;
- comportament responsabil în tot ceea ce întreprind;
- tendința de a valoriza pozitiv realizările lor. [75]

Spre deosebire de persoanele cu stimă de sine ridicată, cele care au stimă de sine scăzută prezintă următoarele caracteristici:

- dovedesc nemulțumire față de propria persoană;
- au rețineri în legătură cu implicarea în sarcini noi;
- nu-și recunosc propriile calități;
- nu se consideră responsabili pentru consecințele propriilor fapte;
- se supără repede și suferă pentru modul cum sunt tratați de cei din jur (intoleranță la frustrare);
- capacitate slabă de a exterioriza corect propriile emoții,
- tendința de a-și reprima emoțiile, considerate expresii ale slăbiciunii. [41; 66].

Aceste caracteristici pot fi utilizate de orice cadru didactic interesat să cunoască stima de sine a propriilor elevi ca un ghid sau ca un sistem de repere utilizabile în observații, dar și în convorbirile individuale cu elevii.

1.3.1. O abordare nouă a relației dintre imagine de sine și imaginea despre celălalt

Am văzut că stima de sine se întemeiază pe imaginea pe care subiectul și-o formează despre sine, adică pe reprezentarea propriului sine. Racu, I., (1997), apud Gonța, V., (2006), [63; 64]. Aceasta, la rândul ei, depinde foarte mult de modul în care cineva este perceput de către ceilalți. Termenul „perceput” este folosit oarecum impropriu. Mai potrivit ar fi aici termenul „reprezentat”, pentru că percepția este un proces conectat cu timpul prezent, ori imaginea despre celălalt integrează numeroase experiențe sociale mai vechi, ceea ce s-ar potrivi mai degrabă reprezentărilor. Și cum imaginea despre celălalt este influențată și de modul cum se cristalizează ea și în mentalul celorlalți, putem, fără teama de a greși, să afirmăm că imaginea despre celălalt este un produs al reprezentărilor sociale. Spre o astfel de concluzie ajunge și Gonța, V. când subliniază ideea că *imaginea de sine*, „ca centru al lumii interioare a personalității”, se formează prin interiorizarea relațiilor sociale. [63; 67]

Teoria reprezentărilor sociale, propusă de psihosociologul originar din România, Serge Moscovici, și dezvoltată de mulți alți teoreticieni [181; 64-67], oferă o paradigmă generoasă de abordare a problemei imaginii pe care și-o face grupul despre ceilalți membri. Mihai Șleahțișchi, un recunoscut specialist din Republica Moldova, tratează această temă într-un capitol intitulat *Studiu de caz: liderii ca obiect al reprezentării sociale*. [181; 267-277]. Considerăm că modelul de analiză ales pentru verificarea presupunerii că liderii pot fi obiect al reprezentării sociale se

poate aplica și la formarea imaginii despre celălalt. Autorul citat se folosește în analiza sa de modelul propus de P. Moliner în lucrarea *Cinq questions à propos de représentations sociales* (1993). Psihosociologul francez propune cinci criterii pentru a identifica obiectul unei reprezentări sociale [181; 265]:

- a. Polimorfismul, ce semnifică diversitatea unghiurilor de vedere prin care este perceput acel obiect (în cazul nostru, un membru al grupului social);
- b. Relaționarea cu grupul social. Imaginea despre un membru al grupului se alcătuiește prin ajustarea reciprocă a percepțiilor și elaborarea unor imagini, oarecum stereotipe, despre o anumită persoană;
- c. Identitate și coeziune, o caracteristică ce decurge din caracteristica „b”. Imaginea despre unul din membri devine aproximativ identică în reprezentarea lui socială, generând astfel un fel de acord al membrilor grupului generator de coeziune intragrupală;
- d. Raportarea la *altul social*, care, în cazul imaginii unui membru oarecare al grupului, se referă la tipul uman agreat de respectiva colectivitate;
- e. Inexistența ortodoxiei, adică a presiunii de supunere, în elaborarea reprezentării sociale, la un anumit cod agreat de instanțe superioare.

Credem, așadar că imaginea despre celălalt este produsul reprezentărilor sociale. Fiecare dintre membrii grupului primește diferite mesaje de feed-back despre modul cum este reprezentat de către ceilalți, cu efect direct asupra formării imaginii despre sine. În funcție de evaluarea de către fiecare a acestei imagini, stima de sine poate fi mai ridicată sau mai coborâtă.

1.3.2. Stima de sine – trăsătură de personalitate sau stare?

Într-un paragraf anterior, am detaliat problema distincției dintre trăsătură de personalitate și stare a personalității și am punctat acolo ideea că trăsătura de personalitate are o mare stabilitate, ținând oarecum de genotip, în timp ce *starea de personalitate* are o anumită variabilitate în timp, depinzând destul de mult de evenimentele cotidiene, fiind pusă în relație cu ceea ce geneticienii numesc fenotip. Psihologii care s-au ocupat de personalitate, pe care i-am avut în atenție, nu au inclus stima de sine printre trăsături, în schimb au fost de acord că stima de sine depinde și de anumite trăsături de personalitate, precum extraversiunea sau neuroticismul. Întrucât stima de sine variază în timp, în funcție de experiențele sociale ale participanților, înclinăm să acceptăm ideea că stima de sine este o stare a personalității. Numai înțelegând ca stare a personalității – și nu ca trăsătură – se poate proiecta un program de intervenție destinat ridicării nivelului stimei de sine, ca tehnică de reducere a victimizării și de creștere a rezistenței celor vulnerabili în raport cu actele agresive ale hărțuitorilor. Această interpretare poate fi contrazisă

de unii autori, precum Coopersmith, care era de părere că stima de sine elaborată spre mijlocul copilăriei, rămâne un invariant al personalității, apropiindu-se, prin aceasta, de ceea ce numim în general *trăsătură*. Tot Coopersmith mai avansa ideea că modificările nivelului stimei de sine cauzate de succese sau insuccese ori de intervenții psihoeducaționale, după un timp se anihilează, stima de sine revenind la nivelul obișnuit. În literatura de specialitate pare să existe un oarecare acord în ce privește admiterea celor două ipostaze semantice ale conceptului: „stima de sine ca trăsătură” (*trait self-esteem*) și „stima de sine ca stare” (*state self-esteem*). [113; 41]. Aceste aprecieri conduc la ideea că activitățile de consiliere psihologică trebuie să se desfășoare pe termen lung, astfel încât să nu se producă acele „căderi” ce-l pun pe subiect în situația de a se confrunța cu aceleași trăiri de disconfort psihic pentru care a solicitat sprijinul psihologului.

Studiind literatura de specialitate și având în vedere experiența din cabinetul de consiliere și asistență psihopedagogică cu adolescenții implicați în bullying-ul școlar din mediul școlar, care se confruntă cu tensiuni generate de diverse forme de bullying, am proiectat și formulat următoarea **problemă de cercetare**: Care sunt strategiile alternative eficiente în intervenția psihoeducațională pentru creșterea nivelului stimei de sine ca factor determinant în scăderea victimizării și a efectelor secundare generate de tensiunile în plan psihic ale bullying-ului asupra sănătății mentale a elevilor? În experimentul formativ, descris în capitolul al III-lea al acestei lucrări, ne propunem un program de intervenție psihoeducațională destinat ridicării nivelului stimei de sine pentru ca, pe această cale, să sporim rezistența potențialelor victime la actele de hărțuire din partea colegilor agresivi.

Direcțiile de soluționare a problemei de cercetare sunt creionate prin următoarele întrebări:

- Care sunt cauzele ce-i determină pe unii elevi să-i hărțuiască pe semenii lor?
- Ce rol joacă stima de sine în rândul elevilor adolescenți implicați în acte de hărțuire, intimidare și victimizare?
- Care dintre formele de bullying (intimidare și victimizare) predomină?
- Care este structura personalității adolescenților implicați în bullying, investigată prin chestionarul EPQ?
- Cu ce instrumente putem identifica prezența bullying-ului în spațiul școlar?
- Ce legătură există între hărțuitor și victimă?
- Ce strategii sunt necesare pentru ca intervenția să își atingă scopul?

Aceste direcții ne-au preocupat de-a lungul întregului proces de investigare, și le-am concretizat în formularea ipotezei, identificarea scopului și a obiectivelor ce au fost urmărite în etapele parcurse.

Ipoteza cercetării constă în presupunerea că există corelații între nivelul stimei de sine și intimidare/hărțuirea și victimizare din bullying. Comportamentul de intimidare/hărțuire și victimizare din bullying la adolescenți este influențat de nivelul stimei de sine, trăsăturile de personalitate, genul biologic, precum și de factorii externi: profilul liceului și mediul rezidențial, iar prin programul de intervenție psihoeducațională presupunem creșterea stimei de sine și scăderea nivelului bullying-ului la adolescenții din mediul școlar.

Scopul cercetării: Proiectarea, interpretarea și validarea experimentală a unei platforme epistemice inedite, cu referire la studiul formelor de manifestare a bullying-ului școlar în relație cu stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine a adolescenților, victime ale bullying-ului școlar.

Obiectivele cercetării: 1). Studiarea literaturii de specialitate privitoare la tema cercetării; 2). Stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare; 3). Investigarea formelor de manifestare a bullying-ului în relație cu nivelul stimei de sine; 4). Determinarea legăturilor dintre trăsăturile de personalitate și bullying în funcție de variabilele: gen, filiera liceală, mediu de rezidență; 5). Proiectarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihoeducațională având ca obiectiv dezvoltarea stimei de sine a elevilor de vârstă adolescentină, victime din bullying; 6). Elaborarea concluziilor și stabilirea unui set de recomandări privind gestionarea situațiilor de bullying la elevii adolescenți.

1.4. Concluziile capitolului 1

Bullying-ul este o problemă psiho-socială ce se manifestă ca expresie a impulsurilor agresive proprii ființei umane.

1. Este prezent mai puțin la școlarii mici, apoi din ce în ce mai mult în clasele de gimnaziu, în paralel cu manifestarea crizei specifice pubertății și adolescenței, se dovedește a fi prezent și în primele clase ale ciclului liceal, temperându-se oarecum spre sfârșitul liceului.

2. Studiile care au avut în vizor această problematică au ajuns la concluzia că violența de tip bullying poate fi gestionată dacă instituțiile școlare se implică și realizează programe de diminuare. Ca dovadă că astfel de programe își ating ținta stau cifrele în scădere privitoare la reducerea intensității bullying-ului în școlile din S.U.A. și probabil și din alte zone unde problema bullying-ului școlar a fost luată în serios și s-au inițiat programe complexe de contracarare.

3. Multă vreme violența de tip bullying nu a atras atenția profesioniștilor din educație, deși a fost prezentă dintotdeauna în mediul școlar. Abia de vreo jumătate de secol educatorii au devenit sensibili la efectele negative ale acestui tip de comportamente și au început să le studieze.

4. Studii longitudinale au pus în evidență o serie de tulburări de personalitate dezvoltate la victimele acestor acte de agresivitate (incidența ridicată a tulburărilor depresive, frecvența ideilor suicidare, dificultățile de adaptare socială), dar și la autorii actelor de hărțuire-intimidare (abuz în consumul de alcool sau droguri, conduite criminale). Iată tot atâtea motive pentru care comportamentele de tip bullying au atras atenția specialiștilor și i-au stimulat să proiecteze programe de diminuare a incidenței lor.

Am pornit în cercetarea noastră de la premisa că între cele două dimensiuni ale comportamentului de tip bullying, hărțuirea-intimidarea și victimizarea (în engleză *bullying* și *victimization*) și nivelul stimei de sine există corelație.

5. De aceea am tratat, într-o primă apreciere, stima de sine ca variabilă independentă în funcție de care hărțuirea-intimidarea și victimizarea pot fi privite ca variabile dependente.

6. Literatura de specialitate consultată nu oferă un consens al punctelor de vedere privitoare la această problemă, în special dacă avem în atenție relația dintre nivelul stimei de sine și incitația spre agresiunea de tip bullying. În schimb, mulți autori (Rosenberg, Olweus, Salmivalli) sunt de părere că o stimă de sine scăzută favorizează postura de victimă a unor elevi.

7. Pentru a lămurii relațiile complexe dintre stima de sine și manifestările comportamentale de tip bullying, am proiectat o cercetare bazată pe chestionare și teste psihologice de personalitate, prin care ne-am propus să măsurăm intensitatea comportamentelor de hărțuire-intimidare și a percepției condiției de victimă din bullying, nivelul stimei de sine și trăsăturile de personalitate ale elevilor implicați în bullying. Rezultatele acestui studiu constatativ vor fi prezentate în capitolul al II-lea al prezentei lucrări.

2. CERCETAREA RELAȚIEI ÎNTRE BULLYING, STIMA DE SINE ȘI TRĂSĂTURILE DE PERSONALITATE LA ADOLESCENȚI

2.1. Design-ul cercetării constatative

Scopul cercetării constatative este identificarea tipurilor de relații existente între stima de sine, formele de bullying și trăsăturile de personalitate la adolescenți, în funcție de variabilele gen, profilul liceal și mediul rezidențial.

Obiectivele cercetării constatative:

1. Investigarea legăturii dintre nivelul stimei de sine și formele bullying-ului.
2. Investigarea influenței factorilor predictorii (gen biologic, profil liceal și mediu de rezidență) asupra condiției de agresor sau victimă din bullying.
3. Evidențierea trăsăturilor de personalitate pentru adolescenții implicați în agresivitatea de tip bullying și victimele acestora.

Ipoteza generală a cercetării constă în presupunerea că există corelații între nivelul stimei de sine și intimidare/hărțuirea și victimizare din bullying. Comportamentul de intimidare/hărțuire și victimizare din bullying la adolescenți este influențat de nivelul stimei de sine, trăsăturile de personalitate, genul biologic, precum și de factorii externi: profilul liceului și mediul rezidențial.

Din ipoteza generală am avansat următoarele ipotezele de lucru:

Ipoteza 1

Presupunem că există corelații semnificative între stima de sine și intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică.

Ipoteza 2

Presupunem că există corelații semnificative între stima de sine și victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică.

Ipoteza 3

Presupunem că există diferențe de gen în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică.

Ipoteza 4

Presupunem că există diferențe de gen în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică.

Ipoteza 5

Presupunem că există diferențe în funcție de filiera liceală (teoretică, tehnologică) în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică.

Ipoteza 6

Presupunem că există diferențe în funcție de filiera liceală în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică.

Ipoteza 7

Presupunem că există diferențe în funcție de mediul de rezidență în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică.

Ipoteza 8

Presupunem că există diferențe în funcție de mediul de rezidență în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică.

Ipoteza 9

Presupunem că există corelații semnificative între trăsăturile de personalitate EPQ și intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică.

Ipoteza 10

Presupunem că există corelații semnificative între trăsăturile de personalitate EPQ și victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică.

Variabilele experimentului constatativ

Variabile independente:

- Stima de sine.
- Trăsături de personalitate E P Q.
  - Extraversiune;
  - Psihotism;
  - Neuroticism;
  - Devianță comportamentală;
  - Disimulare.
- Gen biologic, 2 categorii: masculin, feminin.
- Filieră liceu, 2 categorii: tehnologic, teoretic.
- Mediul de rezidență, 2 categorii: urban, rural.

Variabile dependente:

Intimidare/hărțuire generală și dimensiunile acesteia:

- Intimidare/ hărțuire verbală;
- Intimidare/ hărțuire socială;

- Intimidare/ hărțuire fizică.

Victimizare generală și dimensiunile acesteia:

- Victimizare verbală;
- Victimizare socială;
- Victimizare fizică.

Procedură

Eșantionul de 286 de elevi a fost selectat aleatoriu, cuprinzând elevi din clasele a IX-XI a din 3 unități liceale din județul Brăila (două licee din urban și un liceu din rural). Fiecare elev din eșantion a dorit să participe, benevol, la completarea chestionarelor. Pentru mai multă sinceritate, nu li s-a cerut să se semneze. Fiecare elev a primit mapa cu cele trei instrumente de colectare a informațiilor. Instrumentele de cercetare au fost aplicate în timpul orelor de consiliere și orientare.

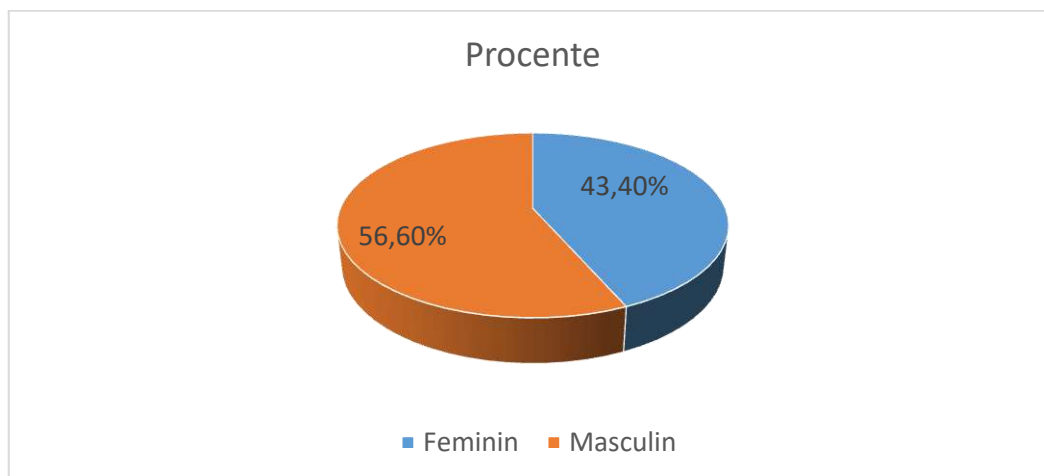
Instrumentele au fost aplicate după ce în prealabil s-a făcut instruirea celor implicați, după explicarea scopului cercetării, și obținerea acordului din partea părinților și elevilor. Protocolul colectării informațiilor a cuprins planificarea pe zile, ore și unități școlare, planificarea s-a făcut cu o săptămână înainte de realizarea propriu zisă a cercetării. Administratorii chestionarelor au fost: un profesor, un consilier școlar și consilierul educativ.

Colectarea datelor s-a realizat în perioada 16 septembrie- 31 octombrie 2020.

Participanți

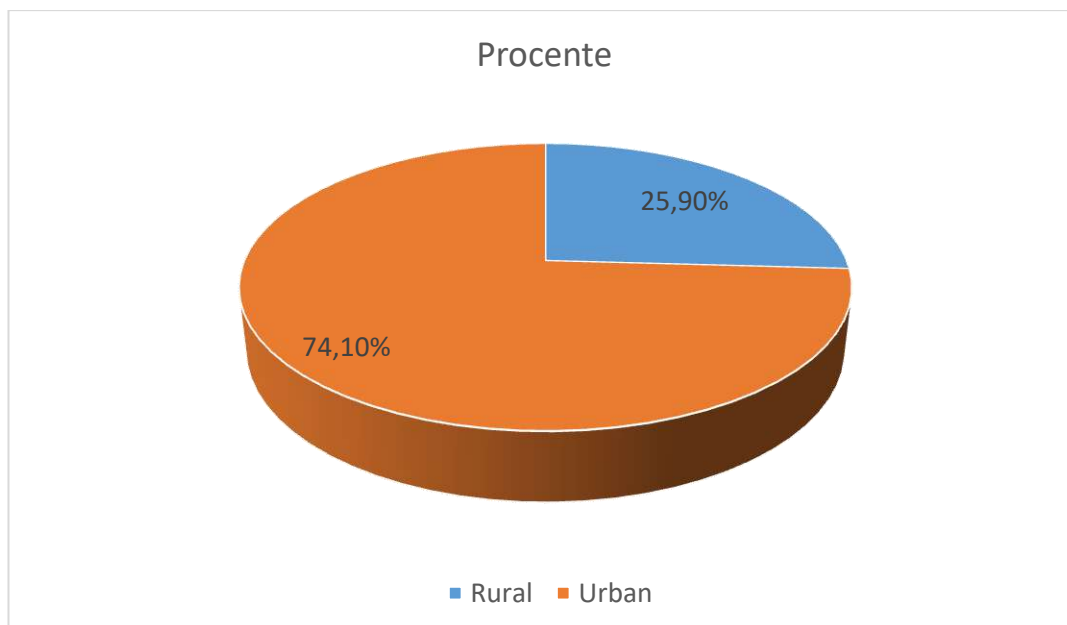
Eșantionului descris cuprinde următoarea structură:

În funcție de gen: 124 fete (43,4 %) și 162 băieți (56,6 %) (Fig. 2.1)

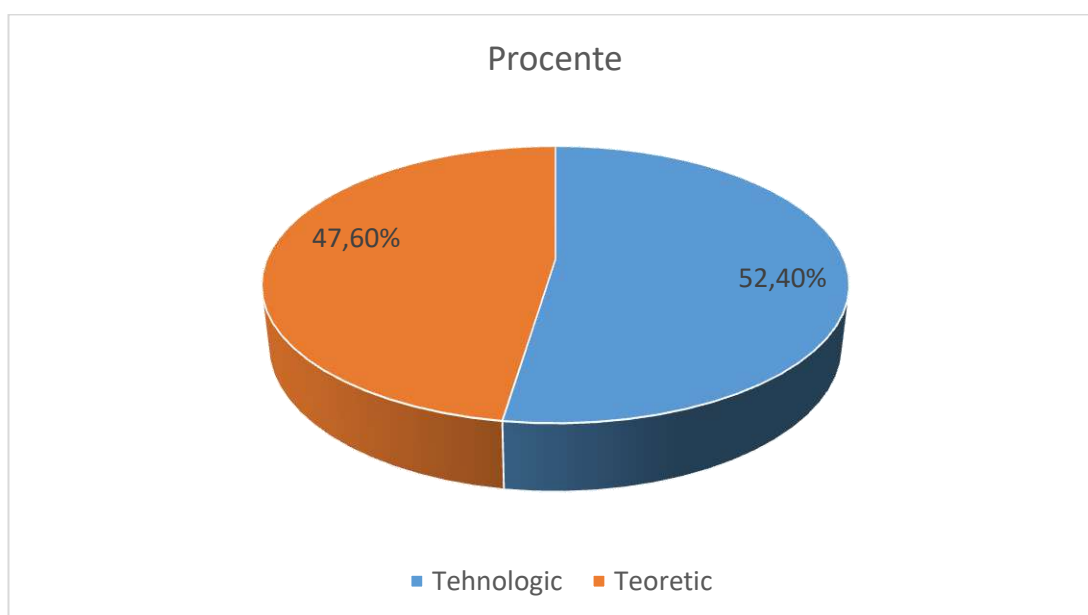
Figura 2.1. Compoziția lotului de elevi în funcție de variabila gen biologic

Având în vedere mediul de rezidență, au fost selectați 74 elevi din mediul rural (25,9 %) și 212 elevi din mediul urban (74,1 %). (Fig.2.2)

Figura 2.2. Structura lotului de elevi în funcție de variabila mediu de rezidență

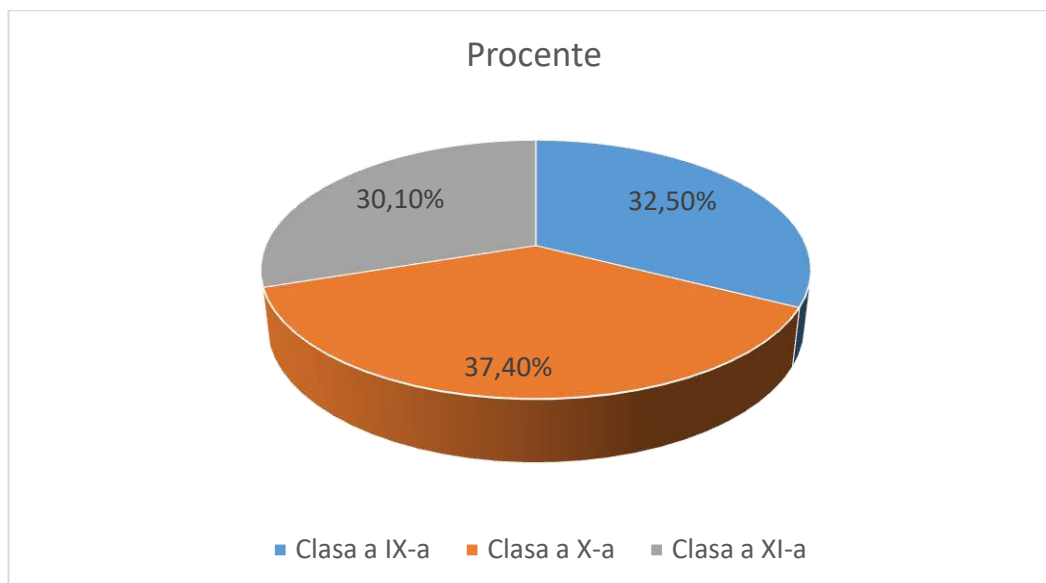
Din perspectiva filierei liceale, am selectat 150 elevi de la liceul tehnologic, în pondere de 52,4 % iar de la liceul teoretic 136 elevi, însemnând 47,6 %. (Fig.2.3)

Figura 2.3. Structura lotului de elevi în funcție de variabila filieră liceu

Variabila nivel liceal (Fig 2.4) distribuie participanții astfel: 93 elevi din clasa a IX-a (32,5 %), 107 elevi din clasa a X-a (37,4 %) și 86 elevi din clasa a XI-a (30,1 %).

Având în vedere vârsta participanților, eșantionul cuprinde: 96 elevi cu vârsta de 15 ani (33,6 %), 95 elevi cu vârsta de 16 ani (33,2%), 87 elevi cu vârsta de 17 ani (30,4 %) și 8 elevi cu vârsta de 18 ani (2,8 %). [136; 209]

Figura 2.4. Structura lotului de elevi în funcție de variabila clasă

Instrumentele cercetării

Pentru a verifica ipotezele formulate în legătură cu relația dintre stima de sine și bullying, am utilizat mai multe tehnici experimentale: Chestionarul APRI-BT (de măsurare a intimidării/hărțuirii și victimizării din bullying), Chestionarul de măsurare a stimei de sine (Rosenberg), Testul de personalitate EPQ (Eysenck Personality Questionnaire).

Aplicarea instrumentelor a fost fizică, de tip hârtie și instrumente de scris, fiind asigurată confidențialitatea răspunsurilor și având acordul verbal din partea părinților, elevilor, profesorilor

Chestionarul APRI-BT

O problemă majoră ce se ridică specialiștilor antrenați în cercetarea bullying-ului este cea a instrumentului necesar identificării și măsurării lui. Așa cum am precizat într-o comunicare în Analele științifice ale doctoranzilor, *Probleme actuale ale științelor umanistice*, vol. XIX, partea II, Chișinău, 2021 [135; 301-309], cel mai cunoscut și mai frecvent utilizat instrument de identificare și măsurare a bullying-ului școlar a fost cel construit și validat de cercetătorul norvegian D. Olweus. Este vorba de o scală a expunerii la bullying, cunoscută sub numele de BVQ (Bully/Victim Questionnaire, 1996) sau OLWEUS BULLYING QUESTIONNAIRE - prescurtat OBQ [121;761-762]. Instrumentul a fost revizuit în 2004. Conține 38 de întrebări referitoare la comportamentul de intimidare/ hărțuire ce se manifestă în mediul școlar și întrebări privitoare la victimă. A fost experimentat pe populația școlară cu vârste cuprinse între 8 și 13

ani. După știința noastră, Scala BVQ nu este încă omologată pe populația românească dar este în curs de validare prin stăruința unor cercetători din școala ieșeană de psihologie. [135; 302],

Școala clujeană de psihologie s-a orientat spre un alt instrument de măsurare a impactului acțiunilor de tip bullying în mediul școlar și a realizat cercetările de teren necesare adaptării lui la populația școlară din țara noastră, cunoscut sub numele de APRI-BT (Adolescent Peer Relations Instrument–Bully/Target) [19; 1-30].

Chestionarul APRI BT a fost preferat de cercetătorii clujeni printre altele și pentru că permite diferențierea între trei forme de acte de bullying-hărțuire/intimidare, respectiv trei forme de victimizare: verbale, sociale și fizice.

Am ales această scală pentru că în cercetarea noastră ne interesează modul cum se manifestă bullying-ul la vârsta adolescenței, inclusiv la elevii mai mari de 15 ani, ori chestionarul lui Olweus a fost gândit să fie aplicat până la această vârstă.

Chestionarul APRI-BT conține 36 de itemi, fiind o traducere în limba română a chestionarului elaborat de cercetătorul australian Parada în anul 2000. A fost conceput pentru măsurarea formelor bullying-ului - hărțuire/ intimidare și victimizare, sub cele trei dimensiuni: fizic, verbal și social. [19; 6]. Pentru surprinderea celor două forme ale bullying-ului (intimidare-victimizare) sunt formulate 18 întrebări pentru fiecare. Formularul conține șapte coloane, întrebările fiind scrise pe prima coloană; urmează șase coloane cu numere de la 1 la 6, având următoarele semnificații: 1. Niciodată; 2. Uneori; 3. O dată sau de două ori pe lună; 4. O dată pe săptămână; 5. De mai multe ori pe săptămână; 6. În fiecare zi. [139]; [135; 304]; [136; 209].

Răspunsurile mai apropiate de 1 se interpretează ca expresii ale unor neimplicări semnificative în acte de hărțuire/ intimidare, sau ale nerecunoașterii condiției de victimă. Răspunsurile mai apropiate de 6 sunt semnificative pentru recunoașterea implicării în acte de hărțuire, respectiv în perceperea posturii de victimă.

Instrumentul, subliniază autorii clujeni, nu măsoară în mod explicit tipul și intensitatea agresiunii, dar consideră că este legitimă presupunerea că cei care la secțiunea „A” a scalei, au răspunsuri apropiate de 6 dispun de resurse energetice ridicate, comparativ cu cei care se consideră victime, iar cei cu răspunsuri mai apropiate de 6 la secțiunea „B”, dispun de resurse energetice diminuate, motiv pentru care se arată incapabili să respingă ofensele hărțuitorilor. [136; 209].

Dar, ca și chestionarul lui Olweus, și APRI-BT este util doar pentru o cercetare transversală, nefiind potrivit pentru a face inferențe cu privire la evoluția comportamentului în timp. Pentru acest din urmă scop sunt necesare alte instrumente din arsenalul metodologiei de cercetare.

Autorii raportului privitor la adaptarea scalei APRI BT la populația românească ne informează că studiul s-a realizat pe un eșantion de 1024 copii cu vârste cuprinse între 10 și 18 ani (586 băieți și 438 fete), împărțit în două sub-eșantioane: clinic (177 copii) și non-clinic (847). Structura pe vârste a fost următoarea: copii în grupa de vârstă de 10-14 ani - 588 elevi, iar grupa de vârstă de 15-18 ani – 436 elevi. Media de vârstă a eșantionului a fost de aproape 14 ani ($M=13,99$).

Chestionarul APRI-BT (Anexa 1) conține două tipuri de scale. Scala de intimidare/hărțuire măsoară trei dimensiuni: intimidarea generală (bullying general), intimidare verbală / bullying verbal (itemii 1, 3, 5, 7, 10 și 14), intimidare socială / bullying social (itemii 4, 8, 11, 13, 17 și 18) și intimidare fizică/bullying fizic (itemii 1, 6, 9, 12, 15 și 16). Scala de victimizare prin bullying măsoară tot trei dimensiuni: victimizare generală, victimizare verbală (itemii 1, 4, 7, 11, 13 și 18), victimizare socială (itemii 3, 6, 9, 12, 14 și 17) și victimizare fizică (itemii 2, 5, 8, 10, 15 și 16). [140; 70].

În cercetarea de față, s-au calculat coeficienții alfa Cronbach pentru fiecare dimensiune a bullying-ului: pentru bullying general/intimidare generală, $\alpha=0.909$; pentru bullying/ intimidare verbală, $\alpha=0.835$; pentru bullying/ intimidare socială, $\alpha=0.780$; bullying/ intimidare fizică, $\alpha=0.825$; pentru victimizare generală prin bullying, $\alpha=0.926$; pentru victimizare verbală prin bullying, $\alpha=0.838$; pentru victimizare socială prin bullying, $\alpha=0.852$; pentru victimizare fizică prin bullying, $\alpha=0.835$ [140; 70]. (Anexa 1).

Testele statistice prezentate, realizate independent de cele propuse de cercetătorii clujeni citați mai sus, privind fiabilitatea și consistența instrumentului, au confirmat valabilitatea lui. Acest fapt, precum și posibilitatea utilizării lui în studierea comportamentului de tip bullying la adolescenții liceeni ne-au determinat să alegem chestionarul APRI-BT în cercetarea noastră. [135; 305]. Menționăm că alegerea instrumentului reprezintă o noutate în cercetarea problemei bullying-ului pe populația școlară din România.

Scala de măsurare a stimei de sine (Rosenberg)

Măsurarea nivelului stimei de sine reprezintă un obiectiv de maximă importanță pentru psihologii practicieni interesați de rezolvarea unor probleme ale participanților de care se ocupă.

În cadrul experimentului formativ, vom propune un program de intervenție psihoeducațională, prin tehnici de consiliere și psihoterapie, destinat ridicării stimei de sine a adolescenților care se consideră victime ale bullying-ului. Din acest motiv, am avut nevoie în cercetarea noastră de un instrument care să permită măsurarea acesteia.

Instrumentul ales a fost Rosenberg Self Esteem Scale (RSES), propus de M. Rosenberg, în volumul din 1965, *Society and the Adolescent Self Image (Societatea și imaginea de sine a adolescentului)*. Este un instrument simplu, ce nu obligă participanții să aloce mai mult de cinci minute și, în plus, a dovedit o foarte bună consistență internă și o bună capacitate de corelare cu alte laturi ale vieții psihice, precum cele măsurate prin EPQ: extraversiunea și neuroticismul.

În Anexa 1, oferim scala stimei de sine (Rosenberg), versiunea pentru adolescenți [158; 13]. Scala conține 10 itemi, variantele de răspuns fiind pe o scală de tip Likert în 4 trepte. Am calculat Coeficientul alfa Cronbach $\alpha=0.856$ (Anexa 1).[140;70]. Faptul că Rosenberg a descoperit corelații negative semnificative între scorurile obținute la acest indicator și nivelul depresiei (stima de sine înaltă corelează cu nivel redus al depresiei și invers) reprezintă un alt motiv al alegerii RSES în montajul experimental. După alți autori (Schmitt, D.,P. și Allik, J.) stima de sine corelează direct (pozitiv) cu extraversiunea ($r=0,41$), confirmându-se încă o dată cele constatate de Rosenberg. [169]. Interesante sunt și corelațiile statistice cu neuroticismul ($r= -0,42$) din care rezultă că un scor înalt la stima de sine corelează cu un neuroticism redus iar un scor redus la RSES corelează cu un neuroticism pronunțat.

Chestionarul de personalitate EPQ (Eysenck Personality Questionnaire)

Este un instrument creat de Hans Eysenck în 1947 - și prezentat în volumul *Dimensions of personality*—proiectat pentru a fi utilizat în cercetarea profilului psihologic al unei persoane. Psihologul englez prezintă aici două trăsături ale personalității: extraversiune (cu corolarul opus –introversiune) și neuroticism, cu două dimensiuni polare: stabilitate (neuroticism scăzut)/ instabilitate (neuroticism de nivel ridicat).

Câteva decenii mai târziu, autorul perfecționează această teorie adăugând încă o trăsătură - psihotismul, propunând astfel un nou model, cunoscut sub numele de PEN (psihotism-extraversiune-neuroticism), ales de mulți psihologi ca instrument de studiere a personalității.

În legătură cu primele două dimensiuni (extraversiunea și neuroticismul), Eysenck presupune că sunt compuse „din mai mulți factori secundari, testabili prin intermediul unui chestionar. Pentru extraversiune, avem ca factori secundari următorii: dinamismul, sociabilitatea, dispoziția pentru risc, impulsivitatea, expresivitatea, chibzuința și responsabilitatea. Factorii secundari pentru neuroticism sunt: respectul de sine, bucuria, teama, obsesivitatea, autonomia, ipohondria și vinovăția.” [137; 163].

Aceste trăsături ale personalității sunt, în ipoteza psihologului englez, moștenite, având o legătură directă cu sistemul nervos central și autonom (vegetativ). Persoana extravertită dispune de un cortex în care starea de excitație este inhibată. Din acest motiv, se induce rapid sentimentul

de plictiseală și, de aceea, persoanele respective simt nevoia de compania semenilor. Introversii au un sistem nervos sensibil, cu tendința de expansiune a input-urilor, și, de aceea ei nu cunosc sentimentul plictiselii. Pentru ei, este suficientă o stimulare relativ modestă (de aici preferința pentru singurătate). [137; 163]. Scoruri ridicate la extraversiune obțin persoanele deschise, tonice, care agreează stimularea și cărora le displace singurătatea.

A doua trăsătură fundamentală este determinată de sistemul nervos autonom (vegetativ), de care depinde viața emoțională. Persoanele instabile (cu neuroticism ridicat), dispun de un sistem nervos autonom care reacționează prompt la stimulii stresanți. Dimpotrivă, persoanele cu neuroticism scăzut (stabilitate psihică ridicată) dispun de un sistem nervos autonom cu reactivitate scăzută la astfel de stimuli. Așadar, persoanele labile emoțional, deseori anxioase și depresive, obțin scoruri ridicate la neuroticism, întâmpinând dificultăți în restabilirea echilibrului emoțional. Rezultă din aceste explicații că „descrierile posibilului suport biologic pentru factorii de personalitate pe care i-a definit evidențiază o teorie completă propusă de Eysenck, care explică de unde vin aceste caracteristici specifice ale personalității umane.” [66; 163].

Suportul biologic, neurofiziologic al psihotismului a rămas mai puțin clarificat în lucrările autorului englez. Eysenck a presupus că această trăsătură ar putea fi pusă în legătură cu cantitatea de hormoni androgeni produși în organism de glandele endocrine responsabile de dezvoltarea și menținerea caracteristicilor masculine. [104; 278].

Tendința spre singurătate, indiferența în relațiile cu ceilalți, dificultăți în adaptare caracterizează comportamentul persoanelor cu nivel ridicat de psihotism. Alte caracteristici ce pot fi invocate sunt: lipsa milei și compasiunii față de ceilalți, lipsa omeniei, a empatiei, a sensibilității, atracția față de lucruri și situații neobișnuite (versiunea negativă a psihotismului) dar și originalitate și creativitate, cu preferințe pentru aventură, pentru lucruri și situații bizare, pentru persoanele care manifestă ciudățenii (în versiunea pozitivă a psihotismului). [137; 164]

Trăsăturile prezentate mai sus sunt specifice profilului personalității sănătoase, nu au legătură cu patologia psihică, de aceea chestionarul EPQ, larg utilizat de psihologi pentru studierea personalității clienților se poate aplica și adolescenților.

În cercetarea de față, am ales inventarul cunoscut sub numele de EPQ (Eysenck Personality Questionnaire) deoarece una din ipotezele cercetării a fost aceea că „înclinația spre comportamente de hărțuire (intimidare) specifice bullying-ului s-ar putea asocia mai mult cu psihotismul ca dimensiune a personalității.” [137; 164].

Termenul „psihotism” are o evidentă conotație clinică, dar Eysenck n-a avut în intenție să limiteze utilizarea chestionarului doar la persoanele cu afecțiuni psihice, el precizând frecvent că doar o foarte mică proporție din persoanele cu nivel înalt de psihotism ar putea să se confrunte în

cursul vieții cu un deranjament de personalitate de tip psihotic. De altfel, autorul englez folosește într-o lucrare din 1954, *The Psychology of Politics* [52] termenul de „duritate” ca echivalent pentru psihotism, subliniind existența unei variații directe între intensitatea psihotismului și a durității comportamentale. [104; 288].

Tulburările psihotice propriu-zise (schizofrenia, de exemplu), înregistrează pe scala psihotismului, a testului EPQ, valori foarte ridicate. Tot astfel de valori s-au înregistrat și la unele persoane condamnate pentru diverse forme de criminalitate, la consumatorii de droguri, la persoanele violente sau care preferă filme cu multă violență ori care preferă practici sexuale sadomasochiste. [104; 288]. În practica psihologilor din România se utilizează mai multe variante ale acestui chestionar. În cercetarea de față, am utilizat varianta experimentată de Gheorghe Perțea și anume versiunea *EPQ – juniori* cu 90 de itemi [137; 164-165]. (Anexa 1).

Fiecare item al acestui chestionar solicită răspunsuri de tip dihotomic: Da = 1, Nu = 0 (Anexa 6). Varianta Perțea a chestionarului EPQ conține 5 scale: extraversiune (E), neuroticism (N), psihotism (P), devianță comportamentală (C) și disimulare/ minciună (L). Scoruri ridicate la extraversiune obțin persoanele deschise, tonice, care agreează stimularea și cărora le displace singurătatea. Scoruri ridicate la neuroticism obțin persoanele labile emoțional, deseori anxioase și depresive, cu dificultăți în restabilirea echilibrului psihic după șocuri emoționale. La psihotism obțin scoruri ridicate persoanele cu o structură individuală înclinată spre un comportament agresiv și ostil, egocentric și impulsiv, cu o sensibilitate scăzută față de sentimentele semenilor. [127]. În general, persoanele pot fi originale și creative, cu înclinație către risc, dorință de aventură. Scoruri ridicate la devianța comportamentală obțin persoanele cu un comportament înclinat spre originalitate comportamentală și acte antisociale. Scoruri ridicate la disimulare indică tendința participanților lor spre dezirabilitate socială. [127]. S-au calculat coeficienții alfa Cronbach: pentru extraversiune, $\alpha = 0.788$; pentru psihotism, $\alpha = 0.568$; pentru neuroticism, $\alpha = 0.762$; pentru devianță comportamentală, $\alpha = 0.700$; pentru disimulare, $\alpha = 0.663$ (Anexa 1).

2.2. Analiza rezultatelor cercetării constatative

Pentru analizarea datelor obținute în cercetare s-a utilizat programul statistic SPSS.20, prin aplicarea următoarelor operații statistice:

- Coeficientul de corelație r Pearson;
- Analiza de frecvență;
- Coeficientul alfa Cronbach;
- Testul t pentru eșantioane independente.

Pentru fiecare variabilă cantitativă psihologică măsurată s-au calculat: mediile, abaterea standard, valoarea minimă și maximă.

Chestionarul APRI-BT măsoară următoarele variabile: bullying general/ intimidare generală cu dimensiunile verbală, socială, fizică și victimizare generală prin bullying cu dimensiunile verbală, socială, fizică. Pentru început s-au calculat media, abaterea standard, valorile minime și maxime pentru fiecare dimensiune a bullying-ului, după cum urmează:

Pentru variabilele bullying general/ intimidare generală, media participanților este de 27,17 (unități medii), abaterea standard 10,85 (val. min.18 și val. max. 77), pentru bullying verbal/ intimidarea verbală: media 10,16 (unități medii), abaterea standard 4,78 (val. min. 6 și val. max. 34); pentru bullying social/intimidare socială s-au obținut: media 8,57 (unități medii), abaterea standard 3,81 (val. min. 6, val. max. 30); pentru bullying fizic/ intimidarea fizică media a fost de 8,43 (unități medii) cu abaterea standard de 3,85, (val. min. 6, val. max. 30).

În ceea ce privește dimensiunea victimizare din bullying, s-au obținut următoarele rezultate: pentru victimizarea generală, datele sunt următoarele: media 31,72 (unități medii), abaterea standard 14,36, (val. min. 18, val. max.108); victimizarea verbală: media 12,06 (unități medii), abaterea standard 5,91 (val. min. 6, val. max. 36), pentru victimizare socială: media 10,56 (unități medii), abaterea standard 5,58 (val. min. 6, cea max. 36); dimensiunea victimizarea fizică: media 9,09 (unități medii), abaterea standard 4,50 (val. min. 6, val. max. 36). (Anexa 2, Tabelul A 2. 2)

Chestionarul Rosenberg cu variabila stima de sine a generat următoarele rezultate: media - 25,31 (unități medii), abaterea standard 6,72, (val. min.10, val. max. 40). (Anexa 2, Tabelul A2. 2)

Chestionarul EPQ cu dimensiunile:

- extraversiune, media - 13,46 (unități medii), abaterea standard 4,23, (val. min.1, val. max. 21);
  - psihotism: media 8.52 (unități medii), abaterea standard 3.20, (val. min. 2, max.19);
  - neuroticism: media 14.27 (unități medii), abaterea standard 4.24 (val. min. 2, val. max. 22);
  - devianță comportamentală, media 15,99 (unități medii), abaterea standard 4.61, (val. min. 5, val. max. 31);
  - disimulare: media 9,17 (unități medii), abaterea standard 3,48 (val. min. 1, val. max.18).
- (Anexa 2, Tabelul A2. 2)

Pentru selectarea participanților ce vor face parte din experimentul formativ s-a realizat o etalonare în 3 clase normalizate pe nivelul scăzut, mediu, ridicat, atât pentru stima de sine cât și pentru variabilele bullying-ului (intimidare și victimizare) și dimensiunile acestora: verbală, fizică, socială. [139]. Pentru fiecare nivel am calculat procente și am obținut următoarele date: pentru nivelul scăzut și ridicat 15,87% și pentru nivelul mediu 68,26%. [140;70]. (Anexa 2, Tabelul A2. 3).

În analiza descriptivă a datelor statistice (Anexa 2, Tabelul A2.4), ne-am preocupat de clasificarea participanților pe trei nivele: scăzut, mediu, ridicat în funcție de variabilele: stima de sine și bullying-ul (intimidare/hărțuire și victimizare) pe toate dimensiunile: verbal, social, fizic. Analiza datelor numerice arată că:

Bullying general/intimidare generală este de *nivel ridicat* pentru 16,1% (46 elevi), de *nivel mediu* pentru 64% (183 elevi) și de *nivel scăzut* - pentru 19,9% (57 elevi).

Bullying verbal/ intimidare verbală este de *nivel ridicat* pentru 17,1% (49 elevi), de *nivel mediu* pentru 63,6% (182 elevi), și de *nivel scăzut* pentru 19,2% (55 elevi).

Procentul elevilor cu bullying social/ intimidare socială de *nivel ridicat* este de 19,2% (55 elevi), de *nivel mediu* - 43,7% (125 elevi), cu *nivel scăzut* - 37,1% (106 elevi).

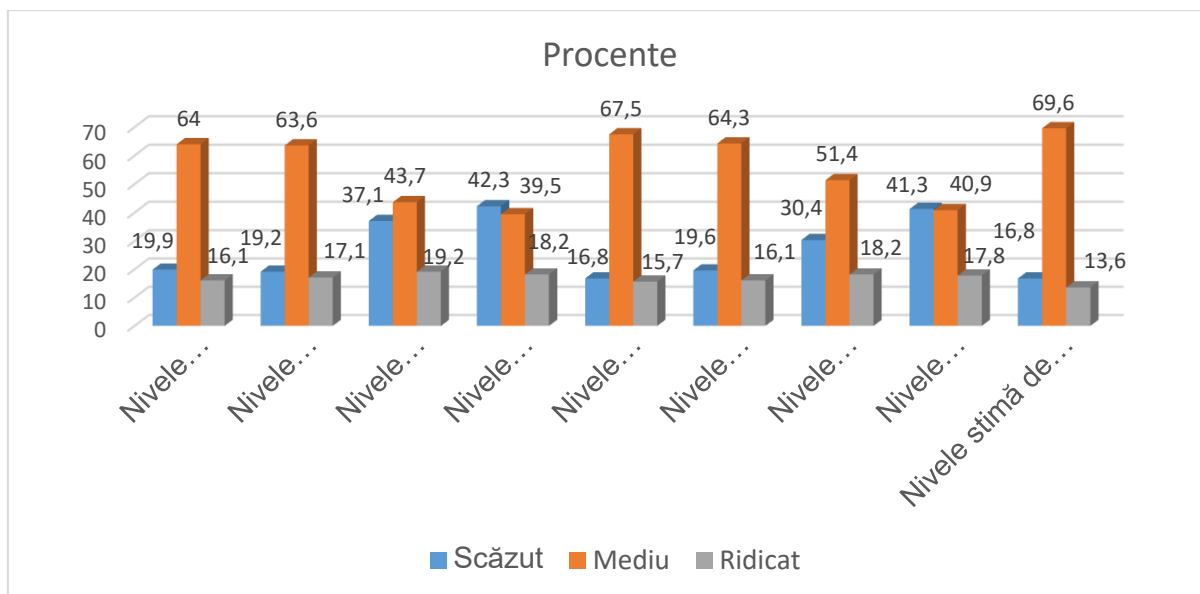
Pentru bullying fizic/intimidare fizică, obținem nivel ridicat pentru 18,2% (52 elevi), nivel mediu pentru 39,5% (113 elevi) și nivelul scăzut în procent de 42,3% (121 elevi).

Pentru victimizarea generală prin bullying, s-au înregistrat următoarele rezultate statistice, în date procentuale și frecvențe: *nivel ridicat* au obținut 15,7%, (45 elevi), *nivel mediu*: 67,5% (193 elevi), *nivelul scăzut*: 16,8% (48 elevi).

Pentru victimizarea verbală prin bullying s-au înregistrat: *nivel ridicat* – 16,1% (46 elevi), *nivel mediu* – 64,3% (184 elevi), *nivelul scăzut* – 19,6% (56 elevi)

Dimensiunea victimizare socială prin bullying a înregistrat următoarele rezultate: pentru *nivelul ridicat*: 18,2% (52 elevi), *nivel mediu*: 51,4% (147 elevi), *nivel scăzut* - 30,4% (87 elevi). Pentru victimizare fizică am înregistrat datele următoare: *nivelul ridicat*: 17,8 % (51 elevi), *nivelul mediu*: 40,9% (117 elevi) și pentru *nivelul scăzut*: 41,3 % (118 elevi).

Nivelul stimei de sine se distribuie astfel: ridicat, pentru 13,6% (39 elevi), mediu - 69,6% (199 elevi), scăzut-16,8% (48 elevi). În figura 2.5. pot fi observate variabilele bullying /intimidare (generală, verbală, socială, fizică), victimizare (generală, verbală, socială, fizică) și stimă de sine.

Figura 2.5. Variabilele bullying /intimidare (generală, verbală, socială, fizică), victimizare (generală, verbală, socială, fizică) și stimă de sine

Elevii identificați ca având un nivel ridicat de intimidare generală prin bullying

Nivelul ridicat de bullying/intimidare generală este semnificativ pentru 46 de elevi. [140;72]. În Anexa 2, Tabelul A 2.5 se prezintă structura elevilor cu un nivel ridicat de intimidare generală, diferențiat în funcție de:

- nivelul intimidării/ hărțuirii generale, cu dimensiunile sale: intimidare verbală, socială, fizică;
- nivelul victimizării generale cu dimensiunile: victimizare verbală, socială, fizică;
- nivelul stimei de sine,
- variabilele: gen, mediu, filieră, vârstă și clasă. [140;72].

Din cei 46 de elevi, identificăm situația în care 3 adolescenți au nivele ridicate la victimizare generală și pe toate componentele (victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică), la testul stima de sine obținând un nivel scăzut, fiind de gen masculin, din mediul urban. [140;72].

Rezultatele înregistrate de adolescenții cu nivel ridicat de intimidare generală, detaliate pe componentele intimidării/ hărțuirii se prezintă astfel:

La intimidare verbală avem *nivel ridicat* pentru un procent de 82,6%, adică (38 de elevi), *nivel mediu* - 17,4% (8 elevi); *nivel scăzut* - 0.

La intimidare socială, *nivelul ridicat* se manifestă la 78,3%, (36) elevi; *nivelul mediu* - pentru 17,4% (8 elevi); *nivelul scăzut* apare la 4,3% (2 elevi).

La *intimidarea fizică, nivel ridicat*, observăm la un procent de 82,6% (38 elevi); *nivel mediu* – la un procent de 15,2% (7 elevi) și un *nivel scăzut* la doar 2,2 % (1 elev);

Observăm că la componentele intimidării/ hărțuirii, intensitatea mai mare apare la componenta verbală și cea fizică (82,6%) și puțin mai redusă la intimidarea socială (78,3%)

Stima de sine la acești elevi este distribuită astfel: *nivelul scăzut* avem la 15,2% (7 elevi); *nivelul mediu* – la 69,6% (32) elevi; *nivel ridicat* – la 15,2% (7 elevi).

Distribuția în funcție de genul biologic a elevilor cu nivel ridicat de intimidare generală este următoarea:

- 67,4% (31 băieți) și 32,6 % (15 fete).

În funcție de mediul rezidențial:

- 78,3% (36 elevi) din mediul urban și 21,7% (10 elevi) din mediul rural.

În funcție de filierea liceală, avem:

- un procent semnificativ 60,9% (28 elevi) ce provin de la filiera tehnologică și 39,1% (18 elevi) de la filiera teoretică.

Repartiția procentuală a acestora pe nivel de clasă este aproximativ aceeași, cu diferență de 1, 2 elevi între nivele:

- la clasa a IX-a - 37% (17 elevi), la clasa a X-a 32,6% (15 elevi), în timp ce la clasa a XI-a avem 30,4% (14 elevi) (Anexa 2, Tabelul A2.5.) [140; 72]

Deși diferențele nu sunt marcante, se confirmă totuși trendul ușor descrescător al comportamentului de bullying pe măsură ce se trece spre clase și vârste superioare, semnalat de mulți cercetători și de care s-a amintit în capitolul 1.

Interesante se dovedesc datele care privesc pe acei elevi implicați în acte de intimidare/ hărțuire care în același timp se simt și victime (este vorba, desigur, de ceea ce am numit mai sus *victime provocatoare*). Ne vom referi în continuare numai la cifrele care vizează nivelul ridicat de victimizare. Astfel din cei 46 elevi cu nivel ridicat la indicatorul intimidare/ hărțuire, aproape 18% se recunosc și ca fiind victime. Astfel, 17,4% (8 elevi) se înregistrează la indicatorul victimizare generală de nivel ridicat, tot 17,4% (8 elevi) se înregistrează și la victimizare verbală, 13% (6 elevi) – la intimidare socială și 23,9% (11 elevi) – la victimizare fizică.

De remarcat faptul că dintre elevii cu nivel ridicat de intimidare/ hărțuire, 15,2% (7 elevi) au stimă de sine redusă, cifră ce corespunde parțial cu ponderea victimelor provocatoare.

Elevii identificați ca având un nivel ridicat de victimizare generală prin bullying

Pentru nivel ridicat de victimizare generală, am identificat 45 elevi. [140;74]. În Anexa 2, Tabelul A2.6, se prezintă lotul participanților cu un nivel ridicat de victimizare generală, diferențiat în funcție de nivelul victimizării verbale, sociale, fizice, intimidării generale,

intimidării sociale, intimidării fizice, nivelului stimei de sine, precum și în funcție de variabilele gen, mediu, filieră, vârstă și clasă. [140;74]. Observăm că 19 elevi au nivele ridicate și la fiecare dintre dimensiunile: victimizare verbală, fizică și socială. De asemenea, au fost identificați 3 elevi cu nivele ridicate atât la intimidare generală, verbală, socială și fizică, aceștia având și un nivel de stimă de sine scăzută, fiind băieți din mediul urban. [140;74]. Rezultatele obținute de cei 3 elevi pot fi puse în conexiune tot cu categoria victimelor provocatoare, acestea din urmă având o notă comună cu elevii implicați în acte de hărțuire/ intimidare și anume dificultăți în respectarea regulilor sociale. În aceste cazuri, se recomandă pentru aceste tipuri de victime utilizarea unor tehnici de lucru comune cu cele recomandate adolescentului agresor. [140]. „În comportamentul *victimei provocatoare* ar putea fi identificate elemente de ADHD, ceea ce solicită intervenția psihologului școlar sau a medicului psihiatru.” [119; 105].

Continuăm cu analiza statistică obținută de elevii cu nivel ridicat de victimizare generală, verbală, socială, fizică, distribuiți în funcție de: nivelul stimei de sine, genul biologic, mediul rezidențial, filiera liceală, și clase.

Victimizarea verbală s-a manifestat la *nivel ridicat* la 75,6%, (34 elevi), la *nivel mediu* la 24,4%, (11 elevi) și la *nivel scăzut* la 0 elevi

În ceea ce privește victimizarea socială, majoritatea elevilor - 91,1% (41 elevi) au înregistrat un *nivel ridicat*, 8,9% (4 elevi) au *nivel mediu*, observăm că niciun elev nu raportează un *nivel redus* de victimizare socială.

Victimizarea fizică s-a manifestat la *nivel ridicat* la 71,1% (32) elevi, la *nivel mediu* pentru un procent de 26,7% (12 elevi), la *nivel scăzut* – la doar 2,2 % (1 elev).

În ceea ce privește nivelul stimei de sine, la acești elevi, observăm: un *nivel scăzut* – la 33,3% (15) elevi; un *nivel mediu* - la 66,7% (30) elevi. Semnificativ se arată faptul că niciun elev victimă nu are stimă de sine ridicată.

Distribuția pe genul biologic a elevilor cu nivel ridicat de victimizare generală, este următoarea: 68,9% (31 băieți) și 31,1% (14 fete).

În funcție de mediul rezidențial: 53,3% (24) elevi din mediul urban și 46,7% (21) elevi din mediul rural.

În funcție de filiera liceală, avem un procent semnificativ 75,6% (34 elevi) ce provin de la filiera tehnologică și doar 24,4% (11 elevi) de la filiera teoretică.

În funcție de clasă găsim la clasa a IX-a - 36,7% (12 elevi), la a X-a - 40% (18 elevi) și la a XI-a - 33,3% (15) elevi. (Anexa 2, Tabelul A2.6) [140]

Constatăm faptul că niciun elev cu cote ridicate atât la victimizare cât și la bullying/ intimidare nu are nivel înalt al stimei de sine.

Verificarea ipotezelor de lucru:

Pentru verificarea ipotezelor 1 și 2 (1. Presupunem că există corelații semnificative între stima de sine și intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică; 2. Presupunem că există o corelație semnificativă între stima de sine și victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică) s-au calculat coeficienții de corelație r Pearson (Anexa 3). Rezultatele sunt prezentate în tabelul 2.1. de mai jos. [140; 75-78]

Mai întâi s-a verificat corelația r Pearson pentru stima de sine și bullying-ul general/intimidarea generală pe toate dimensiunile ei (verbală, socială, fizică) și am obținut următoarele rezultate:

- Între *stima de sine și bullying general/intimidarea generală, bullying-ul verbal/intimidarea verbală, bullying-ul social/intimidarea socială, bullying-ul fizic/intimidarea fizică* lipsește corelația statistică.

Așadar, stima de sine nu corelează cu nivelul intimidării generale și pe niciuna dintre dimensiunile ei, verbală, socială, fizică.

De asemenea, s-a calculat coeficientul de corelație r Pearson *pentru stima de sine și victimizarea generală* și pe toate dimensiunile ei (*verbală, socială, fizică*) și am obținut următoarele rezultate: [140; 75]

- *Stima de sine* corelează negativ cu *victimizarea generală*, evidențindu-se o corelație negativă, de mărime medie, semnificativă statistic ($r = -0.480$, $p < 0.01$), [136; 210], cea ce înseamnă că elevii care înregistrează niveluri scăzute la *stima de sine* vor avea niveluri ridicate la *victimizarea generală*, iar cei care înregistrează niveluri ridicate la *stima de sine* vor avea niveluri coborâte la victimizare.

- Între *stima de sine* și *victimizarea verbală* există o corelație negativă, de mărime medie, semnificativă statistic ($r = -0.471$, $p < 0.01$), elevii adolescenți care au niveluri scăzute la *stima de sine* vor avea niveluri ridicate la *victimizarea verbală*, și viceversa;

- Între *stima de sine* și *victimizarea socială* există o corelație negativă, de mărime medie, semnificativă statistic ($r = -0.461$, $p < 0.01$). De asemenea, elevii cu niveluri scăzute la *stima de sine* au niveluri ridicate la *victimizarea socială*, și viceversa.

- Între *stima de sine* și *victimizarea fizică* se observă o corelație negativă, semnificativă statistic ($r = 0.341$, $p < 0.01$) [136], în sensul că elevii adolescenți care obțin rezultate scăzute la *stima de sine* vor avea rezultate ridicate la *victimizarea fizică* și viceversa. [140; 75]. Rezultă de aici că pentru scăderea victimizării prin bullying, pe cele trei dimensiuni

(verbală, socială și fizică), este necesară proiectarea unui program de ridicarea nivelului stimei de sine. [136; 210].

În privința corelației dintre stima de sine și agresivitate, unii autori au considerat (pe baza unor dovezi empirice) că agresorii au de regulă o stimă de sine de nivel redus. Un cercetător ieșean, Nastas (2002) a contrazis acest punct de vedere, enunțând părerea că „simpla distincție dintre stima de sine scăzută și stima de sine ridicată, captată prin intermediul unei măsuri de genul scalei stimei de sine propuse de Rosenberg (1965), nu mai este concludentă pentru realizarea unor cercetări rafinate și moderne”. Această opțiune derivată din scala stimei de sine a lui Rosenberg, „cuplată cu un slab suport empiric” au condus în psihologia socială și în cea clinică la încetățenirea unei viziuni conform căreia „persoanele care au o stimă de sine scăzută manifestă relativ mai des comportamente agresive” [113; 40]. În cercetarea noastră constatativă, în care ne-am servit de scala lui Rosenberg am obținut rezultate care contrazic concluziile respinse de autorul citat.

Tabelul 2.1. Coeficienții de corelație r Pearson între *stima de sine* și *intimidare* și *victimizare*

Variabile	Stima de sine	
	(r)	(p)
Intimidare generală	0.026	p>0.05
Intimidare verbală	0.064	p>0.05
Intimidare socială	0.024	p>0.05
Intimidare fizică	- 0.029	p>0.05
Victimizare generală	- 0.480	p < 0.01
Victimizare verbală	- 0.471	p < 0.01
Victimizare socială	- 0.461	p < 0.01
Victimizare fizică	- 0.341	p < 0.01

Au fost verificate corelațiile dintre *stima de sine* și *intimidare* și *victimizare* în funcție de *genul biologic*, constatându-se că: pentru băieți, între *stima de sine* și *victimizare generală* există corelații negative, de mărime medie, semnificative statistic, adolescenții cu stimă de sine joasă raportează victimizare generală din bullying de nivel ridicat. Adolescenții, de sex masculin, care se percep cu stimă de sine scăzută sunt sensibili la atacurile generale ale colegilor hărțuitori, dovedind rezistență scăzută la dimensiunile victimizării (*victimizare generală*, *victimizare fizică*, *victimizare verbală*). Așadar, băieții cu stimă de sine scăzută sunt vulnerabili la majoritatea formelor de victimizare, testele indicând un nivel ridicat al victimizării generale, verbale și fizice.

Între *stima de sine* și *bullying/intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială* și *intimidare fizică* lipsesc corelațiile semnificative statistic. Stima de sine nu corelează cu bullying-ul general/ intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială, intimidare fizică. (vezi Tabelul 2.2.). [140; 76]

Și în cazul fetelor, între *stima de sine* și dimensiunile victimizării (*victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială* există corelații negative, de mărime medie, semnificative statistic. Stima de sine corelează negativ și cu victimizarea fizică, dar legătura are intensitate slabă, totuși semnificativă din punct de vedere statistic. Astfel, fetele cu nivel ridicat la stima de sine au rezistență ridicată la atacurile colegilor care hărțuiesc, raportând implicare scăzută în victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică și cele cu nivel scăzut la stima de sine reclamă o mai mare implicare în victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică.

Ca și în cazul băieților, și la fete *intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială* și *intimidarea fizică* nu corelează cu stima de sine. [140;76]

Tabelul 2.2. Coeficienții de corelație r Pearson între *stima de sine* și *intimidare* și *victimizare*, pentru băieți și fete

Variabile	Stima de sine			
	Băieți		Fete	
	(r)	(p)	(r)	(p)
Intimidare generală	0.003	p>0.05	0.067	p>0.05
Intimidare verbală	0.045	p>0.05	0.099	p>0.05
Intimidare socială	- 0.004	p>0.05	0.055	p>0.05
Intimidare fizică	- 0.044	p>0.05	- 0.011	p>0.05
Victimizare generală	- 0.494	p < 0.01	- 0.463	p < 0.01
Victimizare verbală	- 0.505	p < 0.01	- 0.419	p < 0.01
Victimizare socială	- 0.445	p < 0.01	- 0.492	p < 0.01
Victimizare fizică	- 0.393	p < 0.01	- 0.256	p < 0.01

Notă: În tabel, numerele scrise cu bold vizează corelațiile semnificative statistic.

Au fost calculate corelațiile dintre *stima de sine* și *intimidare, victimizare prin bullying*, diferențiat în funcție de *filierea liceului* și s-au obținut următoarele rezultate: [140;77].

Pentru elevii de la *filierea tehnologică* stima de sine corelează negativ și puternic semnificativ cu *victimizarea generală* și cu *victimizarea verbală* (Tabelul 2.3). Stima de sine scăzută corelează cu nivelul ridicat de victimizare generală și verbală, elevii fiind vulnerabili la

acuzele și jignirile repetate din partea colegilor hărțuitori. De asemenea, analiza datelor, arată o corelație negativă de mărime medie între stima de sine și victimizarea socială și victimizarea fizică. [92;77]. Elevii cu niveluri ridicate la *stima de sine* vor avea niveluri scăzute la *victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică*.

Între *stima de sine* și *bullying/ intimidare* pe toate dimensiunile sale (*intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială și intimidare fizică*) corelațiile nu sunt semnificative statistic (vezi Tabelul 2.3.). [140;77]

La *filiera teoretică*, observăm că între *stima de sine* și *victimizarea generală, victimizarea verbală și victimizarea socială* există corelații negative, de mărime medie, semnificative statistic; și, de asemenea, între *stima de sine* și *victimizare fizică* există o corelație negativă, de mărime slabă, semnificativă statistic.[140;77] Adolescenții de la filiera teoretică cu punctaje ridicate la *stima de sine* vor avea punctaje scăzute la toate formele de victimizare (*victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică*).

Putem observa că între *stima de sine* și *bullying/ intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială și intimidare fizică* corelațiile nu sunt semnificative statistic (vezi Tabelul 2.3.). [140;77].

Tabelul 2.3. Coeficienții de corelație r Pearson- *stima de sine, intimidare și victimizare, pentru elevii de la filiera tehnologică și filiera teoretică*

Variabile	Stima de sine			
	Filiera tehnologică		Filiera teoretică	
	(r)	(p)	(r)	(p)
Intimidare generală	0.085	p>0.05	- 0.032	p>0.05
Intimidare verbală	0.106	p>0.05	0.014	p>0.05
Intimidare socială	0.056	p>0.05	- 0.004	p>0.05
Intimidare fizică	0.063	p>0.05	- 0.138	p>0.05
Victimizare generală	- 0.504	p < 0.01	- 0.444	p < 0.01
Victimizare verbală	- 0.509	p < 0.01	- 0.410	p < 0.01
Victimizare socială	- 0.457	p < 0.01	- 0.427	p < 0.01
Victimizare fizică	- 0.391	p < 0.01	- 0.251	p < 0.01

Corelațiile dintre *stima de sine*, pe de o parte, și *bullying/ intimidare și victimizare*, pe de altă parte, diferențiat în funcție de *mediul de rezidență*, sunt vizualizate în tabelul 2.4. [140;78]

Pentru *adolescenții din mediul urban*, rezultatele indică faptul că între *stima de sine* și *victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică* există corelații negative, de mărime medie, semnificative statistic. [140;78]

Adolescenții din mediul urban cu punctaje scăzute la *stima de sine* vor avea punctaje ridicate la *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică*. Ceea ce ne conduce la ideea că adolescenții cu nivel redus al stimei de sine, cu o percepție de sine scăzută, devin vulnerabili la actele de injurii, bârfe, excludere din grupul clasei generate colegii hărțuitori.

Ca și în cazurile de mai înainte, se menține și aici observația că *stima de sine* nu corelează cu *intimidarea generală* pe nici una dintre dimensiunile ei (corelațiile nefiind statistic semnificative. [140;78] (vezi Tabelul 2.4.).

Pentru *adolescenții din mediul rural*, se demonstrează că între *stima de sine* și *victimizare verbală*, *victimizare socială*, *victimizare fizică* există corelații negative, de mărime medie, semnificative statistic. [140;78] Adolescenții din mediul rural cu *stimă de sine scăzută*, cu slabă încredere în sine sunt vulnerabili la injurii verbale, jigniri, au mecanisme de apărare și rezistență scăzute la frustrare în fața colegilor care-i exclud din grupul clasei, care-i lovesc sau îi amenință.

Observăm că între *stima de sine* și *victimizarea generală* există o corelație negativă, puternică, semnificativă statistic. Ceea ce ne conduce la ideea că adolescenții care se apreciază negativ (nu au încredere în sine), au probabilitatea mai mare de a fi ținta atacurilor de tip bullying din partea colegilor hărțuitori și o mai slabă putere de apărare.

Adolescenții din mediul rural cu scoruri scăzute la *stima de sine* au scoruri ridicate la *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică*. Între *stima de sine* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială* și *intimidare fizică* corelațiile nu sunt semnificative statistic (vezi Tabelul 2.4.).[140;78]

Tabelul 2.4. Coeficienții de corelație r Pearson între *stima de sine*, *intimidare* și *victimizare* și mediul rezidențial

Variabile	Stima de sine			
	Mediul urban		Mediul rural	
	(r)	(p)	(r)	(p)
Intimidare generală	0.024	p>0.05	0.204	p>0.05
Intimidare verbală	0.031	p>0.05	0.207	p>0.05
Intimidare socială	0.001	p>0.05	0.127	p>0.05
Intimidare fizică	0.116	p>0.05	0.214	p>0.05
Victimizare generală	- 0.493	p < 0.01	- 0.515	p < 0.01
Victimizare verbală	- 0.484	p < 0.01	- 0.486	p < 0.01
Victimizare socială	- 0.479	p < 0.01	- 0.464	p < 0.01
Victimizare fizică	- 0.328	p < 0.01	- 0.447	p < 0.01

Pentru verificarea ipotezei 3 (Presupunem că există diferențe de gen în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică) și a ipotezei 4 (Presupunem că există diferențe de gen în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică), am aplicat testul t pentru eșantioane independente având ca variabilă independentă, variabila gen biologic iar ca variabile dependente: variabilele *intimidare generală (verbală, socială, fizică)* și *victimizare generală (verbală, socială, fizică)*.

Datele statistice din tabelul 2.5 indică faptul că între băieți și fete nu există diferențe semnificative în ceea ce privește *bullying-ul general/intimidarea generală* [$t(284) = 1.290, p > 0.05$], *bullying-ul verbal/intimidarea verbală* [$t(284) = 0.929, p > 0.05$], *bullying social/intimidarea socială* [$t(284) = 0.797, p > 0.05$]; observăm diferențe semnificative statistic între băieți și fete în ceea ce privește *bullying-ul fizic/intimidarea fizică* [$t(284) = 3.469, p < 0.01$], în sensul că băieții au scoruri mai ridicate la *intimidare fizică* decât fetele, explicabil prin faptul că băieții au predilecție mai mare spre lovire fizică, jocuri ce presupun îmbrânceli și forță fizică; între băieți și fete apar diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *victimizare a generală* [$t(284) = 2.060, p < 0.05$], băieții au scoruri mai ridicate la variabila *victimizare generală* decât fetele; băieții mai mult decât fetele se victimizează în relațiile interpersonale; între băieți și fete nu există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește victimizarea verbală [$t(284) = 1.391, p > 0.05$] și *victimizarea socială* [$t(284) = 0.975, p > 0.05$]; în schimb, există diferențe semnificative statistic între băieți și fete în ceea ce privește *victimizarea fizică* [$t(284) = 3.534, p < 0.01$], băieții au scoruri mai ridicate la *victimizare fizică* decât fetele, băieții sunt mai vulnerabili la efectele forței și lovirilor fizice, chiar și în forme ușoare, decât fetele.

Tabelul 2.5. Mediile și rezultatele la testul t de comparare a mediilor în cazul intimidării și victimizării și a dimensiunilor acestora, în funcție de variabila gen biologic

Variabile	Gen biologic		t
	Masculin	Feminin	
Intimidare generală	27.89	26.22	1.290
Intimidare verbală	10.38	9.87	0.929
Intimidare socială	8.41	8.78	0.797
Intimidare fizică	9.08	7.57	3.469**
Victimizare generală	33.19	29.79	2.060*
Victimizare verbală	12.48	11.50	1.391
Victimizare socială	10.83	10.20	0.975
Victimizare fizică	9.87	8.08	3.534**

Notă: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$.

Așadar, atât intimidarea fizică, cât și victimizarea generală și victimizarea fizică sunt mai ridicate la băieți decât la fete. Diferența este semnificativă și din analizarea comparativă a mediilor la variabilele intimidare fizică, victimizare generală și victimizare fizică.

Pentru verificarea ipotezei 5 (Presupunem că există diferențe în funcție de filiera liceală - teoretică, tehnologică - în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică) și a ipotezei 6 (Presupunem că există diferențe în funcție de filiera liceală în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică), s-a aplicat testul t pentru eșantioane independente, având ca variabilă independentă *filiera liceului*, iar ca variabile dependente, *intimidarea generală (verbală, socială, fizică)* și *victimizarea generală (verbală, socială, fizică)*. Pe baza rezultatelor obținute, conchidem următoarele: între elevii de la filiera teoretică și cei de la filiera tehnologică nu observăm diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *intimidarea generală* [$t(284) = 1.733, p > 0.05$], *intimidarea verbală* [$t(284) = 0.486, p > 0.05$] și *intimidarea socială* [$t(284) = 0.884, p > 0.05$]; în schimb, se observă diferențe semnificative statistic între elevii de la filiera teoretică și cei de la filiera tehnologică în ceea ce privește *intimidarea fizică* [$t(284) = 4.878, p < 0.01$], elevii de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la *intimidare fizică* decât elevii de la filiera teoretică.

Aceasta se explică prin faptul că elevii de la filiera tehnologică se influențează mai ușor în ceea ce privește utilizarea forței fizice decât elevii de la filiera teoretică, având în vedere și faptul că ponderea băieților este mai mare decât la filiera teoretică, ori am văzut mai sus că incidența bullying-ului fizic este mai mare la băieți decât la fete.

Comparând filiera teoretică cu filiera tehnologică, apreciem existența diferențelor semnificative statistic între elevi în ceea ce privește *victimizarea generală* [$t(284) = 3.673, p < 0.01$], în sensul că elevii de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la *victimizare generală* decât elevii de la filiera teoretică.

Putem face observația că există diferențe semnificative statistic între elevii de la filiera teoretică și cei de la filiera tehnologică în ceea ce privește *victimizarea verbală* [$t(284) = 2.986, p < 0.01$], în sensul că elevii de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la *victimizare verbală* decât elevii de la filiera teoretică.

Analiza arată că există diferențe semnificative statistic între elevii de la filiera teoretică și cei de la filiera tehnologică în ceea ce privește *victimizarea socială* [$t(284) = 2,545, p < 0.05$], în sensul că elevii de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la *victimizare socială*, exprimată printr-o sensibilitate mai mare la excludere socială, decât elevii de la filiera teoretică. De asemenea, observăm și diferențe semnificative statistic între elevii de la filiera teoretică și cei de

la filiera tehnologică în ceea ce privește *victimizarea fizică* [$t(284) = 4.608, p < 0.01$], elevii de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la *victimizare fizică* decât elevii de la filiera teoretică.

Tabelul 2.6. Mediile și rezultatele la testul t de comparare a mediilor în cazul *intimidării și victimizării* și a dimensiunilor acestora, în funcție de variabila *filieră liceu*

Variabile	Filieră liceu		t
	Teoretic	Tehnologic	
Intimidare generală	26.00	28.22	1.733
Intimidare verbală	10.30	10.03	0.486
Intimidare socială	8.36	8.76	0.884
Intimidare fizică	7.33	9.42	4.878**
Victimizare generală	28.56	34.58	3.673**
Victimizare verbală	10.99	13.03	2.986**
Victimizare socială	9.70	11.34	2.545*
Victimizare fizică	7.86	10.20	4.608**

Notă: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$.

Adolescenții de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la intimidarea fizică și victimizarea generală pe componentele sale (victimizare verbală, victimizare socială, victimizare fizică) decât la elevii de la filiera teoretică.

Pentru verificarea ipotezei 7 (Presupunem că există diferențe în funcție de mediul de rezidență în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică) și a ipotezei 8 (Presupunem că există diferențe în funcție de mediul de rezidență în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică), a fost aplicat testul t pentru eșantioane independente având ca variabilă independentă, *mediu de rezidență* iar ca variabile dependente *intimidare generală* (și verbală, socială, fizică) și *victimizare generală* (și verbală, socială, fizică).

Din analizarea rezultatelor prezentate în tabelul 2.7, conchidem următoarele:

- Între elevii din mediul urban și cei din mediul rural nu există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială*;
- În schimb, observăm că între adolescenții din mediul urban și cei din mediul rural există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *intimidarea fizică* [$t(284) = 2.224, p < 0.05$], adolescenții din mediul rural obțin scoruri mai ridicate la *intimidare fizică* decât cei din mediul urban;

- Între elevii din mediul urban și cei din mediul rural există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *victimizarea generală* [$t(284) = 2.377, p < 0.05$], în sensul că elevii din mediul rural au scoruri mai ridicate la *victimizare generală* decât cei din mediul urban;

- Între adolescenții din mediul urban și cei din mediul rural există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *victimizarea verbală* [$t(284) = 2.168, p < 0.05$], adolescenții din mediul rural au scoruri mai ridicate la *victimizare verbală* decât adolescenții din mediul urban;

- Între adolescenții din mediul urban și cei din mediul rural nu există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește *victimizarea socială* [$t(284) = 1.796, p > 0.05$];

- Diferențe semnificative sunt între adolescenții din mediul urban și cei din mediul rural în ceea ce privește *victimizarea fizică* [$t(284) = 2.741, p < 0.01$], în sensul că adolescenții din mediul rural au scoruri mai ridicate la *victimizare fizică* decât elevii din mediul urban.

În concluzie, se poate aprecia faptul că intimidarea fizică, victimizarea generală, victimizarea verbală și victimizarea fizică prin bullying sunt mai ridicate la elevii din mediul rural decât la elevii din mediul urban.

Tabelul 2.7. Mediile și rezultatele la testul t de comparare a mediilor în cazul *intimidării* și *victimizării* și a dimensiunilor acestora, în funcție de variabila *mediu de rezidență*

Variabile	Mediu		t
	Urban	Rural	
Intimidare generală	26.74	28.39	1.124
Intimidare verbală	10.24	9.94	0.455
Intimidare socială	8.43	8.98	1.074
Intimidare fizică	8.07	9.45	2.224*
Victimizare generală	30.42	35.43	2.377*
Victimizare verbală	11.61	13.33	2.168*
Victimizare socială	10.18	11.66	1.796
Victimizare fizică	8.62	10.43	2.741**

Notă: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$.

Pentru verificarea ipotezei 9 (Presupunem că există corelații semnificative între trăsăturile de personalitate EPQ și intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică) și a ipotezei 10 (Presupunem că există corelații semnificative între trăsăturile de personalitate EPQ și victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică), am calculat coeficienții de corelație r Pearson. (vezi Tabelul 2.8)

Analizând corelațiile dintre dimensiunile bullying-ului/ *intimidare, victimizare* și trăsătura de personalitate *extraversiunea*, se constată că există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic între *extraversiune* și *bullying/ intimidarea generală*, participanții cu tendințe ridicate spre *extraversiune manifestă tendințe ridicate de implicare* în acte de *bullying/intimidare generală*, și viceversa;

În acest sens, putem spune că adolescenții care au scoruri ridicate la *extraversiune* se implică mai ușor în *intimidarea generală* a colegilor mai puțin capabili să se apere; mai departe, observăm că lipsește corelația semnificativă între *extraversiune* și *bullying/ intimidarea verbală* și *intimidarea socială*; observăm existența unei corelații pozitive de intensitate slabă semnificativă statistic între *extraversiune* și *bullying/ intimidarea fizică* ($r = 0.145$, $p < 0.05$), adolescenții care se implică în *bullying* sunt firi extravertite, caracterizați prin îndrăzneală, dornici de senzații, cu tendințe de dominare se implică ușor în comportamente de *intimidare fizică* prin acțiuni ce implică împingere, lovire. Lipsește însă corelația semnificativă între *extraversiune* și *victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială, victimizarea fizică* prin *bullying*.

Analizând corelațiile dintre *bullying/ intimidare, victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *psihotism*, pe de altă parte, se constată că între *psihotism* și *bullying/intimidarea generală* ($r = 0.210$, $p < 0.01$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic.

Adolescenții care se implică în *bullying/intimidarea generală* manifestă tendințe ridicate de *psihotism*, cei cu scoruri ridicate la *psihotism* vor avea scoruri ridicate la *bullying/intimidare generală*; [141;113]

Corelația dintre *psihotism* și *bullying/ intimidare verbală* este evidențiată printr-o legătură pozitivă de intensitate slabă, semnificativă statistic, adolescenții implicați în acțiuni de agresivitate verbală, amenințări (*intimidare verbală*) au tendințe ridicate spre *psihotism*. Tendințele ridicate de *psihotism* predispun cu o probabilitate mai mare la acțiuni de *intimidare verbală*.

Între *psihotism* și *bullying social/intimidarea socială* ($r = 0.189$, $p < 0.01$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic în sensul că elevii cu scoruri ridicate la *psihotism* sunt predispuși la *bullying social/intimidarea socială* și viceversa;

Între *psihotism* și *bullying fizic/intimidarea fizică* există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, adolescenții cu scoruri ridicate la *psihotism* vor avea scoruri ridicate la *bullying fizic/intimidarea fizică*, și viceversa; (Tabelul 2.8)

Observăm din analiza datelor că între psihotism și victimizarea generală prin bullying lipsește corelația statistică semnificativă, de asemenea, între psihotism și victimizarea verbală prin bullying lipsește o corelație semnificativă statistic.

Între *psihotism* și *victimizarea socială* din bullying se observă o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, participanții cu tendințe ridicate la *psihotism* obțin scoruri mari la *victimizare socială*, legătura are mărime slabă elevii cu tendințe ridicate la trăsătura psihotism raportează excludere din grup, fiind victime ale bârfelor colegilor agresori. În ceea ce privește corelația dintre psihotism și victimizarea fizică prin bullying nu observăm o corelație semnificativă statistic. [141;113].

Verificând relațiile dintre *intimidare*, *victimizare* prin *bullying* -dimensiunile acestora și *neuroticism*, se constată că între neuroticism și intimidarea generală nu există o corelație semnificativă statistic, dar observăm o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, între *neuroticism* și *intimidarea verbală* participanții cu scoruri ridicate la *neuroticism* vor avea scoruri ridicate la *intimidare verbală*. [141;113].

Elevii care utilizează injuriile pentru a intimida colegii se caracterizează prin tendințe ridicate de neuroticism, mai mult, putem spune că instabilitatea emoțională și impulsivitatea influențează limbajul verbal amenințător în bullying-ul verbal.

Rezultatele statistice mai demonstrează că între *neuroticism* și *intimidarea socială* și între *neuroticism* și *intimidarea fizică* nu se observă o corelație semnificativă statistic; [141;114]. Dar între *neuroticism* și *victimizarea generală* ($r = 0.147$, $p < 0.05$), există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *neuroticism* vor avea scoruri ridicate la *victimizare generală*, și viceversa. [141;114]

De asemenea, între neuroticism și victimizarea verbală ($r = 0.170$, $p < 0.05$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *neuroticism* vor avea scoruri ridicate la *victimizare verbală*, și viceversa; [141;114] Și între *neuroticism* și *victimizarea socială*, ($r = 0.150$, $p < 0.05$), există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *neuroticism* vor avea scoruri ridicate la *victimizare socială*, și reciproc. [141;114]. Nu se observă o corelație semnificativă statistic, între *neuroticism* și *victimizarea fizică*. [141;114].

Analizând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, și *devianță comportamentală*, se constată că între *devianță comportamentală* și *intimidarea generală* există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* au scoruri ridicate la *intimidarea generală*, și viceversa. [141;114]. La fel, între *devianță comportamentală* și *intimidarea verbală* există o corelație

pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* se implică în acțiuni de *intimidare verbală*, și viceversa. [141;114].(Tabelul 2.8.)

Și între *devianță comportamentală* și *intimidarea socială* există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri mari la *devianță comportamentală* raportează acțiuni de *intimidarea socială*, și viceversa; De asemenea, între devianță comportamentală și intimidarea fizică ($r = 0.153$, $p < 0.01$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic; elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* au scoruri ridicate la *intimidarea fizică*, și viceversa;

Între devianță comportamentală și victimizarea generală ($r = 0.191$, $p < 0.05$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, cei cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* raportează implicare în acțiuni de bullying cu scoruri ridicate la *victimizare generală*, și viceversa;[141;114]. Aceeași situație o întâlnim și între devianță comportamentală și victimizarea verbală ($r = 0.197$, $p < 0.01$) și între devianță comportamentală și victimizarea socială ($r = 0.206$, $p < 0.01$), elevii care obțin scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *victimizare verbală*, și viceversa și elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *victimizare socială*, și viceversa; [141;114]. Între *devianță comportamentală* și victimizarea fizică lipsește corelația semnificativă statistic. [141;114]. Corelațiile dintre devianța comportamentală și actele de bullying sunt un argument pentru susținerea ideii că implicarea în astfel de acte exprimă o formă evidentă de devianță.

Analizând datele privind corelațiile dintre *bullying/ intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *disimulare*, pe de altă parte (Tabelul 2.8.) se constată că disimularea corelează negativ cu *intimidarea generală* ($r = - 0.203$, $p < 0.01$), adolescenții cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidarea generală*, și viceversa. Se observă că între *disimulare* și *intimidarea verbală* ($r = - 0.278$, $p < 0.01$) există o corelație negativă, de mărime slabă, semnificativă statistic, în sensul că adolescenții cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidarea verbală*, și viceversa. Între *disimulare* și *intimidarea socială* lipsește corelația semnificativă statistic. Între *disimulare* și *intimidarea fizică* există corelație negativă, de mărime slabă, semnificativă statistic, în sensul că adolescenții cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidarea fizică*, și viceversa.

Faptul că cercetarea a evidențiat absența unei corelații semnificative statistic între disimulare și intimidarea socială, spre deosebire de celelalte forme ale intimidării, s-ar putea explica prin posibila interpretare eronată a cazurilor de intimidare socială semnalate de itemii chestionarului APRI-BT, care nu au fost resimțiti ca reproșabili de elevii cu coeficient ridicat la

atitudinea disimulatorie. Ei au simțit nevoia să atenueze recunoașterile cazurilor de intimidare verbală și fizică, pentru că au fost interpretate de acești elevi ca imputabile.

Între *disimulare* și *victimizarea generală* nu există o corelație semnificativă statistic și nici între *disimulare* și *victimizarea verbală* sau între *disimulare* și *victimizarea socială* ori între *disimulare* și *victimizarea fizică*.

Corelația negativă între disimulare și implicarea în acte de bullying indică faptul că acei elevi cu valori ridicate la disimulare s-au implicat și ei în astfel de acte, dar conștientizând faptul că astfel de atitudini nu sunt agreabile, le-au tăinuit. Dimpotrivă, acei elevi care nu au internalizat o astfel de atitudine de a nu recunoaște manifestările neacceptate social, le-au mărturisit în chestionar. Fără îndoială, existența în eșantion a unui număr semnificativ de participanți cu valori ridicate la indicatorul *disimulare* reprezintă un important factor de distorsionare. Din analizele de mai sus rezultă câteva concluzii:

Extraversiunea corelează pozitiv cu intimidarea generală și intimidarea fizică. Putem observa că adolescenți care se implică în acte de bullying se caracterizează prin deschidere spre comunicare; *psihotismul* corelează cu intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială, intimidarea fizică și victimizarea socială; *neuroticismul* corelează cu intimidarea verbală, victimizarea generală, victimizarea verbală și victimizarea socială; *devianța comportamentală* corelează cu intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială, intimidarea fizică, victimizarea generală, victimizarea verbală și victimizarea socială, iar *disimularea* corelează negativ cu intimidarea generală, intimidarea verbală și intimidarea fizică.

Tabelul 2.8. Coeficienții de corelație r Pearson între trăsăturile de personalitate EPQ și intimidare și victimizare

Variabile	Extraversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianță comportamentală	Disimulare
Intimidare generală	0.125*	0.210**	0.115	0.179**	– 0.203**
Intimidare verbală	0.112	0.175**	0.131*	0.166**	– 0.278**
Intimidare socială	0.067	0.189**	0.082	0.146*	– 0.064
Intimidare fizică	0.145*	0.186**	0.080	0.153**	– 0.162**
Victimizare generală	– 0.060	0.100	0.147*	0.191*	– 0.032
Victimizare verbală	– 0.060	0.087	0.170**	0.197**	– 0.075
Victimizare socială	– 0.064	0.125*	0.150*	0.206**	0.040
Victimizare fizică	– 0.034	0.051	0.059	0.093	– 0.052

Notă: * p < 0.05; ** p < 0.01.

Corelațiile dintre *trăsăturile de personalitate EPQ*, pe de o parte, și *bullying/ intimidare* și *victimizare*, pe de altă parte, diferențiat în funcție de *genul biologic*.

S-au calculat corelațiile dintre *trăsăturile de personalitate EPQ* și *bullying/intimidare* și *victimizare*, pentru băieți și fete, analizele statistice sunt prezentate în tabelul 2.9.

Analizând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora și *extraversiune*, diferențiat pentru băieți și fete, se constată că: în cazul *băieților* observăm corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic între *extraversiune* și *intimidare generală* și *intimidare fizică* și, de asemenea, există corelații negative, de mărime slabă, semnificative statistic între *extraversiune* și *victimizare generală* și *victimizare verbală*. Participanții băieți cu scoruri ridicate la *extraversiune* raportează implicare în acte de *intimidare generală*, *intimidare fizică* și scoruri scăzute la *victimizare generală* și *victimizare verbală*.

Corelațiile între *extraversiune* și *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic (Tabelul 2.9.).

Pentru fete se observă că: între *extraversiune* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu există corelații semnificative statistic (Tabelul 2.9.).

Analizând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *psihotism*, pe de altă parte, diferențiat pentru *variabila gen*, se constată că adolescenții *băieți* obțin corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic între *psihotism* și *bullying/intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică*, în sensul că cei cu scoruri ridicate la *psihotism* vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică*, și viceversa. Corelațiile între *psihotism* și *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic (Tabelul 2.9.).

La *fete*, se observă că între *psihotism* și *intimidare generală* ($r = 0.213$, $p < 0.01$) și *intimidare verbală* ($r = 0.196$, $p < 0.05$) există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic. Fetele cu scoruri ridicate la *psihotism* vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală* și *intimidare verbală*, și viceversa. Corelațiile între *psihotism* și *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic (Tabelul 2.9.).

Analizând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *neuroticism*, pe de altă parte, diferențiat pentru *băieți și fete*, se constată că: pentru *băieți*, observăm corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic între *neuroticism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică*. Astfel, participanții de gen masculin cu scoruri ridicate la *neuroticism* vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare*

fizică, și viceversa. Corelația dintre *neuroticism* și *intimidare socială* nu este semnificativă statistic.

Pentru participanții de gen *feminin* nu sunt corelații semnificative statistic între *neuroticism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică*.

Analizând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, și *devianță comportamentală*, diferențiat pentru *variabila gen*, se constată că la elevii de gen *masculin*, între *devianță comportamentală* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic. Cei cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică*. (Tabelul 2.9.). În ceea ce privește elevii de gen *feminin*, putem spune, din analiza datelor, că între *devianță comportamentală* și *victimizare verbală* ($r = 0.197$, $p < 0.05$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic. Fetele care au scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *victimizare verbală*, și viceversa. Corelațiile între *devianță comportamentală* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Analizând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *disimulare*, pe de altă parte, diferențiat pentru participanții de gen *masculin* și *feminin*, se constată că: la *participanții masculini*, observăm corelații negative, de mărime slabă, semnificative statistic între *disimulare* și *intimidare generală* ($r = -0.244$, $p < 0.01$) și *intimidare fizică* ($r = -0.217$, $p < 0.01$) și, de asemenea, există o corelație negativă, de mărime medie, semnificativă statistic, între *disimulare* și *intimidare verbală* ($r = -0.305$, $p < 0.01$). Adolescenții băieți cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică*, și reciproc. Efectul cel mai important al acestor corelații negative este posibila mascare în răspunsurile din chestionar a impulsurilor agresive specifice bullying-ului de către elevii cu scor ridicat, în timp ce elevii cu scor mai mic la disimulare se dovedesc mai sinceri și recunosc existența unor astfel de impulsuri. Corelațiile între *disimulare* și *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Pentru participanții de gen *feminin*, se constată o corelație negativă, de mărime slabă, semnificativă statistic între *disimulare* și *intimidare verbală* ($r = -0.242$, $p < 0.01$). Fetele cu

scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la intimidare verbală, și reciproc. Corelațiile între *disimulare* și *intimidare generală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Tabelul 2.9. Coeficienții de corelație r Pearson între trăsături de personalitate EPQ și intimidare și victimizare, diferențiat în funcție de gen (băieți/fete)

Variabile	Extraversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianță comportamentală	Disimulare
Intimidare generală	0.160* / 0.076	0.198* / 0.213**	0.217** / 0.012	0.229** / 0.125	-0.244** / -0.144*
Intimidare verbală	0.151 / 0.057	0.156* / 0.196*	0.242** / -0.010	0.221** / 0.092	-0.305** / -0.242**
Intimidare socială	0.085 / 0.052	0.142 / 0.252**	0.148 / -0.013	0.159* / 0.126	-0.080 / -0.053
Intimidare fizică	0.176* / 0.098	0.224** / 0.088	0.165* / 0.070	0.213** / 0.111	-0.217** / -0.068
Victimizare generală	-0.161* / 0.080	0.067 / 0.130	0.237** / 0.080	0.240** / 0.143	0.026 / -0.106
Victimizare verbală	-0.194* / 0.102	0.041 / 0.134	0.227** / 0.146	0.214** / 0.197*	-0.008 / -0.152
Victimizare socială	-0.125 / 0.021	0.095 / 0.164	0.210** / 0.094	0.242** / 0.164	0.088 / -0.024
Victimizare fizică	0.118 / 0.082	0.045 / 0.013	0.210** / -0.082	0.199* / -0.042	-0.017 / -0.088

Notă: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$. În fiecare coloană, valorile din stânga sunt pentru băieți, cele din dreapta – pentru fete.

Corelațiile dintre *trăsăturile de personalitate EPQ* și *bullying/ intimidare* și *victimizare*, diferențiat în funcție de *filierea liceului* (Tabelul 2.10.)

Se constată că pentru elevii de la *filierea tehnologică*, între *extraversiune* și *intimidare verbală* există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic. Astfel, elevii cu scoruri ridicate la *extraversiune* vor avea scoruri ridicate la *intimidare verbală*, și reciproc. Corelațiile între *extraversiune* și *intimidare generală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

În ceea ce privește *elevii de la filiera teoretică*, putem observa că între *extraversiune* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu există corelații semnificative statistic.

Studiind corelațiile dintre *intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *psihotism*, pe de altă parte, diferențiat pentru *elevii de la filiera tehnologică* și *elevii de la filiera teoretică*, se constată că pentru *elevii de la filiera tehnologică* sunt corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic, între *psihotism* și *intimidare fizică* și *victimizare socială*, *elevii* cu scoruri ridicate la *psihotism* vor avea scoruri ridicate la *intimidare fizică* și *victimizare socială* și viceversa. Corelațiile între *psihotism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

În privința elevilor de la *filiera teoretică*, observăm existența corelațiilor pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic între *psihotism* și *intimidare generală* ($r = 0.270$, $p < 0.01$), *intimidare verbală* ($r = 0.246$, $p < 0.01$), *intimidare socială* ($r = 0.250$, $p < 0.01$) și *intimidare fizică* ($r = 0.183$, $p < 0.05$). Astfel, *elevii* cu scoruri ridicate la *psihotism* vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială* și *intimidare fizică*, și viceversa.

Corelațiile între *psihotism* și *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Studiind corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte, și *neuroticism*, pe de altă parte, diferențiat pentru *filiera tehnologică* și *filiera teoretică*, se constată că pentru participanții de la *filiera tehnologică*, există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic, între *neuroticism* și *victimizare generală* ($r = 0.208$, $p < 0.05$), *victimizare verbală* ($r = 0.208$, $p < 0.05$) și *victimizare socială* ($r = 0.164$, $p < 0.05$). Astfel, *elevii* cotați ca având niveluri ridicate de *neuroticism* vor avea niveluri ridicate la *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială*, și viceversa.

Corelațiile între *neuroticism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic (Tabelul 2.10).

În cazul *participanților de la filiera teoretică*, modelarea statistică nu surprinde corelații semnificative statistic între *neuroticism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* (Tabelul 2.10).

Corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, și *devianță comportamentală*, pe de altă parte, diferențiat pentru *elevii de la filiera tehnologică* și *elevii de*

la filieră teoretică, ne arată că pentru elevii de la *filiera tehnologică* putem conchide că: între *devianță comportamentală* și *victimizare generală* ($r = 0.230, p < 0.01$), *victimizare verbală* ($r = 0.221, p < 0.01$) și *victimizare socială* ($r = 0.238, p < 0.01$) există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic. Elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *victimizare generală*, *victimizare verbală* și *victimizare socială*, și viceversa.

Corelațiile dintre *devianță comportamentală* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

În privința elevilor de la *filiera teoretică*, observăm că între *devianță comportamentală* și *intimidare generală* ($r = 0.216, p < 0.05$), *intimidare verbală* ($r = 0.204, p < 0.05$), *intimidare fizică* ($r = 0.183, p < 0.05$) și *victimizare verbală* ($r = 0.170, p < 0.05$) există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic, elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare fizică*, *victimizare verbală*.

Corelațiile între *devianță comportamentală* și *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic (Tabelul 2.10).

Studiind corelațiile dintre bullying/ *intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, pe de o parte și *disimulare*, pe de altă parte, diferențiat pentru elevii de la filiera tehnologică și elevii de la filieră teoretică, putem spune următoarele: Pentru elevii de la *filiera tehnologică*, observăm că între *disimulare* și *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică* există corelații negative, de mărime slabă, semnificative statistic, elevii cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică*, și viceversa. (Tabelul 2.10)

Corelațiile între *disimulare* și *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Elevii de la *filiera teoretică*, obțin corelații negative, de mărime slabă, semnificative statistic, între *disimulare* și *intimidare generală* ($r = -0.252, p < 0.01$) și *intimidare fizică* ($r = -0.183, p < 0.05$) și se observă o corelație negativă, de mărime medie, semnificativă statistic, între *disimulare* și *intimidare verbală* ($r = -0.310, p < 0.01$). Astfel, elevii cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică*, și viceversa.

Corelațiile între *disimulare* și *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Tabelul 2.10. Coeficienții de corelație r Pearson între trăsături de personalitate EPQ și intimidare și victimizare diferențiat în funcție de filiera liceului (tehnologic/ teoretic)

Variabile	Extraversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianță comportamentală	Disimulare
Intimidare generală	0.146 / 0.090	0.155 / 0.270**	0.116 / 0.139	0.155 / 0.216*	-0.167*/-0.252**
Intimidare verbală	0.166* / 0.073	0.111 / 0.246**	0.122/ 0.136	0.135 / 0.202*	-0.250**/-0.310**
Intimidare socială	0.067 / 0.059	0.130 / 0.250**	0.101/0.071	0.133 / 0.164	- 0.018/- 0.118
Intimidare fizică	0.149 / 0.109	0.175* / 0.183*	0.089/0.158	0.151/ 0.183*	- 0.1 61*/- 0.183*
Victimizare generală	-0.135/- 0.026	0.136 / 0.016	0.208*/0.121	0.230** / 0.139	0.005/- 0.083
Victimizare verbală	- 0.121/- 0.036	0.123 / 0.013	0.208*/0.168	0.221** 0.170*	- 0.046/- 0.111
Victimizare socială	-0.099/- 0.061	0.164* / 0.046	0.201*/0.120	0.238** / 0.162	0.046 / 0.038
Victimizare fizică	- 0.152 / 0.045	0.072/ -0.027	0.148/-0.003	0.156/- 0.003	0.017/ - 0.155

Notă: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$. În fiecare coloană, valorile din stânga sunt pentru filiera tehnologică, cele din dreapta – pentru filiera teoretică.

Vom analiza, în cele ce urmează, corelațiile dintre trăsăturile de personalitate EPQ, pe de o parte, și bullying/intimidare și victimizare, pe de altă parte, diferențiat în funcție de mediul de rezidență (Tabelul 2.11).

Analiza corelațiilor dintre bullying / intimidare, victimizare pe toate dimensiunile și extraversiunea, pentru elevii din mediul urban și rural, evidențiază următoarele aspecte: Pentru elevii din mediul urban, între extraversiune și intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială, intimidare fizică, victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică lipsesc corelațiile semnificative statistic. [140]

Pentru elevii din mediul rural, între extraversiune și intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială, intimidare fizică, victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică nu sunt corelații statistic semnificative.

Corelațiile dintre bullying/ intimidare, victimizare și dimensiunile acestora și psihotism, în funcție de mediul rezidențial, evidențiază următoarele: Pentru elevii din mediul urban, între psihotism și bullying/intimidare generală ($r = 0.211$, $p < 0.01$), intimidare verbală ($r = 0.192$, $p < 0.01$), intimidare socială ($r = 0.204$, $p < 0.01$) și intimidare fizică ($r = 0.142$, $p < 0.05$) există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic. Elevii cu scoruri ridicate la psihotism vor avea scoruri ridicate la bullying/intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială și intimidare fizică.

Corelațiile între *psihotism* și *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Pentru elevii din *mediul rural*, între *psihotism* și *bullying/ intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu există corelații semnificative statistic.

Studiind corelațiile dintre *bullying/ intimidare*, *victimizare* și dimensiunile acestora, și *neuroticism*, în funcție de *mediul de rezidență* observăm că pentru *elevii din mediul urban*, între *neuroticism* și *victimizare generală*, *victimizare verbală* și *victimizare socială* există corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic. Elevii cu scoruri ridicate la *neuroticism* vor avea scoruri ridicate la *victimizare generală*, *victimizare verbală* și *victimizare socială*, raportând implicare în rol de victimă din *bullying* și viceversa.

Corelațiile între *neuroticism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic.

Pentru *elevii din mediul rural*, între *neuroticism* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu există corelații semnificative statistic.

Calculând corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare*, dimensiunile acestora și *devianța comportamentală*, în funcție de *mediul rezidențial*, observăm că: pentru *elevii din mediul urban*, între *devianță comportamentală* și *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, și *victimizare socială* sunt corelații pozitive, de mărime slabă, semnificative statistic. Elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* se implică mai mult în *bullying* ca agresori și vor avea scoruri ridicate la *intimidare generală*, *intimidare verbală*, *intimidare socială*. *De asemenea, elevii cu scoruri mari la devianță comportamentală raportează implicare în rol de victimă, obținând scoruri mari la victimizare generală, victimizare verbală și victimizare socială, și viceversa.*

Corelațiile între *devianță comportamentală* și *intimidare fizică* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic. [140]

Pentru *elevii din mediul rural*, între *devianță comportamentală* și *intimidare verbală* ($r = 0.237$, $p < 0.05$), există o corelație pozitivă, de mărime medie, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *devianță comportamentală* vor avea scoruri ridicate la *intimidare verbală*, și viceversa.

Corelațiile între *devianță comportamentală* și *intimidare generală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic. [140]

Corelațiile dintre *bullying/intimidare*, *victimizare*, componentele acestora și *disimulare*, diferențiat pentru elevii din mediul urban și cei din mediul rural, se interpretează astfel:

Pentru *elevii din mediul urban*, între *disimulare* și *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică* există corelații negative, de mărime slabă, semnificative statistic, elevii cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidare generală*, *intimidare verbală* și *intimidare fizică*, și viceversa. [140]

Corelațiile între *disimulare* și *intimidare socială*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic. [140]

Pentru *elevii din mediul rural*, între *disimulare* și *intimidare verbală* există o corelație negativă, de mărime slabă, semnificativă statistic, elevii cu scoruri ridicate la *disimulare* vor avea scoruri scăzute la *intimidare verbală*, și viceversa. [140]

Corelațiile între *disimulare* și *intimidare generală*, *intimidare socială*, *intimidare fizică*, *victimizare generală*, *victimizare verbală*, *victimizare socială* și *victimizare fizică* nu sunt semnificative statistic. [140]

Tabelul 2.11. Coeficienții de corelație r Pearson între *trăsături de personalitate EPQ*, pe de o parte, și *intimidare* și *victimizare*, pe de altă parte, diferențiat în funcție de mediul de rezidență (urban / rural) [140]

Variabile	Extraversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianță comportamentală	Disimulare
Intimidare generală	0.129 / 0.120	0.211**/0.179	0.119 / 0.091	0.171* / 0.172	-0.220**/-0.168
Intimidare verbală	0.106 / 0.140	0.192** / 0.167	0.127/ 0.156	0.155* /0.237*	-0.287**/0.249*
Intimidare socială	0.082/ 0.019	0.204** / 0.123	0.107 / - 0.006	0.172* /0.041	- 0.077/- 0.032
Intimidare fizică	0.152*/0.154	0.142* / 0.192	0.064 / 0.086	0.107 /0.175	-0.172* /- 0.161
Victimizare generală	-0.047/-0.111	0.072 / 0.065	0.141* / 0.132	0.189** /0.112	-0.033 /- 0.032
Victimizare verbală	-0.058/-0.077	0.065 / 0.051	0.146* / 0.211	0.183** /0.168	-0.072 /- 0.086
Victimizare socială	-0.051/-0.111	0.109 / 0.089	0.162* / 0.095	0.229** /0.088	0.056 /0.000
Victimizare	-0.010/-0.118	0.005/ 0.029	0.052/ 0.033	0.073 /0.033	- 0.079 /0.007

fizică					
--------	--	--	--	--	--

Notă: *p < 0.05; **p < 0.01. [140] În fiecare coloană, valorile din stânga sunt pentru elevii din mediul urban, cele din dreapta – pentru elevii din mediul rural.

Rezultatele cercetării pe întregul eșantion au fost prezentate mai sus. În cele ce urmează, propunem o aprofundare și o nuanțare a constatărilor expuse în acel context, și susținută în cadrul Conferinței A.P.A.R. [137].

Ne-am axat de la început atenția asupra trăsăturii de personalitate *psihotism*, deoarece descrierea lui (tendința spre singurătate, nepăsare față de ceilalți, dificultăți în adaptare, fire nemiloasă, inumană, neempatică, insensibilă, atrasă de lucruri și situații neobișnuite) sugerează că participanții agresivilor de tip bullying ar putea să corespundă acestui profil de personalitate. Am avut în atenție în cercetarea noastră și ipotezele tacite* că la baza înclinației spre comportamentul de tip bullying ar putea fi anumite trăsături de personalitate, cum ar fi psihotismul de nivel ridicat, predispozant pentru comportamentul de hărțuire/ intimidare, și neuroticismul, predispozant pentru condiția de victimă în relația de bullying. Cercetarea a evidențiat corelații semnificative între psihotism și toate formele de bullying, precum și între psihotism și victimizare socială. Corelații semnificative între trăsăturile de personalitate și tendințele spre hărțuire/ intimidare de tip bullying le vizualizăm în tabele de mai jos. (lucrările Conferinței A.P.A.R.) [137;166-168].

Tabelul nr. 2.12. Corelații între formele de hărțuire /intimidare (bullying) și psihotism

Forme de hărțuire / intimidare și victimizare	Psihotism
Hărțuire / intimidare verbală	r = 0,175; p = 0,003
Hărțuire / intimidare socială	r = 0,189; p = 0,001
Hărțuire / intimidare fizică	r = 0,186; p = 0,002
Hărțuire / intimidare scor total	r = 0,210; p = 0,000
Victimizare verbală	r = 0,087; p = 0,141
Victimizare socială	r = 0,125; p = 0,035
Victimizare fizică	r = 0,051; p = 0,393
Victimizare scor total	r = 0,100; p = 0,090

* Am numit „tacite” acele ipoteze pe care nu le-am trecut în lista ipotezelor de lucru, dar care ne-au sugerat anumite verificări suplimentare.

Interpretarea statistică a luat în considerare toate nivelele de hărțuire/ intimidare, nu doar pe cele cu valori ridicate. Rezultă că predispoziția pentru acte de intimidare/ hărțuire a celor caracterizați prin trăsătura de personalitate numită de Eysenck *psihotism* se evidențiază în analiza prezentată aici. Confirmarea devine și mai evidentă dacă limităm analiza doar la elevii cu valori ridicate la dimensiunea hărțuire/intimidare, obținând următoarele rezultate: [137;167].

Tabelul nr. 2.13. Hărțuire / intimidare de nivel ridicat și nivele ale psihotismului și neuroticismului

Hărțuire /intimidare de nivel ridicat	Psihotism			Total
	ridicat	mediu	scăzut	
Toate formele (verbală, socială, fizică)	10	17	19	46
	Neuroticism			
	ridicat	mediu	scăzut	
	11	17	18	

Suma nivelurilor mediu și ridicat (psihotism) pentru cei 46 de elevi cu scor ridicat la bullying/intimidare este de 27 elevi. [137; 167].

Rezultate apropiate s-au obținut la indicatorul neuroticism. [137; 67]. Din cei 46 elevi cu tendințe evidente spre agresivitatea de tip bullying, 27 prezintă valori ridicate și medii la acest indicator.

Detalierea privitoare la relația dintre neuroticism și victimizare poate fi analizată prin rezultatele din următorul tabel:

Tabelul nr. 2.14. Victimizare/ psihotism și neuroticism

Trăsături de personalitate	Nivele			Total elevi autopercepuți ca victime
	Ridicat	Mediu	Scăzut	
Psihotism	16	18	11	45
Neuroticism	12	21	12	45

Relația dintre victimizare și psihotism 34 din 45 (75,5%) elevi cu psihotism ridicat și mediu) este chiar mai evidentă decât cea dintre intimidare și psihotism (58,9%). [137; 168]; [136; 208-212].

Datele din tabelul 2.14 demonstrează faptul că în determinarea victimizării, psihotismul pare a fi mai semnificativ (34 din 45, adică 75,5%) decât neuroticismul, cum s-a presupus în ipoteza tacită citată (33 din 45, adică 73,3%).

Faptul că psihotismul ca trăsătură de personalitate se arată semnificativ și pentru cei ce se percep ca victimă a hărțuirii confirmă corelațiile statistice valabile pentru întregul eșantion, ce indică faptul că psihotismul corelează pozitiv și semnificativ cu victimizarea socială. [137; 168].

Cercetarea statistică de mai sus infirmă presupunerea inițială, după care psihotismul corelează mai bine cu hărțuirea iar neuroticismul cu victimizarea. Faptul acesta se poate explica și prin dubla condiție de hărțuitor și victime a multor elevi. [137; 168].

Deosebit de semnificative se dovedesc corelațiile dintre cele două laturi ale bullying-ului (intimidare/hărțuire și victimizare) și extraversiune.

Tabelul nr. 2.15. Bullying și extraversiune

Elevi implicați în bullying	Extraverți	Ambiverți	Introverți	Total
Hărțuitori	3	23	20	46
Victime	3	15	27	45

Se observă din tabel faptul că la categoria „hărțuitori” predomină cei cu extraversiunea de nivel mediu (ambiverții – 23 elevi) iar la categoria „victime” predomină cei cu extraversiunea de nivel scăzut (introverții –27 elevi) [137;168], ceea ce confirmă încă o dată observațiile lui Olweus care afirma în cartea sa că „sunt puțini elevii însingurați și izolați care să nu fie victime ale unor atacuri deschise din partea altor elevi.” [119; 65].

Rezultatele acestei cercetări scot în relief faptul că raționamentul statistic a stabilit corelații pozitive între psihotism și statusul de hărțuitor (pe toate dimensiunile, precum și între psihotism și statusul de victimă (dar numai din categoria victimizării sociale). Acest rezultat reprezintă un argument al valorii diagnostice a testului EPQ în studierea bullying-ului în rândul adolescenților. În plus, am mai aflat că cei cu valori mai ridicate la extraversiune (nivel mediu) sunt mai predispuși să comită acte de hărțuire/ intimidare, în timp ce, acei elevi cu nivel redus de extraversiune sunt mai predispuși să se perceapă ca victime ale agresiunii de tip bullying. [137; 169].

Trăsăturile de personalitate cu influență asupra comportamentului agresiv sau victimizant (privire sintetică)

Ipoteza care vizează existența unor corelații între trăsăturile de personalitate și statutul de hărțuitor sau victimă în relația de bullying, ne determină să verificăm în ce măsură o trăsătură de personalitate este compatibilă cu impulsurile agresive sau cu reacțiile defensive ale victimelor. S-a văzut mai sus că stima de sine de nivel coborât a unor colegi predispune pe adolescenții agresori să declanșeze acte de intimidare, „ironizare, hărțuire, batjocorire a acestora, întrucât adolescenții cu status de victime se dovedesc mai puțin echipați din punct de vedere al energiei

sociale (stimă de sine scăzută, preferința pentru singurătate, coeficient de integrare socială de nivel modest etc.)”[141].

Dintre trăsăturile de personalitate cercetate cu ajutorul testului EPQ ce se dovedește responsabilă de impulsurile agresive, ne oprim mai întâi la extraversiune. Hărțuitorii se caracterizează prin niveluri medii și ridicate de extraversiune. Spre deosebire de aceștia, cei care trăiesc condiția de victime se caracterizează prin niveluri scăzute de extraversiune, adică se manifestă ca firi introvertite.

Cercetarea însă a evidențiat doar existența unei corelații de nivel slab (totuși semnificativă statistic) între extraversiune și comportamentul de intimidare/ hărțuire. Această corelație de nivel slab se explică prin faptul că mulți dintre elevii ambiverși se angajează în comportamente de agresiune prin bullying. Este evident însă că adolescenții introverși nu au un rol activ în bullying. Ei pot fi mai degrabă victime ale altor colegi. Cercetarea pe eșantion a surprins o corelație inversă între extraversiune și victimizare, dar această corelație este de nivel slab și ne semnificativă din punct de vedere statistic.

Relația – anticipată în presupunerile noastre – între psihotism și impulsul spre agresiunea de tip bullying este mai bine confirmată în cercetarea noastră pe eșantion, care a surprins o corelație pozitivă de mărime slabă, dar semnificativă statistic, între variabilele menționate. Caracteristicile profilului de personalitate specific psihotismului (duritatea, lipsa empatiei) favorizează inițierea de acte care provoacă suferințe victimelor.

După cum s-a văzut mai sus, între psihotism și victimizare dependențele nu se manifestă pregnant. Doar victimizarea socială pare să fie influențată de acest profil de personalitate. Victimizarea socială este caracteristică acelor persoane ce se simt eliminate dintr-un grup, interpretând această convingere prin părerea că cei din jur se asociază împotriva lor urmărind să le păteze imaginea prin felurite bârfe și zvonuri, „ceea ce semnifică o ipostază a maniei persecuției ce poate fi pusă în legătură cu profilul de personalitate psihotic.” [141].

Neuroticismul este o altă trăsătură de personalitate ce trebuie tratată în termeni de normalitate psihică, în ciuda trimerilor spre patologie pe care le inspiră termenul. Persoanele cu neuroticism ridicat dispun de o viață afectivă profundă, complexă, sensibile, ce trăiesc intens sentimentul stresului, fiind descrise ca persoane labile emoțional, deseori anxioase și depresive, „cu dificultăți în restabilirea echilibrului psihic după șocuri emoționale” [127; 31]. Persoanele cu neuroticism de intensitate scăzută, dispun de echilibru emoțional, rezistență la stres, calmitate, energie psihică. Datele statistice obținute în cercetarea noastră constatativă evidențiază faptul că neuroticismul și implicarea în acte de intimidare/ hărțuire corelează destul de puțin, eventualele

dependențe neavând relevanță din punct de vedere statistic. Doar cu intimidarea verbală se evidențiază o corelație cu un plus de semnificație statistică.

Neuroticismul corelează mai bine cu victimizarea. Corelațiile, deși de mărime slabă, între neuroticism și victimizarea generală, victimizarea verbală și cea socială se dovedesc semnificative din punct de vedere statistic. Spre deosebire de acestea, victimizarea fizică nu se arată a fi provocată de această trăsătură de personalitate.

Devianța comportamentală, ce se manifestă prin nesocotirea regulilor și deci prin încălcarea lor frecventă, prin săvârșirea de acte antisociale, corelează pozitiv și previzibil cu implicarea adolescenților în comportamente de intimidare/ hărțuire. Modelarea statistică a evidențiat existența unei corelații, de mărime slabă totuși, între devianța comportamentală și intimidarea generală, intimidarea verbală și cea socială.

Devianța comportamentală are efecte și în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală și victimizarea socială. Ca și în cazurile anterioare, această corelație, semnificativă statistic, este totuși de mărime redusă.

După cum se vede, devianța comportamentală se asociază atât cu comportamentul de hărțuire cât și cu cel de victimă, ceea ce s-ar putea explica prin acea categorie de adolescenți ce formează categoria victimelor agresive. Aceștia, la scala pentru bullying (APRI-BT), apar cu valori peste medie atât la variabila hărțuire/ intimidare, cât și la victimizare. Pe de altă parte, unii din cei cu scor ridicat la această trăsătură de personalitate se manifestă ca hărțuitori, alții ca victime. Din acest motiv, corelațiile statistice, deși semnificative din punct de vedere statistic, sunt totuși „de mărime slabă”.

Disimularea, numită și scala de dezirabilitate socială sau scara minciunii măsoară tendința unor persoane de ascunde sau de a diminua aspectele considerate dezavantajante. „Pe lângă faptul ca scala L măsoară disimularea, ea măsoară în același timp și un factor de personalitate stabil, care ar putea să reprezinte un oarecare grad de naivitate socială sau de conformitate.” (H. J.Eysenck,.; S. B. G Eysenck, 1991, *EPQ^{TM}R/S - Eysenck Personality Questionnaire, Raport pregătit pentru Jane Sample, EPQ-Short Electronic (testcentral.ro, p. 7)* [141; 114]. Persoanele cu scoruri mici la disimulare manifestă tendința de a recunoaște anumite lipsuri sau greșeli, dar din categoria celor minore, cum ar fi anumite încălcări lipsite de importanță a unor norme. Persoanele care se remarcă prin valori ridicate la această trăsătură de personalitate se străduiesc să facă o impresie bună celor din jur, de aceea distorsionarea pe care o practică este una pozitivă, intenția urmărită este aceea de a se prezenta într-o lumină cât mai favorabilă. Ei devin astfel experți în ceea ce privește managementul impresiei. Se poate remarca la aceste persoane tendința de a nu recunoaște încălcarea unor reguli.

Portretele categoriilor de adolescenți implicați în actele de bullying

Vom avea în atenție în această secvență sintetică a cercetării noastre următoarele categorii de adolescenți: cei ce inițiază acțiuni de intimidare și hărțuire a unor colegi, cei ce suportă consecințele unor astfel de acțiuni și se simt victime, cei numiți „victime provocatoare”. Adolescenții implicați în bullying-ul activ, hărțuitorii, s-au remarcat ca persoane extravertite sau cu o extraversiune de nivel mediu (ambiverte), caracterizate prin lipsa empatiei față de suferințele semenilor și dorința de a obține anumite satisfacții pe seama celor care nu au resurse de ripostă la actele lor provocatoare. Sunt afectați, de asemenea, de înclinații spre devianța comportamentală, regulile acceptate într-o colectivitate nu sunt o preocupare și nu sunt resimțite ca o presiune, de aceea sunt frecvent încălcate. Nu sunt dispuși să recunoască faptele ce pot fi condamnate de ceilalți, datorită tentației disimulării, de aceea în chestionarele care măsoară implicarea în acte de bullying, ei se vor abține de a recunoaște astfel de fapte.

Adolescenții implicați în bullying-ul pasiv, victimele, sunt caracterizați prin stimă de sine de nivel coborât, sunt firi introvertite, nesociabile, cu resurse reduse de comunicare, incapabile de ripostă, centrate pe propriile obiective și interese, relativ anxioase, ceea ce alimentează reacții neadecvate de refuz al comunicării, de respingere a inițiativelor celorlalți de apropiere, fapt care generează antipatie și tentația pedepsirii prin provocări din registrul bullying-ului.

Adolescenții caracterizați ca victime agresive, provocatoare, se remarcă prin stimă de sine de nivel mediu sau de nivel redus, dar orgolioase, motiv pentru care nu suportă să fie ținta bășcăliei altora și ripostează agresiv, implicându-se și ei în acte stânjenitoare pentru colegi, motiv pentru care sunt respinși de aceștia și considerați obositori și antipatici. Caracteristicile psihotice sunt mai accentuate decât la victimele pasive, la fel disponibilitatea pentru încălcarea regulilor. Ultima categorie, martorii, au, după cum au atestat mulți cercetători, un rol important în manifestarea bullying-ului, deoarece au tendința de a se distra pe seama comportamentului victimelor, ceea ce este interpretat de adolescenții agresori ca aprobări și deci ca întăriri ale actelor de hărțuire/ intimidare. Chestionarul APRI-BT nu a permis identificarea acestei categorii de adolescenți, de aceea portretul lor psihologic este mai greu de realizat.

2.3. Concluziile capitolului 2

Din studiul efectuat în trei unități de învățământ liceal, din mediul urban și rural, din care un liceu teoretic și două licee tehnologice, rezultă următoarele concluzii:

1. Bullying-ul este prezent în viața liceenilor, indiferent de mediul de rezidență sau de tipul de unitate de învățământ. Este adevărat, ponderea este diferită și tot diferite sunt și formele de manifestare.

2. Interesându-ne de relația dintre stima de sine și statutul de hărțuitor sau victimă, cercetarea a pus în evidență faptul că între stima de sine și comportamentul de hărțuire nu există o corelație semnificativă statistic; în schimb s-a descoperit o corelație inversă, semnificativă statistic, între nivelul stimei de sine și statutul de victimă în relația de bullying.

3. Formele de manifestare ale bullying-ului în mediile școlare diferă în funcție de gen, de filieră liceală și de mediu rezidențial; intimidarea fizică, victimizarea generală și victimizarea fizică sunt mai ridicate la băieți decât la fete.

4. Elevii adolescenți de la filiera tehnologică au scoruri mai ridicate la intimidarea fizică și la victimizarea generală, victimizare verbală, victimizare socială, victimizare fizică decât elevii de la filiera teoretică.

5. Intimidarea fizică, victimizarea generală, victimizarea verbală și victimizarea fizică prin bullying sunt mai ridicate la elevii din mediul rural decât la elevii din mediul urban.

6. Implicarea unor elevi în relația de bullying, ca agresori sau victime, am studiat-o și din perspectiva trăsăturilor de personalitate EPQ, interesându-ne de rolul acestor trăsături de personalitate în geneza impulsurilor către comportamentul de hărțuire.

7. În urma cercetării constatative, realizate prin intermediul acestor instrumente, am descoperit importanța psihotismului, ca trăsătură de personalitate în manifestarea predispoziției pentru tachinarea, intimidarea, hărțuirea colegilor.

8. Instrumentarul statistic a identificat anumite corelații semnificative, între psihotism și victimizarea socială.

9. Cât privește neuroticismul, influența lui asupra posturii de agresor sau victimă este și mai slabă, sub aspect statistic.

10. Devianța comportamentală corelează pozitiv cu intimidare generală, intimidare verbală, intimidare socială, intimidare fizică, victimizare generală, victimizare verbală, victimizare socială și victimizare fizică.

11. Disimularea corelează negativ cu intimidarea generală, intimidarea verbală și intimidarea fizică.

3. DEZVOLTAREA STIMEI DE SINE LA ADOLESCENȚI, VICTIME ALE BULLYING-ULUI

3.1. Metodologia și descrierea experimentului formativ

Având în vedere rezultatele obținute în capitolul constatativ cu privire la studiul corelației dintre variabilele stima de sine și variabilele intimidare/ hărțuire și victimizarea, în acest capitol, vom propune o strategie de consolidare a nivelului stimei de sine prin activități de consiliere a elevilor victime din bullying. Fără îndoială, activitatea consilierului școlar este doar o verigă dintr-un sistem de intervenții care implică instituția școlară în totalitate.

Stima de sine interpretată ca stare a personalității, influențată, fără îndoială, de anumite trăsături de personalitate, precum extraversiunea și neuroticismul, este dependentă de dinamica evenimentelor pe care le trăiește persoana. După cum au stabilit unii cercetători (Schmitt și Allik [169], cu extraversiunea se află în relație directă, cu neuroticismul într-o relație inversă. Elevul-victimă a bullying-ului se caracterizează printr-o stimă de sine scăzută, și un nivel de extraversiune redus (altfel spus, el este de regulă introvertit), iar nivelul de neuroticism este ridicat. În calitate de stare a personalității, presupunem că stima de sine poate fi modificată în urma ședințelor de consiliere și psihoterapie. Acest obiectiv ce vizează ridicarea nivelului stimei de sine a elevilor-victimă, interpretată ca stare a personalității, reprezintă, în concepția pe care o susținem în această cercetare, principala misiune a psihologului (consilierului școlar) în gestionarea bullying-ului în mediul școlar.

Scopul experimentului formativ a fost elaborarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine la elevii de vârstă adolescentină victime ale bullying-ului școlar. Am avut în atenție următoarele dimensiuni:

- Îmbunătățirea percepției despre sine, creșterea încrederii în capacitățile proprii, prin dezvoltarea deprinderilor sănătoase de viață, a unor relații funcționale cu ceilalți, comunicarea asertivă cu colegii, construirea unei imagini de sine realiste, restructurarea limbajului interior cu privire la situațiile de viață, dezvoltarea unor însușiri (dimensiuni) pozitive de personalitate pentru a face față mai bine conflictelor din mediul școlar și scăderea victimizării elevilor implicați în bullying;

- Conștientizarea problemelor generate de autopercepția pe care o au elevii adolescenți cu stimă de sine scăzută și medie, victime ale bullying-ului în mediul școlar, prin participarea la consilierea de grup, în cadrul programului de intervenție, dezvoltarea unor tehnici de interacțiune cu ceilalți, de comunicare eficientă și de rezistență și apărare în situații de bullying.

Obiectivele generale ale programului formativ de intervenție sunt centrate pe dezvoltarea abilităților personale și sociale în vederea optimizării percepției de sine în contexte diferite de viață. Avem în vedere ideea că stima de sine depinde de imaginea despre propria persoană, iar o imagine adecvată implică sentimente pozitive care pot fi modelate prin consiliere și psihoterapie în cazul persoanelor cu stimă de sine scăzută și medie, victime ale bullying-ului, prin intervenții la nivelul grupului de egali selectați în studiul constatativ. Având în vedere considerațiile teoretice și practice ale cercetării de față, **obiectivele generale** sunt:

- 1) Proiectarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională pentru elevii cu stimă de sine scăzută și medie, victime ale bullying-ului școlar;
- 2) Evaluarea efectelor și validarea programului de intervenție psihoeducațională;
- 3) Elaborarea concluziilor și a recomandărilor.

În acest program am ales să utilizez psihoterapia cognitiv-comportamentală, care, prin tehnicile utilizate, s-a dovedit a avea succes în autocunoașterea și dezvoltarea personală a elevilor adolescenți. Acest succes este un motiv foarte serios pentru utilizarea lor în programul de intervenție, mai ales că se pot obține rezultate foarte bune în scurt timp. Prin aceste intervenții avem în vedere următoarele **obiective specifice**:

- 1) Creșterea motivației de a reconstrui o imagine de sine mai realistă;
- 2) Conștientizarea blocajelor ce afectează dezvoltarea încrederii în sine;
- 3) Construirea corectă a identității sociale;
- 4) Învățarea modalităților de relaxare pentru a crește eficiența în activitățile curente;
- 5) Dezvoltarea respectului față de sine și conștientizarea valorii proprii;
- 6) Identificarea obiectivelor și ierarhizarea lor în funcție de gradul de importanță și urgență;
- 7) Dezvoltarea relațiilor cu ceilalți și a abilităților sociale;
- 8) Consolidarea deprinderilor de gândire rațională.

Variabila independentă a experimentului formativ este programul de intervenție psihoeducațională pentru elevii cu stimă de sine scăzută, victime ale bullying-ului.

Variabilele dependente sunt:

- stima de sine;
- perceperea nivelului victimizării;
- perceperea nivelului intimidării-hărțuirii;

- trăsăturile de personalitate de personalitate (extraversiune, psihotism, neuroticism, devianță comportamentală, precum și disimulare).

Ipoteza experimentului formativ este presupunerea că prin implementarea programului formativ de intervenție psihoeducațională vom determina creșterea nivelului stimei de sine la elevii-victime ale bullying-ului în mediul școlar, considerată în cercetarea noastră unul din factorii determinanți ai percepției nivelului de victimizare de sine a elevilor.

Experimentul formativ s-a realizat pe un lot de 30 de participanți, dintre care 15 au făcut parte din grupul experimental și 15 au făcut parte din grupul de control. Participanții provin din clasele IX-XI, de la același liceu (ce cuprinde elevi cu aptitudini intelectuale ridicate), cu vârste cuprinse între 15 și 18 ani. (Anexa 6, Tabelul A6.7).

Media vârstei participanților per global a fost 16 ani și 46 luni (abaterea standard = 0.94).

Grupul experimental (GE) a fost alcătuit din 15 adolescenți (8 fete și 7 băieți) cu stimă de sine scăzută și medie și nivel mediu și ridicat de victimizare. Adolescenții din grupul experimental au participat la programul de intervenție psihoeducațională structurat pe 12 ședințe de consiliere de grup.

Grupul de control (GC) a fost format tot din 15 adolescenți (8 fete și 7 băieți) comparabil cu cel experimental din punct de vedere statistic, vârstă, gen, stimă de sine, nivel de victimizare. Adolescenții din grupul de control nu au participat la programul de intervenție psihoeducațională.

Selectarea celor 30 de participanți s-a făcut în urma realizării unui proces de etalonare în trei clase normalizate pe lotul de participanți din studiul 1. Au fost selectați participanții cu stimă de sine scăzută și medie și victimizare medie și ridicată, detaliat în tabelul din Anexa 6, Tabelul A6.10 și Tabelul A6.11. Elevii au putut participa la experimentul formativ numai după ce părinții acestora au fost convocați, pentru a fi informați în legătură cu programul de intervenție, scopul și obiectivele urmărite. Părinții au primit formularul de acord privind participarea copiilor selectați la realizarea programului de intervenție psihoeducațională. (Anexa 6) și numai după ce formularul a fost semnat s-a început implementarea lui.

Pe ansamblu, elevii selectați indică o similaritate ridicată între cele două grupuri, demonstrația este realizată pe parcursul acestui capitol, la paragraful omogenitatea grupurilor, prin rezultatele obținute în urma prelucrării statistice.

În cazul experimentului formativ pe care îl descriem în aceste pagini au fost convocați în ședințe de grup elevi cu nivel redus al stimei de sine din rândul celor cu nivel mediu și ridicat de victimizare.

Metodele și tehnicile psihologice utilizate:

Metoda de bază a fost *conversația* între consilierul școlar și participanți. În aceste conversații, consilierul dovedește priceperea de a stimula angajarea în discuții a acestor elevi, mai ales că o comunicare cu ei este mult mai greu de realizat, deoarece tema discuției este de regulă una dureroasă, elevii urmând să vorbească despre suferințele îndurate din partea colegilor hărțuitori. De aceea, a fost imperios necesar să respectăm câteva reguli esențiale ale unei bune interacțiuni comunicative cu beneficiarii implicați în programul de intervenție.

Prima dintre ele se referă la *arta de a asculta*. Este esențial pentru adolescent să se confeseze, să vorbească el mai mult, să conștientizeze faptul că într-o ședință de consiliere de grup nu este ca într-o oră de predare unde profesorul vorbește în cea mai mare parte a timpului.

Un *bun contact vizual* este, de asemenea, esențial, dar asta nu înseamnă că trebuie obligat copilul să privească în ochii psihologului. „Când copiii vorbesc despre ceva dureros, le este greu să-i privească direct în ochi pe adulții cărora li se destăinuie. Responsabilitatea de a menține un bun contact vizual revine celui care ascultă.” [193; 62].

Empatia din partea psihologului este o altă caracteristică a actului de consiliere. Adolescentul care se adresează specialistului a experimentat stări de neliniște și teamă și a trebuit să învingă umilința, rușinea și frica de a fi catalogat drept pârâcios. De aceea, specialistul trebuie să-l încredințeze că îl înțelege foarte bine și că va fi atent ca pe viitor să nu se mai simtă singur cu astfel de probleme. [193; 63].

Terapiile cognitiv-comportamentale au la bază, ideea conform căreia prejudecățile, opiniile preluate necritic pot favoriza o răsfrângere disproporționată a evenimentelor asupra unei persoane și implicit o autopercepție negativă. [13; 165]. Potrivit lui Aaron Beck [68; 66], o serie de erori în percepția asupra propriei persoane decurg din distorsiuni cognitive, concepții greșite despre sine, erori de logică, informații incorecte sau arbitrare (cum ar fi judecățile de tipul: „Nu sunt capabil de nimic”, „Ori reușesc ori eșuez”), ce dovedesc incapacitatea subiectului de a face distincția dintre realitate și evaluarea pripită. Prin învățarea unor scheme de gândire mai realiste despre sine și despre lume, se poate modifica autopercepția negativă cu privire la propria persoană, și, implicit, individul trece la etapa autoacceptării. Cele mai multe „distorsionări cognitive” conduc la formarea eronată a gândirii despre sine și la construirea unei identități nerealiste. Având la bază critica exagerată din partea principalilor factori educativi, subiectul își formează gânduri automate, deformate despre sine, ajungând la devalorizare personală și, desigur, la percepție negativă despre sine, cu rol disfuncțional în relațiile cu ceilalți. O stimă de sine negativă are efecte disfuncționale în relația cu colegii, adolescenții respectivi dovedindu-se neputincioși în asumarea rolurilor de colegi și de membri ai grupului de egali. Elevii cu stimă de

sine scăzută trăiesc insatisfacție în ceea ce privește adaptarea la cerințele școlii, experimentând emoții și cogniții negative în mediul școlar. Se percep ca victime și trăiesc sentimentul de inadaptare la mediul relațional din școală. Unii dintre ei se plâng că sunt tratați ironic de către colegi, sau că sunt respinși de ceilalți; au probleme de comunicare, rezistență scăzută la frustrare, intoleranță la glumele și ironiile celorlalți. Adeseori sunt anxioși și retrași, interiorizați, nu colaborează, preferă să lucreze individual pentru a obține rezultate bune la școală. În plan școlar, deși se percep cu stimă de sine scăzută, această percepție nu se reflectă întotdeauna în rezultatele școlare, în sensul că mulți dintre ei sunt elevi silitori și cu rezultate bune.

Etapele parcurse:

În activitățile realizate, am urmat etapele recomandate de specialiști [69; 100-101] și destinate restructurării vorbirii interioare, ca mijloc de a genera schimbările comportamentale dorite. [69; 100]. În cele ce urmează trecem în revistă etapele activităților de consiliere și psihoterapie.

1. Etapa autoobservației [69; 100].

În această etapă, elevii sunt învățați să-și autoobserve comportamentul prin analiza limbajului interior, surprinzându-și modul de gândire și limbajul despre sine, cum ar fi enunțurile deranjante de tipul: „Cred că nu sunt bun pentru nimeni.”, „Sunt un om fără valoare”, „Eu cred că nu sunt suficient de bun.” Se identifică aici rolul gândirii negative în care se complac elevii. Imaginile desprinse dintr-un astfel de dialog au conținut negativ și deprimant. Din păcate, elevii cred și acționează conform afirmațiilor exprimate. Progresul în această etapă este realizat prin conștientizarea faptului că nu sunt ceea ce gândesc și nu sunt ceea ce simt, ca efect al stărilor afective declanșate de gândurile negative despre sinele lor.

2. Dezvoltarea unui nou tip de dialog interior [69; 101] Prin exercițiile realizate în grup, fiecare participant conștientizează comportamentul disfuncțional construit după modelul gândirii și al limbajului negativ despre sine. În această etapă, elevii sunt ajutați să construiască un dialog interior despre sine mai realist, ce va determina modificarea comportamentelor, cu efect asupra structurii cognitive a gândurilor.

3. Achiziționarea unor noi deprinderi de viață [69; 101]. Etapa a treia este determinată de achiziția de deprinderi noi, utile în readaptarea la climatul social al grupului. Aceste deprinderi învățate vor fi aplicate în situații noi, reale, de viață. Elevii vor fi învățați să formuleze în gând afirmații realiste despre ei și să observe efectele acestora. Scopul acestei etape este acela de a se comporta diferit în situații de relaționare cu ceilalți, și în situații diverse pentru a observa reacția din partea celorlalți.

Pentru achiziționarea abilităților de viață, am respectat pașii recomandați de autorii citați mai sus. [68; 72].

- Identificarea situațiilor generatoare de stări de neliniște, prin aplicarea tehnicilor de imaginație dirijată;

- Evaluarea stărilor emoționale de tip anxios;

- Surprinderea gândurilor care apar în situații stresante;

- Reevaluarea afirmațiilor din limbajul interior și înlocuirea cu altele realiste.

La realizarea programului de intervenție am avut în atenție tehnicile psihoterapeutice recomandate de școala cognitiv-comportamentală.

Principiile ce stau la baza consilierii de grup, ce contribuie la eficiența programului de intervenție sunt:

1. Confidențialitatea, ce implică crearea relației de încredere între psiholog și membrii participanți la ședințele de consiliere. Această încredere stă la baza coeziunii de grup, percepută ca un mediu securizant și protectiv. După părerea lui Berger (1982), citat de I. Holdevici, principiul confidențialității poate fi încălcat atunci când participanții se află în pericol sau reprezintă un pericol pentru ceilalți. Crearea relației este o componentă importantă în ajutarea și în succesul intervenției. Atitudinile favorabile creării relației sunt determinate de câștigarea încrederii participanților și de ridicarea motivației de a se implica în realizarea „insight-ului” [68; 13].

2. Alianța psihoterapeutică este un factor principal în realizarea programului de intervenție. I. Holdevici și V. Neacșu consideră că alianța psihologului cu fiecare participant în parte „este una de natură conștientă, rațională și non-regresivă, în care psihoterapeutul face apel la ego-ul de adult al pacientului, pe care îl tratează ca pe un partener științific” [68; 14].

3. Atitudinea psihoterapeutului presupune calmitate, atenție, interes, empatie, strădania de a crea elevilor un mediu bazat pe înțelegere și căldură, capabil să îi ajute „să mențină contactul cu realitatea înconjurătoare”.

Specialiștii sunt de acord că există anumite elemente comune ce se regăsesc în orice sistem psihoterapeutic, acestea fiind:

- a. Descărcarea emoțională;

- b. Elaborarea raționalizărilor în timpul ședințelor;

- c. Înțelegerea sub formă de intuiție („insight”) a regulilor de comportament. Prin informațiile primite în timpul ședințelor de grup, elevii învață modele de bună practică.

- d. Încrederea că vor primi ajutor și suport emoțional;

- e. Deblocarea emoțională;

f. Încredere că vor avea o experiență benefică, în rezolvarea problemelor.

Strategiile și tehnicile utilizate în cadrul programului de intervenție psihoeducațională au fost:

1. Evaluarea problemelor grupului [68; 46] reprezintă una din strategiile esențiale în cadrul psihoterapiilor cognitiv-comportamentale. Utilizarea diverselor instrumente de evaluare, pe parcursul programelor de terapie, ne-a permis corectarea erorilor oricât de mici, apărute în demersul psihoterapeutic. Evaluarea inițială efectuată la începutul terapiei a fost necesară pentru proiectarea demersurilor și strategiilor ulterioare în cadrul intervenției.

Evaluarea finală realizată la sfârșitul fiecărei ședințe ne-a ajutat să observăm achizițiile grupului, modul în care fiecare participant și-a rezolvat problemele.

2. Observația realizată de-a lungul ședințelor este utilă pentru asigurarea „homeostaziei” grupului de participanți, dar și pentru deblocarea celor aflați în situații dificile, pentru descrierea manifestărilor comportamentale din timpul ședințelor și înregistrarea progresului fiecărui participant.

3. Tehnicile de relaxare și tehnica de control a respirației au fost utile pentru deconectarea participanților și eliberarea lor de stresul activităților cotidiene [68; 47]. Au învățat să aplice aceste tehnici atunci când se simt încordați, în situații dificile, cum ar fi testele de la școală, examenele, conflictele cu ceilalți. În situații de panică au fost utilizate tehnici pentru controlul respirației, pentru a preîntâmpina eventualele atacuri ușoare de panică. Temele pentru acasă date participanților la sfârșitul ședințelor au inclus, obligatoriu, 15-20 minute de utilizare a tehnicilor de relaxare și de control al respirației, pe lângă temele specifice abordate în ședințele de consiliere.

4. Analiza SWOT a permis participanților să utilizeze liste cu punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și amenințările - la temele privind analiza personală. Această tehnică a fost utilă în cunoașterea personalității și a resurselor proprii. Analiza SWOT este utilizată și în procesele de luare a deciziilor importante pentru succesul personal în situații de nehotărâre.

5. Modelul BASIC MID este o bună adaptare după metoda multimodală fondată de psihologul A. Lazarus în anul 1984. Tehnica de intervenție multimodală am utilizat-o pentru antrenarea deprinderilor de comunicare și de autoevaluare. „Metoda, ne informează autorul, are la bază identificarea punctelor forte și ale celor slabe în cele opt dimensiuni ale vieții: comportament, afecte, senzații, imagerie, cogniție, moralitate, relații interpersonale, medicamente și alte intervenții. Fiecare dimensiune poate fi dezvoltată prin conștientizarea punctelor slabe și totodată prin identificarea situațiilor problematice pentru fiecare participant.

Finalitatea acestei metode are ca punct central conștientizarea problemelor și rezolvarea lor.” Pe de altă parte „elevii învață să gestioneze și părțile emoționale, cognitive și acționale.” [171; 247].

6. Tehnica restructurării cognitive este des utilizată în lucrul cu elevii cu stimă de sine scăzută, atunci când este necesară reformularea gândurilor negative, iraționale despre sine.

7. Antrenamentul asertiv și training-ul pentru îmbunătățirea abilităților sociale au fost utilizate în ședințele de consiliere pentru ca participanții să comunice asertiv, eficient cu ceilalți membrii, pentru ridicarea stimei de sine și îmbunătățirea abilităților sociale. [36; 125].

8. Jocul de rol a fost utilizat în special pentru combaterea gândurilor negative despre propria persoană, în special când participanții se devalorizează prin judecăți de tipul „Sunt un incapabil”, „Ceilalți vor spune că sunt incompetent”, „Nimic nu-mi iese bine”, „Ceilalți sunt mai deștepți”. Participanții cu stimă de sine scăzută sunt puși în situația de a juca rolul „avocatul apărării”, recomandă Leavhy (2003), apud I. Holdevici [71;46]. Elevii din cadrul experimentului formativ au fost puși în situația de a juca diferite roluri, spre exemplu, „Dacă ai fi avocatul tău, ce ai spune în apărarea ta?” [71; 47].

Structura pe etape a programului de intervenție psihoeducațională

Programul a cuprins 12 ședințe, una sau două întâlniri pe săptămână, cu o durată a ședinței de 120 de minute. Programul de intervenție a fost proiectat pe 3 luni, din 15 septembrie până la data de 15 decembrie 2021.

Etapele demersului psihoeducațional pentru consilierea de grup a elevilor cu stimă de sine scăzută și medie au fost:

În prima etapă s-a realizat explicarea teoretică a programului, s-au prezentat noțiunile teoretice generale și logica ședințelor, principiile și regulile ședințelor de grup, stabilirea programului de lucru, frecvența și durata ședințelor. Toate acestea au fost proiectate pentru prima întâlnire.

În a doua etapă s-a explicat programul, din punct de vedere practic, obligațiile elevilor, s-au stabilit obiectivele, așteptările participanților și ale psihoterapeutului. La fiecare întâlnire s-au anunțat obiectivele ședinței, conținuturile practice și scopurile exercițiilor, finalitatea fiecărei ședințe. Începând cu ședința a doua, întâlnirile de lucru au debutat cu evaluarea inițială pentru a lua pulsul emoțional și cognitiv al grupului și s-au încheiat cu o evaluare finală, prin care s-au notat progresele fiecărui participant la program. Scopurile urmărite au fost: consolidarea încrederii în sine, conștientizarea abilităților și achizițiilor dobândite în plan personal, înțelegerea situațiilor în care elevii se percepeau negativ.

Etapa a treia a programului a cuprins aplicarea temelor învățate și exersate în cursul ședințelor și experimentate în situațiile concrete, de viață. Tot în această etapă au avut loc evaluări ale comportamentelor asimilate în cadrul activităților de grup, s-au planificat acțiunile viitoare și s-a elaborat planul personal de viață, cu obiective avute în vedere de fiecare.

Structura unei ședințe de consiliere de grup:

Faza I (15 minute) este dedicată evaluării stării emoționale a fiecărui elev, prin utilizarea unor afirmații cu conținut afectogen. Se propune apoi exprimarea unui gând cu privire la așteptările pe care le are fiecare la începutul ședinței și se execută exercițiul de încălzire sau de „spargere a gheții”. Pentru facilitarea implicării elevilor în activitățile de acest tip, au fost selectate exerciții adecvate obiectivelor și temei anunțate.

Faza a II a (90 minute) cuprinde o introducere scurtă a temei, prezentarea teoretică a conceptelor utilizate, prezentarea exercițiului și a activității prin implicarea tuturor elevilor, rezolvarea sarcinilor de lucru realizate individual, în perechi sau în microgrupuri, împărțirea sarcinilor de lucru, prezentarea produselor activității.

Faza a III a (15 minute) are în vedere obținerea feedback-ului de la fiecare participant cu privire la desfășurarea activității, rezumarea sau, după caz, sinteza ședinței.

La sfârșit, se propune tema pentru acasă. Aceste teme au rolul de amplificare a încrederii în sine, de schimbare a percepției anterioare deformate într-una obiectivă, adecvată, de dezvoltare personală prin exersarea unor abilități sociale, cognitive, emoționale. Spre exemplu, au fost propuse tehnici de relaxare (de tipul celor utilizate la începutul ședințelor), de reconstrucție a gândurilor automate iraționale ori tehnici eficiente de comunicare. Această fază se încheie cu evaluarea prin exerciții specifice a rezultatelor ședinței.

Sinteza ședințelor de consiliere din programul destinat dezvoltării stimei de sine la elevii victimă a bullying-ului:

Redarea sintetică a primei ședințe „Cine sunt eu?”

La prima întâlnire a fost necesar să formulăm regulile după care a lucrat grupul, am evaluat motivația pentru schimbare și implicarea fiecărui elev în experiment.

Regulile grupului au fost:

- respectul reciproc al membrilor;
- confidențialitatea;
- toleranța;
- implicare în activitățile propuse;
- punctualitatea la întâlnire;
- abținerea de la critica colegilor;

- abținerea de a eticheta;
- luarea de cuvânt ordonată (pe rând);
- respectul pentru opinia celuilalt („ne ascultăm”, „nu intervenim pentru a întrerupe vorbitorul”).

Elevii au primit sarcina de a se autocaracteriza având în atenție dimensiunile personalității, caracteristicile sociale (familie, starea economică), cele mai importante realizări personale, precum și filozofia de viață, prin intermediul exercițiului: „Cine sunt?” „Eu sunt... și sunt..., fiu/fiică al/a..., elev în clasa..., școala..., coleg/ colegă cu...” ” calitățile mele oportunitățile mele/ amenințări/.” Fiecare elev se prezintă după formula de mai sus și primește feed-back din partea colegilor.

Evaluarea activității primei ședințe: Elevii au cooperat la realizarea exercițiilor individuale și de echipă, au reușit să-și exteriorizeze trăirile, au manifestat deschidere unii față de alții. Au existat și cinci elevi care au avut ezitări în autoprezentare, cu ajutorul colegilor au depășit blocajele emoționale.

Rezumatul ședinței a doua: „Inventarul caracterului” [171; 246]

Proiectarea ei s-a bazat pe identificarea zonelor cu probleme ale grupului care au fost (în ordinea importanței): 1). Imaginea de sine scăzută; 2). Dificultăți de comunicare (relații conflictuale episodice); 3). Panica legată de neacceptarea din partea celorlalți.

Obiective urmărite:

- Conștientizarea punctelor ce frânează dezvoltarea personală;
- Gestionarea problemelor ce determină dificultăți în afirmarea identității personale în cele trei ipostaze: socială (relațională, identificarea statuturilor și rolurilor în relațiile cu ceilalți), psihologică (cognitivă, afectiv-emoțională) și acțională.

Exercițiul „Inventarul caracterului” a fost continuarea aplicației din prima ședință și a permis elevilor să enumere valorile proprii, însușirile personale în special pe cele legate de filozofia de viață, identificarea punctelor tari și ale celor slabe. Am utilizat strategia BASIC MID [40; 247-249], considerată o bună adaptare după metoda multimodală fondată de psihologul A. Lazarus în anul 1984, redată în proiectarea de grup, după cum urmează: elevii au identificat punctele forte și cele slabe în cele opt dintre dimensiunile vieții: comportamentul în diferitele situații de viață, afectele ce însoțesc evenimentele, senzațiile conștientizate asociate acțiunilor, imaginerie în situații stresante, suportul cognitiv al evenimentelor concrete, moralitatea dedusă din relațiile și activitățile participanților (fiecare concretizează o întâmplare trăită în viața personală), relații interpersonale benefice și mai puțin benefice, alte intervenții. Fiecare dimensiune poate fi dezvoltată prin conștientizarea punctelor slabe și totodată identificarea situațiilor problematice

pentru fiecare participant. Scopurile utilizării tehnicii au ca punct central conștientizarea problemelor și rezolvarea lor. Pe de altă parte, elevii învață să gestioneze și părțile emoționale, cognitive și acționale.

Evaluarea modului de implicare în realizarea sarcinilor de lucru, a achizițiilor și gradului de satisfacție, a emoțiilor și blocajelor apărute pe parcursul desfășurării activităților la trei dintre elevi, ce au primit suport din partea celorlalți membrii participanți. (Anexa 6, ședința nr.2)

În a treia ședință am continuat călătoria în „universul” fiecăruia, după ce am cunoscut rezultatul autoevaluării dimensiunilor vieții. (Anexa 6.).

Obiectivul ședinței a fost identificarea tipurilor de emoții și a modalităților de acțiune, reacțiile emoționale și comportamentale în diverse situații de viață.

Participanții și-au prezentat evaluarea pe fiecare dimensiune socială, în fața celorlalți membri ai grupului experimental, și-au evaluat comportamentul prin evidențierea punctelor forte: punctualitatea, capacitatea de luare a deciziei, hotărârea de a renunța la acțiunile iraționale ce provoacă suferințe emoționale și fizice și sublinierea punctelor slabe: evitarea sau retragerea, tendința spre tergiversare, umilința în fața celorlalți, compulsivitatea, impulsivitatea.

Prin evaluarea comportamentului propriu, participanții au învățat să analizeze situațiile de viață cu care se confruntă, tipul de resurse personale implicate în rezolvarea problemelor și tipul de comportament adecvat situației.

Exercițiul propus: „Eu și experiența mea cu ceilalți”.

Obiectivul: selectarea unei situații de viață în care subiectul a trăit diferite emoții și conștientizarea lor.

Prin acest exercițiu participanții și-au ales o împrejurare din viața lor în care au trăit o experiență neplăcută în interacțiunea cu o persoană importantă (educator, învățător, profesor, coleg etc.), au descris pe scurt evenimentul, apoi au identificat reacțiile emoționale, cognitive și comportamentale, pe baza următoarei structuri: „Ce am simțit? Ce am învățat din acea experiență? Cum acționez în prezent atunci când cineva mă ironizează? Cum gândesc, cum reacționez în situații favorabile și cum reacționez în situații mai puțin favorabile pentru mine?” Scopul urmărit aici a fost identificarea automatismelor în gândire. Participanții trebuie să descopere propria schemă de raționament în situații și experiențe neplăcute de viață.

Evaluare: Participanți descoperă lucruri despre ei înșiși pe care nu le știau.

În a patra ședință am continuat cu denumirea emoțiilor declanșate de gândurile automate.

Obiectivul: identificarea gândurilor automate și a emoțiilor specifice diverselor situații.

Elevii au extins punctele forte și slabe la nivelul emoțiilor (afectelor) și sentimentelor trăite, gândurilor care se propagă reflex în contextul evenimentelor de viață. Ca puncte forte, participanții au identificat: optimism, mulțumire, liniște sufletească, părere bună despre propria persoană. Punctele slabe subliniate: depresia, anxietatea, nemulțumirea de sine, frica, furia. În continuare, elevii au notat emoțiile și împrejurările de viață în care le-au trăit, răspunzând la întrebările: „Ce ai simțit în situația în care un coleg s-a purtat urât cu tine? Cum altfel ai fi putut acționa/ simți?” Fiecare intervine pentru a susține emoțional pe colegul sau pe colega ce a răspuns la aceste întrebări. Membrii grupului învață să controleze emoțiile, învață unii de la ceilalți prin susținere și suport emoțional, „așa da”, „așa nu”. Fiecare participant identifică cele cinci „legături fierbinți”, numite astfel după sugestia lui Lynn Clark [29; 35-42]:

1. Condamnare și învinovățire, urmate de dorința de pedepsire și chiar de pieire a noastră sau a celorlalți;

2. Nu pot suporta niciun disconfort (anxietate, furie, depresie);

3. Catastrofarea, de tipul: „Oricând pot fi lovit pe stradă de o mașină.”

4. Nu am nicio valoare, adică „Nu sunt bun de nimic”.

5. Întotdeauna și niciodată care semnifică părerea că orice ar face lucrurile rămân așa cum sunt, nu pot fi schimbate, de exemplu o persoană care ne irită se va purta întotdeauna așa și nu se va schimba niciodată.

Aceste legături sunt numite fierbinți, deoarece conțin un limbaj emoțional „fierbinte”, ce cauzează emoții nesănătoase.

După ce am prezentat această grilă, participanții au indicat situații din experiența personală în care s-au confruntat cu aceste legături fierbinți, apoi au identificat și alte cauze ale supărărilor. Am discutat despre distorsionările cognitive ce determină tulburări emoționale și comportamentul dezadaptativ [69; 94], spre exemplu furia sau ura de sine.

Evaluarea ședinței: Elevii s-au implicat în realizarea exercițiilor și au învățat legătura dintre emoții și gândire. (Anexa 6, ședința nr.4).

În cea de-a cincea ședință am avut drept obiectiv, relaxarea prin vizualizarea creativă a unor imagini tonifiante, a unor momente plăcute ce vor avea loc în viitor. Antrenamentul autogen a fost util, în primul rând, pentru obținerea unei stări de calm ce se „configurează treptat în desfășurarea exercițiilor de vizualizare creativă”. [170; 381] Spre exemplu, exercițiul nr. 1: „Cel mai frumos moment de relaxare”. Se expune cerința: „Vă invit să vizualizați timp de 20 de minute organizarea și petrecerea celei mai reușite vacanțe din punctul vostru de vedere”. „Descrieți esența vacanței în propria viziune”. „Ce ați simțit”?

Fiecare participant descrie construcția sa imaginativă și emoțiile însoțitoare.

La exercițiul nr 2, „Reflecția ta în oglindă” [187; 77], elevii descriu cum s-ar vedea dacă ar fi în fața unei oglinzi și apoi notează sentimentele pe care le trăiesc la vederea în închipuire a propriei imagini oglindite. (Anexa 6, ședința nr.5).

Evaluare: Participanții își exprimă trăirile emoționale în mod realist, punctând sentimentele pozitive și pe cele negative, acolo unde s-au întâlnit. Cel de al doilea exercițiu a declanșat dezbateri cu privire la imaginile de sine reflectate în oglindă.

A șasea ședință a avut ca obiectiv identificarea problemelor determinate de prezența distorsiunilor cognitive, generate de părerile celorlalți (membrii de familie, colegi de clasă, profesori) despre sine.

Achiziții: Elevii au învățat să compare imaginea despre sine cu imaginea pe care cred că o au ceilalți despre ei; au învățat tehnici de identificare a distorsiunilor cognitive ce provin din imaginea pe care cred ei că o au ceilalți despre propria persoană. [187; 93].

Activitatea s-a centrat pe identificarea și utilizarea cognițiilor și în special pe surprinderea gândurilor autosabotoare, cum le numește Lynn Clark [29;35], acele gânduri automate și distorsionate ce dau bătaie de cap celor ce le utilizează mai des, în special elevii ce cad ușor victime ale ironiilor celorlalți. Elevii identifică percepțiile lor prin prisma interacțiunilor cu ceilalți. „Dacă un coleg face o glumă sau ironie asupra sa, el deduce că acela are ceva cu el, sau că nu-l place, sau că, el nu este important pentru ceilalți.” În această ședință elevii au schițat demersul de schimbare ce va sta la baza formării de noi deprinderi de viață. [69; 95].

Se supun discuției în cadrul grupului una sau două situații concrete. (Anexa 6, ședința nr.6).

Evaluare: ședința a fost benefică pentru elevi, cuvintele folosite de ei au fost: iluminare, clarificare, schimbare.

În cea de a șaptea ședință, obiectivul urmărit a fost parcurgerea temei de reconstrucție valorică și a fost centrat îndeosebi pe dimensiunea respectului față de sine și a conturării valorii personale în diferite experiențe. Diferențierea între respectul de sine și lipsa respectului de sine prin analiza personală și identificarea situațiilor de viață în care a existat respect de sine și situații în care acesta nu a existat. Cum s-au simțit în fiecare situație? Ce concluzie extrage fiecare?

Evaluare: S-a constatat un grad ridicat de satisfacție al participanților la activități, în ciuda faptului că au existat momente de înaltă vibrație și trăire emoțională, precum și situații mai puțin confortabile. (Anexa 6, ședința nr.7).

A opta ședință a avut în atenție întocmirea unei liste a ținutelor propuse și ierarhizarea lor în funcție de gradul de importanță și urgență.

Evaluare: elevii recunosc în confesiunile lor că o serie de probleme s-au rezolvat după aplicarea strategiei cognitiv-comportamentale. Printre țintele propuse și rezolvate au amintit: îmbunătățirea relațiilor cu colegii, cu părinții, faptul că rezultatele școlare s-au ameliorat, a crescut gradul de satisfacție personală iar încrederea în sine a înregistrat cote mai ridicate.

Utilizarea metaforei a permis elevilor să exprime mai bine sentimentele privitoare la viitor. Am primit de la ei următoarele răspunsuri: „cer senin”, „imaginea apei limpezi de izvor”, „noapte cu lună plină”, „cer înstelat”, „curcubeu” etc. Și-au motivat alegerile astfel: „ploaia a spălat problemele”, „pietrele rămân curate după ce apa trece peste ele”, „soarele se arată după ploaie”, „după ploaie apare curcubeul”. (Anexa 6, ședința nr.8).

A noua ședință: „Cât de bine mă descurc în relațiile cu ceilalți?”

Obiectivul s-a centrat pe identificarea elementelor ce fac parte din spațiul vital al fiecărui participant. A rezultat de aici tipul relațiilor interpersonale și gradul de satisfacție sau insatisfacție trăit de fiecare membru al grupului, blocajele simțite în relațiile cu ceilalți, evaluarea comunicării interpersonale. Elevii au identificat persoanele importante pe care se pot baza și au descris tipurile de relații existente în prezent. Au formulat apoi monologul interior și credințele ce declanșează emoțiile și comportamentele în relațiile cu ceilalți. (Exercițiu sugerat de Lynn Clark). În acest exercițiu, este importantă discutarea dominanței celor „trei trebuie” în miezul monologurilor interioare: „Eu trebuie...”, „Tu (ea sau el) trebuie”, „Lumea și condițiile în care trăiesc trebuie”. [29; 31].

Evaluare: Participanții și-au clarificat problemele, au o viziune conturată asupra scopurilor și priorităților, fapt ce rezultă și din modificarea comportamentului în relațiile cu colegii, cu profesorii, dar și a atitudinii față de sine, manifestând încredere în forțele proprii. (Anexa 6, ședința nr. 9).

A zecea ședință: „Atitudine și comportament față de zvonuri și bârfe despre tine” [187; 113]

Obiectivele s-au centrat pe identificarea atitudinii participanților la vorbe nefondate, la bârfe; folosirea strategiilor de întrerupere a lanțului de zvonuri și presupuneri nefondate.

În această ședință elevii participanți asistă la reacțiile colegilor atunci când sunt puși într-o poziție neconfortabilă. Au posibilitatea să-și vizualizeze propriile reacții emoționale în momente neplăcute, să identifice cauzele emoțiilor provocate de bârfe, dar și să identifice strategii de întrerupere a suferințelor determinate de ceea ce se bârfește despre ei.

Evaluare: În această ședință, participanții au exersat modele ale gândirii raționale. Au învățat că nu pot controla ceea ce spun alții despre ei. Se recomandă verificarea anumitor fapte, înainte de a da frâu liber comportamentelor. (Anexa 6, ședința nr. 10).

A unsprezecea ședință: „Gândirea în Da /Nu” [187; 200].

Adolescenții cu stimă de sine scăzută au tendința de a interpreta situațiile de viață dihotomic [187; 200], prin „da” sau „nu”, „alb” sau „negru”, „totul” sau „nimic”, „câștig” sau „pierdere”. Acest mod de gândire are o influență negativă în toate aspectele vieții pentru că limitează experiența și rezultatele pot conduce la două stări emoționale, fericire sau depresie.

Obiectivul ședinței a fost învățarea deprinderilor de gândire rațională.

Membrii grupului experimental au exemplificat modalități de gândire rațională și irațională, au căutat exemple din viața lor și au conștientizat că așteptările lor în relațiile cu ceilalți sunt deseori iraționale, motive pentru a se lăsa copleșiți de emoții distructive, precum frica, vina, furia, ca rezultate ale gândirii iraționale. Spre exemplu, monologurile interioare de tip „Trebuie să”: „Toată lumea trebuie să mă iubească”, „Toți colegii trebuie să se comporte cum vreau eu” sau cele ce conțin absolutizări de tipul: „Dacă iau o notă mică, înseamnă că nu sunt bun de nimic”, „Dacă nu mă salută X, e semn că nu mă suportă nimeni” etc. Gândirea absolutistă (totul sau nimic) a fost identificată de participanți ca un exemplu de gândire irațională.

Au învățat deprinderea tehnicilor de contracarare a gândirii iraționale, identificarea afirmațiilor iraționale de genul „Ce prost/ proastă sunt!”. „Nu voi avea niciodată succes în relațiile cu ceilalți, fiindcă nu sunt bun de nimic” și transformarea lor, prin exercițiu, în afirmații raționale.

Evaluarea ședinței, pe baza modelului „Cadrul învățării” elevii au exprimat idei și afirmații despre ce știau, ce nu știau, ce au învățat și ce mai au de învățat cu privire la gândirea absolutistă, irațională, „da/nu”. (Anexa 6, ședința nr. 11).

A douăsprezecea ședință: „Gândește, Simte, Acționează!” [187; 61].

Elevii participanți au învățat să gândească la consecințele acțiunilor lor, să identifice legătura dintre gânduri, emoții, comportament. Au identificat emoțiile ce decurg din modul lor de gândire, cum ar fi anticiparea unui scenariu situațional negativ și cum influențează acesta comportamentul. Fiecare participant a avut ca temă să se gândească la situații recente în care a fost trist, furios, dezamăgit și să noteze comportamentul avut în aceste situații. Cei mai mulți au prezentat în grupul mare exemplele și le-au dezbătut. Au existat și elevi care nu au reușit să prezinte în grupul mare experiențele trăite din cauza blocajelor emoționale, le-am recomandat exercițiu de descărcare emoțională în familie, prin intermediul exercițiului: „Mesajul meu pentru voi, dragi părinți, este.....” (Anexa 6, ședința 12). Prin încurajarea comunicării adevărate între părinți și adolescenți subliniem rolul important al „ventilării emoțiilor” pentru sănătatea emoțională a adolescentului.[116]. Cu cât sunt mai multe mesaje ce exprimă încrederea în ceea ce face celălalt din familie, cu atât crește încrederea între membrii acesteia, în special, crește

încrederea în sine a adolescentului. Comunicarea deschisă între părinți și adolescenți prin încurajarea acestora de a povesti ce li se întâmplă la școală ușurează situația lor psihică și emoțională și favorizează căi de rezolvare a problemelor cu care se confruntă în spațiul școlar. La final, au ajuns la concluzia că pot modifica emoțiile și comportamentul în funcție de modificarea gândirii, confirmând astfel o observație a unui autor recent. [187; 62]. (Anexa 6, ședința nr. 12).

Evaluare: implicarea tuturor participanților în activitățile ședinței a fost de nota 10.

3.2. Evaluarea programului de intervenție psihoeducațională

În vederea validării științifice a programului de intervenție psihoeducațională am realizat retestarea participanților din grupurile experimental și de control, utilizând aceleași probe aplicate în studiul constatativ (Scala stimei de sine (Rosenberg), Scala APRI-BT, Chestionarul EPQ (Eysenck Personality Questionnaire) cu următoarele dimensiuni ale personalității: extraversiunea, neuroticismul, psihotismul, devianța comportamentală și tendința spre disimulare).

Analiza descriptivă și interpretarea rezultatelor

Pentru verificarea normalității distribuției am calculat coeficienții Skewness și Kurtosis și am aplicat testul Kolmogorov-Smirnov. Indicatorul r de mărime a efectului a fost calculat doar în cazul grupului experimental, pentru a analiza efectul experimentului formativ.

Deoarece eșantioanele au fost de volum mic, pentru analizarea rezultatelor obținute am aplicat următoarele teste statistice:

- Testul neparametric Mann-Whitney U pentru două eșantioane independente;
- Testul neparametric Wilcoxon pentru două eșantioane perechi.

Verificarea normalității distribuției pentru variabilele cantitative

Pentru a verifica dacă variabilele sunt normal distribuite am calculat coeficienții de asimetrie Skewness și de boltire Kurtosis și am aplicat testul de verificare a normalității distribuției Kolmogorov-Smirnov. Dacă rezultatele la testul Kolmogorov-Smirnov sunt semnificative statistic, atunci distribuția variabilei analizate diferă semnificativ de o distribuție normală, deci nu este normal distribuită. Din tabelul 3.1 constatăm că următoarele variabile nu sunt normal distribuite: intimidare – bullying verbal inițial, intimidare – bullying fizic inițial, stima de sine final, intimidare – bullying social final, intimidare – bullying fizic final și victimizare fizică final. Cum însă în continuare vom aplica teste neparametrice, rezultatele la

acestea nu sunt afectate de absența normalității distribuției unor variabile. În cazul în care variabilele nu sunt normal distribuite, se recomandă aplicarea unor teste neparametrice.

Tabelul 3.1. Coeficienții Skewness și Kurtosis și rezultatele la testul Kolmogorov-Smirnov

Variabile	Skewness	Kurtosis	Kolmogorov-Smirnov z	p
Stima de sine inițial	.705	-.067	.877	.425
Intimidare – bullying verbal inițial	1.372	.749	1.461	.028
Intimidare – bullying social inițial	1.960	3.854	1.350	.052
Intimidare – bullying fizic inițial	1.511	1.822	1.732	.005
Intimidare – bullying scor total inițial	1.349	.941	1.337	.056
Victimizare verbală inițial	.074	-1.271	.698	.715
Victimizare socială inițial	.266	-.844	.679	.747
Victimizare fizică inițial	1.178	1.312	1.130	.156
Victimizare scor total inițial	.628	-.504	.866	.441
Extraversiune inițial	-.046	-1.037	.664	.770
Psihotism inițial	.928	.554	.873	.432
Neuroticism inițial	-.189	-.368	.490	.970
Devianță comportamentală inițial	.509	.310	.537	.935
Disimulare inițial	.268	-.664	.787	.566
Stima de sine final	-.338	-1.780	1.649	.009
Intimidare – bullying verbal final	1.427	1.489	1.124	.160
Intimidare – bullying social final	1.967	3.263	1.631	.018
Intimidare – bullying fizic final	1.847	3.135	2.092	.000
Intimidare/ hărțuire scor total final	1.409	.983	1.195	.115
Victimizare verbală final	.794	-.500	1.255	.086
Victimizare socială final	1.267	1.807	.858	.453
Victimizare fizică final	1.816	3.366	1.373	.046
Victimizare scor total final	1.131	.973	.899	.395
Extraversiune final	-.171	-.868	.566	.906
Psihotism final	.651	-.035	.751	.625
Neuroticism final	-.287	.019	.613	.847
Devianță comportamentală final	.441	.159	.630	.822
Disimulare final	.050	-.714	.675	.752

În această secțiune, prin prelucrarea și interpretarea statistică a datelor vom demonstra dacă programul de intervenție aplicat elevilor cu stimă de sine joasă, aflați în situație de victime ale bullying-ului școlar, este valid din punct de vedere științific și dacă va putea fi aplicat de către specialiștii din școli pentru segmentul elevilor afectați de bullying.

Experimentul formativ pe care-l prezentăm în cele ce urmează are rolul de a verifica ipoteza conform căreia, prin intermediul programului de intervenție psihoeucațională obținem la elevii - victimă o creștere a stimei de sine, ce va determina o mai mare încredere în propriile resurse și o mai bună adaptare la rolurile și responsabilitățile în grupul de elevi.

Un efect așteptat este acela că ridicarea nivelului stimei de sine poate funcționa ca un mecanism de apărare împotriva actelor de intimidare-hărțuire, cu efect benefic asupra scăderii sentimentului de victimizare.

Design-ul experimental

Design-ul experimental este de tipul 2, cuprinzând două momente ale testării, momentul 1, testarea inițială realizată în studiul constatativ prezentat în capitolul 2 și momentul 2, retestarea, după realizarea experimentului formativ, precum și existența a două grupuri, experimental și de control. (Anexa 6, Tabelul A6. 12.)

Omogenitatea grupurilor experimental și de control

Pentru a verifica omogenitatea grupurilor (experimental și de control) înainte de derularea experimentului formativ am aplicat testul neparametric U Mann-Whitney. (Tabelul 3.2)

Tabelul 3.2. Rezultatele la testul Mann-Whitney U pentru verificarea omogenității grupurilor (experimental și de control) înainte de aplicarea experimentului formativ (testare inițială)

Variabile	Mediana		Mann-Whitney U	z	p
	Grup experimental	Grup de control			
Stima de sine	Mdn = 21	Mdn = 21	U = 96	z = -.688	p = .512
Intimidare – bullying verbal	Mdn = 8	Mdn = 10	U = 79.5	z = -1.378	p = .174
Intimidare – bullying social	Mdn = 7	Mdn = 7	U = 94.5	z = -.776	p = .461
Intimidare – bullying social	Mdn = 7	Mdn = 7	U = 94.5	z = -.776	p = .461
Intimidare – bullying fizic	Mdn = 6	Mdn = 6	U = 106.5	z = -.275	p = .806
Intimidare– bullying scor total	Mdn = 25	Mdn = 23	U = 100.5	z = -.499	p = .624
Victimizare verbală	Mdn = 16	Mdn = 18	U = 87.5	z = -1.041	p = .305
Victimizare socială	Mdn = 15	Mdn = 13	U = 88.5	z = -1.000	p = .325
Victimizare fizică	Mdn = 10	Mdn = 9	U = 110.5	z = -.083	p = .935
Victimizare scor total	Mdn = 41	Mdn = 41	U = 101.5	z = -.475	p = .653
Extraversiune	Mdn = 13	Mdn = 13	U = 95.5	z = -.709	p = .486
Psihotism	Mdn = 8	Mdn = 7	U = 96.5	z = -.668	p = .512
Neuroticism	Mdn = 15	Mdn = 16	U = 93	z = -.813	p = .436
Devianță comportamentală	Mdn = 16	Mdn = 16	U = 101	z = -.478	p = .653
Disimulare	Mdn = 8	Mdn = 8	U = 100	z = -.522	p = .624

Rezultatele obținute, arată că nu există diferențe semnificative statistic între grupul experimental și grupul de control în ceea ce privește stima de sine, intimidare–bullying verbal, intimidare –bullying social, intimidare – bullying fizic, intimidare/ bullying total, victimizare verbală, victimizare socială, victimizare fizică, victimizare scor total. În continuare s-a aplicat testul Mann-Whitney U pentru trăsăturile de personalitate EPQ, analiza rezultatelor statistice

(Tabelul 3.2) arată că nu există diferențe semnificative între GE și GC în ceea ce privește: extraversiunea, psihotismul, neuroticism, devianța comportamentală și disimularea.

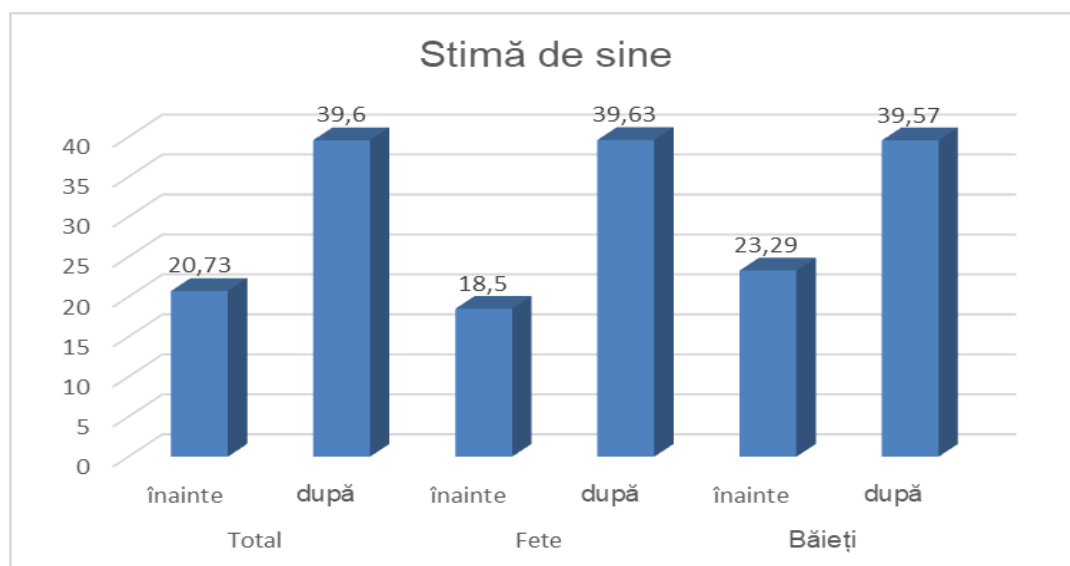
Așadar, grupul experimental și grupul de control sunt echivalente, omogene cu privire la variabilele cantitative analizate.

Efectul experimentului formativ asupra creșterii stimei de sine pentru adolescenții din grupul experimental

Experimentul formativ a avut o influență benefică asupra grupului experimental atât la fete cât și la băieți. În ceea ce privește fetele, observăm o creștere cu 21,13 (unități medii) a stimei de sine de la 18,5 (unități medii) cât a fost înregistrată înainte de participarea la ședințele din cadrul experimentului, la 39,63 (unități medii), după realizarea experimentului formativ. De asemenea, la băieți, s-a înregistrat o creștere cu 16,28 (unități medii), de la 23,29 (unități medii) înainte de experiment, la 39,57 (unități medii), după realizarea experimentului formativ. În medie, per global, observăm o creștere cu 18,87 (unități medii). (Fig.3.1.).

Participarea adolescenților la experimentul formativ a determinat o creștere a nivelului stimei de sine, o mai bună rezistență în fața atacurilor colegilor agresivi.

Din analiza figurii 3.1 se constată diferențe între mediile obținute de adolescenții GE (din grupul experimental) la etapa de testare inițială și la testarea după realizarea programului de intervenție psihoeucațională, în ceea ce privește nivelul stimei de sine, aceasta crescând după intervenția experimentală. Aceste diferențe (creșteri) se constată atât în cazul fetelor, cât și în cazul băieților.

Figura 3.1. Prezentarea comparativă a mediilor la stimă de sine pentru grupul experimental înainte și după participarea la experimentul formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Pentru validarea statistică a acestui rezultat am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele arată că există diferențe semnificative între stima de sine înainte de intervenție și

stima de sine după intervenție ($z = -3.410$, $p < .05$). Pentru interpretarea sensului diferenței, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare, iar în acest caz suma rangurilor mai mare a corespuns rangurilor pozitive, adică situațiilor în care rangurile variabilei *după* sunt mai mari decât rangurile variabilei *înainte*. Prin urmare, stima de sine a crescut semnificativ în urma participării elevilor la activitățile programului de intervenție psihoeducațională în cazul grupului experimental. (Tabelul 3.2)

Calcularea mărimii efectului a fost făcută aplicând formula $r = \sqrt{\frac{z^2}{n}}$ (Labăr, A. V., 2008) Constatăm că în cazul variabilei stima de sine, ($r = .880$, $n=15$) programul de intervenție a avut un efect foarte puternic asupra creșterii stimei de sine. * (Tabelul 3.3)[86]

Tabelul 3.3. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea stimei de sine înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental (n=15)

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Stima de sine	SR = 0	SR = 120	$z = -3.410$	$p = .001$	.880

Schimbările de percepție asupra stimei de sine pot fi explicate prin conștientizarea potențialului propriu, cognitiv, afectiv, comportamental, prin învățarea deprinderilor de apreciere realistă a propriei personalități, prin autoaprecierea de sine, precum și a rezultatelor obținute în viața școlară, prin îmbunătățirea comunicării cu ceilalți, îmbunătățirea rolurilor în grupurile de colegi, conștientizarea posibilităților proprii și a valorii personale, o bună gestionare a emoțiilor în situații stresante îmbunătățirea mecanismelor de coping în situații de relaționare cu colegii agresori. Rezultatele obținute de adolescenții incluși în programul de intervenție psihoeducațională demonstrează eficiența acestuia, confirmându-se astfel ipoteza enunțată.

Efectul programului de intervenție asupra stimei de sine, diferențiat pentru fete și băieți, în cazul grupului experimental

Pentru demonstrarea efectului programului de intervenție am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele arată că:

La fete, există diferențe semnificative între stima de sine înainte de intervenție și stima de sine după intervenție ($z = -2.524$, $p < .05$). Pentru interpretarea sensului diferenței, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare, iar în acest caz suma rangurilor mai mare a corespuns rangurilor pozitive, adică situațiilor în care rangurile variabilei *după* sunt mai mari decât

* Mărimea efectului în cazul coeficientului r se apreciază la fel ca în cazul coeficientului de corelație r: între .100 și .299 slab, între .300 și .499 mediu, între .500 și .699 puternic, iar peste .700 foarte puternic.

rangurile variabilei *înainte*. Prin urmare, stima de sine în cazul fetelor a crescut în urma aplicării programului de intervenție psihoeucațională (Tabelul 3.4.).

La băieți, există, de asemenea, diferențe semnificative între stima de sine înainte de intervenție și stima de sine după intervenție ($z = -2.366$, $p < .05$). Prin participarea la sesiunile de formare, băieții și-au adaptat atitudinea și comportamentul la interacțiunile cu colegii hărțuitori prin utilizarea eficientă a mecanismelor de coping. Pentru interpretarea sensului diferenței, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare, iar în acest caz suma rangurilor mai mare a corespuns rangurilor pozitive, adică situațiilor în care rangurile variabilei *după* sunt mai mari decât rangurile variabilei *înainte*. Prin urmare, stima de sine în cazul băieților a crescut semnificativ în urma aplicării programului de intervenție psihoeucațională.

Constatăm că, atât în cazul băieților ($r=.894$) cât și în cazul fetelor ($r=.892$), programul de intervenție a avut un efect foarte puternic asupra creșterii stimei de sine. (Tabelul 3.4.).

Tabelul 3.4. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea stimei de sine înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental, diferențiat în funcție de gen

Variabile		Suma rangurilor (SR)		z	p	r
		Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Stima de sine	Fete n=8	SR = 0	p = .012	z = -2.524	p = .012	.892
	Băieți n=7	SR = 0	p = .018	z = -2.366	p = .018	.894

Efectul experimentului formativ asupra nivelului de bullying

În tabelul 3.5. sunt detaliate mediile obținute la intimidare-hărțuire și victimizare din bullying obținute de adolescenți înainte de experimentul formativ (GE test) și după efectuarea experimentului formativ (GE retest) atât per total, cât și diferențiat în funcție de gen.

Tabelul 3.5. Mediile la intimidare și victimizare pentru grupul experimental (GE), înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Intimidare/victimizare	Total		Fete		Băieți	
	înainte	după	înainte	după	înainte	după
Intimidare/bullying verbal	9.6	8.73	7.75	7.5	11.71	10.14
Intimidare/bullying social	7.47	7	7.75	7	7.14	7
Intimidare/bullying fizic	7.6	6.87	7.13	6.5	8.14	7.29
Intimidare/bullying scor total	24.67	22.6	22.63	21	27	24.43
Victimizare verbală	15.8	10	15.88	10.75	15.71	9.14
Victimizare socială	15	9.47	16.13	10.5	13.71	8.29
Victimizare fizică	11.53	7.87	10.88	8	12.29	7.71
Victimizare scor total	42.33	27.33	42.88	29.25	41.71	25.14

Se constată scăderi ale intimidării-hărțuirii și victimizării atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți. Diferențe semnificative observăm la nivelul victimizării scor total.

Înainte de experiment, valoarea este de 42.33 (unități medii), și la retest, valoarea este de 27.33 (unități medii). La aplicarea în retest a scalei APRI-BT constatăm scăderea nivelului victimizării verbale, sociale, fizice, astfel: la fete a scăzut victimizarea verbală, victimizare socială, victimizare fizică, victimizare scor total: la băieți, observăm diferențe mai mici ale mediilor la victimizare după experiment, conchidem că participarea la programul de intervenție a condus la o echilibrare a autopercepției sinelui și o scădere a victimizării verbală, socială, fizică și a victimizării scor total.

În ceea ce privește nivelul intimidării rezultatele indică următoarele valori ale mediilor: La fete: intimidare/ bullying scor total: GE/ test - 22.63 (unități medii) și GE/ retest - 21 (unități medii).

La băieți: rezultatele sunt următoarele: la intimidare/ bullying scor total; GE/ test - 27 (unități medii) și GE/retest - 24.43 (unități medii). Observăm din analiza datelor din tabelul 3.5 că mediile la bullying-ul fizic și verbal înregistrează o pantă descrescătoare după experiment.

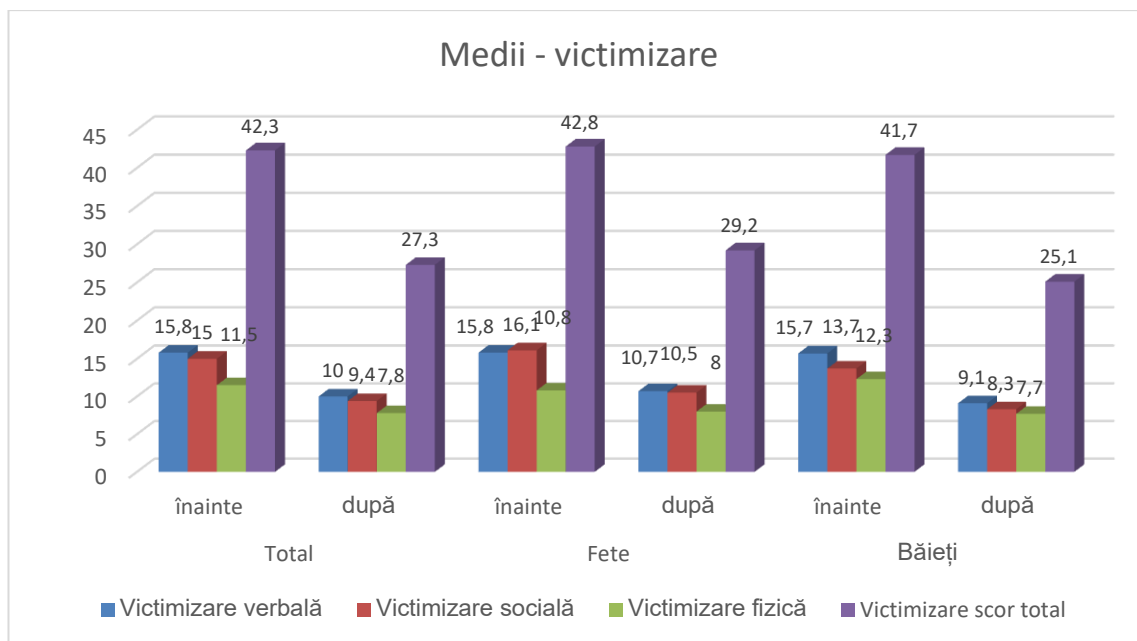
Privind rezultatele obținute la GE test și GE retest, putem conchide că programul de intervenție psihoeducațională proiectat pentru creșterea stimei de sine a condus la creșteri semnificative ale stimei de sine pentru adolescenții implicați.

Adolescenții au dezvoltat strategii de gândire rațională, au renunțat la stilul de gândire „totul sau nimic”.

Autovalorizarea personală obținută în ședințele de consiliere de grup a determinat o mai bună relaționare a elevilor victimă în grupul de colegi și gestionarea unui răspuns mai eficient la atacurile verbale ale agresorilor, realizându-se scăderi ale nivelului victimizării și chiar ale nivelului intimidării scor total, al bullying-ului fizic și verbal, ca efect indirect al intervenției psihologice asupra elevilor-victimă.

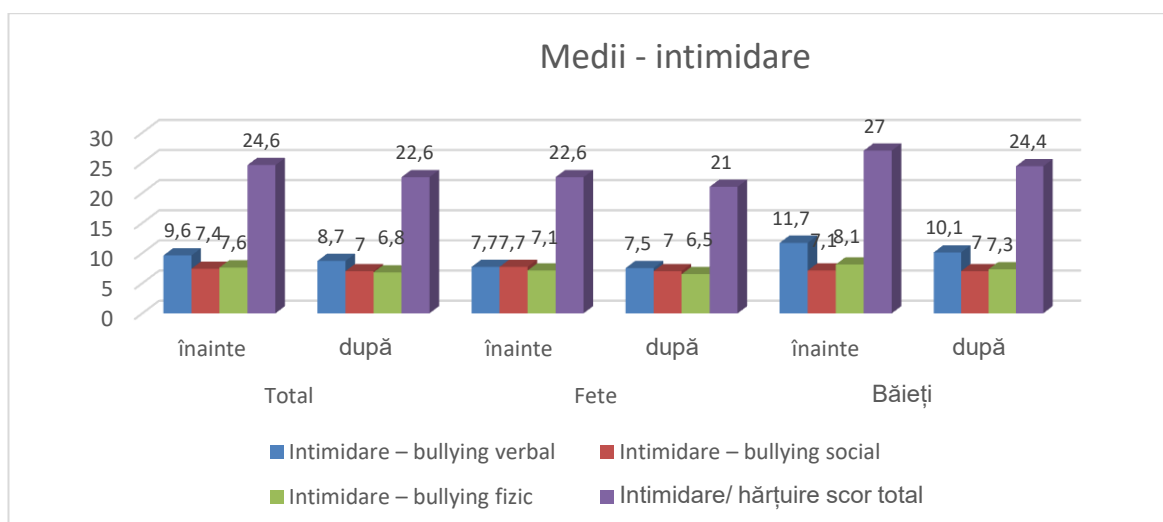
Acestea sunt evidențiate prin rezultatele obținute la retestarea APRI-BT, după experimentul formativ, putând fi vizualizate în figura 3.2.

Figura 3.2. Prezentarea comparativă a mediilor la victimizare pentru grupul experimental înainte și după participarea la experimental formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Diferența între mediile la victimizare și intimidare la GE test și GE retest se explică prin faptul că adolescenții au învățat să-și înțeleagă emoțiile, să identifice distorsiunile cognitive, să înțeleagă mesajele din partea colegilor. Suportul din partea familiei pe parcursul programului de intervenție, prin exercițiile efectuate de elevii participanți acasă în cadrul temelor primite a contribuit la o mai bună înțelegere față de sine și față de ceilalți, la o gestionare eficientă a situațiilor conflictuale. De asemenea, prin implicarea în ședințele de grup, adolescenții au gestionat mai bine relațiile cu ceilalți, cu colegii, au dobândit o mai bună rezistență la ironiile colegilor, o toleranță mai mare la frustrare, ceea ce a determinat o scădere a nivelului de victimizare. (Fig.3.2).

Figura 3.3. Prezentarea comparativă a mediilor la intimidare pentru grupul experimental înainte și după participarea la experimental formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Pentru validare statistică am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele prezentate Tabelul 3.6 arată că: Aplicarea programului de intervenție conduce la o scădere semnificativă a intimidării/ bullying-ului verbal, a intimidării/ bullying-ului fizic și a intimidării/bullying-ului scor total, însă nu și a intimidării/bullying-ului social. De asemenea, aplicarea programului de intervenție conduce la o scădere semnificativă și a victimizării verbale, victimizării sociale, victimizării fizice și victimizării scor total.

Tabelul 3.6. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental(GE)

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Intimidare – bullying verbal	SR = 15	SR = 0	z = - 2.060	p = .039	.532
Intimidare – bullying social	SR = 6	SR = 0	z = - 1.604	p = .109	.414
Intimidare – bullying fizic	SR = 15	SR = 0	z = - 2.034	p = .042	.525
Intimidare – bullying scor total	SR = 21	SR = 0	z = - 2.207	p = .027	.570
Victimizare verbală	SR = 105	SR = 0	z = - 3.301	p = .001	.852
Victimizare socială	SR = 91	SR = 0	z = - 3.183	p = .001	.822
Victimizare fizică	SR = 55	SR = 0	z = - 2.823	p = .005	.729
Victimizare scor total	SR = 120	SR = 0	z = - 3.410	p = .001	.880

Pentru interpretarea sensului diferențelor, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare, iar pentru toate variabilele suma rangurilor mai mare a corespuns rangurilor negative, adică situațiilor în care rangurile variabilei *după* sunt mai mici decât rangurile variabilei *înainte*. Prin urmare, intimidarea verbală, intimidarea fizică, intimidarea scor total, victimizarea verbală, victimizarea socială, victimizarea fizică și victimizarea scor total au scăzut în urma aplicării programului de intervenție psihoeucațională.

Constatăm că programul de intervenție are un efect mediu în cazul reducerii intimidării bullying social, un efect puternic în cazul reducerii intimidării bullying verbal, bullying fizic și bullying scor total, și un efectul foarte puternic în cazul reducerii victimizării (verbală, socială, fizică și scor total). (tab. 3.6., col.6. r)

Efectul programului de intervenție asupra nivelului de bullying, diferențiat pentru fete și băieți

În continuare, am verificat dacă aplicarea programului de intervenție psihoeucațională a condus la o scădere semnificativă a nivelului de bullying, atât pentru fete cât și pentru băieți.

Pentru aceasta am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele prezentate în Tabelele 3.7. arată că:

Pentru fete, aplicarea programului de intervenție a condus la o scădere semnificativă a victimizării verbale, victimizării sociale, victimizării fizice și victimizării scor total.

Tabelul 3. 7. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental (GE), în cazul fetelor

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Intimidare – bullying verbal	SR = 3	SR = 0	$z = -1.342$	$p = .180$	.477
Intimidare – bullying social	SR = 3	SR = 0	$z = -1.342$	$p = .180$	.477
Intimidare – bullying fizic	SR = 6	SR = 0	$z = -1.604$	$p = .109$	.567
Intimidare– bullying scor total	SR = 10	SR = 0	$z = -1.826$	$p = .068$	.646
Victimizare verbală	SR = 45	SR = 0	$z = -2.670$	$p = .008$	.944
Victimizare socială	SR = 36	SR = 0	$z = -2.521$	$p = .012$	.891
Victimizare fizică	SR = 27	SR = 0	$z = -2.213$	$p = .027$	.782
Victimizare scor total	SR = 55	SR = 0	$z = -2.807$	$p = .005$	.992

Pentru interpretarea sensului diferențelor, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare, iar pentru toate variabilele suma rangurilor mai mare a corespuns rangurilor negative, adică situațiilor în care rangurile variabilei *după* sunt mai mici decât rangurile variabilei *înainte*. Prin urmare, în cazul fetelor, victimizarea verbală, victimizarea socială, victimizarea fizică și victimizarea scor total au scăzut în urma aplicării programului de intervenție psihoeucațională. La retest, aplicarea programului de intervenție nu a condus la o scădere semnificativă a intimidării – bullying verbal, a intimidării – bullying social, a intimidării – bullying fizic și nici a intimidării/ hărțuirii scor total ($z = -1.826, p > .05$).

În continuare, am calculat mărimea efectului programului pentru fete și s-a constatat (tab. 3.7, col.6. r) că în cazul fetelor, programul de intervenție are un efect mediu asupra reducerii intimidării verbale și sociale, un efect puternic asupra reducerii intimidării fizice și intimidării scor total și un efect foarte puternic asupra reducerii victimizării (verbale, sociale, fizice și scor total).

Pentru băieți, aplicarea programului de intervenție a condus la o scădere semnificativă a victimizării verbale, victimizării sociale, victimizării fizice și victimizării scor total.

Putem observa că după aplicarea programului de intervenție psihoeducațională asistăm la o scădere semnificativă și a intimidării – bullying verbal, a intimidării – bullying fizic, a intimidării/ bullying-ului scor total, nu și a intimidării/ bullying-ului social ($z = -1.633$, $p > .05$).

Tabelul 3. 8. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental (GE), în cazul băieților

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Intimidare – bullying verbal	SR = 28	SR = 0	$z = -2.388$	$p = .017$	.903
Intimidare – bullying social	SR = 6	SR = 0	$z = -1.633$	$p = .102$	.617
Intimidare – bullying fizic	SR = 21	SR = 0	$z = -2.264$	$p = .024$	.856
Intimidare– bullying scor total	SR = 28	SR = 0	$z = -2.410$	$p = .016$	.911
Victimizare verbală	SR = 28	SR = 0	$z = -2.371$	$p = .018$	.896
Victimizare socială	SR = 28	SR = 0	$z = -2.375$	$p = .018$	.898
Victimizare fizică	SR = 21	SR = 0	$z = -2.207$	$p = .027$	.834
Victimizare scor total	SR = 45	SR = 0	$z = -2.668$	$p = .008$	.989

Pentru interpretarea sensului diferențelor, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare, iar pentru toate variabilele suma rangurilor mai mare a corespuns rangurilor negative, adică situațiilor în care rangurile variabilei *după* sunt mai mici decât rangurile variabilei *înainte*. Prin urmare, în cazul băieților, intimidarea verbală, intimidarea fizică, intimidarea scor total, victimizarea verbală, victimizarea socială, victimizarea fizică și victimizarea scor total au scăzut în urma aplicării programului de intervenție psihoeducațională.

De asemenea, am calculat mărimea efectului programului în ceea ce privește bullying-ul la băieți, și am constatat că în cazul băieților programul de intervenție psihoeducațională a avut un efect puternic asupra reducerii intimidării sociale și un efect foarte puternic asupra reducerii intimidării verbale, fizice și intimidării scor total și asupra reducerii victimizării (verbale, sociale, fizice și scor total). (tab. 3.8, col.6. r)

Efectul experimentului formativ asupra trăsăturilor de personalitate

Prezentăm în Anexa 13 (Tabelul A13.13 și Figura 3.4.) mediile obținute la trăsăturile de personalitate de adolescenți înainte de experimentul formativ (GE test) și cele obținute după efectuarea experimentului formativ (GE retest) atât per total, cât și diferențiat în funcție de gen.

În ceea ce privește **extraversiunea** rezultatele obținute sunt:

La fete GE/ test - 13,2 unități medii și GE/ retest - 13,52 unități medii;

La băieți GE/ test - 12,57 unități medii, GE/ retest - 13 unități medii.

Psihotismul:

La fete, GE/ test - 7,5 unități medii și GE/ retest - 5,37 unități medii;

La băieți, GE/ test - 9,57 unități medii și GE/ retest - 6,57 unități medii.

Neuroticismul:

La fete, GE/ test - 13,38 unități medii și GE/ retest - 12,75 unități medii;

La băieți, GE/ test - 15 unități medii și GE/ retest - 14,14 unități medii.

Devianța comportamentală:

La fete, GE/ test - 14 unități medii și GE/ retest - 13,37 unități medii;

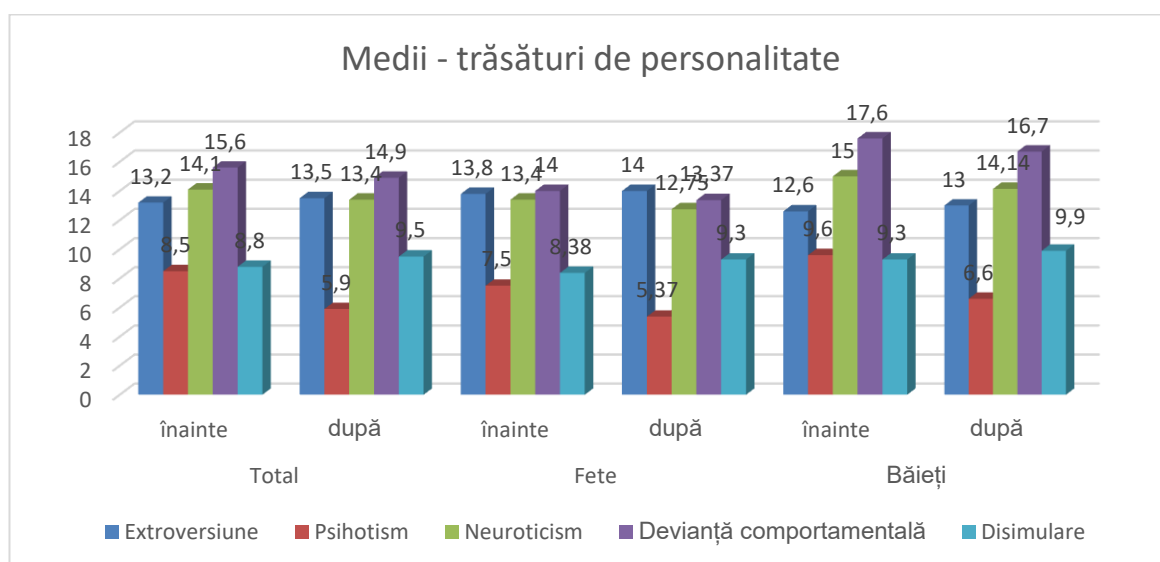
La băieți, GE/ test - 17,57 unități medii și GE/ retest - 16,71 unități medii.

Disimulare:

La fete, GE/ test - 8.38 unități medii și GE/ retest - 9.25 unități medii;

La băieți, GE/ test - 9,29 unități medii și GE/ retest - 9,85 unități medii.

După cum arată rezultatele la trăsăturile de personalitate înainte de experiment și după experiment, putem conchide că adolescenții din grupul de intervenție și-au îmbunătățit unele caracteristici ale personalității, în sensul că, s-au deschis mai mult spre comunicare, iar tendințele psihotismului înregistrează o pantă descrescătoare, atât la fete cât și la băieți, la fel și devianța comportamentală, elevii fiind mai atenți la respectarea regulilor în relațiile cu colegii. Observăm o ușoară creștere a mediilor după intervenție la factorul disimulare, în special la fete. Rezultatele pot fi vizualizate în figura 3.4.

Figura 3.4. Prezentarea comparativă a mediilor la trăsăturile de personalitate pentru GE înainte și GE după participarea la experimentul formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

De remarcat că, în ce privește trăsăturile de personalitate în urma realizării programului de intervenție psihoeducațională, s-au produs mici schimbări, oarecum în sensul așteptat de experimentator a acestor trăsături, ceea ce poate fi pus pe seama faptului că membrii grupului experimental au sesizat dorința de schimbare în bine a unității de învățământ și au mai atenuat anumite nuanțe ale răspunsurilor, dar putem interpreta aceste mici schimbări și ca efect indirect asupra trăsăturilor de personalitate. În continuare, am verificat dacă aplicarea programului de intervenție psihoeducațională a avut un efect indirect asupra trăsăturilor de personalitate la adolescenți. Pentru aceasta am aplicat testul neparametric Wilcoxon.

Tabelul 3. 9. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Extraversiune	0	15	$z = -2.236$	$p = .025$	.577
Psihotism	118.5	1.5	$z = -3.385$	$p = .001$	.874
Neuroticism	62.5	15.5	$z = -1.876$	$p = .061$	.484
Devianță comportamentală	66	12	$z = -2.169$	$p = .030$	.560
Disimulare	4	41	$z = -2.308$	$p = .021$	.596

Rezultatele prezentate arată că aplicarea programului de intervenție conduce implicit la o ușoară creștere a extraversiunii și a disimulării și o scădere a psihotismului și a devianței comportamentale. În schimb, nu observăm un efect implicit semnificativ al programului de intervenție asupra neuroticismului.

Pentru interpretarea sensului diferențelor, ne-am raportat la suma rangurilor mai mare. Atunci când suma rangurilor e mai mare în cazul rangurilor pozitive, scorurile la variabila respectivă au crescut, iar când suma rangurilor e mai mare în cazul rangurilor negative, scorurile la variabila respectivă au scăzut în testarea finală, comparativ cu testarea inițială.

Constatăm că programul de intervenție are un efect mediu asupra scăderii neuroticismului (chiar dacă nesemnificativ statistic), un efect puternic asupra creșterii extraversiunii și disimulării, un efect puternic asupra scăderii devianței comportamentale și un efect foarte puternic asupra scăderii psihotismului.

Efectul implicit al programului de intervenție asupra trăsăturilor de personalitate, diferențiat pentru fete și băieți

Am verificat dacă aplicarea programului de intervenție psihoeducațională a condus implicit la o modificare semnificativă a trăsăturilor de personalitate, atât pentru fete cât și pentru

băieți. Pentru aceasta am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele prezentate în Tabelul 3.10.

Tabelul 3.10. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental, fete

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Extraversiune	0	3	$z = -1.414$	$p = .157$	.534
Psihotism	34.5	1.5	$z = -2.328$	$p = .020$	.823
Neuroticism	25.5	10.5	$z = -1.065$	$p = .287$	.377
Devianță comportamentală	28	8	$z = -1.425$	$p = .154$	.504
Disimulare	3	18	$z = -1.667$	$p = .096$	.589

În cazul fetelor, aplicarea programului de intervenție conduce implicit la o scădere semnificativă a psihotismului. În schimb, lipsesc modificările semnificative în cazul extraversiunii, neuroticismului, devianței comportamentale și a disimulării.

Constatăm că în cazul fetelor, programul de intervenție are un efect mediu asupra scăderii neuroticismului (chiar dacă ne semnificativ statistic), un efect puternic asupra creșterii extraversiunii și disimulării (chiar dacă ne semnificativ statistic), un efect puternic asupra scăderii devianței comportamentale (chiar dacă ne semnificativ statistic) și un efect foarte puternic asupra scăderii psihotismului. (Tabelul 3.10).

În cazul băieților, aplicarea programului de intervenție conduce implicit la o scădere semnificativă a psihotismului. În schimb, nu observăm modificări semnificative statistic în cazul extraversiunii, neuroticismului, devianței comportamentale și a disimulării.

Tabelul 3.11. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental, băieți

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Extroversiune	0	6	$z = -1.732$	$p = .083$	.654
Psihotism	28	0	$z = -2.456$	$p = .014$	.928
Neuroticism	10	0	$z = -1.857$	$p = .063$	.702
Devianță comportamentală	10	0	$z = -1.890$	$p = .059$	.714
Disimulare	0	6	$z = -1.633$	$p = .102$	.617

Constatăm că în cazul băieților, programul de intervenție are un efect mediu asupra scăderii neuroticismului (chiar dacă ne semnificativ statistic), un efect puternic asupra creșterii extraversiunii și disimulării (chiar dacă ne semnificativ statistic), un efect puternic asupra scăderii devianței comportamentale (chiar dacă ne semnificativ statistic) și un efect foarte puternic asupra scăderii psihotismului. (Tabelul 3.11.).

Faptul că per global, programul de intervenție a avut un efect implicit asupra mai multor trăsături de personalitate iar diferențiat în funcție de gen efectul implicit se menține doar în cazul psihotismului este explicabil prin aceea că eșantioanele de fete și băieți sunt mult mai mici decât eșantionul global, precum și a instabilității trăsăturilor de personalitate ale adolescenților ce se află în etapa de consolidare a profilului personalității.

Comparații între testarea inițială și testarea finală în cazul elevilor din grupul de control

Pentru a surprinde impactul experimentului formativ am comparat, de asemenea, și datele adolescenților din grupul de control din etapa de testare inițială (GC test) cu cele din etapa de testare finală (GC retest).

Vom realiza, mai întâi comparații între testarea inițială și testarea finală pentru participanții din grupul de control, în cazul stimei de sine.

Prezentăm în Tabelul 3.12. de mai jos, mediile obținute la stima de sine de adolescenții din grupul de control înainte de experimentul formativ (GC test) și cele obținute după efectuarea experimentului formativ (GC retest) atât per total, cât și diferențiat în funcție de gen. Mediile la stima de sine pentru grupul de control înainte și după experimentul formativ pentru fete și băieți sunt în următoarea formă:

Tabelul 3.12. Mediile la stimă de sine pentru grupul de control, înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți.

Variabila	Total		Fete		Băieți	
	înainte	după	înainte	după	înainte	după
Stimă de sine	22	22	21	21	23.57	23.57

Din tabelul 3.12. se observă că în cazul grupului de control, stima de sine din testarea inițială este egală cu stima de sine din testarea finală atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți.

Programul de intervenție psihoeucațională pentru creșterea stimei de sine a reprezentat condiția fără de care nu s-ar fi obținut modificări pozitive pentru elevii adolescenți.

Comparând rezultatele la test cu cele de la retest la participanții din grupul de control, evidențiem mediile la intimidare și victimizare înainte de experimentul formativ (GC test) și cele obținute după efectuarea experimentului formativ (GC retest) atât per total, cât și diferențiat în funcție de gen.

Victimizare verbală:

La fete, GC/test - 17,37 (unități medii) și GC/retest -17 (unități medii);

La băieți, GC/test-18,43 (unități medii) și GC/retest - 18,29 (unități medii).

Victimizare socială:

La fete, GC/test - 15,37 (unități medii), GC/retest - 15,13 (unități medii);

La băieți, GC/test - 10,43 (unități medii) și GC/retest - 10,29 (unități medii).

Victimizare fizică:

La fete, GC/test - 13,25 (unități medii) și GC/retest - 13 (unități medii)

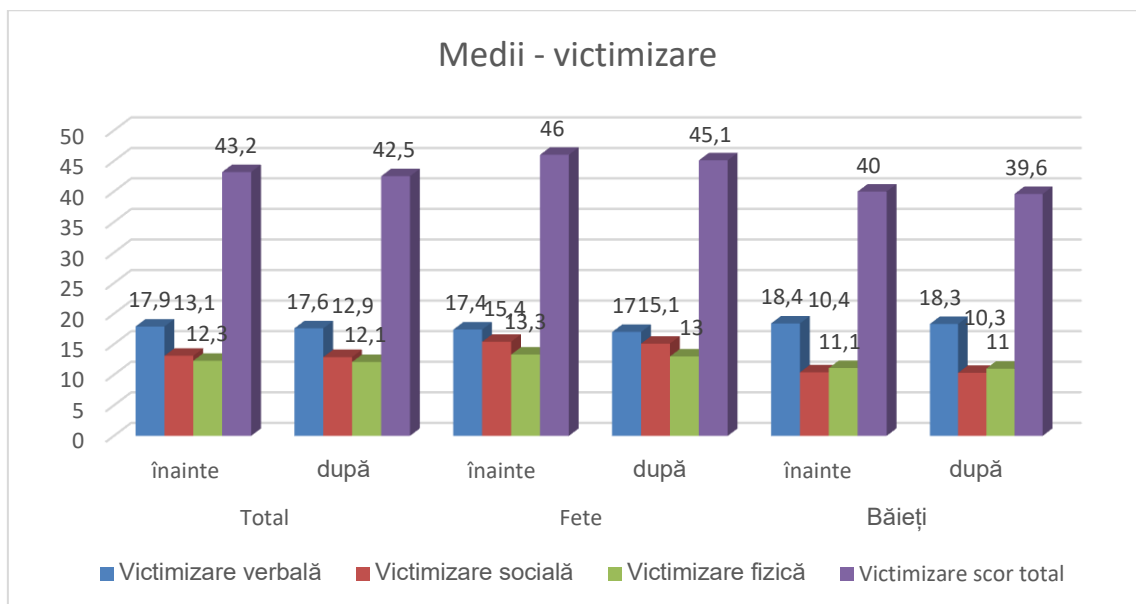
La băieți, GC/test - 11,14 (unități medii) și GC/retest - 11 (unități medii).

Victimizare scor total:

La fete, GC/test – 46,0 (unități medii) și GC/retest - 45,13 (unități medii);

La băieți, GC/test - 40 (unități medii) și GC/retest - 39,57 (unități medii).

Analizând comparativ mediile la victimizare pentru fete și băieți, putem spune că nu sunt diferențe semnificative statistic între GC test și GC retest la victimizarea verbală, socială, fizică și nici la victimizare scor total.

Figura 3.5. Prezentarea comparativă a mediilor la victimizare pentru grupul de control în etapele de testare inițială și testare finală per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Calculând mediile la intimidare pentru adolescenții din grupul de control pentru fete și băieți și s-au obținut următoarele rezultate:

Intimidare-bullying verbal:

La fete, GC/test -11 (unități medii) și GC/retest - 10,88 (unități medii);

La băieți, GC/test-14 (unități medii) și GC/retest - 13 (unități medii).

Intimidare-bullying social:

La fete, GC/test - 8,5 (unități medii) și GC/retest - 8,5 (unități medii);

La băieți, GC/test - 9,14 (unități medii) și GC/retest - 8,43 (unități medii).

Intimidare-bullying fizic:

La fete, GC/test - 7,75 (unități medii) și GC/retest - 7,5 (unități medii);

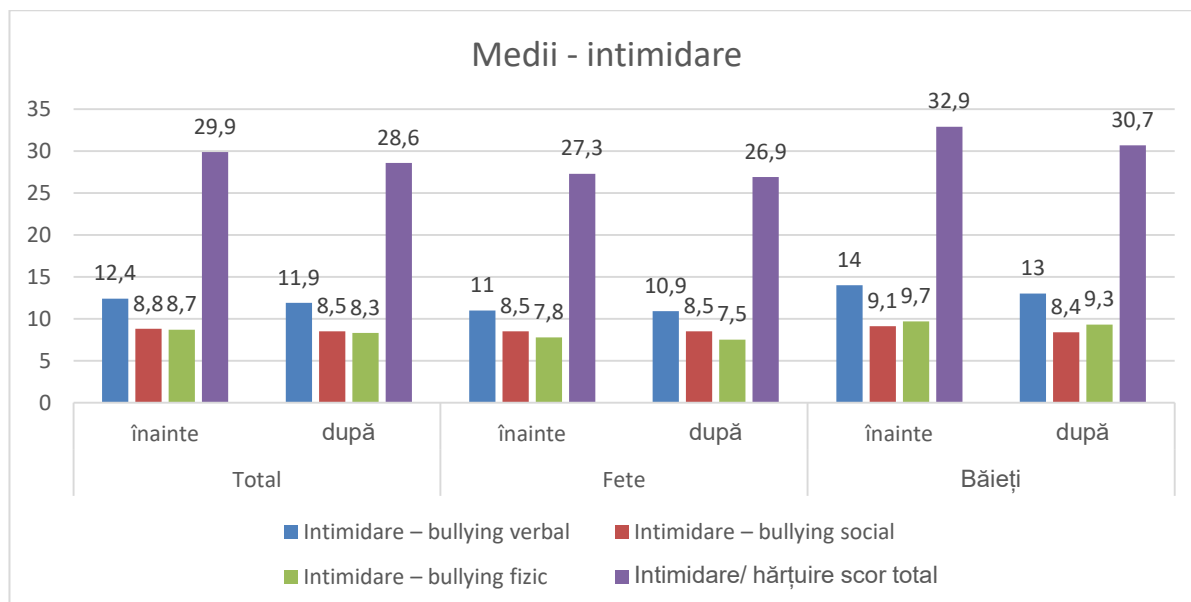
La băieți, GC/test - 9,71 (unități medii) și GC/retest - 9,29 (unități medii).

Intimidare-bullying scor total:

La fete, GC/test - 27,25 (unități medii) și GC/retest - 26,88 (unități medii);

La băieți, GC/test - 32,85 (unități medii) și GC/retest - 30,71 (unități medii).

Mediile la intimidare pentru fete și băieți pot fi vizualizate în Fig.3.6. Din analiza comparativă a mediilor la intimidare-bullying verbal, social, fizic observăm că nu există diferențe semnificative la grupul de control în testarea inițială comparativ cu grupul de control din testarea finală. În schimb, observăm medii mai scăzute la intimidare-bullying scor total, la grupul de control din testarea finală.

Figura 3.6. Prezentarea comparativă a mediilor la intimidare pentru grupul de control în etapele de testare inițială și testare finală per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Prezentăm, în continuare, argumentul statistic al comparației între test și retest în ceea ce privește bullying-ul (intimidarea și victimizarea), în cazul elevilor din grupul de control.

Am verificat dacă există diferențe semnificative între bullying-ul din test și cel din retest în cazul adolescenților din grupul de control (Anexa 17, Tabelul A17. 15.). Pentru aceasta am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele arată că de la testarea inițială la testarea finală există o scădere semnificativă doar în cazul intimidării/ hărțuirii scor total ($z = -2.032, p < .05$). În rest, nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește variabilele intimidare – bullying verbal ($z = -1.890, p > .05$), intimidare – bullying social ($z = -1.342, p > .05$), intimidare – bullying fizic ($z = -1.890, p > .05$), victimizare verbală ($z = -1.342, p > .05$), victimizare socială ($z = -1.342, p > .05$), victimizare fizică ($z = -0.816, p > .05$) și victimizare scor total ($z = -1.836, p > .05$).

Comparațiile între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește bullying-ul (intimidarea și victimizarea), în cazul elevilor din grupul de control, diferențiat pentru fete și băieți s-au bazat pe aplicarea testului neparametric Wilcoxon. Rezultatele prezentate în tabelele 16 și 17. (Anexa 17) arată că:

În cazul fetelor din grupul de control, nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește variabilele intimidare – bullying verbal ($z = -1.000, p > .05$), intimidare – bullying social ($z = 0.000, p > .05$), intimidare – bullying fizic ($z = -1.000, p > .05$), intimidare- bullying scor total ($z = -1.342, p > .05$), victimizare verbală ($z = -1.000, p > .05$), victimizare socială ($z = -1.000, p > .05$), victimizare fizică ($z = -0.447, p > .05$) și victimizare scor total ($z = -1.342, p > .05$).

În cazul băieților din grupul de control, nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește variabilele intimidare – bullying verbal ($z = -1.633, p > .05$), intimidare – bullying social ($z = 1.342, p > .05$), intimidare – bullying fizic ($z = -1.732, p > .05$), intimidare scor total ($z = -1.633, p > .05$), victimizare verbală ($z = -1.000, p > .05$), victimizare socială ($z = -1.000, p > .05$), victimizare fizică ($z = -1.000, p > .05$) și victimizare scor total ($z = -1.342, p > .05$).

Verificând efectul experimentului formativ asupra trăsăturilor de personalitate, în cazul grupului de control, am calculat mediile la trăsăturilor de personalitate obținute de adolescenții din grupul de control în testarea inițială (GC test) și în testarea finală (GC retest), atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți. (Anexa 18 Tabelul A18. 18) În ceea ce privește mediile la trăsăturile de personalitate s-au obținut următoarele rezultate:

Extraversiunea:

La fete, GC/ test - 14,13 (unități medii) și GC/ retest - 14,2 (unități medii);

La băieți, GC/ test - 9,86 (unități medii) și GC/ retest - 9,57 (unități medii). Diferențele de medii nu sunt semnificative statistic, nefiind susținute de rezultatele obținute la testul Wilcoxon.

Psihotism:

La fete, GC/ test - 7.63 (unități medii) și GC/ retest - 5.12 (unități medii);

La băieți GC/ test - 8.43 (unități medii) și GC/ retest - 7 (unități medii). Se observă că adolescenții (fete și băieți) din grupul de control obțin medii mai mici la retest. Din punct de vedere statistic, diferențele se mențin doar la grupul fetelor care au obținut la testul Wilcoxon un rezultat semnificativ statistic ce va fi demonstrat în detaliu. În rest, la această trăsătură, diferențele de medii nu sunt semnificative statistic.

Neuroticism:

La fete, GC/ test - 16.13 (unități medii) și GC/ retest - 16.25 (unități medii);

La băieți, GC/ test -15.14 (unități medii) și GC/ retest-17.14 (unități medii). Din analiza rezultatelor, adolescenții, băieți, care nu au fost participanți la activitățile din cadrul programului, obțin medii mai mari la retest, dar ne semnificative statistic la testul Wilcoxon.

Devianță comportamentală:

La fete, GC/ test - 17.50 (unități medii) și GC/ retest - 17.62 (unități medii);

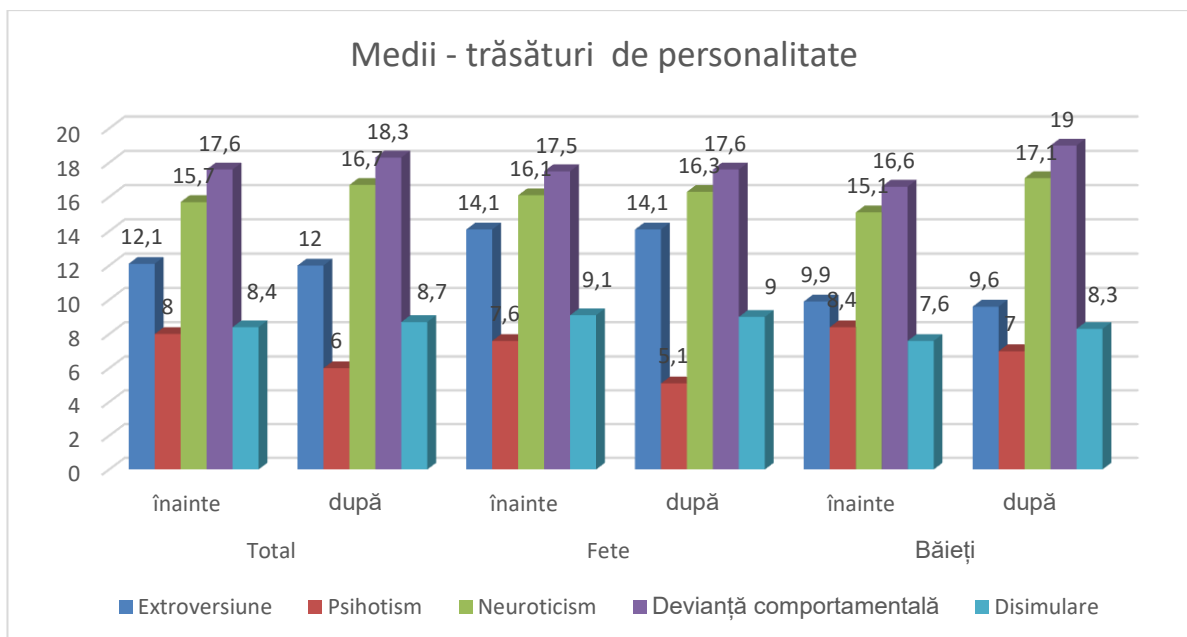
La băieți, GC/ test - 16.57 (unități medii) și GC/ retest - 19 (unități medii). La adolescenții, băieți, observăm medii ușor crescute la retest dar ne semnificative din punct de vedere statistic.

Disimulare:

La fete, GC/ test - 9.13 (unități medii) și GC/ retest - 9 (unități medii);

La băieți, GC/ test - 7.57 (unități medii) și GC/ retest - 8.28 (unități medii).

Observăm medii ușor crescute la retest în cazul adolescenților, băieți, la trăsătura disimulare, dar fără semnificație statistică la testul Wilcoxon. Comparația mediilor poate fi vizualizată în Figura 3.7.

Figura 3.7. Prezentarea comparativă a mediilor la trăsăturile de personalitate pentru (GC) grupul de control în testarea inițială și testarea finală, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

În continuare, am verificat dacă există diferențe semnificative statistic între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește trăsăturile de personalitate în cazul grupului de control.

Pentru aceasta am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele prezentate în Tabelul A19.19 (Anexa 19) arată că există diferențe între testarea inițială și testarea finală doar în cazul psihotismului ($z = -2,611$, $p < .01$), acesta scăzând de la testarea inițială la cea finală. Astfel, adolescenții din grupul de control obțin scoruri ușor mai scăzute la psihotism în testarea finală, comparativ cu testarea inițială. În schimb, nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește extraversiunea ($z = -1,000$, $p > .05$), neuroticismul ($z = -1,633$, $p > .05$), devianța comportamentală ($z = -1,633$, $p > .05$) și disimularea ($z = -0,447$, $p > .05$).

Urmărind comparațiile între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește trăsăturile de personalitate, diferențiat pentru fete și băieți, am verificat dacă există diferențe semnificative statistic în cazul grupului de control, atât în grupul fetelor, cât și în cel al băieților. Pentru aceasta am aplicat testul neparametric Wilcoxon. În Anexa 19, Tabelul A19.20 și Tabelul A19.21, rezultatele prezentate arată că:

Pentru fetele din grupul de control, există diferențe între testarea inițială și testarea finală doar în cazul psihotismului ($z = -2,588$, $p < .05$), acesta scăzând ușor de la testarea inițială la cea finală. Astfel, fetele din grupul de control obțin scoruri mai scăzute la psihotism în testarea finală, comparativ cu testarea inițială. Nu sunt diferențe semnificative între testarea inițială și

testarea finală în ceea ce privește extraversiunea, neuroticismul, devianța comportamentală și disimularea.

Pentru băieții din grupul de control, nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește extraversiunea, psihotismul, neuroticismul, devianța comportamentală și disimularea.

Comparații între GE (grupul experimental) și GC (grupul de control) în testarea finală

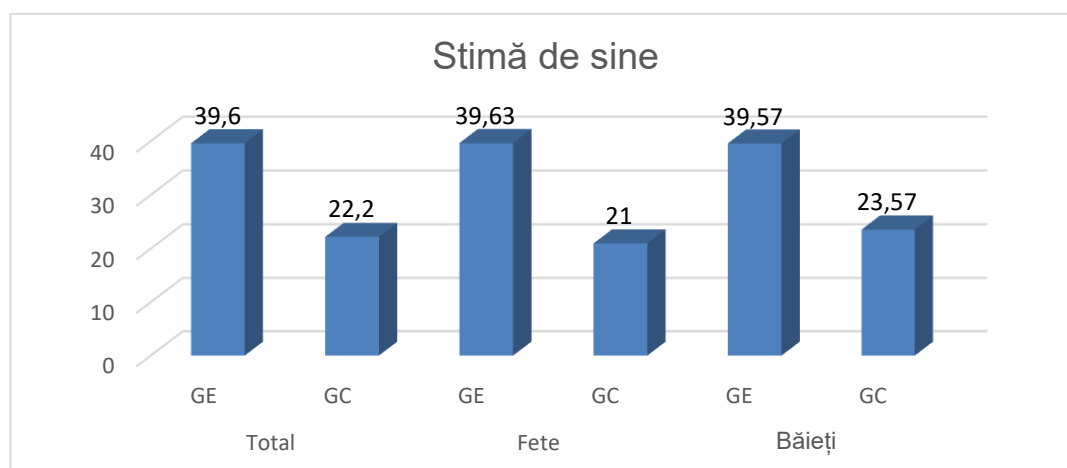
Pentru a surprinde mai bine diferențele apărute în urma programului de intervenție psihoeducațională, am comparat rezultatele grupului de control (GC) cu cel experimental (GE), în testarea finală (retest). Prezentăm în Anexa 20, Tabelul A20. 22 și Figurile 3.8., 3.9., și 3.10. mediile obținute de adolescenții din grupul experimental și cel de control la stima de sine, intimidare și victimizare după experimentul formativ atât per total, cât și diferențiat în funcție de gen. Din analiza în detaliu a rezultatelor observăm diferențe semnificative la mediile obținute la stimă de sine, victimizare și intimidare pentru GE și GC după aplicarea experimentului formativ, după cum urmează:

Stima de sine

La fete, GC/ retest - 21 (unități medii) și GE/ retest - 39,63 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 23.57 (unități medii) și GE/ retest - 39,57 (unități medii).

Observăm la adolescenții din grupul experimental o îmbunătățire semnificativă a stimei de sine după parcurgerea programului de intervenție psihoeducațională de grup, comparativ cu adolescenții incluși în grupul de control care nu au parcurs programul de intervenție.

Figura 3.8. Prezentarea comparativă a mediilor la stimă de sine pentru grupul experimental (GE) și grupul de control (GC) după participarea la experimental formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Din analiza efectuată în continuare, după derularea experimentului formativ, Fig.3.9., observăm o scădere și a intimidării-bullying-ului verbal, social, fizic, precum și a intimidării scor total, astfel:

Intimidare-bullying verbal

La fete, GC/ retest - 10,88 (unități medii) și GE/ retest 7,5 (unități medii) ;

La băieți, GC/ retest - 13 (unități medii) și GE/ retest - 10,14 (unități medii).

Adolescenții din grupul experimental obțin medii mai mici la testarea finală (retest) comparativ cu adolescenții din grupul de control, atât pentru fete cât și pentru băieți. Diferențele de medii nu sunt confirmate din punct de vedere statistic.

Intimidare-bullying social

La fete, GC/ retest - 8.5 (unități medii) și GE/ retest - 7 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 8,43 (unități medii) și GE/ retest - 7 (unități medii).

Medii mai mici obțin și adolescenții din grupul experimental la retest, situație regăsită și la băieți și la fete.

Intimidarea-bullying fizic

La fete, GC/ retest - 7,5 (unități medii) și GE/ retest - 6,5 (unități medii);

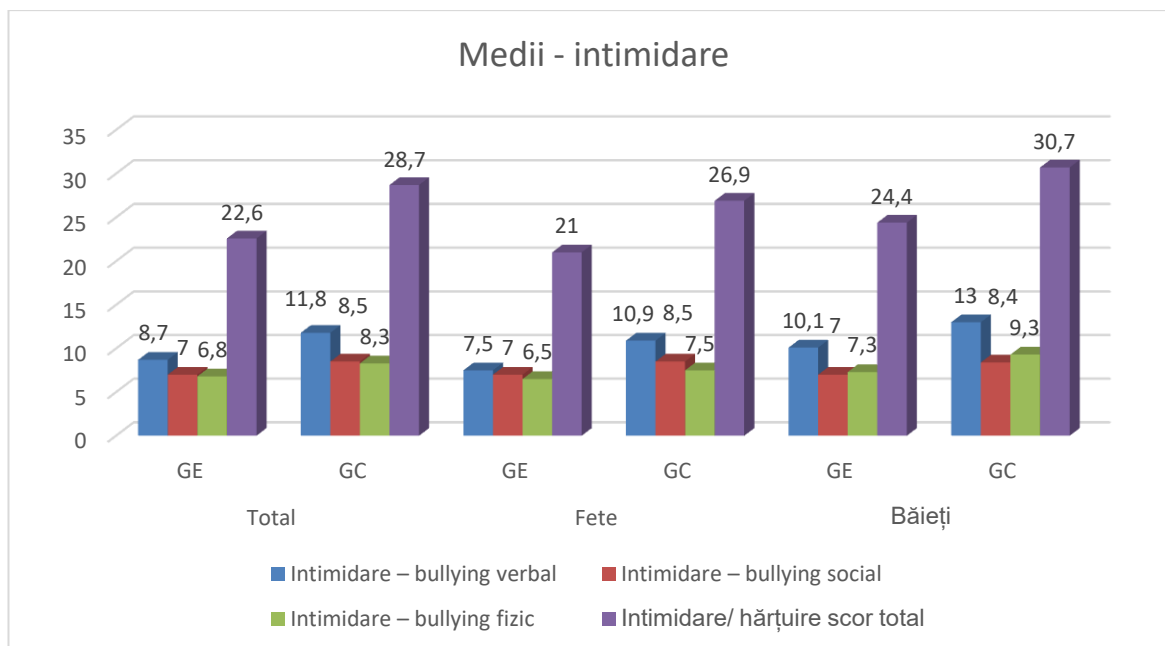
La băieți, GC/ retest -9,29 (unități medii) și GE/ retest - 7,29 (unități medii); După cum observăm, la GE retest, adolescenții (fete și băieți), obțin medii mai mici comparativ cu GC retest.

Intimidare-bullying scor total

La fete, GC/ retest - 26,88 (unități medii) și GE/ retest - 21 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 30.71 (unități medii) și GE/ retest - 24.43 (unități medii).

Adolescenții din grupul experimental obțin medii mai mici la retest comparativ cu cei din grupul de control. Aceste diferențe înregistrate de adolescenții de la grupul de control comparativ cu cei de la grupul experimental nu sunt semnificative statistic.

Figura 3.9. Prezentarea comparativă a mediilor la intimidare pentru grupul experimental (GE) și grupul de control (GC) după participarea la experimental formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen.

Victimizare verbală

La fete, GC/ retest - 17 (unități medii) și GE/ retest - 10,75 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 18,26 (unități medii) și GE/ retest - 9,14 (unități medii).

Victimizare socială

La fete, GC/ retest - 15,13 (unități medii) și GE/ retest - 10,5 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 10,29 (unități medii) și GE/ retest - 8,29 (unități medii).

Victimizare fizică

La fete, GC/ retest - 13 (unități medii) și GE/ retest - 8 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 11 (unități medii) și GE/ retest - 7,71 (unități medii);

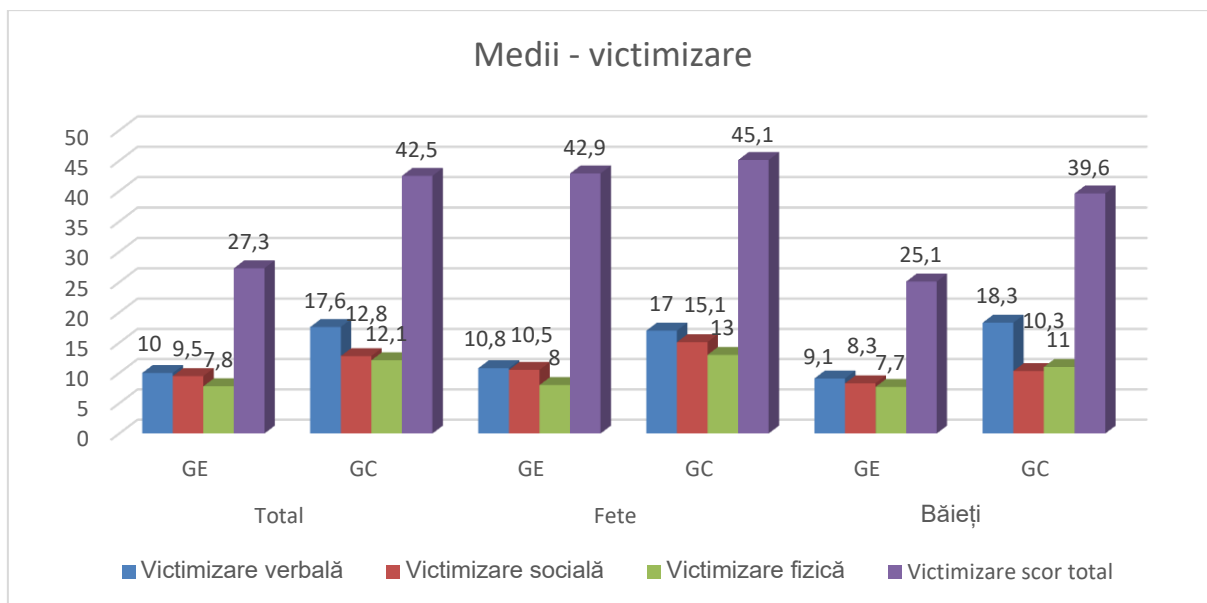
Victimizarea scor total

La fete, GC/ retest - 45,13 (unități medii) și GE/ retest - 42,88 (unități medii);

La băieți, GC/ retest - 39,57 (unități medii) și GE/ retest - 25,14 (unități medii).

Adolescenții, fete și băieți, participanți la grupul experimental din programul de intervenție au obținut medii mai mici la retestarea scalei APRI BT, secțiunea victimizare, comparativ cu adolescenții neparticipanți la activitățile propuse în programul de intervenție. Scăderea nivelului victimizării este demonstrată și confirmată din punct de vedere statistic, validând astfel programul formativ de intervenție psihoeducațională.

Figura 3.10. Prezentarea comparativă a mediilor la victimizare pentru grupul experimental (GE) și grupul de control (GC) după participarea la experimentul formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Diferențele în etapa testării finale (după aplicarea experimentului formativ) între grupul experimental și grupul de control le-am obținut prin intermediul testului neparametric U-Mann-Whitney.

Tabelul 3. 13. Rezultatele la testul U-Mann-Whitney pentru verificarea diferențelor dintre grupul experimental (GE) și cel de control (GC) după aplicarea experimentului formativ (testare finală)

Variabile	Mediana		Mann-Whitney U	z	p
	GE	GC			
Stima de sine	Mdn = 40	Mdn = 21	U = 0	z = - 4.757	p = .000
Intimidare/ bullying verbal	Mdn = 8	Mdn = 10	U = 71.5	z = - 1.712	p = .089
Intimidare/ bullying social	Mdn = 6	Mdn = 7	U = 79	z = - 1.474	p = .174
Intimidare /bullying fizic	Mdn = 6	Mdn = 6	U = 89	z = - 1.163	p = .345
Intimidare/bullying scor total	Mdn = 22	Mdn = 23	U = 79.5	z = - 1.375	p = .174
Victimizare verbală	Mdn = 10	Mdn = 18	U = 24.5	z = - 3.672	p = .000
Victimizare socială	Mdn = 10	Mdn = 13	U = 71	z = - 1.731	p = .089
Victimizare fizică	Mdn = 8	Mdn = 9	U = 58	z = - 2.284	p = .023
Victimizare scor total	Mdn = 28	Mdn = 41	U = 25	z = - 3.637	p = .000
Extraversiune	Mdn = 13	Mdn = 13	U = 91	z = - .896	p = .389
Psihotism	Mdn = 5	Mdn = 5	U = 112	z = - .021	p = 1.000
Neuroticism	Mdn = 14	Mdn = 16	U = 68.5	z = - 1.833	p = .067
Devianță comportamentală	Mdn = 16	Mdn = 18	U = 72.5	z = - 1.667	p = .098
Disimulare	Mdn = 9	Mdn = 8	U = 95.5	z = - .710	p = .486

Rezultatele obținute arată că există diferențe semnificative statistic între grupul experimental și grupul de control în ceea ce privește stima de sine. Participarea elevilor la

programul de intervenție a modificat autoaprecierea sinelui, în sensul că s-au înregistrat scoruri ridicate la stima de sine.

La o reaplicare a scalei Rosenberg, elevii participanți la ședințele de consiliere de grup proiectate, cu scopul creșterii nivelului stimei de sine, au exprimat o mai mare încredere în forțele proprii. Analiza datelor cantitative ne arată o raportare mai mică a victimizării verbale și fizice și o scădere a victimizării generale.

Nu s-au constatat însă diferențe semnificative în testarea finală între grupul experimental și cel de control în ceea ce privește intimidarea verbală, intimidarea socială, intimidarea fizică, intimidare scor total, victimizarea socială, extraversiunea, psihotismul, neuroticismul, devianța comportamentală și disimularea (Tabelul 3.13).

Așadar, stima de sine este mai mare la elevii din grupul experimental (testare finală) comparativ cu elevii din grupul de control (testare finală). În schimb, victimizarea verbală, victimizarea fizică și victimizarea scor total sunt mai mici la elevii din grupul experimental (testare finală), comparativ cu elevii din grupul de control (testare finală).

Am fost preocupați apoi de stabilirea diferențelor în etapa testării finale (după aplicarea experimentului formativ) între grupul experimental și grupul de control, *în cazul fetelor*. Pentru a verifica dacă *în cazul fetelor* există diferențe semnificative între grupul experimental și grupul de control în testarea finală (după derularea experimentului formativ) am aplicat testul neparametric U-Mann-Whitney.

Tabelul 3. 14. Rezultatele la testul Mann-Whitney U pentru verificarea diferențelor dintre grupul experimental (GE) și cel de control (GC) după aplicarea experimentului formativ (testare finală), fete

Variabile	Mediana		Mann-Whitney U	z	p
	GE	GC			
Stima de sine	Mdn = 40	Mdn = 21	U = 0	$z = -3.427$	$p = .000$
Intimidare/bullying verbal	Mdn = 7.5	Mdn = 9.5	U = 16.5	$z = -1.660$	$p = .105$
Intimidare/ bullying social	Mdn = 6.5	Mdn = 7	U = 25	$z = -0.776$	$p = .505$
Intimidare/bullying fizic	Mdn = 6	Mdn = 6	U = 23.5	$z = -1.173$	$p = .382$
Intimidare/bullying scor total	Mdn = 21	Mdn = 24	U = 20.5	$z = -1.228$	$p = .234$
Victimizare verbală	Mdn = 11	Mdn = 16.5	U = 12	$z = -2.114$	$p = .038$
Victimizare socială	Mdn = 10.5	Mdn = 14.5	U = 11.5	$z = -2.167$	$p = .028$
Victimizare fizică	Mdn = 8.5	Mdn = 11	U = 15	$z = -1.818$	$p = .083$
Victimizare scor total	Mdn = 28	Mdn = 41.5	U = 9	$z = -2.424$	$p = .015$
Extraversiune	Mdn = 13.5	Mdn = 15	U = 30	$z = -0.212$	$p = .878$
Psihotism	Mdn = 3.5	Mdn = 4.5	U = 31	$z = -0.106$	$p = .959$
Neuroticism	Mdn = 12.5	Mdn = 17.5	U = 18	$z = -1.481$	$p = .161$
Devianță comportamentală	Mdn = 14	Mdn = 19	U = 16	$z = -1.684$	$p = .105$
Disimulare	Mdn = 9	Mdn = 10	U = 30.5	$z = -0.159$	$p = .878$

Rezultatele obținute arată că, în cazul fetelor, există diferențe semnificative statistic între grupul experimental și grupul de control în ceea ce privește stima de sine, victimizarea verbală, victimizarea socială, și victimizarea scor total. Stima de sine este mai mare la fetele din grupul experimental (testare finală) comparativ cu fetele din grupul de control (testare finală). De asemenea, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea scor total sunt mai mici la fetele din grupul experimental (testare finală) comparativ cu fetele din grupul de control (testare finală). (Tabelul 3. 14)

În cazul fetelor, nu există diferențe semnificative în testarea finală între grupul experimental și cel de control în ceea ce privește intimidarea verbală, intimidarea socială, intimidarea fizică, intimidare scor total, victimizarea fizică. Aceeași situație o întâlnim și în cazul trăsăturilor de personalitate în sensul că nu se observă diferențe semnificative în ceea ce privește extraversiunea, rămânând constantă, aceeași tendință se observă și la psihotism, neuroticism, devianța comportamentală și disimularea. (Tabelul 3. 14.)

Am verificat, apoi, dacă și în cazul băieților există diferențe semnificative între grupul experimental și grupul de control în testarea finală (după derularea experimentului formativ). Pentru aceasta, am aplicat testul neparametric U-Mann-Whitney. Rezultatele sunt vizibile în tabelul 3.15

Tabelul 3. 15. Rezultatele la testul U-Mann-Whitney pentru verificarea diferențelor dintre grupul experimental (GE) și cel de control (GC) după aplicarea experimentului formativ (testare finală), în cazul băieților

Variabile	Mediana		Mann-Whitney U	z	p
	GE	GC			
Stima de sine	Mdn = 40	Mdn = 21	U = 0	$z = -3.183$	$p = .000$
Intimidare/bullying verbal	Mdn = 10	Mdn = 11	U = 16	$z = -1.099$	$p = .318$
Intimidare/bullying social	Mdn = 6	Mdn = 7	U = 15	$z = -1.304$	$p = .259$
Intimidare/bullying fizic	Mdn = 6	Mdn = 6	U = 20	$z = -0.638$	$p = .620$
Intimidare/bullying scor total	Mdn = 25	Mdn = 23	U = 17.5	$z = -0.904$	$p = .383$
Victimizare verbală	Mdn = 9	Mdn = 19	U = 1.5	$z = -2.955$	$p = .001$
Victimizare socială	Mdn = 8	Mdn = 9	U = 17.5	$z = -0.903$	$p = .383$
Victimizare fizică	Mdn = 7	Mdn = 9	U = 13.5	$z = -1.424$	$p = .165$
Victimizare scor total	Mdn = 23	Mdn = 37	U = 3.5	$z = -2.686$	$p = .004$
Extraversiune	Mdn = 12	Mdn = 8	U = 12.5	$z = -1.538$	$p = .128$
Psihotism	Mdn = 6	Mdn = 7	U = 24	$z = -0.065$	$p = 1.000$
Neuroticism	Mdn = 15	Mdn = 16	U = 16.5	$z = -1.030$	$p = .318$
Devianță comportamentală	Mdn = 16	Mdn = 16	U = 20	$z = -0.583$	$p = .620$
Disimulare	Mdn = 10	Mdn = 7	U = 15.5	$z = -1.160$	$p = .259$

Rezultatele obținute arată că, în cazul băieților, există diferențe semnificative statistic între grupul experimental și grupul de control în ceea ce privește stima de sine ($U = 0$, $z = -$

3.183, $p < .01$). După participarea băieților din grupul experimental la activitățile de consiliere de grup din cadrul programului de intervenție, observăm la testarea finală un scor mai mare la stima de sine. La scala victimizării observăm, la testarea finală, la grupul de adolescenți participanți la program un scor mai mic la victimizarea verbală ($U = 1.5$, $z = -2.955$, $p < .01$) comparativ cu cei care nu au participat la experiment. Per total și victimizarea scor total are un scor mai mic după participarea băieților la grupul experimental.

Stima de sine este mai mare la băieții din grupul experimental (testare finală) comparativ cu băieții din grupul de control (testare finală). În schimb, victimizarea verbală și victimizarea scor total sunt mai mici la băieții din grupul experimental (testare finală) comparativ cu băieții din grupul de control (testare finală).

De asemenea, în cazul băieților, lipsesc diferențele semnificative în testarea finală între grupul experimental și cel de control în privința variabilelor: intimidarea verbală, intimidarea socială, intimidarea fizică, intimidare scor total, victimizarea socială, victimizarea fizică.

De asemenea, lipsesc diferențele semnificative în privința trăsăturilor de personalitate: extraversiunea, psihotism, neuroticism, devianța comportamentală și disimularea (Tabelul 3.15.).

Privind rezultatele obținute, conchidem că programul de intervenție psihoeducațională proiectat și experimentat prezintă validitate științifică și poate fi utilizat de către specialiștii din școli pentru creșterea stimei de sine la adolescenții victime implicați în acte de bullying.

Limitele cercetării experimentului formativ

S-a observat că în urma realizării programului de intervenție psihoeducațională au apărut ușoare modificări, neanticipate, la unele trăsături de personalitate. Dacă pornim de la premisa că trăsăturile de personalitate reprezintă constante ale psihismului, care odată elaborate, rămân invariante, astfel de modificări le-am considerat surprinzătoare. Dar acest rezultat neașteptat îl explicăm prin faptul că experimentul formativ a vizat doar elevi cu un potențial intelectual peste medie.

Presupunem că elevii din cele două grupuri au conștientizat faptul că evaluatorii au anumite așteptări în legătură cu trăsăturile de personalitate și au intuit că se așteaptă de la ei să se prezinte ca personalități echilibrate. În funcție de acest țel, au atenuat răspunsurile la itemii privitori la psihotism, extraversiune și devianță comportamentală. Modelul nostru explicativ de mai sus se întemeiază și pe constatarea că la ambele grupuri a crescut, mai ales la fete, coeficientul de disimulare. Cele semnalate aici amintește de celebrul efect Hawthorne, care evidențiază limitele oricărui experiment, în condițiile în care, participanții vor să se pună în fața experimentatorilor în lumina cea mai favorabilă. [60; 37]

Probabil că această limită nu ar fi fost vizibilă, dacă grupurile experimental și de control ar fi cuprins și elevi din licee tehnologice și deci elevi mai puțin capabili să înțeleagă expectanțele cercetătorului. Presupunem că acest efect nu s-ar fi produs dacă, intervalul de timp între testare și retestare ar fi fost mai mare, în cazul cercetării noastre, intervalul a fost de doar un an, explicabil prin perioadele de restricție, impuse de învățarea online din perioada pandemiei.

O altă limită are în vedere dimensiunile relativ reduse ale grupurilor experimental și de control (câte 15 participanți, de la aceeași unitate de învățământ, de la filiera teoretică), fapt care ne obligă să tratăm cu oarecare rezerve constatările prezentate mai sus și care s-au dovedit favorabile confirmării validității ipotezei ce a stat la baza experimentului formativ. Dacă aceste grupuri ar fi fost mai mari și mai diverse, cu siguranță gradul de încredere în rezultatele obținute ar fi fost mai mare.

3.3. Concluziile capitolului 3

Cercetarea de față a plecat de la premisa că aplicarea unui experiment centrat pe creșterea stimei de sine și scăderea victimizării are efecte pozitive asupra adolescenților, victime ale bullying-ului. Rezultatele obținute confirmă ipoteza lansată și validează științific programul de intervenție psihoeducațională.

Atunci când în cazul grupului experimental am comparat rezultatele din testarea inițială cu cele din testarea finală am obținut următoarele rezultate:

- Stima de sine a crescut semnificativ în urma aplicării programului de intervenție psihoeducațională. Această creștere a stimei de sine se păstrează atât în cazul fetelor, cât și al băieților victime ale bullyingului.

- Toate tipurile de intimidare (mai puțin cea socială) și toate tipurile de victimizare au scăzut în urma aplicării programului de intervenție psihoeducațională, în cazul adolescenților din grupul experimental. Aceste rezultate se păstrează în totalitate în cazul băieților. În schimb, în cazul fetelor, scăderile sunt semnificative în cazul tipurilor de victimizare (verbală, fizică, socială, plus scor total).

- S-a constatat că aplicarea programului de intervenție în cazul adolescenților din grupul experimental conduce la o creștere ușoară a extraversiunii și a disimulării și o scădere a psihotismului și a devianței comportamentale. Diferențiat pentru fete și băieți, s-a constatat că atât în cazul fetelor, cât și al băieților, aplicarea programului de intervenție conduce implicit doar la o scădere a psihotismului, fără alte modificări semnificative în cazul celorlalte variabile de personalitate.

Aceste schimbări constatate la testarea finală în privința trăsăturilor de personalitate, despre care știm că sunt relativ constante, se explică, după părerea noastră, prin tentația disimulării ce apare la contactul elevilor cu aceleași instrumente de testare, motivată prin dorința persoanei cu aptitudini intelectuale înalte de a se prezenta în lumina cea mai favorabilă celor care realizează o cercetare asupra unui colectiv de elevi. Intervalul de un an între test și retest nu a fost atât de mare încât acești adolescenți cu aptitudini intelectuale înalte să nu-și mai amintească.

Totodată, comparând rezultatele obținute de grupul de control din testarea inițială cu cele din testarea finală, s-a constatat că:

- de la testarea inițială la testarea finală există per global eșantion, o scădere semnificativă doar în cazul intimidării-bullying-ului scor total;
- elevii din grupul de control obțin scoruri mai scăzute la psihotism în testarea finală, comparativ cu testarea inițială, rezultat păstrat doar în cazul fetelor, nu și al băieților. Aceste rezultate pot fi datorate efectului de dezirabilitate socială care se dovedește mai mare la fete decât la băieți.

Comparând grupul experimental cu cel de control în testarea finală, pentru a ne asigura că modificările în cazul grupului experimental nu sunt datorate efectului de dezirabilitate sau maturării participanților (obișnuirii cu probele aplicate), s-a constatat că:

- Stima de sine este mai mare la elevii din grupul experimental (testare finală) comparativ cu elevii din grupul de control (testare finală). În schimb, victimizarea verbală, victimizarea fizică și victimizarea scor total sunt mai mici la elevii din grupul experimental (testare finală), comparativ cu elevii din grupul de control (testare finală).
- Stima de sine este mai mare la fetele din grupul experimental (testare finală) comparativ cu fetele din grupul de control (testare finală). În schimb, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea scor total sunt mai mici la fetele din grupul experimental (testare finală), comparativ cu fetele din grupul de control (testare finală).
- Stima de sine este mai mare la băieții din grupul experimental (testare finală) comparativ cu băieții din grupul de control (testare finală). În schimb, victimizarea verbală și victimizarea scor total sunt mai mici la băieții din grupul experimental (testare finală) comparativ cu băieții din grupul de control (testare finală).

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problematika bullying-ului este o preocupare de dată relativ recentă a specialiștilor din domeniul psihologiei, pedagogiei și științelor educației, deși problema hărțuirii colegilor este veche, poate de la începutul învățământului public obligatoriu. Am putea considera că bullying-ul este o marcă a vârstei de tranziție de la copilărie la vârsta adultă (preadolescența și adolescența), o vârstă a pulsionilor greu de controlat, generate de schimbările de natură biologică ce au loc în corpul uman. După reechilibrarea fizică, incidența bullying-ului își reduce intensitatea, dar rămân efectele în plan psihic, atât la tinerii care au practicat hărțuirea colegilor, cât, mai ales, la tinerii care au experimentat postura de victime ale acestor forme de agresivitate. Aceste efecte au reprezentat motivația principală a cercetătorilor și activiștilor din domeniul educației care s-au implicat în combaterea bullying-ului.

Cercetătorii au identificat trei categorii de actori ai comportamentului de hărțuire, și anume: hărțuitorii, victimele și martorii. La acestea mai putem adăuga o a patra categorie, care nu activează decât în anumite colectivități școlare și anume aliații profesorilor, adică acei elevi care sprijină acțiunile educatorilor de contracarare a actelor de bullying.

O privire retrospectivă asupra demersului nostru investigativ scoate în evidență următoarele concluzii:

1. În studiul de față, ne-am concentrat atenția doar asupra primelor două categorii de actori, cu un accent mai semnificativ asupra victimelor, deoarece, pe termen lung, efectele în plan psihic ale trăirilor experiențiale specifice celor care suferă un timp îndelungat ofense sau alte agresivități din partea unor colegi conduc spre traume psihice din spectrul tulburărilor depresive;

2. În al doilea rând, s-a verificat ipoteza conform căreia, stima de sine influențează indirect victimizarea, în sensul că o stimă de sine ridicată determină un nivel scăzut al victimizării;

3. În cercetarea noastră constatativă (capitolul al II-lea) am utilizat un instrument de măsurare a intensității bullying-ului (hărțuirea și victimizarea), scala APRI-BT, propus de cercetătorul australian Roberto H. Parada în anul 2000. Având în vedere ipoteza generală vizată de titlul lucrării noastre, privind existența unei corelații între intensitatea manifestărilor comportamentului de hărțuire și de victimizare și nivelul stimei de sine, am utilizat și scala stimei de sine propusă de cercetătorul Rosenberg. Presupunând, prin ipoteză, că și trăsăturile de

personalitate influențează imboldul spre hărțuire sau spre trăirea condiției de victimă, am aplicat și scala EPQ;

4. Dintre trăsăturile de personalitate cu influență asupra impulsului spre acte de hărțuire/intimidare s-au remarcat psihotismul, neuroticismul și extraversiunea, iar spre trăirea condiției de victimă - neuroticismul și introversiunea;

5. Toate aceste instrumente au fost utilizate în testarea elevilor de liceu din trei unități (două din mediul urban și una din mediul rural), băieți și fete, înscriși la un liceu teoretic și la două grupuri școlare, unul din mediul urban, altul din mediul rural. Eșantionul selectat a cuprins 286 de elevi;

6. Cercetarea pe eșantion a evidențiat corelația negativă între nivelul stimei de sine și trăirea sentimentului de victimă. Faptul că postura de victimă este compatibilă cu un nivel scăzut al stimei de sine a fost remarcat de mulți cercetători, investigația noastră n-a făcut decât să aducă dovezi noi ale acestei observații;

7. În capitolul al 3-lea al lucrării noastre, am supus verificării ipoteza conform căreia un program de intervenție psihoeducațională poate conduce la îmbunătățirea stimei de sine a adolescenților din grupul țintă, la ridicarea nivelului stimei de sine, ce va funcționa astfel ca un scut de protecție împotriva acțiunilor de intimidare și hărțuire din partea colegilor înclinați spre asemenea acte.

Pentru a realiza o astfel de verificare, am organizat un montaj experimental, cu grup experimental și grup de control (experiment formativ) și am desfășurat activități complexe de natura psihoeducațională (consiliere și psihoterapie), punând accent pe principiile consilierii și psihoterapiei cognitiv-comportamentale.

La retest, realizat la interval de un an față de testarea inițială, s-a constatat o îmbunătățire a parametrilor avuți în vedere, referitori la stima de sine.

În plus, s-a evidențiat și o îmbunătățire a trăsăturilor de personalitate, scăzând valorile la unele trăsături de personalitate (psihotismul, neuroticismul și devianța comportamentală) și crescând valorile la extraversiune. Este drept că au crescut și valorile la disimulare, în sensul că interesul respondenților pentru a se prezenta în lumina cea mai acceptabilă de către evaluatori a sporit de la test la retest.

Totuși, faptul că nivelul stimei de sine a crescut mai mult la adolescenții din grupul experimental, comparativ cu cei din grupul de control, este o probă convingătoare a eficienței programului nostru de intervenție psihoeducațională destinat îmbunătățirii nivelului stimei de sine și scăderii sentimentului de victimizare, care a fost astfel validat experimental.

Această reușită întărește optimismul celor care consideră că bullying-ul nu reprezintă o fatalitate și că poate fi ținut sub control de către profesioniștii din domeniul educației.

Direcții viitoare de cercetare

Luând în considerare anumite date care nu au făcut obiectul lucrării de față, vom avansa o ipoteză nouă, ce urmează a fi verificată în cercetări viitoare, și anume aceea că în colectivitățile formate din adolescenți cu resurse intelectuale înalte, provenind din familii cu nivel economic ridicat, tinerii cu impuls spre hărțuirea colegilor se recrutează din rândul celor cu stimă de sine înaltă. Nivelul economic bun și foarte bun al familiilor de proveniență asigură acestor adolescenți o bază pentru încrederea în forțele proprii și în evoluția lor viitoare, mulți dintre ei având o stimă de sine supraestimată și dispuși să-i sfideze, să-i disprețuiască pe cei mai puțin înzestrați cu resurse psiho-emoționale, care cad astfel victime ale ironiilor și disprețului celor din prima categorie. Întrucât astfel de date sunt luate dintr-un studiu de caz realizat pe o clasă cu profil umanist (majoritar feminină) e posibil ca ipoteza formulată mai înainte să includă la variabila independentă și referințe privitoare la gen.

Ne propunem, de asemenea, să studiem în viitor influența noilor grupuri școlare în care se integrează absolvenții de gimnaziu care au un trecut prin bullying în rol de agresori sau victime din bullying după înscrierea lor în licee.

O altă direcție de cercetare ar fi aceea de a studia personalitatea elevilor de vârstă adolescentină din liceu afectați de implicare în bullying (întimidare, victimizare) și măsura în care ei au fost afectați de bullying în preadolescență (gimnaziu).

Exploatând experiența acumulată prin demersul nostru investigativ, formulăm în continuare câteva **recomandări**:

1. Prima recomandare o adresăm conducătorilor de școli, care trebuie sensibilizate cu privire la importanța și urgența intervenției privind gestionarea tulburărilor de tip bullying din școli. Managerii școlari pot organiza, împreună cu profesorii și consilierii școlari, programe antibullying ce presupun evaluarea la nivel de unitate de învățământ, folosindu-se pentru aceasta diverse instrumente cum ar fi chestionarele propuse și validate de D. Olweus sau R. H. Parada. După realizarea evaluării incidenței, recomandăm ca, prin colaborarea cu psihologul școlar, să se inițieze programe de consiliere și psihoterapie, îndeosebi cu elevii-victime ale bullying-ului, în vederea ameliorării stimei de sine, pentru ca acești elevi să devină mai rezistenți în fața agresiunilor de tip bullying. Faptul că în țările care au acordat atenție bullying-ului și au inițiat activități de intervenții psihoeducaționale, dar și la nivel de sistem instituțional, s-a obținut, după cum atestă anumite surse, o reducere a incidenței fenomenului, este un argument care justifică

importanța intervenției instituției școlare în contracararea comportamentelor specifice tulburărilor de tip bullying.

2. O a doua recomandare vizează conducerile Centrelor Județene de Resurse și Asistență Educațională (C.J.R.A.E) din România. Aceste instituții ce coordonează activitatea psihologilor școlari trebuie să preia în planurile anuale programe de combatere a bullying-ului din școli, organizând sesiuni de formare în această specialitate a cadrelor cu responsabilități în domeniul psihologiei școlare. Sugestiile pe care le-am propus în această lucrare, atât cele care vizează depistarea cazurilor de bullying, cât și cele privitoare la programele de intervenție pentru ridicarea nivelului stimei de sine la elevii victime pot fi comunicate prin intermediul publicațiilor pe care le gestionează centrele de resurse, astfel încât specialiștii centrelor să dispună de instrumentele necesare diagnozei și terapiei cazurilor din sfera agresivității de tip bullying.

BIBLIOGRAFIE

1. ADAMS, G.; BERZONSKY, M., *Psihologia adolescentei. Manualul blackwell*. trad. G. Oancea, Andreea Hrab, Dorin Nistor, Miruna Andriescu Hrab, M. Andriescu. Iași: Polirom, 2009, 704 p., ISBN POL973-46-1303-8
2. ADLER, A., *Cunoașterea omului*, traducere, studiu introductiv și note de L.Gavriliu, București: Editura Științifică, 1991, 212 p., ISBN: 973-44-0017-7
3. AHTOLA, A.; HAATAJA, A.; KÄRNÄ, A.; POSKIPARTA, E.; SALMIVALLI, C. *For children only? Effects of the antibullying program on teachers. Teaching and Teacher Education*, 2012, 28(6), 851859. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2012.03.006> (vizitat 22.02.2020)
4. ALCARAZ, R.; KIM, T.; GENDRON, B., *Bullying in schools*, Southern California Academic Center of Excellence on youth violence prevention, University of California, Riverside, Spring 2010. Disponibil: <https://stopyouthviolence.ucr.edu/factsheets/FACTSHEET%20Bullying%20in%20SchoolsRevised2010.pdf> .(vizitat 10.05.2020).
5. ALLPORT, G. W., *Structura și dezvoltarea personalității*, trad. din limba engleză și note de I. Herseni, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991, 580 p., ISBN: 973-30-1151-7
6. ANDRÉ, C., *Psihologia fricii. Temeri, angoase, fobii*, trad. Din limba franceză D. Voicea, Editura Meteor Publishing, 2019, 320 p. ISBN: 978-606-910-0115-5
7. AYOUB, R., BRAHIM, T., SALEM, N., BRIGUI, N., GUEDRIA, A., & GADDOUR, N., *The relationship between self-esteem and bullying behavior among adolescent in Tunisia*. *European Psychiatry*, 2021, 64(S1), S216-S216. doi:10.1192/j.eurpsy.2021.5767. PMID: PMC9528257. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9528257> (vizitat 15.07.2022)
8. AZEREDO, C. M., RINALDI, A. E. M., DE MORAES, C. L., LEVY, R. B., & MENEZES, P. R., *School bullying: A systematic review of contextual-level risk factors in observational studies*. *Aggression and Violent Behavior*, 2015, 22, 65-76. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.04.006> (vizitat 14.06.2020)
9. BACIU, T.; COADĂ, M., *Personalitatea tinerilor anxioși*, în „Integrarea psihologiei și medicinei în sistemul învățământului în secolul XXI. Provocări și perspective”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 120-126, Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, Chișinău, 2011, 364 p., ISBN 978-9975-105-61-3

10. BALDRY, A. C.; FARRINGTON, D., P., *Evaluation of an intervention program for the reduction of bullying and victimization in schools. Aggressive Behavior*, Official Journal of the International Society for Research on Aggression, 2004, 30.1: 1-15. Disponibil: <https://typeset.io/pdf/evaluation-of-an-intervention-program-for-the-reduction-of3qube1ttzd.pdf> (vizitat pe 18.07.2020)
11. BANDURA, A., *Aggression: A social learning analysis*, Prentice Hall, 1977, 247 p., ISBN: 978-0130207432
12. BANG, Y. R.; PARK, J.H., *Psychiatric disorders and suicide attempts among adolescents victimized by school bullying*, *Australasian Psychiatry*, 2017, 25, 376-380. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1177/1039856217715987> (vizitat pe 20.09.2020)
13. BARBIER, D., *Ieșirea din depresie: medicamente sau psihoterapie*, trad. din limba franceză Ardeleanu, A. București: Editura Trei, 2005, 226 p., ISBN: 973-707-028-3
14. BARLOW, D. H., *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic*, second edition, The Guilford Press, New York, London, 2002, 712p, ISBN: 1-57230-430-8
15. BAYS, B., *Călătoria*, traducere din limba engleză Hanu, C. Brașov: Editura Adevăr Divin, 2009, 237 p., ISBN: 978-606-8080-11-6
16. BĂBAN, A., *Stres și personalitate*, Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1998, 231 p., ISBN: 973-9354-35-1
17. BĂBAN, A. (coord.) *Consiliere educațională-Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere.*, Cluj-Napoca: Editura Ardealul, 2001, 258 p., ISBN: 973-0-02400-6
18. BĂLAN, C., *Violența școlară o problemă globală*, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, *Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018*, 311-316, 421p., ISBN 978-9975-134-23-1
19. BĂLAN, R.; DOBREAN, A.; BALAZSI, R.; PARADA, R. H.; PREDESCU, E. *The Adolescent Peer Relations Instrument Bully/Target: Measurement Invariance Across Gender, Age, and Clinical Status*, in „*Journal of Interpersonal Violence* 0(0)130/2020. Article reuse guidelines: sagepub.com/journalsPermissions DOI: 10.1177/0886260520922350 [journals.sagepub.com/home/jiv](https://jiv.sagepub.com/home/jiv) (vizitat 19.10.2020)
20. BÎRSANU, T., *Psihopatologia infantilă și juvenilă*, Editura Semne, 2003, 136 p., ISBN: 976-624-56-8
21. BLOOD, G. W, BLOOD, I. M., *Long-term consequences of childhood bullying in adults who stutter: Social anxiety, fear of negative evaluation, self-esteem, and satisfaction with*

- life*, Journal of Fluency Disorders, vol.50, 2016, 72-84p, Disponibil online: [www.https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.09.005](https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.09.005) (vizitat pe 19.08.2020)
22. BONEA, G. V, *Agresivitatea și violența în școlile din România: bullying și mobbing*, în Calitatea Vieții, 2019, 30(1), 59–75 p., ISSN Print: 1018-0389, ISSN Online: 1844-5292
  23. BRINSTER, P., *Terapia cognitivă*, traducere din limba engleză: L. E. Rusu, București: Editura Teora, 2000, 184 p., ISBN: 973-601-417-7
  24. BRUNSTEIN K. et AL., *Bi-directional longitudinal associations between different types of bullying victimization, suicide ideation/attempts, and depression among a large sample of European adolescents*, Journal of Child Psychology and Psychiatry, 60, 2019, pp. 209 /215 <http://dx.doi.org/10.1111/jcpp.12951>
  25. BUCUR, V.; POPA, V., *Elemente de sociologie*, Pitești: Editura Independența economică, 2007, 232 p., ISBN:978-973-7732-52-1
  26. CHEIANU-ANDREI, D. (coord.), *Bullying-ul în rândul adolescenților din Republica Moldova*, studiu efectuat de Centrul de Investigații și Consultanță „Sociopolis” la cererea Unicef Moldova Chișinău, 2019. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/3146/file/Bullyingul%20%C3%AEn%20r%C3%A2ndul%20adolescen%C8%9Bilor%20din%20Republica%20Moldova.pdf>.(vizitat pe 10.09.2020)
  27. CHEMAMA, R. (coord), *Dicționar de psihanaliză*, traducere L. Gavrilu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009, 382 p., ISBN: 978-606-92159-6-8
  28. CHEN, C. QIN, J., *Emotional abuse and adolescents’ social anxiety: the roles of self-esteem and loneliness*, Journal of Family Violence, 35(5), 497–507. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00099-3>, (vizitat pe 5.12.2020)
  29. CLARK, L., *SOS ajutor pentru emoții*, trad. din limba engleză: O. A. Gavița, ediția a II-a, Cluj Napoca: Editura, RTS, 2010, 297 p., ISBN: 978-973-1816-44-9
  30. COOLEY, CH., H., *Human Nature and the Social Order*, 1 st Edition, eBook, 2017, 480 p., ISBN: 9780203789513
  31. COOPERSMITH, S., *The antecedents of self-esteem*, Publisher:W.H.Freeman, San Francisco, 1967, 283 p., ISBN: 97807116709121
  32. COSMOVICI, A., IACOB, L. (coord.), *Psihologie școlară*, Iași: Editura Polirom, 1999, 302 p., ISBN: 973-683-048-9
  33. CRAMARUC, N. M., *Perspective teoretice asupra cauzelor bullying-ului școlar*, în Pânișoară, G., Sălăvăstru, D., Mitrofan, L. (coord.), *Copilăria și adolescența - Provocări actuale în psihologia educației și dezvoltării*, (287-303), Iași: Editura Polirom, 2016, 312 p., ISBN: 978-973-46-6016-2

34. CREȚU, R. Z., *Evaluarea personalității: modele alternative*, Iași: Editura Polirom, 2005, 237 p., ISBN: 973-46-0083-4
35. DAFINOIU, I.; BONCU, ȘT. (coordonatori), *Psihologie socială clinică*, Iași: Editura Polirom (Collegium), 2014, 512 p., ISBN: 978-973-46-4436-0
36. DAVID, D., *Psihologie clinică și psihoterapie*, Iași: Editura Polirom, 2006, 326 p., ISBN: 978-973-681-917-9
37. DAVID, D., *Tratat de psihoterapii cognitive și comportamentale*, Iași: Editura Polirom, 2017, 368 p., ISBN: 978-973-46-6819-9
38. DEBARBIEUX, É., *Violența în școală - o provocare mondială*, traducere din limba franceză de I. Antoni, Editura Institutul European, 2010, 244p., ISBN: 978-973-611-688-9
39. DIAC, G., *Teoria sociometrică a stimei de sine*, în I. Dafinoiu și Șt. Boncu (coordonatori), *Psihologie socială clinică*, Iași, Editura Polirom (Collegium), 2014, pp.60-70, 512 p., ISBN: 978-973-46-4436-0
40. DIKEL, W., *Sănătatea mentală a elevului*, traducere din limba engleză D. Andronache, București: Editura Trei, 2015, 399 p., ISBN: 978-606-719-377-0
41. DOBRESCU, A. I., *Adolescența azi. Aspecte psihosociale*, Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2016, 162 p., ISBN: 978-973-595-967-8
42. DÖPFNER, M.; SCHÜRMAN, S.; FRÖLICH, J., *Program terapeutic pentru copiii cu probleme comportamentale de tip hiperchinetice și opozante THOP*, ediția a III-a revizuită, trad. din limba germană I. Fane., E. Moga, S. Negrița, I. Vasiu, Cluj-Napoca, Editura RTS, 2010, 365 p., ISBN: 978-0973-1816-38-8
43. DUBEY, V. P., KIEVIŠIENĖ, J., RAUCKIENE-MICHEALSSON, A., NORKIENE, S., RAZBADAUSKAS, A., & AGOSTINIS-SOBRINHO, C., *Bullying and Health Related Quality of Life among Adolescents*, în A Systematic Review. *Children*, 2022, 9(6), 766. <https://doi.org/10.3390/children9060766> (vizitat pe 20. 09 2022)
44. DUMITRACHE, S. D., *Tulburările de personalitate în clinică și cotidian*, București: Editura Sper, 2013, 225 p., ISBN: 978-606-8429-22-9
45. EFTIMIE, S., *Agresivitatea la vârsta adolescenței*, Iași: Editura Institutul European, 2014, 260 p., ISBN: 978-606-24-0080-4
46. EIBL- EIBESFELDT, I., *Agresivitatea umană*, traducere din lb. Germană de Zamfirescu, V. D., București: Editura Trei, 2009, 390 p., ISBN: 978-973-707-258-0
47. ENĂCHESCU, C., *Tratat de psihopatologie*, Iași: Editura Polirom, 2005, 548 p., ISBN: 973-681-966-3

48. ENĂCHESCU, E., *Solitudinea sau singur printre ceilalți*, București: Editura Universitară, 2019, 242 p., ISBN:978-606-28-0977-5
49. ENEA, V.(coord.), *Intervenții psihologice în școală: manualul consilierului școlar*, Iași: Editura Polirom, 2019, 697 p., ISBN: 978-973-46-6358-3
50. ERIKSON E. H., *Identity: Youth and Crisis*, ED. W W Norton & Co, 1995, 336 p., ISBN 9780393311440
51. ESTÉVEZ, E., MURGUI, S., & MUSITU, G., *Psychological adjustment in bullies and victims of school violence*, European Journal of Psychology of Education, 2009, 24 (4), 473-483, <https://doi.org/10.1007/BF03178762>
52. EYSENCK, H. J., *The Psychology of Politics*, Editura Hassell Street Press, 2021, 304 p., ISBN: 101-407-7311
53. FESTINGER, L., *A theory of social comparison processes*, în Rev. Human Relations, 7/1954, 117-140 p., <https://doi.org/10.1177/001872675400700202> (vizitat 10.10. 2020)
54. FREUD, S., *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1990, 584 p., ISBN: 973-30-1103-7
55. GARANDEAU, C. F., LEE, I. A., & SALMIVALLI, C., *Differential effects of the KiVa anti-bullying program on popular and unpopular bullies*, Journal of Applied Developmental Psychology, 2014, 35(1), 44–50. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2013.10.004>
56. GARANDEAU, C. F., POSKIPARTA, E., & SALMIVALLI, C., *Tackling acute cases of school bullying in the KiVa anti-bullying program: A comparison of two approaches*. Journal of Abnormal Child Psychology, 2014, 42(6), 981–991. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9861-1>
57. GARANDEAU, C. F., VARTIO, A., POSKIPARTA, E., & SALMIVALLI, C., *School bullies' intention to change behavior following teacher interventions: Effects of empathy arousal, condemning of bullying, and blaming of the perpetrator*. Prevention Science, 2016, 17(8), 10341/043 <https://doi.org/10.1007/s11121-016-0712-x>
58. GARCÍA CARRIÓN, R., VILLAREJO/CARBALLIDO, B., & VILLARDÓN GALLEGO, L. *Children and adolescents mental health: a systematic review of interaction based Interventions in schools and communities*, Frontiers in psychology, 2019, vol. 10, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00918> (vizitat pe 23.11.2020)
59. GOLU, M., *Dinamica personalității*, București: Editura Paideea, 2005, 87 p., ISBN: 976-596-281-0,

60. GOODMAN, N., *Introducere în sociologie*, traducere din limba engleză I. Rădulescu, București: Editura Lider, 1992, 490 p. ISBN: 973-0343-34-1
61. GOLEMAN, D., *Inteligența emoțională, cheia succesului în viață*, traducere G. Argintescu Amza, București: Editura Alfa, 2004, 376 p. ISBN: 973-8457-62-9
62. GONȚA V., *Formarea imaginii de sine la adolescenți*. Teză de doctor, Chișinău, 2003. 154 p.
63. GONȚA, V., *Formarea imaginii de sine la adolescenți: paradigme teoretice și aspecte ale cercetării empirice*, în „Psihologie Pedagogie Specială Asistență Socială”, 2006, nr. 2, pp. 64-72. ISSN 1857-0224
64. HAATAJA, A., VOETEN, M., BOULTON, A. J., AHTOLA, A. POSKIPARTA, E. SALMIVALLI, C., *The KiVa antibullying curriculum and outcome: Does fidelity matter?* Journal of School Psychology, 2014, 52(5), 479-93. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2014.07.001>
65. HAATAJA, A.; AHTOLA, A.; POSKIPARTA, E., & SALMIVALLI, C. *A process view on implementing an antibullying curriculum: How teachers differ and what explains the variation*, School Psychology Quarterly, 2015, 30(4), 564-576, <http://dx.doi.org/10.1037/spq0000121>
66. HAYES, N.; ORRELL, S., *Introducere în psihologie*, trad. din limba engleză: C. C.Tocan; A.Tureanu; I. Dumitriu, București, Editura „All”, 1997, 448 p., ISBN: 973-9337-45 -7
67. HOLDEVICI, I., *Gândirea pozitivă*, ediția a II-a, Editura Dual Tech, 2000, 363 p., ISBN: 973-99482—2-7
68. HOLDEVICI, I.; NEACȘU, V., *Sisteme de psihoterapie și consiliere psihologică*, București, Editura Kullusys, 2008, 430 p., ISBN: 978-973-87881-5-2
69. HOLDEVICI, I., *Psihoterapia – un tratament fără medicamente*, București, Editura Universitară, 2010, 527 p., ISBN: 978-973-749-902-8
70. HOLDEVICI, I., *Psihologia succesului. Autosugestie și relaxare*, București, Editura Universitară, 2010, 367 p., ISBN: 978-973-749-897-7
71. HOLDEVICI, I., *Tratat de psihoterapie cognitiv comportamentală*, București, Editura Trei, 2011, 720 p., ISBN: 978-973-707-260-3
72. HOLDEVICI, I., *Psihoterapia anxietății. Abordări cognitiv-comportamentale*, București: Editura Universitară, 2011, 403 p., ISBN: 978-606-591-270-0
73. HOWITT, D.; CRAMER, D., *Introducere în SPSS pentru psihologie*, trad. din limba engleză A. Popescu și C. Popa, Iași, Editura Polirom, 2006, 260 p., ISBN: 973-46-0294-2

74. HOWITT, D.; CRAMER, D., *Introducere în SPSS pentru psihologie*, trad. din limba engleză C. Popa și A. Popescu, Iași, Editura Polirom, 2010, 421 p. ISBN: 978-973-46-1649-7
75. HUMPHREYS, T., *Stima de sine, cheia pentru viitorul copilului tau*, București, Editura Elena Francisc Publishing, 2011, 306 p., ISBN: 978-973-1812-02-1
76. ILUȚ, P., *Sinele și cunoașterea lui*, Iași, Editura Polirom, 2001, 224 p., ISBN: 973-683-849-8
77. IONESCU, Ș., BLACHET, A. (coord.), *Tratat de psihologie clinică și psihopatologie*, trad. din limba franceză A. Peltier, București, Editura Trei, 438 p., ISBN: 978-973-707-828-5
78. IRVIN, D. Y., *Tratat de psihoterapie de grup*, trad. de: S. Reghintovschi ; A. Reghintovschi, București: Editura Trei, 2008, p., ISBN: 978-973-707-733-2
79. JARDAN, V. (coord.), *Restructurări psihologice în criză*, Conferința Națională cu participare internațională A.P.A.R., ediția a XVI-a, Brașov, Editura A.P.A.R. 2021, 235 p., ISBN: 978-606-94584-9-5
80. JIGĂU, M. (coord.), *Prevenirea și combaterea violenței în școală, Ghid practic pentru directori și cadre didactice*, Buzău, Editura Alpha MDN, 2006, 304 p. ISBN: (10) 973-7871-61-8; (13) 978-973-7871-61-9
81. JIMERSON, S. R.; SWEARER, S. M.; ESPELAGE, D. L., coord., *Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective*, 2009, 624 p., ISBN: 10: 0-8058-6392-3
82. JUVONEN, J., SCHACTER, H. L., SAINIO, M., & SALMIVALLI, C., *Can a school-wide bullying prevention program improve the plight of victims? Evidence for risk × intervention effects*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2016, 84(4), 334–344. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1037/ccp0000078>
83. KÄRNÄ, A.; VOETEN, M.; LITTLE, T. D.; POSKIPARTA, E.; KALJONEN, A.; SALMIVALLI, C. *A large-scale Evaluation of the KiVa Antibullying Program: Grades 4-6*. *Child Development*, 2011, 82(1), 311–330. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.210.01557.x>
84. KÄRNÄ, A., VOETEN, M., LITTLE, T. D., POSKIPARTA, E., ALANEN, E., & SALMIVALLI, C. *Going to scale: A nonrandomized nationwide trial of the KiVa antibullying program for grades 1/9*, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2011, 79(6), 796–805. <https://doi.org/10.1037/a0029174>
85. KÄRNÄ, A., VOETEN, M., LITTLE, T. D., ALANEN, E., POSKIPARTA, E., SALMIVALLI, C., *Effectiveness of the KiVa antibullying program: Grades 1–3 and 7–9*.

Journal of Educational Psychology, 2012, 105(2), 535–551.

<https://doi.org/10.1037/a0030417> (vizitat 25.11.2021)

86. LABĂR, A. V., *SPSS pentru Științele Educației*, Iași, Ed.Polirom, 2008, 349 p., ISBN: 978-973-46-1148-5
87. LEAHY, R. L.; HOLLAND, S. J. F.; MC.GINN, L. K., *Planuri de tratament și intervenții pentru depresie și anxietate*, Cluj-Napoca: Editura AASCE ASCRED, 2012, 337 p., ISBN: 978-606-8244-41-9
88. LÉGERON, P., *Cum să te aperi de stres*, trad. din limba franceză G. Teleki, București: Editura Trei, 2003, 342 p., ISBN: 973-8291-65-8
89. LELORD, F.; ANDRÉ, CH., *Cum să te iubești pe tine pentru a te înțelege mai bine cu ceilalți*, trad. din limba franceză: D. A. Luca, București: Editura Trei, 1999, 304 p., ISBN: 973-9419-31-3
90. LEMENI, G.; PORUMB, M. (coord.), *Consiliere și orientare. Ghid de educație pentru carieră*, Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2004, 92 p., ISBN: 973-7973-18-6
91. LIE ET AL., *Is bullying and teasing associated with eating disorders? A systematic review and meta-analysis*, International Journal of Eating Disorders, 52 (2019), pp. 497-514, <https://doi.org/10.1002/eat.23035> (vizitat pe 15.03.2020)
92. LIU, R.T.; KLEIMAN, E.M.; NESTOR, B.A.; CHEEK, S.M., *The Hopelessness Theory of Depression: A Quarter-Century*, in Review, Clinical Psychology: Science and Practice 22, 2015, pp. 345-365, <https://doi.org/10.1111/cpsp.12125>
93. LOSÎI, E., *Specificul manifestării și modalități de diminuare ale comportamentului agresiv la preadolescenții contemporani*. Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2002, 146 p.
94. LOSÎI, E., *Psihodiagnoza agresivității*, U.P.S. „Ion Creangă”, Chișinău, 2016, 135 p., ISBN 978-99-75—46-269-3
95. LOSÎI, E., *Agresivitatea în comportamentul școlărilor mici*, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018, 88-101, 421 p., ISBN 978-9975-134-23-1
96. LUNGU O., *SPSS 10.0, Seria psihologie experimentală și aplicată*, 2001 PDF. Disponibil: https://www.academia.edu/33564865/OVIDIU_LUNGU_SERIA_PSIHOLOGIE_EXPERIMENTAL%C4%82_%C5%9EI_APLICAT%C4%82 (vizitat 18.09.2021/15.01.2022)
97. LUNGU, V. Tehnici de diminuare a agresivității la adolescenți, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Materialele

- Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018, 101-109, 421 p., ISBN 978-9975-134-23-1
98. MAISONNEUVE, J., *Relațiile interpersonale și sociometria*, în A. Nicolau, (coord.), „Psihologie socială. Aspecte contemporane”, Iași, Editura Polirom, 1996, pp. 172-173, 478 p., ISBN: 973-9248-07-1
  99. MALIM T., *Psihologie socială*, trad. L. Băiceanu, București, Editura Tehnică, 2003, 328 p., ISBN:973-31-2087-1
  100. MARSH, V. L., *Bullying in School: Prevalence, Students Involved, and Consequences*, 2018, https://www.academia.edu/38348202/Bullying_in_School_Prevalence_Students_Involved_and_Consequences (vizitat pe 23.03.2022)
  101. MATTHEUS, G.; DEARY I. J.; WHITEMAN, M. C., *Psihologia Personalității. Trăsături, cauze, consecințe*, trad. de D. L. Ilin, Iași, Editura Polirom, 2005, 510 p. ISBN: 973-46-0127-X
  102. MENESINI, E.; SALMIVALLI, C., *Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions*, în revista „Psychology, Health & Medicine”, 2017, pp. 25-47, disponibil:<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13548506.2017.127974055>. (vizitat în data de 11.05.2020).
  103. MIHĂESCU, V., *Psihoterapie și psihosomatică*, Iași, Editura Polirom, 1996, 412 p., ISBN: 973-9248-14-4
  104. MINULESCU, M., *Chestionarele de persoanlitate în evaluarea psihologică*, București, Editura Gar Ell Publishing House, 1996, 400 p., ISBN: 973 - 97471 -2-4
  105. MITROFAN, N., *Agresivitatea*, în A. Nicolau (coord), „Psihologie socială, aspecte contemporane”, Polirom, Iași, 1996, 427-437, 478 p. ISBN 973-9248-07-1
  106. MITROFAN I., *Psihoterapia experiențială. O paradigmă a autorestructurării și dezvoltării personale*, ediția a II-a, București, Editura Infomedica, 1999, 360 p., ISBN: 973-9394-20-5
  107. MITROFAN, I., MITROFAN, N. *Familia de la A ... la Z. Mic dicționar al vieții de familie*. București, Editura Științifică, 1991, 359 p., ISBN: 973-44-0041-x
  108. MOORE & Al., *Consequences of bullying victimization in childhood and Adolescence: A systematic review and metaanalysis*, World J Psychiatry, 2017, 7, pp. 60 /76. <http://dx.doi.org/10.5498/2Fwjv.v7.i1.60> (vizitat 22.11.2021)
  109. MOREAU, A., *Autocunoaștere și autoterapie asistată*, trad. din limba franceză, S-M. Brăescu; T. Jijie, București, Editura Trei, 2007, 255 p. ISBN: 978-973-707-167-5
  110. MORENO, J. L., *Who shall survive, A New Approach to the Problem of Human Interrelations*, Nervous and Mintal Disease Publishig Co, Washington D.C., Digitized by

- the Internet Archive in 2012 with funding from Lyrasis Members and Sloan Foundation, 466 p.
111. MOSCOVICI, S. (coord), *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*, trad. din limba franceză, C. Moșu, Iași, Editura Polirom (Collegium), 1998, 304 p., ISBN: 973-683-071-3
  112. NACAI, L., *Psihoprofilaxia comportamentului agresiv la adolescenți: repere teoretico-aplicative*, în „Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare”, Ediția a III-a, 2020, pp 462-469, ISBN: 978-9975-3422-5-4
  113. NASTAS, D. *Agresivitatea dislocată și stima de sine ridicată: o abordare mai nuanțată a conceptelor și reanalizarea relațiilor dintre acestea*. Disponibil: <https://www.psih.uaic.ro/anale-psihi/category/2002-volume-11>(vizitat 16.10.2021)
  114. NELIS S, BUKOWSKI, W.M., *Daily Affect and Self-Esteem in Early Adolescence: Correlates of Mean Levels and Within-Person Variability*, Psychol Belg. 2019 Feb. 18;59(1):96-115. doi: 10.5334/pb.467. PMID: 31328013; PMCID: PMC6625554.
  116. NICHOLS, M.P.; SCHWARTZ, R. C., *Terapia de familie. Concepte și metode*, trad. din limba engleză V. Guiu, Asociația de Terapie Familială, Boston: Editura Pearson Education, INC., 2005, 550 p., ISBN: 973-0-03932-1
  117. NICOLAU, A. (coord.), *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Iași: Editura Polirom, 1996, 478 p. ISBN: 973-9248-07-1
  118. NORRINGTON, J., *Adolescent Peer Victimization, Self Concept, and Psychological Distress in Emerging Adulthood* in Youth & Society, 2021 53(2), 273/ 295. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/0044118X20910938>
  119. OLWEUS, D., *Bullying at school: What we know and what we can do*, Blackwell Publishing, 1993, 140 p. ISBN 0-631-19241-7
  120. OLWEUS, D.; LIMBER, S.P., *The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP): New evaluations and current status. Making an impact on school bullying: Interventions and recommendations, 2019, pp. 23-44*. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351201957-2>
  121. OLWEUS, D., *School bullying. Development and some important challenges*, în The Annual Review of Clinical Psychology, University of Bergam, 2013 pp. 751-780. Disponibil: online at <http://clinpsy.annualreviews.org> (vizitat 14.05.2020)
  122. O'MALLEY, S., *Copii mai puternici decat bullyingul: Cum să crești un copil încrezător, echilibrat și puternic*, Trad.din limba engleză, A. M. Plugaru, București, Corint pentru părinți, 2022, 336 p., ISBN: 978-606-088-102-5

123. PALMA DE, R., *Toward a More Comprehensive Understanding of Bullying in School Settings*, în „Educational Psychology Review”, 2011, v23 n4 p. 479/499. Disponibil: https://www.academia.edu/1029659/Toward_a_More_Comprehensive_Understanding_of_Bullying_in_School_Settings (citată în 10.12. 2020).
124. PAVELCU, V., *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1982, 380 p.
125. PÂNIȘOARĂ, G., SĂLĂVĂSTRU, D., MITROFAN, L. (coord.) (2016), *Copilăria și adolescența - Provocări actuale în psihologia educației și dezvoltării*, Iași: Editura Polirom, 2016, 312 p., ISBN, 978-973-46-6016-2
126. PERJAN, C., *Cauzele sociopsihologice ce declanșează comportamentul agresiv și violența*, în „Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului, vol. I, Chișinău, 2012, 95-100, 284 p., ISBN 978-9975-46-122-1
127. PERȚEA, GH., *Psihodiagnoza personalității. Chestionarele, 2021*. Disponibil: <https://document.site/queue/ghe-pertea-psihodiagnoza-personalitatii-chestionarele-a5b39f0f72643c> (citată în 25.08.2021)
128. POPA, M., *Statistici multivariate aplicate în psihologie*, Iași: Editura Polirom, 2010, 358 p., ISBN: 978-973-46-1794-4
129. POPA, R., *Aspecte teoretice ale bullying-ului în mediul școlar*, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, conferință internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, 2019, vol. VI, Partea a II-a, pp. 119-123, 410 p. ISSN: 2587-3563
130. POPA, R., *Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți. Studiu de caz*, în vol. XVII, partea a II-a, „Probleme actuale ale științelor umanistice”, Chișinău, 2019, pp. 207-217, 371 p., ISBN: 978-9975-46-235-8
131. POPA, R., *Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale*, „Materialele conferinței republicane a cadrelor didactice, 28-29 februarie”, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 2020, vol. V - Psihopedagogie și management educațional, pp. 130-133, 344 p., ISBN: 978-9975-76-300-4
132. POPA, R., *Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar. Studiu de caz*, în „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, vol. 7. partea a II-a, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, 2020, pp. 130-135, 471 p. ISSN: 2587-3563 E-ISSN: 2587-3571, ISBN: 978-9975-88-061-9

133. POPA, R., *Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină. Demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz)*, în „Psihologia în mileniul III: provocări și soluții”, Univ. de Stat „Alec Russo”, Bălți, 2020, pp. 148-152, 344 p., ISBN 978-9975-50-247-4
134. POPA, R., *Dinamica stimei de sine la adolescenți*, în „Problemele științelor socio-umanistice și modernizării învățământului”, Conferința Științifică Internațională, vol I, Universitatea Pedagogică de Stat, „Ion Creangă”, Chișinău, pp. 317-323, 400 p., ISBN 978-9975-46-450-5
135. POPA, R., *Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România*, în Analalele științifice ale doctoranzilor: Probleme actuale ale științelor umanistice, vol XIX, partea II, Chișinău, 2021, pp. 301-309, 386 p., ISBN: 978-9975-46-296-9
136. POPA, R., *Stima de sine a adolescenților implicați în relația de bullying*, „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități”, Chișinău, 2021, pp. 208-212, 416 p., ISBN: 978-9975-56-952-1
137. POPA, R., *Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți*, Volumul Lucrări Conferința A.P.A.R., ediția XVI. „Restructurări psihologice în criză”, Brașov, Editura A.P.A.R. România, 2021, pp. 162-169, 235 p., ISBN:978-606-94584-9-5
138. POPA, R., *Perspectiva sociometrică în abordarea stimei de sine a elevului victimă a bullying-ului școlar*, în Psihologie Revista științifico-practică, 2021, vol. 39, nr. 2, pp. 47-57, ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-2502, <http://key.upsc.md>
139. POPA, R., *Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți*, în „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective”, Ediția II, Volumul Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Universitatea „Alec Russo” din Bălți, 2021, pp. 81-84, ISBN: 978-9975-50-269-6
140. POPA, R., *Rezultatele unui studiu constatativ asupra bullying-ului școlar*, în „Psihologie revista științifico-practică”, vol 38, nr. 1-2, 2021, pp. 67-79. Disponibil în <http://psihologie.key.md>, ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-25-02
141. POPA, R. *Determinantele psihologice ale comportamentului de tip bullying la adolescenți*, în Akademos, Revistă de știință, inovare, cultură și artă a Academiei de Știință a Moldovei, 2022, Nr.4 (67), ISSN 1857-0461 E-ISSN 2587–3687. <https://doi.org/10.52673/18570461>
142. POPESCU, M., *Strategii de coping la copii, părinți și profesori*, București, Editura Universitară, 2020, 221 p., ISBN: 978-606-28-1149-5

143. POPESCU-NEVEANU, P. *Dicționar de psihologie*. București, Editura Albatros. 1978, p. 784
144. POPESCU-NEVEANU, P. *Tratat de psihologie generală*. București: Editura Trei, 2013. 888 p., ISBN: 978-973-707-695-3.
145. POPESCU-NEVEANU, P., ZLATE, M., *Psihologie școlară*. București, Editura Universității din București, 1987. 324 p.
146. POPOV, N., *Violența în școală ca manifestare a tulburărilor comportamentale la minori*, în vol. „Profilaxia tulburărilor comportamentale la minori. Inovații, provocări și tendințe în educația modernă” în Materialele conferinței a IX a Internaționale Materialele Conferinței a IX-a internaționale științifico-practică a Psihologilor, Chișinău, 2013, pp. 210-213, ISBN: 978-9975-4454-8
147. RACU, I., *Studiul violenței – aspecte psihologice*, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018, 54-68, 421 p., ISBN 978-9975-134-23-1
148. RACU, I., *Problema violenței, abordare psihologică*, în „Integrarea psihologiei și medicinei în sistemul învățământului în sec. XXI. Provocări și perspective”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, pp. 22-29, Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, 2011, 364 p., ISBN 978-9975-105-61-3
149. RACU, I., *Violența în mediul școlar, studiu experimental*, în „Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului”, vol I, Chișinău, 2012, 89-94, ISBN 978-9975-46-122-1
150. RACU, I.; TABORA, M., *Dezvoltarea stimei de sine la adolescenți agresivi*, în „Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială”, nr. 34/2014, pp. 36-46, ISSN 1857-0224, ISSN e1857-4432.
151. RACU, I.; RACU, Iu. *Psihologia dezvoltării*, Chișinău: UPS, „Ion Creangă”, 2013, 212 p., ISBN: 978-9975-71-478-5
152. RACU, I., *Psihologia conștiinței de sine (studiu teoretico-experimental)*, Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2005, 233 p., ISBN 9975-921-81-7
153. RACU, I., *Psihogeneza conștiinței de sine în diferite situații de dezvoltare*, 146 p., Chișinău 1997
154. RACU, I.; MARCU, E., *Diferențe de gen în agresivitatea la școlari*, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Materialele

- Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018, 301-310, 421 p., ISBN 978-9975-134-23-1
155. RACU, I.U., *Anxietatea interpersonală la preadolescenți. Abordări teoretice și strategii de intervenție*, în „Integrarea psihologiei și medicinei în sistemul învățământului în secolul XXI. Provocări și perspective”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, pp. 22-29, Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, 2011, 364 p., ISBN: 978-9975-105-61-3
  156. RACU I.U. *Anxietatea la preadolescenții contemporani și modalități de diminuare*. Teză de doctor în psihologie. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2011, 160 p.
  157. ROBINSON, S., *Victimization of obese adolescents*. The Journal of School Nursing, 2006, 22(4), 201-206. <https://doi.org/10.1177/10598405050220040301>
  158. ROBU, V., *Evaluarea stimei de sine în rândul adolescenților. Proprietăți psihometrice pentru scala Rosenberg*, în „Psihologie. Revistă științifico-practică”, Chișinău nr. 2/2013, pp.3-13, ISSN 1857-2502 / ISSN e2537-6276
  159. ROBU, V., *Violența comunitară, cauze, forme de manifestare și prevenire*, în Psihologie. Revistă științifico-practică, 3/2012, 36-53 p., 96 p. ISSN: 1857-2502
  160. ROGERS, C. R., *A deveni o persoană: perspectiva unui psihoterapeut*, traducere din limba engleză de A. Mîndrilă-Sonetto, București, Editura TREI, 2008, 555 p. ISBN: 978-973-707-244-3
  161. ROPOTICĂ, I. M. , *Violența în școală*, București: Editura Renaissance, 2009, 479 p., ISBN: 979-973-8922-36-5
  162. SAARENTO, S., *Conceptualizing and counteracting the bullying dynamic: classroom and school contexts matter*, 2015, Turku: University of Turku, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6150-4> (vizitat 18.02 .2020)
  163. SAARENTO, S., BOULTON, A., & SALMIVALLI, C., *Reducing Bullying and Victimization: Student- and Classroom-Level Mechanisms of Change*. Journal of Abnormal Child Psychology, 2014, early online (vizitat 18.01. 2020)
  164. SALMIVALLI ET AL, *Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations* in Personality and Social Psychology Bulletin, 25,1999, pp. 1268-1278, <http://dx.doi.org/10.1177/0146167299258008>
  165. SALMIVALLI, C., *Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior.*, în „Aggression and Violent Behavior”, 2001, 6(4),375-393. DOI: 10.1016/S1359-1789(00)00012-4 (vizitat 18.12.2019)

166. SALMIVALLI, C., & VOETEN, M., *Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations*, în *International Journal of Behavioral Development*, 2004, 28(3), 246–258. <https://doi.org/10.1080/01650250344000488> (vizitat 18.12.2019)
167. SALMIVALLI, C., *Consequences of school bullying and violence*, 2005, pdf., 10 p. <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33866604.pdf>. (vizitat 16.11.2019).
168. SATIR, V. *Terapia familiei*, trad. din engleză, C. Constantinescu, Bucureșt, Editura Trei, 2011. 392 p., ISBN 978-973-707-482-9.
169. SCHMITT, D. P.; ALLIK, J., *Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: Exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem*, în: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2005, vol. 89, nr. 4, pp. 623-642
170. SCHULTZ I. H., *Antrenamentul autogen: autodetensionare concentrativă-încercare de prezentare clinic-practică*, trad.din germană de R. Hurduc; A. Motoc, București: Editura Trei, 2011, 526 p., ISBN: 978-973-707-424-9
171. SHIRALDI, G. R., *Manualul stimei de sine*, trad. din limba engleză: I. Surugiu-Beșleagă, București: Editura Curtea Veche, 2019, 331 p., ISBN: 978-606-44-0251-6
172. SINGER, J.; SLOVAK, K., *Bullying in Youth*, Online Publication, 2013, disponibil: <http://socialwork.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199975839.0> (vizitat 13.03.2022)
173. SLEE, P. T.; RIGBY, K., *The relationship of Eysenck's personality factors and self-esteem to bully-victim behaviour in Australian schoolboys*, în „*Personality and Individual Differences*”, 14, Issue 2, 1993, p. 371-373,ISSN 0191-8869, [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(93\)90136](https://doi.org/10.1016/0191-8869(93)90136) (vizitat 21.11.2021)
174. SMITH, E. E.; NOLEN - HOEKSEMA; S.FREDRICKSON; B. L., LOFTUS, G. R., *Introducere în psihologie*, ediția a XIV-a, trad. A. Borș.; M. Șinca; I. Mănescu; F. C. Comîneci, D. Matei, București, Editura Tehnică, 2005, 1154 p., ISBN: 973-31-2253-X
175. SMITH, P. K, *Bullying in primary and secondary schools: Psychological and organizational comparisons*, în *Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective*, 2010, pp. 137-150, 624 p. ISBN 10: 0-8058-6392-3
176. STĂNCIULESCU, E., *Teorii sociologice ale educației*, Iași, Editura Polirom, 1996, 212 p., ISBN: 973-9248-50-0
177. STĂNCIULESCU, E., *Sociologia educației familiale*, Iași: Editura Polirom, 2002, 344 p., ISBN 973-681-125-5
178. STEINBERG, L.; LERNER, R.M., *The Scientific Study of Adolescence: A brief History*, în *The Journal of Early Adolescence*, 2004, pp.45/46, Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0272431603260879>, (vizitat în 14.07.2020).

179. ȘCHIOPU, U.; VERZA, E., *Psihologia vârstelor*, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981, 398 p. fără ISBN
180. ȘLEAHTIȚCHI, M., *Panopticum. Tehnici speciale de pătrundere în interiorul reprezentărilor sociale*, Iași: Editura Junimea, 2018, 374 p., ISBN: 978-973-37-2168-0
181. ȘLEAHTIȚCHI, M., *Imaginabilis: o introducere în teoria reprezentărilor sociale*, București: Editura RAO, 2020, 639 p., ISBN 978-606-006-325-73
182. ȘOITU, L.; HĂVÂRNEANU, C., *Agresivitatea în școală*, Editura Institutul European, Iași, 2001, ISBN 9736-111-687, 239 p.
183. TTOFI, M, M.; FARRINGTON, D. P., *Do the victims of school bullies tend to become depressed later in life? A systematic review and meta-analysis of longitudinal studies*, Journal of Agression, 3(2): 63-73, 2011
184. TSAOUSIS, I., *The relationship of self-esteem to bullying perpetration and peer victimization among schoolchildren and adolescents: A meta-analytic review*, Aggression and Violent Behavior Vol. 31, Nov. Dec. 2016, pp. 186 199 <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.09.005>
185. USLU, M., *Relationship between degrees of self-esteem and peer pressure in high school adolescents*, în International Journal of Academic Research, 2013, 5(3), 117-122. DOI: 10.7813/2075-4124.2013/5-3/B.19
186. VEENSTRA, R., LINDENBERG, S., HUIJSING, G., SAINIO, M., & SALMIVALLI, C., *The role of teachers in bullying: The relation between antibullying attitudes, efficacy, and efforts to reduce bullying*, în Journal of Educational Psychology, 2014, 106(4), 1135–1143. Disponibil: <https://doi.org/10.1037/a0036110>
187. VERNON, A., *Programul Pașaport pentru Succes*, în „Dezvoltarea Emoțională, Socială, Cognitivă și Personală a adolescenților din clasele IX-XII”, traducere din limba engleză R. Igna; M. Sucală, Cluj-Napoca, Editura RTS, 1998, 267 p., ISBN 978-973-1816-25-8
188. VERNON, A., *Dezvoltarea inteligenței emoționale. Educație rațional- emoțională și comportamentală. Clasele IX-XII*, trad. din limba engleză A. Opre; D. David; A. Baltag; S. Vaida, Cluj-Napoca, Editura ASCR (Casa de Editură a Asociației de Științe Cognitive din România), 2006, 163 p., ISBN 973-7973-26-7
189. VERZA, E., VERZA, F. E., *Psihologia vârstelor*. București: Editura ProHumanitate, 2000. 307 p. ISBN: 973-99734-4-2
190. WANG, X., & WANG, W., *Perceived Economic Stress and Adolescents' Bullying Victimization: The Roles of Self-Esteem and Student-Student Relationships*, în The Journal of Early Adolescence, 2023, 02724316231174560.

191. WILLIFORD, A., BOULTON, A., NOLAND, B., LITTLE, T. D., KÄRNÄ, A., & SALMIVALLI, C., *Effects of the KiVa Anti-bullying Program on Adolescents' Depression, Anxiety, and Perception of Peers*, în *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2012, 40(2), 289/300. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s10802-011-9551-1>
192. WILLIFORD, A.; ELLEDGE, L. C.; BOULTON, A. J.; DEPAOLIS, K. J.; LITTLE, T. D.; SALMIVALLI, C., *Effects of the KiVa Antibullying Program on Cyberbullying and Cybervictimization Frequency Among Finnish Youth*, în *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 2013, 42(6), 820–833. <https://doi.org/10.1080/15374416.2013.787623>
193. WHITSON, S., *Fenomenul bullying. 8 strategii pentru a-i pune capăt*, traducere din limba engleză: S. Moisescu, București, Editura Herald, 2017, 256 p., ISBN 978- 973-111-631-0
194. WILMSHURST, L., *Psihopatologia copilului, Fundamente*, trad. A. Pelea, Iași: Polirom, 2007, 376 p., ISBN: 978-973-46-0863-8
195. ZAMFIR C.; VLĂSCEANU L.(coord.), *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel,1993, 770 p. ISBN 973-48-1011-1
196. ZAPAN, GH., *Cunoașterea și aprecierea obiectivă a personalității*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 528 p. fără ISBN
197. ZHOU J. ET AL., *Longitudinal association between low self-esteem and depression in early adolescents: The role of rejection sensitivity and loneliness*, în *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 93 (2020), pp. 54-71. <http://dx.doi.org/10.1111/papt.12207>
198. ZLATE, M., *Introducere în psihologie*, ediție revăzută și adăugită, București, Casa de Editură și Presă „Șansa” S. R.L., 1996, 335 p., ISBN 973-9167-53-5
199. ZLATE, M., *Fundamentele psihologiei*, București: Editura Universitară, 2005, 461 p., ISBN 973-749-059-2
200. Zlate, M., *Psihologia mecanismelor cognitive*, Iași, Editura Polirom, 1999, 528 p., ISBN:9789734605705
201. ZYCH, I., FARRINGTON, D. P., & TTOFI, M. M., *Protective factors against bullying and cyberbullying: A systematic review of meta-analyses. Aggression and violent behavior*, 2019, 45, 4-19, disponibil online: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.06.008> (site vizitat 25.02.2022)
202. PARLAMENTUL ROMÂNIEI, *Legea nr. 221/2019 pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011.*

- Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gm2temjsguya/legea-nr-221-2019-pentru-modificarea-si-completarea-legii-educatiei-nationale-nr-1-2011> (vizitat pe data de 22.04.2020)
203. GUVERNUL ROMÂNIEI, *Hotărâre pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii nr. 221/2019, pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr.1/2011 privind violența psihologică bullying*. Disponibil:https://www.edu.ro/sites/default/files/proiect%20HG%20norme%20metodologice%20aplicare%20L%20221_2019.pdf.(vizitat 25.04.2020).
- 204.****Bullyingul, o formă a violenței tolerată în școli*. Disponibil: <https://adevarul.ro/moldova/social/bullying-ul-forma-violentei-tolerata-scoli> (vizitat 15.10.2019 și revizitat 25.04.2020).
205. *****Bullying-ul în școlile din România la cote alarmante. Avertismentul Organizației Mondiale a Sănătății*. Disponibil: <https://www.mediafax.ro/social/bullying-ul-in-scolile-din-romania-la-cote-alarmante-avertismentul-organizatiei-mondiale-a-sanatatii-18087542> (vizitat pe 24.10.2020)
206. ORGANIZAȚIA SALVAȚI COPIII, *Violența între copii, în școlile din România, atinge un nivel îngrijorător*. Disponibil: <https://www.salvaticopiii.ro/sci-ro/files/10/10551dfa-f0b2-4cb0-a103-08d811dc31a9.pdf> (vizitat 15.05. 2019 și revizitat 25.04.2020)
207. <https://dexonline.ro/definitie/stare>, (vizitat 6. 08. 2019)
208. <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/33866604.pdf>., (vizitat 25.08. 2020)

ANEXE

Anexa 1 Instrumente de cercetare pentru bullying și stima de sine și coeficienții alfa Cronbach

Chestionarul APRI-BT

Secțiunea A.

De când ești la această școală, anul acesta cât de des ai făcut oricare dintre următoarele lucruri unui elev (sau unor elevi) de la această școală? Încercuiește numărul cel mai apropiat de răspunsul tău.

În ultimul an, în această școală, eu...	Nicio-dată	Uneori	O dată sau de 2 ori pe lună	O dată pe săptămână	De mai multe ori pe săptămână	În fiecare zi
1. I-am tachinat spunându-le lucruri răutăcioase	1	2	3	4	5	6
2. Am împins sau îmbrâncit un coleg	1	2	3	4	5	6
3. Am făcut comentarii răutăcioase la adresa unui coleg	1	2	3	4	5	6
4. I-am făcut pe prietenii mei să se întoarcă împotriva unui coleg	1	2	3	4	5	6
5. Am făcut glume răutăcioase pe seama unui coleg	1	2	3	4	5	6
6. M-am trântit intenționat într-un coleg în timp ce acesta mergea	1	2	3	4	5	6
7. M-am luat de un coleg înjurându-l	1	2	3	4	5	6
8. Le-am spus prietenilor mei lucruri despre un coleg astfel încât sa-i creez probleme	1	2	3	4	5	6
9. M-am bătut cu un coleg pentru că nu îmi place de el	1	2	3	4	5	6
10. Am spus lucruri neplăcute despre aspectul lor fizic	1	2	3	4	5	6
11. I-am făcut pe prietenii mei să răspândească un zvon despre un coleg	1	2	3	4	5	6
12. Am pălmuit sau lovit cu pumnul un coleg	1	2	3	4	5	6
13. I-am făcut pe prietenii mei să ignore un coleg	1	2	3	4	5	6
14. Am poreclit un coleg pentru a-l ridiculiza	1	2	3	4	5	6

15. Am aruncat cu obiecte asupra unui coleg ca să-l lovesc	1	2	3	4	5	6
16. Am amenințat un coleg că o să-l lovesc sau rănesc fizic	1	2	3	4	5	6
17. I-am exclus intenționat din activități sau din jocuri	1	2	3	4	5	6
18. Am ținut un coleg la distanță de mine uitându-mă urât la el	1	2	3	4	5	6

Secțiunea B.

Te rugăm să indici cât de des unul sau mai mulți elevi din această școală ți-a (ți-au) făcut următoarele lucruri în ultimul an. Încercuiește numărul care se potrivește cel mai bine cu răspunsul tău.

În ultimul an, în această școală,	Niciodată	Uneori	O dată sau de 2 ori pe lună	O dată pe săptămână	De mai multe ori pe săptămână	În fiecare zi
1. Am fost tachinat spunându-mi-se lucruri neplăcute	1	2	3	4	5	6
2. Am fost împins sau îmbrâncit	1	2	3	4	5	6
3. Un coleg nu ar vrea să fie prieten cu mine deoarece ceilalți nu mă plac.	1	2	3	4	5	6
4. Un coleg a făcut comentarii răutăcioase la adresa mea	1	2	3	4	5	6
5. Am fost lovit puternic	1	2	3	4	5	6
6. Un coleg m-a ignorat atunci când era cu prietenii	1	2	3	4	5	6
7. S-au făcut glume răutăcioase pe seama mea	1	2	3	4	5	6
8. Colegii s-au trântit intenționat în mine în timp ce mergeau	1	2	3	4	5	6
9. Un coleg i-a făcut pe prietenii săi să se întoarcă împotriva mea	1	2	3	4	5	6
10. Mi-au fost distruse lucrurile intenționat.	1	2	3	4	5	6
11. S-au spus lucruri neplăcute despre aspectul meu fizic	1	2	3	4	5	6
12. Nu am fost invitat acasă la un coleg pentru că ceilalți nu mă plac	1	2	3	4	5	6
13. Am fost ridiculizat de către colegi spunându-se	1	2	3	4	5	6

lucruri neplăcute despre mine						
14. Un coleg i-a făcut pe ceilalți colegi să răspândească un zvon despre mine	1	2	3	4	5	6
15. S-a aruncat în mine cu lucruri cu intenția de a fi lovit	1	2	3	4	5	6
16. Am fost amenințat că voi fi rănit sau lovit fizic.	1	2	3	4	5	6
17. Am fost exclus intenționat din activități sau jocuri	1	2	3	4	5	6
18. Am fost poreclit în feluri care nu mi-au plăcut	1	2	3	4	5	6

Scala stimei de sine Rosenberg

Afirmațiile care urmează se referă la unele sentimente pe care le poți trăi în legătură cu propria ta persoană. Te rugăm să le citești cu atenție și să indici în ce măsură ești de acord că acestea te caracterizează. Pentru a răspunde, încercuiește sau bifează cu un „X” cifra corespunzătoare uneia dintre următoarele **patru** variante de răspuns: **1** – dezacord puternic **2** – parțial în dezacord **3** – parțial de acord **4** – acord puternic. Acest chestionar nu este un test. De aceea, nu există răspunsuri corecte sau greșite, bune sau rele. Nu pierde prea mult timp, pentru a da răspunsul la o afirmație. Dă răspunsul care descrie cel mai bine ceea ce gândești sau simți în legătură cu propria ta persoană. (versiunea pentru adolescenți limba română- adaptată de Viorel Robu)

Încercuiește sau bifează cu un“X” cifra corespunzătoare uneia dintre următoarele patru variante de răspuns	Dezacord puternic	Parțial în dezacord	Parțial de acord	Acord puternic
1. Cred că sunt o persoană valoroasă, cel puțin pe același nivel cu ceilalți	1	2	3	4
2. Pe ansamblu, sunt mulțumit(ă) de mine	1	2	3	4
3. Aș vrea să am mai mult respect pentru mine	1	2	3	4
4. Uneori, mă simt inutil(ă)	1	2	3	4
5. Uneori, simt că nu sunt bun(ă) de nimic	1	2	3	4
6. Cred că am anumite calități personale bune	1	2	3	4
7. Una peste alta, sunt înclinat(ă) să cred că sunt un(o) ratat(ă)	1	2	3	4
8. Sunt capabil(ă) să fac lucrurile la fel de bine ca ceilalți	1	2	3	4
9. Simt că nu am prea multe lucruri de care să fiu mândru(ă)	1	2	3	4
10. Am o părere pozitivă despre mine	1	2	3	4

Testul E. P. Q.

INSTRUCȚIUNI

pentru completarea testului E.P.Q.

În următoarele pagini veți întâlni 90 de întrebări privind diferite feluri de comportament, atitudini, interese. La fiecare din ele puteți să răspundeți fie cu „DA” fie cu „NU”. Puneți semnul „X” în foaia de răspunsuri în dreptul numărului întrebării respective, în coloana „DA” sau „NU”, în funcție de răspunsul pe care îl alegeți.

Nu există răspunsuri „bune” sau „greșite”, ci numai „adevărate” sau „neadevărate” în raport cu felul dvs. de a fi în situația dată.

Nu scrieți nimic pe caiete, toate răspunsurile se vor da în formularul de răspunsuri-FR EPQ.

Nu omiteți nici o întrebare și vă rugăm să marcați corect răspunsurile dvs. în formularul de răspunsuri.

NU SCRIEȚI NIMIC PE ACEST CAIET

1. Ai preocupări preferate, multe și diverse?
2. Înainte de a face ceva, te oprești pentru a te gândii la ce vrei să faci?
3. Ți se schimbă adesea dispoziția (starea, cheful)?
4. Te-ai lăudat vreodată cu ceva despre care știai că, de fapt, a fost făcut de altcineva?
5. Ești o persoană vorbăreată?
6. Te supără situația de a fi dator?
7. Te simți uneori „pur și simplu nefericit(ă)” fără motiv?
8. Ai fost vreodată lacom(ă) să iei mai mult decât partea ce ți se cuvenea?
9. Te încui cu grijă în camera ta în timpul nopții?
10. Te consideri mai curând o persoană vioaie, veselă?
11. Te tulbură vederea unui copil sau animal care suferă?
12. Te necăjești adesea pentru lucruri pe care nu trebuia să le fi făcut sau să le fi spus?
13. Dacă promiți că vei face ceva te ții întotdeauna de cuvânt, oricât ar fi de neplăcut (greu)?
14. De obicei te simți în largul tău la o petrecere veselă?
15. Ești o persoană iritabilă?
16. Ai dat vreodată vina pe cineva pentru un fapt de care știai că era vina ta?
17. Ți place să faci noi cunoștințe în societate, la o reuniune?
18. Crezi că sistemele de asigurări sunt o idee bună?
19. Poți fi jignit(ă) cu ușurință?
20. Sunt toate obiceiurile tale bune și de dorit?
21. Te simți, de obicei, în umbră (ești retras/ă) la petreceri și reuniuni?
22. Ai lua medicamente sau substanțe care ar putea avea efecte dăunătoare și periculoase?
23. Te simți adesea „sătul/ă până-n gât”?
24. Ți-ai însușit vreodată ceva care aparținea altcuiva?
25. Ți place să mergi des în „societate”, la petreceri sau reuniuni?
26. Jignești persoanele pe care le iubești?
27. Ai adesea sentimente de vinovăție?

28. Vorbești câteodată despre lucruri pe care nu le cunoști?
29. În general preferi să citești în loc să te întâlnești cu alte persoane?
30. Ai dușmani care ar vrea să-ți facă rău?
31. Te consideri o persoană nervoasă?
32. Ai mulți prieteni?
33. Îți plac glumele sau farsele care uneori pot jigni oamenii ?
34. Ești o persoană care-și face multe griji?
35. În copilărie făceai tot ce ți se spunea fără murmur?
36. Ești încrezător în norocul tău?
37. Bunele maniere și curățenia contează mult pentru tine?
38. Te frământă în legătură cu unele lucruri îngrozitoare care ar putea să se întâmple?
39. Ai stricat sau ai pierdut vreodată ceva ce aparținea altcuiva?
40. Faci de obicei primul pas când te împrietenești cu cineva ?
41. Te consideri o persoană încordată („sub tensiune“)?
42. Ești în majoritatea cazurilor tăcut(ă) când ești cu alți oameni?
43. Consideri căsătoria ca fiind de modă veche și că ar trebui să se renunțe la ea?
44. Te lauzi puțin uneori ?
45. Îți vine ușor să înviezi o petrecere plictisitoare?
46. Te plictisesc persoanele care conduc automobilul cu grijă ?
47. Îți faci griji pentru sănătatea ta?
48. Ai spus vreodată ceva rău sau jignitor despre cineva?
49. Îți place să spui prietenilor glume și povestiri cu haz?
50. Îți fac lucrurile „în mod constant” aceeași impresie?
51. Când erai copil, erai uneori obraznic cu părinții?
52. Îți place să te integrezi într-o „societate”, într-un colectiv?
53. Te îngrijorează să știi că ai făcut greșeli la locul tău de muncă?
54. Suferi de insomnie ?
55. Te speli întotdeauna pe mâini înainte de masă?
56. Ai întotdeauna un răspuns „gata pregătit” când ți se adresează cineva?
57. Îți place să veniți la întâlniri, cu mult timp înainte?
58. Te simți frecvent apatic, obosit, fără motiv serios?
59. Ai trișat vreodată la joc?
60. Îți place să faci lucruri în care trebuie să acționezi repede?
61. Este (a fost) mama ta o femeie de treabă?
62. Ai adesea senzația că viața este foarte plictisitoare?
63. Ai profitat vreodată de pe urma cuiva ?
64. Te angajezi frecvent în mai multe activități decât îți permite timpul pe care-l ai la dispoziție?
65. Sunt multe persoane care încearcă să te evite continuu?
66. Te preocupă mult aspectul tău exterior?
67. Crezi că oamenii își pierd prea mult timp îngrijindu-se de viitorul lor prin economii și asigurări?
68. Ai dorit vreodată să fii mort, să nu mai exiști?
69. Te-ai eschiva de la plata impozitelor dacă ai ști sigur că nu vei fi prins?
70. Poți să animi o petrecere?
71. Încerci să nu fii nepoliticos cu oamenii?
72. Te frământă prea mult după o întâmplare neplăcută?
73. Ai insistat vreodată pentru a se face ceva cum ai vrut tu?
74. Când mergi la gară ți se întâmplă adesea să ajungi la tren în ultimul minut?
75. Suferi de „nervi” ?
76. Prietenii tale se rup ușor, fără vina?
77. Te simți adesea singur/ă ?
78. Tu faci întotdeauna ceea ce sfătuiești pe alții să facă?
79. Îți place câteodată să sâcâi animalele?
80. Te simți jignit/ă cu ușurință când cineva îți găsește defecte, personal sau activității pe care o faci?
81. Ai întârziat vreodată la o întâlnire sau la școală?
82. Îți place ca în jurul tău să fie zgomot și agitație?

83. Ți place ca altor oameni să le fie frică de tine?
84. Te simți uneori plin/ă de energie, iar alteori lipsit/ă de vlagă?
85. Ți se întâmplă uneori să amâni pe „mâine” ceea ce trebuie să faci „azi”?
86. Ești considerat/ă de către ceilalți ca fiind o persoană foarte „plină de viață”?
87. Unele persoane vă spun multe minciuni?
88. Ești neîncrezător(bănuitor) în legătură cu anumite fapte?
89. Dacă ai făcut o greșeala ești întotdeauna dispus/ă să admiți acest lucru?
90. Te-ar întrista foarte mult un animal prins într-o capcană?

Coeficienții alfa Cronbach pentru instrumentul de măsurare a bullyingului ARPI BT

Pentru intimidare generală

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.909	18

Pentru intimidare verbală

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.835	6

Pentru intimidare socială

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.780	6

Pentru intimidare fizică

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.825	6

Pentru victimizare generală

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.926	18

Pentru victimizare verbală

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.838	6

Pentru victimizare socială

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.852	6

Pentru victimizare fizică

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.835	6

Scala stimei de sine Rosenberg

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.856	10

scale E. P. Q./ *extraversiune***Case Processing Summary**

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.788	21

psihotism**Case Processing Summary**

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.568	25

neuroticism**Case Processing Summary**

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.762	23

devianță comportamentală**Case Processing Summary**

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.700	32

disimulare**Case Processing Summary**

		N	%
Cases	Valid	286	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	286	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.663	21

Anexa 2. Analiza rezultatelor cercetării constatative, frecvență pentru ilustrarea compoziției eșantionului în funcție de variabilele gen, mediu, filieră, clasă și vârstă, media, abaterea standard, valoarea minimă și valoarea maximă pentru fiecare dintre variabilele cantitative psihologice măsurate

Tabelul A2.1. Prezentarea lotului de participanți diferențiat în funcție de variabilele gen, mediu, filieră și clasă

Variabile		Frecvențe	Procente
Gen biologic	Fete	124	43.4 %
	Băieți	162	56.6 %
Mediul de rezidență	Rural	74	25.9 %
	Urban	212	74.1 %
Filiera liceului	Tehnologic	150	52.4 %
	Teoretic	136	47.6 %
Clasa	Clasa a IX-a	93	32.5 %
	Clasa a X-a	107	37.4 %
	Clasa a XI-a	86	30.1 %
Vârsta	15 ani	96	33.6 %
	16 ani	95	33.2 %
	17 ani	87	30.4 %
	18 ani	8	2.8 %

Tabelul A2.2. Media, abaterea standard, valoarea minimă și valoarea maximă pentru fiecare dintre variabilele cantitative psihologice măsurate

Dimensiuni	Media	Abaterea standard	Minim	Maxim
Intimidare generală	27.17	10.85	18	77
Intimidare verbală	10.16	4.78	6	34
Intimidare socială	8.57	3.81	6	30
Intimidare fizică	8.43	3.85	6	30
Victimizare generală	31.72	14.36	18	108
Victimizare verbală	12.06	5.91	6	36
Victimizare socială	10.56	5.58	6	36
Victimizare fizică	9.09	4.50	6	36
Stima de sine	25.31	6.72	10	40
Extraversiune	13.46	4.23	1	21
Psihotism	8.52	3.20	2	19
Neuroticism	14.27	4.24	2	22
Devianță comportamentală	15.99	4.61	5	31
Disimulare	9.17	3.48	1	18

Tabelul A2.3. Etaloanele în 3 clase normalizate pentru variabilele intimidare și victimizare (și factorii acestora: verbală, fizică, socială) și stima de sine.

Variabile	Nivel scăzut (1)	Nivel mediu (2)	Nivel ridicat (3)
Intimidare generală	min. - 19	20-34	35 – max.
Intimidare verbală	min. - 6	7 - 13	14 - max
Intimidare socială	min. - 6	7 - 10	11 - max

Intimidare fizică	min. - 6	7 - 10	11 - max
Victimizare generală	min. - 18	19 - 45	46 – max.
Victimizare verbal	min. - 6	7 - 18	19 - max
Victimizare social	min. - 6	7 - 15	16 - max
Victimizare fizică	min. - 6	7 - 12	13 - max
Stima de sine	min. - 18	19-32	33 - max

Tabelul A2.4. Distribuția pe nivele (scăzut, mediu, ridicat) pentru variabilele *intimidare (generală, verbală, socială, fizică), victimizare (generală, verbală, socială, fizică) și stimă de sine (Anexa 2)*

Variabile		Frecvențe	Procente
Nivele intimidare generală	Scăzut	57	19.9 %
	Mediu	183	64 %
	Ridicat	46	16.1 %
Nivele intimidare verbală	Scăzut	55	19.2 %
	Mediu	182	63.6 %
	Ridicat	49	17.1 %
Nivele intimidare socială	Scăzut	106	37.1 %
	Mediu	125	43.7 %
	Ridicat	55	19.2 %
Nivele intimidare fizică	Scăzut	121	42.3 %
	Mediu	113	39.5 %
	Ridicat	52	18.2 %
Nivele victimizare generală	Scăzut	48	16.8 %
	Mediu	193	67.5 %
	Ridicat	45	15.7 %
Nivele victimizare verbală	Scăzut	56	19.6 %
	Mediu	184	64.3 %
	Ridicat	46	16.1 %
Nivele victimizare socială	Scăzut	87	30.4 %
	Mediu	147	51.4 %
	Ridicat	52	18.2 %
Nivele victimizare fizică	Scăzut	118	41.3 %
	Mediu	117	40.9 %
	Ridicat	51	17.8 %
Nivele stimă de sine	Scăzut	48	16.8 %
	Mediu	199	69.6 %
	Ridicat	39	13.6 %

Tabelul A2. 5. Prezentarea lotului de participanți cu un nivel ridicat de intimidare generală diferențiat în funcție de nivelul *intimidării verbale, sociale, fizice, victimizării generale, sociale, fizice, stimei de sine, precum și în funcție de variabilele gen, mediu, filieră, vârstă și clasă*

Variabile	Nivel	Frecvențe	Procente
Nivele intimidare verbală	Scăzut	0	0 %
	Mediu	8	17.4 %
	Ridicat	38	82.6 %
Nivele intimidare socială	Scăzut	2	4.3 %
	Mediu	8	17.4 %
	Ridicat	36	78.3 %

Nivele intimidare fizică	Scăzut	1	2.2 %
	Mediu	7	15.2 %
	Ridicat	38	82.6 %
Nivele victimizare generală	Scăzut	6	13 %
	Mediu	32	69.6 %
	Ridicat	8	17.4 %
Nivele victimizare verbală	Scăzut	6	13 %
	Mediu	32	69.6 %
	Ridicat	8	17.4 %
Nivele victimizare socială	Scăzut	11	24 %
	Mediu	29	63 %
	Ridicat	6	13 %
Nivele victimizare fizică	Scăzut	14	30.4 %
	Mediu	21	45.7 %
	Ridicat	11	23.9 %
Nivele stimă de sine	Scăzut	7	15.2 %
	Mediu	32	69.6 %
	Ridicat	7	15.2 %
Gen	Masculin	31	67.4 %
	Feminin	15	32.6 %
Mediu	Urban	36	78.3 %
	Rural	10	21.7 %
Filieră	Tehnologică	28	60.9 %
	Teoretică	18	39.1 %
Clasa	A IX-a	17	37 %
	A X-a	15	32.6 %
	A XI-a	14	30.4 %

Tabelul A2. 6. Prezentarea lotului de participanți cu un nivel ridicat de victimizare generală diferențiat în funcție de nivelul victimizării verbale, sociale, fizice, intimidării generale, sociale, fizice, stimei de sine, precum și în funcție de variabilele gen, mediu, filieră, vârstă și clasă

Variabile		Frecvențe	Procente
Nivele victimizare verbală	Scăzut	0	0 %
	Mediu	11	24.4 %
	Ridicat	34	75.6 %
Nivele victimizare socială	Scăzut	0	0 %
	Mediu	4	8.9 %
	Ridicat	41	91.1 %
Nivele victimizare fizică	Scăzut	1	2.2 %
	Mediu	12	26.7 %
	Ridicat	32	71.1 %
Nivele intimidare generală	Scăzut	10	22.2 %
	Mediu	27	60 %
	Ridicat	8	17.8 %
Nivele intimidare verbală	Scăzut	11	24.4 %
	Mediu	26	57.8 %
	Ridicat	8	17.8 %
	Scăzut	17	37.8 %

Nivele intimidare socială	Mediu	16	35.6 %
	Ridicat	12	26.6 %
Nivele intimidare fizică	Scăzut	16	35.6 %
	Mediu	18	40 %
	Ridicat	11	24.4 %
Nivele stimă de sine	Scăzut	15	33.3 %
	Mediu	30	66.7 %
	Ridicat	0	0 %
Gen	Masculin	31	68.9 %
	Feminin	14	31.1 %
Mediu	Urban	24	53.3 %
	Rural	21	46.7 %
Filieră	Tehnologică	34	75.6 %
	Teoretică	11	24.4 %
Clasa	A IX-a	12	36.7 %
	A X-a	18	40 %
	A XI-a	15	33.3 %
Vârsta	15 ani	10	22.2 %
	16 ani	18	40 %
	17 ani	14	31.1 %
	18 ani	3	6.7 %

gen

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid feminin	124	43.4	43.4	43.4
masculin	162	56.6	56.6	100.0
Total	286	100.0	100.0	

mediul

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid rural	74	25.9	25.9	25.9
urban	212	74.1	74.1	100.0
Total	286	100.0	100.0	

filiera

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid tehnologic	150	52.4	52.4	52.4
teoretic	136	47.6	47.6	100.0
Total	286	100.0	100.0	

clasa

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 9.00	93	32.5	32.5	32.5
10.00	107	37.4	37.4	69.9
11.00	86	30.1	30.1	100.0
Total	286	100.0	100.0	

varsta

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 15.00	96	33.6	33.6	33.6
16.00	95	33.2	33.2	66.8
17.00	87	30.4	30.4	97.2
18.00	8	2.8	2.8	100.0
Total	286	100.0	100.0	

Statistics

	N		Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
	Valid	Missing				
intimidare/ hartuire total	286	0	27.1713	10.85318	18.00	77.00
intimidare - bullying verbal	286	0	10.1643	4.78568	6.00	34.00
intimidare - bullying social	286	0	8.5769	3.81033	6.00	30.00
intimidare - bullying fizic	286	0	8.4301	3.85532	6.00	30.00
victimizare total	286	0	31.7238	14.36238	18.00	108.00
victimizare verbala	286	0	12.0629	5.91248	6.00	36.00
victimizare sociala	286	0	10.5664	5.58954	6.00	36.00
victimizare fizica	286	0	9.0944	4.50281	6.00	36.00
stima_sine	286	0	25.3147	6.72823	10.00	40.00
Extroversiune	286	0	13.46	4.239	1	21
Psihotism	286	0	8.52	3.207	2	19
Neuroticism	286	0	14.27	4.240	2	22
Devianta comportamentala	286	0	15.9965	4.61690	5.00	31.00
Disimulare	286	0	9.17	3.487	1	18

Statistics

		intimidare/ hartuire total	victimizare total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica	stima_sine
N	Valid	286	286	286	286	286	286	286	286	286
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Percentiles	15.87	19.0000	18.0000	6.0000	6.0000	6.0000	6.0000	6.0000	6.0000	18.0000
	84.13	35.0000	45.4531	14.0000	11.0000	11.0000	19.0000	16.0000	13.0000	33.0000

Statistics

		intimidare/ hartuire total	victimizare total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica	stima_sine
N	Valid	286	286	286	286	286	286	286	286	286
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Percentiles	15.87	19.0000	18.0000	6.0000	6.0000	6.0000	6.0000	6.0000	6.0000	18.0000
	84.13	35.0000	45.4531	14.0000	11.0000	11.0000	19.0000	16.0000	13.0000	33.0000

intim_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	57	19.9	19.9	19.9
	mediu	183	64.0	64.0	83.9
	ridicat	46	16.1	16.1	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

int_vb_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	55	19.2	19.2	19.2
	mediu	182	63.6	63.6	82.9
	ridicat	49	17.1	17.1	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

int_soc_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	106	37.1	37.1	37.1
	mediu	125	43.7	43.7	80.8
	ridicat	55	19.2	19.2	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

int_fiz_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	121	42.3	42.3	42.3
	mediu	113	39.5	39.5	81.8
	ridicat	52	18.2	18.2	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

victim_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	48	16.8	16.8	16.8
	mediu	193	67.5	67.5	84.3
	ridicat	45	15.7	15.7	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

vict_vb_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	56	19.6	19.6	19.6
	mediu	184	64.3	64.3	83.9
	ridicat	46	16.1	16.1	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

vict_soc_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	87	30.4	30.4	30.4
	mediu	147	51.4	51.4	81.8
	ridicat	52	18.2	18.2	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

vict_fiz_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	118	41.3	41.3	41.3
	mediu	117	40.9	40.9	82.2
	ridicat	51	17.8	17.8	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

stima_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	48	16.8	16.8	16.8
	mediu	199	69.6	69.6	86.4
	ridicat	39	13.6	13.6	100.0
	Total	286	100.0	100.0	

int_vb_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mediu	8	17.4	17.4	17.4
	ridicat	38	82.6	82.6	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

int_soc_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	2	4.3	4.3	4.3
	mediu	8	17.4	17.4	21.7
	ridicat	36	78.3	78.3	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

int_fiz_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	1	2.2	2.2	2.2
	mediu	7	15.2	15.2	17.4
	ridicat	38	82.6	82.6	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

victim_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	6	13.0	13.0	13.0
	mediu	32	69.6	69.6	82.6
	ridicat	8	17.4	17.4	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

vict_vb_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	6	13.0	13.0	13.0
	mediu	32	69.6	69.6	82.6
	ridicat	8	17.4	17.4	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

vict_soc_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	11	23.9	23.9	23.9
	mediu	29	63.0	63.0	87.0
	ridicat	6	13.0	13.0	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

vict_fiz_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	14	30.4	30.4	30.4
	mediu	21	45.7	45.7	76.1
	ridicat	11	23.9	23.9	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

stima_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	7	15.2	15.2	15.2
	mediu	32	69.6	69.6	84.8
	ridicat	7	15.2	15.2	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

gen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	feminin	15	32.6	32.6	32.6
	masculin	31	67.4	67.4	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

mediul

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	rural	10	21.7	21.7	21.7
	urban	36	78.3	78.3	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

filiera

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	tehnologic	28	60.9	60.9	60.9
	teoretic	18	39.1	39.1	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

clasa

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9.00	17	37.0	37.0	37.0
	10.00	15	32.6	32.6	69.6
	11.00	14	30.4	30.4	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

varsta

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15.00	17	37.0	37.0	37.0
	16.00	13	28.3	28.3	65.2
	17.00	13	28.3	28.3	93.5
	18.00	3	6.5	6.5	100.0
	Total	46	100.0	100.0	

vict_vb_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mediu	11	24.4	24.4	24.4
	ridicat	34	75.6	75.6	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

vict_soc_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	mediu	4	8.9	8.9	8.9
	ridicat	41	91.1	91.1	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

vict_fiz_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	1	2.2	2.2	2.2
	mediu	12	26.7	26.7	28.9
	ridicat	32	71.1	71.1	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

intim_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	10	22.2	22.2	22.2
	mediu	27	60.0	60.0	82.2
	ridicat	8	17.8	17.8	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

int_vb_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	11	24.4	24.4	24.4
	mediu	26	57.8	57.8	82.2
	ridicat	8	17.8	17.8	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

int_soc_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	17	37.8	37.8	37.8
	mediu	16	35.6	35.6	73.3
	ridicat	12	26.7	26.7	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

int_fiz_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	16	35.6	35.6	35.6
	mediu	18	40.0	40.0	75.6
	ridicat	11	24.4	24.4	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

stima_niv

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	scazut	15	33.3	33.3	33.3
	mediu	30	66.7	66.7	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

gen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	feminin	14	31.1	31.1	31.1
	masculin	31	68.9	68.9	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

mediul

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	rural	21	46.7	46.7	46.7
	urban	24	53.3	53.3	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

filiera

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	tehnologic	34	75.6	75.6	75.6
	teoretic	11	24.4	24.4	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

clasa

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	9.00	12	26.7	26.7	26.7
	10.00	18	40.0	40.0	66.7
	11.00	15	33.3	33.3	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

varsta

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15.00	10	22.2	22.2	22.2
	16.00	18	40.0	40.0	62.2
	17.00	14	31.1	31.1	93.3
	18.00	3	6.7	6.7	100.0
	Total	45	100.0	100.0	

Anexa 3. Coeficienții de corelație r Pearson între stima de sine, pe de o parte, și intimidare și victimizare, pe de altă parte, diferențiat în funcție de genul biologic, filiera liceului, mediul de rezidență

Correlations

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	.026	.064	.024	-.029	-.480**	-.471**	-.461**	-.341**
	Sig. (2-tailed)		.657	.282	.681	.626	.000	.000	.000	.000
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.026	1	.896**	.835**	.878**	.016	-.005	-.049	.119*
	Sig. (2-tailed)	.657		.000	.000	.000	.786	.927	.411	.044
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.064	.896**	1	.597**	.690**	-.018	.012	-.122*	.079
	Sig. (2-tailed)	.282	.000		.000	.000	.764	.835	.039	.185
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.024	.835**	.597**	1	.622**	-.015	-.071	.011	.030
	Sig. (2-tailed)	.681	.000	.000		.000	.795	.232	.849	.614
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	-.029	.878**	.690**	.622**	1	.083	.039	.003	.208**
	Sig. (2-tailed)	.626	.000	.000	.000		.162	.506	.958	.000
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
victimizare total	Pearson Correlation	-.480**	.016	-.018	-.015	.083	1	.917**	.910**	.856**
	Sig. (2-tailed)	.000	.786	.764	.795	.162		.000	.000	.000
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.471**	-.005	.012	-.071	.039	.917**	1	.751**	.679**
	Sig. (2-tailed)	.000	.927	.835	.232	.506	.000		.000	.000
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.461**	-.049	-.122*	.011	.003	.910**	.751**	1	.675**
	Sig. (2-tailed)	.000	.411	.039	.849	.958	.000	.000		.000
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.341**	.119*	.079	.030	.208**	.856**	.679**	.675**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.044	.185	.614	.000	.000	.000	.000	
	N	286	286	286	286	286	286	286	286	286

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlations^a

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	.003	.045	-.004	-.044	-.494**	-.505**	-.445**	-.393**
	Sig. (2-tailed)		.971	.570	.962	.575	.000	.000	.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.003	1	.907**	.787**	.924**	.037	.017	-.022	.125
	Sig. (2-tailed)	.971		.000	.000	.000	.637	.833	.784	.114
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.045	.907**	1	.525**	.777**	-.005	.039	-.113	.076
	Sig. (2-tailed)	.570	.000		.000	.000	.949	.626	.153	.335
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	-.004	.787**	.525**	1	.641**	.027	-.059	.078	.064
	Sig. (2-tailed)	.962	.000	.000		.000	.729	.452	.326	.419
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	-.044	.924**	.777**	.641**	1	.084	.047	.015	.189
	Sig. (2-tailed)	.575	.000	.000	.000		.288	.552	.847	.016
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare total	Pearson Correlation	-.494**	.037	-.005	.027	.084	1	.923**	.917**	.899**
	Sig. (2-tailed)	.000	.637	.949	.729	.288		.000	.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.505**	.017	.039	-.059	.047	.923**	1	.756**	.759**
	Sig. (2-tailed)	.000	.833	.626	.452	.552	.000		.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.445**	-.022	-.113	.078	.015	.917**	.756**	1	.738**
	Sig. (2-tailed)	.000	.784	.153	.326	.847	.000	.000		.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.393**	.125	.076	.064	.189	.899**	.759**	.738**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.114	.335	.419	.016	.000	.000	.000	
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

a. gen = masculin

Correlations^a

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	.067	.099	.055	.011	-.463**	-.419**	-.492**	-.256**
	Sig. (2-tailed)		.458	.273	.545	.906	.000	.000	.000	.004
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.067	1	.878**	.927**	.814**	-.048	-.056	-.112	.072
	Sig. (2-tailed)	.458		.000	.000	.000	.594	.538	.217	.425
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.099	.878**	1	.723**	.525**	-.063	-.044	-.151	.055
	Sig. (2-tailed)	.273	.000		.000	.000	.485	.631	.093	.541
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.055	.927**	.723**	1	.690**	-.063	-.078	-.074	.008
	Sig. (2-tailed)	.545	.000	.000		.000	.490	.390	.417	.933
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.011	.814**	.525**	.690**	1	.012	-.018	-.059	.148
	Sig. (2-tailed)	.906	.000	.000	.000		.895	.838	.517	.102
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
victimizare total	Pearson Correlation	-.463**	-.048	-.063	-.063	.012	1	.914**	.899**	.757**
	Sig. (2-tailed)	.000	.594	.485	.490	.895		.000	.000	.000
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.419**	-.056	-.044	-.078	-.018	.914**	1	.747**	.536**
	Sig. (2-tailed)	.000	.538	.631	.390	.838	.000		.000	.000
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.492**	-.112	-.151	-.074	-.059	.899**	.747**	1	.544**
	Sig. (2-tailed)	.000	.217	.093	.417	.517	.000	.000		.000
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.256**	.072	.055	.008	.148	.757**	.536**	.544**	1
	Sig. (2-tailed)	.004	.425	.541	.933	.102	.000	.000	.000	
	N	124	124	124	124	124	124	124	124	124

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

a. gen = feminin

Correlations^a

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	.085	.106	.056	.063	-.504**	-.509**	-.457**	-.391**
	Sig. (2-tailed)		.300	.197	.494	.442	.000	.000	.000	.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.085	1	.912**	.832**	.942**	-.077	-.130	-.080	.021
	Sig. (2-tailed)	.300		.000	.000	.000	.349	.112	.329	.796
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.106	.912**	1	.591**	.830**	-.070	-.080	-.114	.023
	Sig. (2-tailed)	.197	.000		.000	.000	.395	.330	.165	.776
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.056	.832**	.591**	1	.690**	-.083	-.172	-.015	-.027
	Sig. (2-tailed)	.494	.000	.000		.000	.314	.035	.857	.744
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.063	.942**	.830**	.690**	1	-.056	-.107	-.078	.055
	Sig. (2-tailed)	.442	.000	.000	.000		.493	.193	.343	.503
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare total	Pearson Correlation	-.504**	-.077	-.070	-.083	-.056	1	.914**	.931**	.862**
	Sig. (2-tailed)	.000	.349	.395	.314	.493		.000	.000	.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.509**	-.130	-.080	-.172	-.107	.914**	1	.781**	.668**
	Sig. (2-tailed)	.000	.112	.330	.035	.193	.000		.000	.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.457**	-.080	-.114	-.015	-.078	.931**	.781**	1	.724**
	Sig. (2-tailed)	.000	.329	.165	.857	.343	.000	.000		.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.391**	.021	.023	-.027	.055	.862**	.668**	.724**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.796	.776	.744	.503	.000	.000	.000	
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

a. filiera = tehnologic

Correlations^a

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	-.032	.014	-.004	-.138	-.444**	-.410**	-.470**	-.251**
	Sig. (2-tailed)		.708	.875	.965	.108	.000	.000	.000	.003
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	-.032	1	.907**	.845**	.797**	.131	.157	-.035	.240**
	Sig. (2-tailed)	.708		.000	.000	.000	.127	.068	.683	.005
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.014	.907**	1	.611**	.609**	.075	.149	-.133	.191*
	Sig. (2-tailed)	.875	.000		.000	.000	.387	.084	.123	.026
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	-.004	.845**	.611**	1	.561**	.066	.053	.036	.090
	Sig. (2-tailed)	.965	.000	.000		.000	.446	.537	.681	.295
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	-.138	.797**	.609**	.561**	1	.250**	.224**	.068	.396**
	Sig. (2-tailed)	.108	.000	.000	.000		.003	.009	.434	.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare total	Pearson Correlation	-.444**	.131	.075	.066	.250**	1	.919**	.859**	.820**
	Sig. (2-tailed)	.000	.127	.387	.446	.003		.000	.000	.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.410**	.157	.149	.053	.224**	.919**	1	.678**	.669**
	Sig. (2-tailed)	.000	.068	.084	.537	.009	.000		.000	.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.470**	-.035	-.133	.036	.068	.859**	.678**	1	.541**
	Sig. (2-tailed)	.000	.683	.123	.681	.434	.000	.000		.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.251**	.240**	.191*	.090	.396**	.820**	.669**	.541**	1
	Sig. (2-tailed)	.003	.005	.026	.295	.000	.000	.000	.000	
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

a. filiera = teoretic

Correlations^a

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	-.024	.031	-.001	-.116	-.493**	-.484**	-.479**	-.328**
	Sig. (2-tailed)		.728	.658	.983	.091	.000	.000	.000	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	-.024	1	.902**	.827**	.840**	.174*	.128	.085	.280**
	Sig. (2-tailed)	.728		.000	.000	.000	.011	.063	.216	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.031	.902**	1	.593**	.655**	.097	.115	-.034	.199**
	Sig. (2-tailed)	.658	.000		.000	.000	.158	.095	.628	.004
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	-.001	.827**	.593**	1	.564**	.097	.014	.126	.134
	Sig. (2-tailed)	.983	.000	.000		.000	.160	.837	.067	.052
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	-.116	.840**	.655**	.564**	1	.286**	.209**	.170*	.422**
	Sig. (2-tailed)	.091	.000	.000	.000		.000	.002	.013	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare total	Pearson Correlation	-.493**	.174*	.097	.097	.286**	1	.919**	.889**	.853**
	Sig. (2-tailed)	.000	.011	.158	.160	.000		.000	.000	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.484**	.128	.115	.014	.209**	.919**	1	.718**	.700**
	Sig. (2-tailed)	.000	.063	.095	.837	.002	.000		.000	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.479**	.085	-.034	.126	.170*	.889**	.718**	1	.630**
	Sig. (2-tailed)	.000	.216	.628	.067	.013	.000	.000		.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.328**	.280**	.199**	.134	.422**	.853**	.700**	.630**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.004	.052	.000	.000	.000	.000	
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

a. mediul = urban

Correlations^a

		stima_sine	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
stima_sine	Pearson Correlation	1	.204	.207	.127	.214	-.515**	-.486**	-.464**	-.447**
	Sig. (2-tailed)		.081	.077	.281	.067	.000	.000	.000	.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.204	1	.912**	.853**	.952**	-.316**	-.299**	-.329**	-.216
	Sig. (2-tailed)	.081		.000	.000	.000	.006	.010	.004	.065
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.207	.912**	1	.621**	.837**	-.281	-.234	-.329**	-.189
	Sig. (2-tailed)	.077	.000		.000	.000	.015	.045	.004	.108
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.127	.853**	.621**	1	.734**	-.283	-.288	-.253	-.221
	Sig. (2-tailed)	.281	.000	.000		.000	.015	.013	.030	.059
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.214	.952**	.837**	.734**	1	-.295	-.294	-.309**	-.182
	Sig. (2-tailed)	.067	.000	.000	.000		.011	.011	.007	.121
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare total	Pearson Correlation	-.515**	-.316**	-.281	-.283	-.295	1	.908**	.948**	.852**
	Sig. (2-tailed)	.000	.006	.015	.015	.011		.000	.000	.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.486**	-.299**	-.234	-.288	-.294	.908**	1	.807**	.617**
	Sig. (2-tailed)	.000	.010	.045	.013	.011	.000		.000	.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.464**	-.329**	-.329**	-.253	-.309**	.948**	.807**	1	.748**
	Sig. (2-tailed)	.000	.004	.004	.030	.007	.000	.000		.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.447**	-.216	-.189	-.221	-.182	.852**	.617**	.748**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.065	.108	.059	.121	.000	.000	.000	
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

a. mediul = rural

Anexa 4. Mediile și rezultatele la testul t de comparare a mediilor în cazul intimidării și victimizării și a componentelor acestora, în funcție de variabila gen biologic, variabila filieră liceu, variabila mediu de rezidență

Group Statistics

gen		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
intimidare/ hartuire total	masculin	162	27.8951	11.26728	.88524
	feminin	124	26.2258	10.25515	.92094
intimidare - bullying verbal	masculin	162	10.3889	5.13815	.40369
	feminin	124	9.8710	4.28453	.38476
intimidare - bullying social	masculin	162	8.4198	3.48507	.27381
	feminin	124	8.7823	4.20329	.37747
intimidare - bullying fizic	masculin	162	9.0864	4.18426	.32875
	feminin	124	7.5726	3.19597	.28701
victimizare total	masculin	162	33.1975	15.68987	1.23271
	feminin	124	29.7984	12.21220	1.09669
victimizare verbala	masculin	162	12.4877	6.08862	.47837
	feminin	124	11.5081	5.65038	.50742
victimizare sociala	masculin	162	10.8395	6.12795	.48146
	feminin	124	10.2097	4.79714	.43080
victimizare fizica	masculin	162	9.8704	4.95463	.38927
	feminin	124	8.0806	3.60802	.32401

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
intimidare/ hartuire total	Equal variances assumed	2.477	.117	1.290	284	.198	1.66926	1.29350	-.87680	4.21531
	Equal variances not assumed			1.307	275.571	.192	1.66926	1.27741	-.84547	4.18398
intimidare - bullying verbal	Equal variances assumed	4.634	.032	.907	284	.365	.51792	.57121	-.60642	1.64226
	Equal variances not assumed			.929	281.886	.354	.51792	.55768	-.57983	1.61567
intimidare - bullying social	Equal variances assumed	1.019	.314	-.797	284	.426	-.36250	.45494	-1.25799	.53298
	Equal variances not assumed			-.777	236.479	.438	-.36250	.46632	-1.28118	.55617
intimidare - bullying fizic	Equal variances assumed	12.033	.001	3.349	284	.001	1.51384	.45199	.62417	2.40351
	Equal variances not assumed			3.469	284.000	.001	1.51384	.43640	.65485	2.37283
victimizare total	Equal variances assumed	4.848	.028	1.994	284	.047	3.39914	1.70485	.04340	6.75489
	Equal variances not assumed			2.060	283.912	.040	3.39914	1.64994	.15147	6.64681
victimizare verbala	Equal variances assumed	.514	.474	1.391	284	.165	.97959	.70433	-.40677	2.36595
	Equal variances not assumed			1.405	273.654	.161	.97959	.69736	-.39328	2.35246
victimizare sociala	Equal variances assumed	6.693	.010	.944	284	.346	.62983	.66707	-.68321	1.94286
	Equal variances not assumed			.975	283.846	.330	.62983	.64605	-.64184	1.90149
victimizare fizica	Equal variances assumed	16.023	.000	3.392	284	.001	1.78973	.52764	.75114	2.82831
	Equal variances not assumed			3.534	283.344	.000	1.78973	.50647	.79280	2.78665

Group Statistics

	filiara	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
intimidare/ hartuire total	teoretic	136	26.0074	9.58277	.82172
	tehnologic	150	28.2267	11.82146	.96522
intimidare - bullying verbal	teoretic	136	10.3088	4.86029	.41677
	tehnologic	150	10.0333	4.72948	.38616
intimidare - bullying social	teoretic	136	8.3676	3.65312	.31325
	tehnologic	150	8.7667	3.95005	.32252
intimidare - bullying fizic	teoretic	136	7.3309	2.62482	.22508
	tehnologic	150	9.4267	4.48165	.36593
victimizare total	teoretic	136	28.5662	11.44760	.98162
	tehnologic	150	34.5867	16.07707	1.31269
victimizare verbala	teoretic	136	10.9926	5.14169	.44090
	tehnologic	150	13.0333	6.39674	.52229
victimizare sociala	teoretic	136	9.7059	4.42906	.37979
	tehnologic	150	11.3467	6.37948	.52088
victimizare fizica	teoretic	136	7.8676	3.55446	.30479
	tehnologic	150	10.2067	4.97146	.40592

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
intimidare/ hartuire total	Equal variances assumed	2.569	.110	-1.733	284	.084	-2.21931	1.28057	-4.73993	.30130
	Equal variances not assumed			-1.751	280.579	.081	-2.21931	1.26762	-4.71457	.27594
intimidare - bullying verbal	Equal variances assumed	.239	.625	.486	284	.628	.27549	.56741	-.84137	1.39235
	Equal variances not assumed			.485	279.591	.628	.27549	.56817	-.84294	1.39392
intimidare - bullying social	Equal variances assumed	.300	.584	-.884	284	.377	-.39902	.45133	-1.28740	.48936
	Equal variances not assumed			-.887	283.884	.376	-.39902	.44961	-1.28401	.48597
intimidare - bullying fizic	Equal variances assumed	21.444	.000	-4.763	284	.000	-2.09578	.44006	-2.96197	-1.22960
	Equal variances not assumed			-4.878	244.452	.000	-2.09578	.42961	-2.94199	-1.24958
victimizare total	Equal variances assumed	15.856	.000	-3.614	284	.000	-6.02049	1.66568	-9.29913	-2.74185
	Equal variances not assumed			-3.673	269.293	.000	-6.02049	1.63913	-9.24762	-2.79336
victimizare verbala	Equal variances assumed	5.559	.019	-2.954	284	.003	-2.04069	.69076	-3.40035	-.68102
	Equal variances not assumed			-2.986	280.057	.003	-2.04069	.68350	-3.38615	-.69523
victimizare sociala	Equal variances assumed	20.041	.000	-2.502	284	.013	-1.64078	.65580	-2.93163	-.34993
	Equal variances not assumed			-2.545	266.427	.011	-1.64078	.64464	-2.91002	-.37155
victimizare fizica	Equal variances assumed	15.937	.000	-4.535	284	.000	-2.33902	.51574	-3.35418	-1.32386
	Equal variances not assumed			-4.608	269.742	.000	-2.33902	.50761	-3.33840	-1.33964

Group Statistics

	mediul	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
intimidare/ hartuire total	urban	212	26.7453	10.14451	.69673
	rural	74	28.3919	12.66407	1.47217
intimidare - bullying verbal	urban	212	10.2406	4.80162	.32978
	rural	74	9.9459	4.76543	.55397
intimidare - bullying social	urban	212	8.4340	3.67654	.25251
	rural	74	8.9865	4.16934	.48468
intimidare - bullying fizic	urban	212	8.0708	3.30298	.22685
	rural	74	9.4595	5.00463	.58178
victimizare total	urban	212	30.4292	13.43440	.92268
	rural	74	35.4324	16.27426	1.89184
victimizare verbala	urban	212	11.6179	5.64262	.38754
	rural	74	13.3378	6.49821	.75540
victimizare sociala	urban	212	10.1840	5.25548	.36095
	rural	74	11.6622	6.36402	.73980
victimizare fizica	urban	212	8.6274	4.18956	.28774
	rural	74	10.4324	5.09655	.59246

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
intimidare/ hartuire total	Equal variances assumed	.382	.537	-1.124	284	.262	-1.64661	1.46472	-4.52970	1.23648
	Equal variances not assumed			-1.011	107.498	.314	-1.64661	1.62871	-4.87517	1.58195
intimidare - bullying verbal	Equal variances assumed	.762	.383	.455	284	.649	.29462	.64706	-.97903	1.56827
	Equal variances not assumed			.457	128.331	.648	.29462	.64470	-.98099	1.57023
intimidare - bullying social	Equal variances assumed	.053	.818	-1.074	284	.284	-.55252	.51433	-1.56491	.45986
	Equal variances not assumed			-1.011	115.072	.314	-.55252	.54651	-1.63504	.52999
intimidare - bullying fizic	Equal variances assumed	7.878	.005	-2.697	284	.007	-1.38870	.51491	-2.40223	-.37518
	Equal variances not assumed			-2.224	96.117	.028	-1.38870	.62444	-2.62819	-.14922
victimizare total	Equal variances assumed	8.375	.004	-2.606	284	.010	-5.00319	1.91980	-8.78204	-1.22434
	Equal variances not assumed			-2.377	109.711	.019	-5.00319	2.10485	-9.17464	-.83174
victimizare verbala	Equal variances assumed	3.176	.076	-2.168	284	.031	-1.71991	.79317	-3.28115	-.15867
	Equal variances not assumed			-2.026	113.756	.045	-1.71991	.84901	-3.40183	-.03799
victimizare sociala	Equal variances assumed	9.068	.003	-1.969	284	.050	-1.47820	.75092	-2.95628	-.00012
	Equal variances not assumed			-1.796	109.740	.075	-1.47820	.82316	-3.10955	.15315
victimizare fizica	Equal variances assumed	7.534	.006	-3.011	284	.003	-1.80507	.59955	-2.98519	-.62495
	Equal variances not assumed			-2.741	109.393	.007	-1.80507	.65864	-3.11042	-.49973

Anexa 5. Coeficienții de corelație r Pearson între trăsăturile de personalitate EPQ, pe de o parte, și intimidare și victimizare, pe de altă parte, în funcție de gen, filiera liceu, mediul de rezidență

Correlations^a

		Extroversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianta comportamen taia	Disimulare	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
Extroversiune	Pearson Correlation	1	.030	-.164	-.096	-.073	.160	.151	.085	.176	-.161	-.194	-.125	-.118
	Sig. (2-tailed)		.701	.037	.231	.355	.041	.055	.284	.025	.041	.014	.114	.136
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Psihotism	Pearson Correlation	.030	1	.289*	.648**	-.253**	-.198*	-.156*	-.142	.224**	.067	.041	.095	.045
	Sig. (2-tailed)	.701		.000	.000	.001	.011	.047	.072	.004	.395	.604	.230	.568
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Neuroticism	Pearson Correlation	-.164	.289**	1	.856**	-.378**	.217**	.242**	.148	.165	.237**	.227**	.210**	.210**
	Sig. (2-tailed)	.037	.000		.000	.000	.005	.002	.061	.036	.002	.004	.007	.007
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Devianta comportamntaia	Pearson Correlation	-.095	.648**	.856**	1	-.383**	.229**	.221**	.159	.213	.240**	.214**	.242**	.199**
	Sig. (2-tailed)	.231	.000	.000		.000	.003	.005	.044	.007	.002	.006	.002	.011
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Disimulare	Pearson Correlation	-.073	-.253**	-.378**	-.383**	1	-.244**	-.305**	-.080	-.217**	.026	-.008	.088	-.017
	Sig. (2-tailed)	.355	.001	.000	.000		.002	.000	.310	.006	.743	.923	.266	.829
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.160	.198**	.217**	.229**	-.244**	1	.907**	.787**	.924**	.037	.017	-.022	.125
	Sig. (2-tailed)	.041	.011	.005	.003	.002		.000	.000	.000	.637	.833	.784	.114
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.151	.156*	.242**	.221**	-.305**	.907**	1	.525**	.777**	-.005	.039	-.113	.076
	Sig. (2-tailed)	.055	.047	.002	.005	.000	.000		.000	.000	.949	.626	.153	.335
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.085	.142	.148	.159	-.080	.787**	.525**	1	.641**	.027	-.059	.078	.064
	Sig. (2-tailed)	.284	.072	.061	.044	.310	.000	.000		.000	.729	.452	.326	.419
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.176	.224**	.165	.213**	-.217**	.924**	.777**	.641**	1	.084	.047	.015	.189
	Sig. (2-tailed)	.025	.004	.036	.007	.006	.000	.000	.000		.288	.552	.847	.016
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare total	Pearson Correlation	-.161	.067	.237**	.240**	.026	.037	-.005	.027	.084	1	.923**	.917**	.899**
	Sig. (2-tailed)	.041	.395	.002	.002	.743	.637	.949	.729	.288		.000	.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.194	.041	.227**	.214**	-.008	.017	.036	-.059	.047	.923**	1	.756**	.759**
	Sig. (2-tailed)	.014	.604	.004	.006	.923	.833	.626	.452	.552	.000		.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.125	.095	.210**	.242**	.088	-.022	-.113	.078	.015	.917**	.756**	1	.738**
	Sig. (2-tailed)	.114	.230	.007	.002	.266	.764	.153	.326	.847	.000	.000		.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.118	.045	.210**	.242**	-.017	.125	.076	.064	.189	.899**	.759**	.738**	1
	Sig. (2-tailed)	.136	.568	.007	.011	.829	.114	.335	.419	.016	.000	.000	.000	
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

a. gen = masculin

Correlations^a

		Extroversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianta comportamen taia	Disimulare	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
Extroversiune	Pearson Correlation	1	.030	-.164	-.096	-.073	.160	.151	.085	.176	-.161	-.194	-.126	-.118
	Sig. (2-tailed)		.701	.037	.231	.355	.041	.055	.284	.025	.041	.014	.114	.136
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Psihotism	Pearson Correlation	.030	1	.289**	.648**	-.253**	.198	.156	.142	.224**	.067	.041	.099	.045
	Sig. (2-tailed)	.701		.000	.000	.001	.011	.047	.072	.004	.395	.604	.230	.569
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Neuroticism	Pearson Correlation	-.164	.289**	1	.856**	-.378**	.217**	.242**	.148	.165	.237**	.227**	.210**	.210**
	Sig. (2-tailed)	.037	.000		.000	.000	.005	.002	.061	.036	.002	.004	.007	.007
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Devianta comportamentala	Pearson Correlation	-.096	.648**	.856**	1	-.383**	.229**	.221**	.159	.213**	.240**	.214**	.242**	.199**
	Sig. (2-tailed)	.231	.000	.000		.000	.003	.005	.044	.007	.002	.006	.002	.011
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
Disimulare	Pearson Correlation	-.073	-.253**	-.378**	-.383**	1	-.244**	-.365**	-.080	-.217**	.026	-.008	.088	-.017
	Sig. (2-tailed)	.355	.001	.000	.000		.002	.000	.310	.006	.743	.923	.266	.829
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.160	.198	.217**	.229**	-.244**	1	.907**	.787**	.924**	.037	.017	-.022	.125
	Sig. (2-tailed)	.041	.011	.005	.003	.002		.000	.000	.000	.637	.833	.784	.114
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.151	.156	.242**	.221**	-.305**	.907**	1	.525**	.777**	-.005	.039	-.113	.076
	Sig. (2-tailed)	.055	.047	.002	.005	.000	.000		.000	.000	.949	.626	.153	.335
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.085	.142	.148	.159	-.080	.787**	.525**	1	.641**	.027	-.059	.078	.064
	Sig. (2-tailed)	.284	.072	.061	.044	.310	.000	.000		.000	.729	.452	.326	.419
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.176	.224**	.165	.213**	-.217**	.924**	.777**	.641**	1	.084	.047	.015	.189
	Sig. (2-tailed)	.025	.004	.036	.007	.006	.000	.000	.000		.288	.552	.847	.016
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare total	Pearson Correlation	-.161	.067	.237**	.240**	.026	.037	-.005	.027	.084	1	.923**	.917**	.899**
	Sig. (2-tailed)	.041	.395	.002	.002	.743	.537	.949	.729	.288		.000	.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.194	.041	.227**	.214**	-.008	.017	.039	-.059	.047	.923**	1	.756**	.759**
	Sig. (2-tailed)	.014	.604	.004	.006	.923	.833	.626	.452	.552	.000		.000	.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.126	.095	.210**	.242**	.088	-.022	-.113	.078	.015	.917**	.756**	1	.738**
	Sig. (2-tailed)	.114	.230	.007	.002	.266	.784	.153	.326	.847	.000	.000		.000
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.118	.045	.210**	.199**	-.017	.125	.076	.064	.189	.899**	.759**	.738**	1
	Sig. (2-tailed)	.136	.569	.007	.011	.829	.114	.335	.419	.016	.000	.000	.000	
	N	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162	162

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

a. gen = masculin

Correlations^a

		Extroversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianta comportamanta	Disimulare	intimidare/hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
Extroversiune	Pearson Correlation	1	.074	-.141	-.078	-.056	.146	.166*	.067	.149	-.135	-.121	-.099	-.152
	Sig. (2-tailed)		.370	.085	.341	.494	.076	.042	.413	.068	.101	.141	.227	.063
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
Psihotism	Pearson Correlation	.074	1	.324**	.672**	-.274**	.155	.111	.130	.175*	.136	.123	.164*	.072
	Sig. (2-tailed)	.370		.000	.000	.001	.059	.175	.111	.032	.096	.133	.045	.382
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
Neuroticism	Pearson Correlation	-.141	.324**	1	.855**	-.415**	.116	.122	.101	.089	.208*	.208*	.201*	.148
	Sig. (2-tailed)	.085	.000		.000	.000	.156	.135	.218	.280	.011	.011	.014	.071
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
Devianta comportamanta	Pearson Correlation	-.078	.672**	.855**	1	-.414**	.155	.135	.133	.151	.230**	.221**	.238**	.166
	Sig. (2-tailed)	.341	.000	.000		.000	.058	.100	.106	.066	.005	.007	.003	.057
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
Disimulare	Pearson Correlation	-.056	-.274**	-.415**	-.414**	1	-.167*	-.250**	-.018	-.161*	.005	-.046	.046	.017
	Sig. (2-tailed)	.494	.001	.000	.000		.041	.002	.829	.049	.948	.574	.573	.832
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare/hartuire total	Pearson Correlation	.146	.155	.116	.155	-.167*	1	.912**	.832**	.942**	-.077	-.130	-.080	.021
	Sig. (2-tailed)	.076	.059	.156	.058	.041		.000	.000	.000	.349	.112	.329	.796
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.166*	.111	.122	.135	-.250**	.912**	1	.591**	.830**	-.070	-.080	-.114	.023
	Sig. (2-tailed)	.042	.175	.135	.100	.002	.000		.000	.000	.395	.330	.165	.776
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.067	.130	.101	.133	-.018	.832**	.591**	1	.690**	-.083	-.172*	-.015	-.027
	Sig. (2-tailed)	.413	.111	.218	.106	.829	.000	.000		.000	.314	.035	.867	.744
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.149	.175*	.089	.151	-.161*	.942**	.830**	.690**	1	-.056	-.107	-.078	.055
	Sig. (2-tailed)	.068	.032	.290	.066	.049	.000	.000	.000		.493	.193	.343	.503
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare total	Pearson Correlation	-.135	.136	.208*	.230**	.005	-.077	-.070	-.083	-.056	1	.914**	.931**	.862**
	Sig. (2-tailed)	.101	.096	.011	.005	.948	.349	.395	.314	.493		.000	.000	.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.121	.123	.208*	.221**	-.046	-.130	-.080	-.172*	-.107	.914**	1	.781**	.668**
	Sig. (2-tailed)	.141	.133	.011	.007	.574	.112	.330	.035	.193	.000		.000	.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.099	.164	.201*	.238**	.046	-.080	-.114	-.015	-.078	.931**	.781**	1	.724**
	Sig. (2-tailed)	.227	.045	.014	.003	.573	.329	.165	.857	.343	.000	.000		.000
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.152	.072	.148	.156	.017	.021	.023	-.027	.055	.862**	.668**	.724**	1
	Sig. (2-tailed)	.063	.382	.071	.057	.832	.796	.776	.744	.503	.000	.000	.000	
	N	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

a. filiera = tehnologic

Correlations^a

		Extroversiune	Psihotism	Neuroticism	Devianta comportamen tala	Disimulare	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
Extroversiune	Pearson Correlation	1	-.060	-.175	-.090	-.196	.090	.073	.059	.109	-.026	-.036	-.061	.045
	Sig. (2-tailed)		.487	.042	.298	.022	.300	.395	.497	.207	.766	.676	.483	.602
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
Psihotism	Pearson Correlation	-.060	1	.126	.537**	-.197	.270**	.246**	.250**	.183	.016	.013	.046	-.027
	Sig. (2-tailed)	.487		.143	.000	.021	.001	.004	.003	.033	.857	.878	.591	.756
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
Neuroticism	Pearson Correlation	-.175	.126	1	.845**	-.151	.139	.136	.071	.158	.121	.168	.120	-.003
	Sig. (2-tailed)	.042	.143		.000	.079	.106	.115	.412	.066	.161	.051	.163	.970
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
Devianta comportamentala	Pearson Correlation	-.090	.537**	.845**	1	-.163	.216	.204	.164	.183	.139	.170	.162	-.003
	Sig. (2-tailed)	.298	.000	.000		.058	.012	.017	.057	.033	.108	.047	.059	.977
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
Disimulare	Pearson Correlation	-.196	-.197	-.151	-.163	1	-.252**	-.310**	-.118	-.183	-.093	-.111	.038	-.155
	Sig. (2-tailed)	.022	.021	.079	.058		.003	.000	.170	.033	.336	.200	.659	.071
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.090	.270**	.139	.216	-.252**	1	.907**	.845**	.797**	.131	.157	-.035	.240*
	Sig. (2-tailed)	.300	.001	.106	.012	.003		.000	.000	.000	.127	.068	.683	.005
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.073	.246**	.136	.204	-.310**	.907**	1	.611**	.609**	.075	.149	-.133	.191
	Sig. (2-tailed)	.395	.004	.115	.017	.000	.000		.000	.000	.387	.084	.123	.026
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.059	.250**	.071	.164	-.118	.845**	.611**	1	.561**	.066	.053	.036	.090
	Sig. (2-tailed)	.497	.003	.412	.057	.170	.000	.000		.000	.446	.537	.681	.295
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.109	.183	.158	.183	-.183	.797**	.609**	.561**	1	.250**	.224**	.068	.396**
	Sig. (2-tailed)	.207	.033	.066	.033	.033	.000	.000	.000		.003	.009	.434	.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare total	Pearson Correlation	-.026	.016	.121	.139	-.093	.131	.075	.066	.250**	1	.919**	.859**	.820**
	Sig. (2-tailed)	.766	.857	.161	.108	.336	.127	.387	.446	.003		.000	.000	.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.036	.013	.168	.170	-.111	.157	.149	.053	.224**	.919**	1	.678**	.669**
	Sig. (2-tailed)	.676	.878	.051	.047	.200	.068	.084	.537	.009	.000		.000	.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.061	.046	.120	.162	.038	-.035	-.133	.036	.068	.859**	.678**	1	.541**
	Sig. (2-tailed)	.483	.591	.163	.059	.659	.683	.123	.681	.434	.000	.000		.000
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136
victimizare fizica	Pearson Correlation	.045	-.027	-.003	-.003	-.155	.240**	.191	.090	.396**	.820**	.669**	.541**	1
	Sig. (2-tailed)	.602	.756	.970	.977	.071	.005	.026	.295	.000	.000	.000	.000	
	N	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136	136

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

a. filiera = teoretic

Correlations^a

		Extroversiune	Psihism	Neuroticism	Devianta comportamen tala	Disimulare	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
Extroversiune	Pearson Correlation	1	-.041	-.220**	-.136	-.105	.129	.106	.082	.152	-.047	-.058	-.051	-.010
	Sig. (2-tailed)		.553	.001	.048	.128	.060	.125	.232	.027	.494	.401	.461	.891
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
Psihism	Pearson Correlation	-.041	1	.196**	.572**	-.209**	.211**	.192**	.204**	.142	.072	.065	.109	.005
	Sig. (2-tailed)	.553		.004	.000	.002	.002	.005	.003	.039	.299	.344	.115	.939
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
Neuroticism	Pearson Correlation	-.220**	.196**	1	.860**	-.200**	.119	.127	.107	.064	.141	.146	.162	.052
	Sig. (2-tailed)	.001	.004		.000	.003	.083	.066	.120	.357	.040	.034	.018	.452
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
Devianta comportamentala	Pearson Correlation	-.136	.572**	.860**	1	-.216**	.171	.155	.172	.107	.189	.183	.229	.073
	Sig. (2-tailed)	.048	.000	.000		.002	.013	.024	.012	.119	.006	.008	.001	.291
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
Disimulare	Pearson Correlation	-.105	-.209**	-.200**	-.216**	1	-.220**	-.287**	-.077	-.172	-.033	-.072	.056	-.079
	Sig. (2-tailed)	.128	.002	.003	.002		.001	.000	.262	.012	.632	.297	.417	.249
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.129	.211**	.119	.171	-.220**	1	.902**	.827**	.840**	.174	.128	.085	.280**
	Sig. (2-tailed)	.060	.002	.083	.013	.001		.000	.000	.000	.011	.063	.216	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.106	.192**	.127	.155	-.287**	.902**	1	.593**	.655**	.097	.115	-.034	.199**
	Sig. (2-tailed)	.125	.005	.066	.024	.000	.000		.000	.000	.158	.096	.628	.004
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.082	.204**	.107	.172	-.077	.827**	.593**	1	.564**	.097	.014	.126	.134
	Sig. (2-tailed)	.232	.003	.120	.012	.282	.000	.000		.000	.160	.837	.067	.052
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.152	.142	.064	.107	-.172	.840**	.655**	.564**	1	.286**	.209**	.170	.422**
	Sig. (2-tailed)	.027	.039	.357	.119	.012	.000	.000	.000		.000	.002	.013	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare total	Pearson Correlation	-.047	.072	.141	.189	-.033	.174	.097	.097	.286**	1	.919**	.889**	.853**
	Sig. (2-tailed)	.494	.299	.040	.006	.632	.011	.158	.160	.000		.000	.000	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.058	.065	.146	.183	-.072	.128	.115	.014	.209**	.919**	1	.718**	.700**
	Sig. (2-tailed)	.401	.344	.034	.008	.297	.063	.095	.837	.002	.000		.000	.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.051	.109	.162	.229**	.056	.085	-.034	.126	.170	.889**	.718**	1	.630**
	Sig. (2-tailed)	.461	.115	.018	.001	.417	.216	.628	.067	.013	.000	.000		.000
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.010	.005	.052	.073	-.079	.280**	.199**	.134	.422**	.853**	.700**	.630**	1
	Sig. (2-tailed)	.891	.939	.452	.291	.249	.000	.004	.052	.000	.000	.000	.000	
	N	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212	212

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

a. mediul = urban

Correlations^a

		Extroversiune	Psihicism	Neuroticism	Devianta comportamen- tala	Disimulare	intimidare/ hartuire total	intimidare - bullying verbal	intimidare - bullying social	intimidare - bullying fizic	victimizare total	victimizare verbala	victimizare sociala	victimizare fizica
Extroversiune	Pearson Correlation	1	.181	.051	.118	-.227	.120	.140	.019	.154	-.111	-.077	-.111	-.118
	Sig. (2-tailed)		.123	.665	.318	.052	.308	.234	.871	.189	.346	.516	.345	.317
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
Psihicism	Pearson Correlation	.181	1	.240*	.644**	-.343**	.179	.167	.123	.192	.065	.051	.089	.029
	Sig. (2-tailed)	.123		.040	.000	.003	.127	.156	.297	.101	.584	.664	.449	.803
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
Neuroticism	Pearson Correlation	.051	.240*	1	.810**	-.570**	.091	.156	-.006	.086	.132	.211	.095	.033
	Sig. (2-tailed)	.665	.040		.000	.000	.441	.184	.959	.465	.263	.071	.422	.779
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
Devianta comportam- ental	Pearson Correlation	.118	.644**	.810**	1	-.591**	.172	.237	.041	.175	.112	.188	.088	.033
	Sig. (2-tailed)	.318	.000	.000		.000	.143	.042	.344	.135	.344	.154	.458	.777
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
Disimulare	Pearson Correlation	-.227	-.343**	-.570**	-.591**	1	-.168	-.249	-.032	-.161	-.032	-.086	.000	.007
	Sig. (2-tailed)	.052	.003	.000	.000		.153	.032	.787	.171	.786	.485	1.000	.950
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare/ hartuire total	Pearson Correlation	.120	.179	.091	.172	-.168	1	.912**	.853**	.952**	-.316**	-.299**	-.329**	-.216
	Sig. (2-tailed)	.308	.127	.441	.143	.153		.000	.000	.000	.006	.010	.004	.065
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare - bullying verbal	Pearson Correlation	.140	.167	.156	.237	-.249	.912**	1	.621**	.837**	-.281*	-.234	-.329**	-.189
	Sig. (2-tailed)	.234	.156	.184	.042	.032	.000		.000	.000	.015	.045	.004	.108
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare - bullying social	Pearson Correlation	.019	.123	-.006	.041	-.032	.853**	.621**	1	.734*	-.283	-.288	-.253*	-.221
	Sig. (2-tailed)	.871	.297	.959	.727	.787	.000	.000		.000	.015	.013	.030	.059
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
intimidare - bullying fizic	Pearson Correlation	.154	.192	.086	.175	-.161	.952**	.837**	.734*	1	-.295	-.294	-.309**	-.182
	Sig. (2-tailed)	.189	.101	.465	.135	.171	.000	.000	.000		.011	.011	.007	.121
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare total	Pearson Correlation	-.111	.065	.132	.112	-.032	-.316**	-.281*	-.283	-.295	1	.908**	.948**	.852**
	Sig. (2-tailed)	.346	.584	.263	.344	.786	.006	.015	.015	.011		.000	.000	.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare verbala	Pearson Correlation	-.077	.051	.211	.168	-.086	-.299	-.234	-.288	-.294	.908**	1	.807**	.617*
	Sig. (2-tailed)	.516	.664	.071	.154	.465	.010	.045	.013	.011	.000		.000	.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare sociala	Pearson Correlation	-.111	.089	.095	.088	.000	-.329**	-.329**	-.253*	-.309**	.948**	.807**	1	.748**
	Sig. (2-tailed)	.345	.449	.422	.458	1.000	.004	.004	.030	.007	.000	.000		.000
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74
victimizare fizica	Pearson Correlation	-.118	.029	.033	.033	.007	-.216	-.189	-.221	-.182	.852**	.617**	.748**	1
	Sig. (2-tailed)	.317	.803	.779	.777	.950	.065	.108	.059	.121	.000	.000	.000	
	N	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74	74

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

a. mediul = rural

Anexa 6. Descrierea programului de intervenție psihoeducațională a elevilor adolescenți-victime ale bullying-ului

Tabelul A6. 7. Grupul experimental și grupul de control

Nr. Sub.	Grup	Sex	Nivele stima de sine	Nivele victimi-zare generală	Nivele victimi-zare verbală	Nivele victimi-zare socială	Nivele victimi-zare fizică	Vârsta
199	experimental	F	1	2	3	2	1	15
198	experimental	M	1	2	2	2	2	15
183	experimental	F	2	2	2	2	3	16
135	experimental	F	1	2	2	3	2	16
124	experimental	F	1	2	2	2	2	17
109	experimental	F	1	3	2	3	3	17
108	experimental	M	2	2	3	1	2	17
95	experimental	M	2	3	3	3	3	17
94	experimental	M	2	3	3	3	3	17
89	experimental	F	1	3	3	3	1	17
88	experimental	M	2	2	2	2	2	17
86	experimental	M	2	2	2	2	2	17
85	experimental	F	2	2	2	2	3	17
81	experimental	M	2	3	2	3	3	17
75	experimental	F	1	3	3	3	3	17
283	control	M	1	3	3	3	3	18
200	control	F	2	3	3	2	3	15
189	control	M	1	2	2	3	2	15
187	control	M	2	2	2	2	3	15
182	control	M	2	3	3	2	3	15
144	control	M	2	2	2	2	2	16
141	control	F	1	2	2	2	2	16
130	control	F	1	2	2	2	2	15
123	control	M	2	2	3	2	1	17
121	control	F	1	2	2	3	2	17
118	control	M	2	2	3	2	2	17
97	control	F	2	2	2	2	3	17
84	control	F	2	3	3	3	2	17
79	control	F	2	3	3	3	3	17
71	control	F	2	2	2	2	2	18

Tabelul A6. 8. Distribuția pe vârste a elevilor selectați în grupul experimental și în grupul de control

Vârste	15	16	17	18	Total
Grupuri					
Grupul experimental	2	2	11	-	15
Grupul de control	5	2	6	2	15
Total	7	4	17	2	30

Tabelul A6.9. Distribuția pe genuri a elevilor selectați în grupul experimental și în grupul de control

Genuri	Masculin	Feminin	Total
Grupuri			
Grupul experimental	7	8	15
Grupul de control	7	8	15
Total	14	16	30

Tabelul A6.10. Distribuția pe nivele ale stimei de sine a elevilor selectați în grupul experimental și în grupul de control

Nivel stimă de sine	1 – nivel scăzut	2 – nivel mediu	3 – nivel ridicat	Total
Grupuri				
Grupul experimental	7	8	0	15
Grupul de control	5	10	0	15
Total	12	18	0	30

Tabelul A6. 11. Distribuția pe nivele ale victimizării generale a elevilor selectați în grupul experimental și în grupul de control

Nivel de victimizare	1 – nivel scăzut	2 – nivel mediu	3 – nivel ridicat	Total

generală Grupuri				
Grupul experimental	0	9	6	15
Grupul de control	0	10	5	15
Total	0	19	11	30

Tabelul A6. 12. Design-ul experimental

		Momentul testării	
		Înainte de intervenție	După intervenție
Grup	Experimental	G1	G2
	De control	G3	G4

PROCEDURĂ PRIVIND REALIZAREA EXPERIMENTULUI FORMATIV

Părinții tuturor elevilor participanți la experimentul formativ care nu au împlinit vârsta de 18 ani au semnat un acord prin care și-au exprimat consimțământul în scris privind participarea fiului/fiicei la programul „Dezvoltarea stimei de sine la elevii victimă a agresiunilor din bullying”. Părinții și adolescenții au primit informațiile necesare și detaliile cu privire la participarea consimțită la toate etapele programului. Părinții ai căror copii au participat la experimentul formativ au completat și semnat acordul parental, care a inclus și acordul privind protecția și utilizarea datelor cu caracter personal.

ACORD DIN PARTEA PĂRINȚILOR CU PRIVIRE LA IMPLICAREA COPIILOR ÎN TOATE ETAPELE DESFĂȘURĂRII PROIECTULUI PROGRAM: „DEZVOLTAREA STIMEI DE SINE LA ELEVII VICTIMĂ PRIN BULLYING”

Încheiat în data de .....între psiholog școlar ....., angajat al C.J.R.A.E. în calitate de aplicant al programului „Dezvoltarea stimei de sine la elevii victimă prin bullying” în școala.....dîn localitatea.....județul.....și dl/d na.....în calitate de părinte, declar că sunt de acord ca fiul/ fiica mea .....dîn clasa .....școala .....localitatea .....județul..... să participe la realizarea experimentului formativ, cu toate etapele implementate.

Scopul proiectului: elaborarea, aplicarea, validarea programului de intervenție psihoeucațională în vederea creșterii stimei de sine și dezvoltării abilităților sociale.

Înțeleg și accept că prin semnarea acestui acord copilul meu va participa la toate activitățile proiectului ce presupun:

1. Completarea scalei APRI BT
2. Chestionarul de personalitate EPQ
3. Scala Rosenberg pentru măsurarea stimei de sine
4. Participarea la 12 ședințe de psihoterapie
5. Respectarea calendarului activităților din cadrul programului
6. Respectarea regulilor de desfășurare a activităților
7. Să realizeze temele pentru acasă și a acelora pe care trebuie să le realizeze împreună cu dvs. în calitate de părinte
8. Completarea fișelor de lucru, fișelor de evaluare a activităților

Semnătura psih. școlar,

Semnătura părinte,

Data

Îmi exprim în mod expres consimțământul cu privire la utilizarea și prelucrarea de către C.J.R.A.E. Brăila a datelor cu caracter personal precizate mai sus, doar în contextul activităților din cadrul Programului „Dezvoltarea stimei de sine la elevii victime ale bullying-ului” în cadrul cabinetului, conform regulamentului General Pentru Protecția Datelor Personale (GDPR) EU 2016/679, Legii nr. 677/2001 și alte reglementări legale care privesc dreptul de acces la date, dreptul de intervenție, dreptul de opoziție, dreptul de a nu fi supus unei decizii individuale și dreptul de a mă adresa justiției și Autorității Naționale de Supraveghere a Datelor cu Caracter Personal.

Program de intervenție privind creșterea stimei de sine la elevii adolescenți victime ale bullying-ului –Detalierea ședințelor de grup

Ședința nr. 1

Anunțarea obiectivelor programului de intervenție, explicarea programului de intervenție pe etape, ședințe, obligațiile membrilor grupului; evaluarea motivației fiecărui participant pentru schimbare; cunoașterea așteptărilor grupului. Strângerea acordurilor de la părinți cu privire la participarea copiilor la experimentul formativ, timp de lucru: 20 minute.

Obiectivele ședinței: Crearea relației dintre terapeut și participanți. Evaluarea motivației membrilor grupului de a se implica în activitățile programului de dezvoltare personală; Cunoașterea așteptărilor fiecăruia.

Exercițiu de încălzire: Identificați cuvinte care semnifică trăsături personale definitorii pentru voi, care să înceapă cu literele din care se compune prenumele, după modelul **Ana**: ambițioasă; noblețe sufletească; amabilă... etc. timp de lucru: 10 minute.

Evaluare inițială: Fixați pe o axă de la 1 la 5, în care 1 semnifică foarte puțin motivat și 5 foarte mult motivat pentru implicare în programul de dezvoltare personală, și evaluați-vă astfel propria motivație. Timp de lucru: 10 minute.

Stabilirea regulilor și notarea lor pe flipchart. Timp de lucru: 10 minute.

Exercițiul nr. 1 „Cine sunt eu?”

Scopul exercițiului este de a evidenția ipostazele sociale ale fiecărui participant, de a descoperi și conștientiza fațetele personalității, prin aducerea în prim plan a calităților, defectelor, oportunităților personale și amenințările în plan social. Prin autoanaliză fiecare elev își prezintă aspecte din viața de adolescent ce urmează să le dezvolte.

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Fișa de lucru

Completați propozițiile lacunare. „Eu sunt... și sunt frate sau soră sau copil unic, fiu/fiică al/a..., elev în clasa..., școala..., coleg/ colegă cu...” („Mă caracterizez prin următoarele puncte tari/ slabe/ oportunități/ amenințări/. Îmi place cel mai mult să... Filosofia de viață este...” Timp: 75 minute.

Evaluarea: Pe o scară de la 1 la 10, dați o notă implicării voastre în activitățile ședinței, timp: 15 minute.

Ședința nr.2

Obiectivele: Conștientizarea punctelor ce frânează dezvoltarea personală; Gestionarea problemelor ce determină dificultăți în afirmarea identității personale în cele trei ipostaze: socială (relațională, identificarea statuturilor și rolurilor în relațiile cu ceilalți), psihologică (cognitivă, afectiv-emoțională) și acțională.

Exercițiu de dezgheț: salutul după modelul „Astăzi mă definește.....și mă simt..... timp de lucru: 15 minute.

Exercițiul „Inventarul caracterului” a fost preluat din *Manualul Stimei de sine* a lui Glenn R. Schiraldi, pp. 247-249, exercițiul BASIC MID (A. Lazarus-1984)

Scopul: Identificarea punctelor forte și a celor slabe pentru dimensiunile vieții personale.

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Sarcina 1. Fiecare aveți pe masă o fișă cu mai multe caracteristici, vă rog să citiți cu atenție, să alegeți și să notați cu litera P caracteristicile care vi se potrivesc și pe care considerați că le aveți și caracteristicile pe care v-ar plăcea să le dezvoltați pentru a fi fericiți și notați-le cu litera V. (Glenn R. Schiraldi, op. cit., pp. 247-249). Timp de lucru: 90 minute.

Amabilitate Generozitate Dragoste Iubire Politețe Afecțiune Onestitate Compașiune Cunoaștere Răbdare Modestie Iertare Respect de sine Recunoștință Respect față de ceilalți Altruism Înțelegere Respectarea cuvântului dat	Optimism Toleranță Încredere Prietenie Inteligență Diplomație Regret Oferă sprijin Conștiinciozitate Responsabilitate Empatie Grija pentru propria reputație Cumpătate Hărnicie Consecvență Blândețe Curiozitate
---	--

Sarcina 2. Alegeți caracteristicile pe care v-ar plăcea să le dezvoltați pentru a fi fericiți, marcați-le cu litera V

Tema pentru acasă: Descrie cum ar fi viața ta, dacă ai reuși să rezolvi problemele cu care te confrunți și pentru care ai elaborat un plan de soluționare, având în vedere cele opt dimensiuni notate în tabelul din tabelul următor (fișa de lucru). Identifică modele de conduită. Exercițiul nr 2. Fișa de lucru: (Glenn R. Schiraldi p.254)

Comportament	Afecte	Senzații	Imagerie	Cogniții	Moralitate	Relații interpersonale	Medicamente
Lucruri, fapte Puncte forte/puncte slabe	Sentimente Puncte forte/puncte slabe	Senzații Gust, miros, văz, auz, echilibru Puncte forte/puncte slabe	Imagini relaxante imagini stresante	Raționale/iraționale	Conduita de viață	Relații frumoase/relații stresante	Obiceiuri sănătoase/nesănătoase

Identifică pentru fiecare coloană (dimensiune) punctele forte/ punctele slabe. Pentru punctele slabe notează problemele cu care te confrunți în prezent. Propune un plan pentru rezolvarea lor.

Evaluarea ședinței: Notează modul de implicare în realizarea sarcinilor de lucru, alegând o notă de la 1 la 10, pentru achizițiile și gradul de satisfacție. De asemenea, notează tipurile de emoții

trăite în exerciții. Cum te-ai simțit? Formulează o propoziție care să completeze autoevaluarea, timp de lucru: 15 minute.

Ședința nr. 3

Obiectivul ședinței: identificarea tipurilor de emoții și modalitățile de acțiune, reacțiile emoționale și comportamentale.

Discutarea temei efectuată acasă, timp: 15 minute.

Exercițiul: „Eu și ceilalți”.

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Scopuri: Identificarea reacțiilor emoționale în situațiile sociale experimentate și conștientizarea declanșării lor; identificarea tipurilor de emoții, gânduri și comportamente în diferite situații de interacțiune socială; surprinderea gândurilor automate atunci când participantul este implicat în evenimente neplăcute; înlocuirea gândurilor automate cu gânduri realiste.

Sarcină de lucru: Selectează o experiență neplăcută cu o persoană importantă din viața ta, descrie pe scurt întâmplarea în care ai fost implicat. Te rog să răspunzi la următoarele întrebări din fișa de lucru. Timp: 90 minute.

Fișa de lucru

1. Evenimentul neplăcut (descrie succint)!
2. Ce am simțit fiind implicat?
3. Ce am învățat din acea experiență?
4. Cum reacționez în astfel de situații?
5. Ce am gândit? (Formulează gândurile!)
6. Cum acționez în prezent atunci când cineva mă ironizează?
7. Cum reacționez în situații favorabile și cum reacționez în situații mai puțin favorabile pentru mine?
8. Situații favorabile
9. Situații nefavorabile.

Evaluare: completați fișa de evaluare: Ce știam despre mine? Ce nu știam? Ce am aflat?

Timp: 15 minute.

Ședința nr 4.

Obiectivul: identificarea tipurilor de emoții adecvate situațiilor.

Exercițiu de dezgheț: Bine ai venit armonie! Fiecare participant găsește trei cuvinte care exprimă starea de bine, timp: 15 minute.

Exercițiul: „Legăturile fierbinți” cu experiența mea de viață.

Materiale: fișa de lucru, creioane.

Scopul: Identificarea situațională a emoțiilor.

Fișa de lucru: Completați în tabelul de mai jos pentru fiecare situație de viață cu care v-ați confruntat în ultima săptămână și notați emoțiile pe care le-ați trăit pentru fiecare eveniment. Identificați cauzele care stau la baza „legăturilor fierbinți” între experiența și emoțiile trăite.

Timp de lucru: 90 minute.

Situație de viață	Emoții trăite

Evaluare: Apreciați activitatea de astăzi cu note de la 1 la 10, timp: 15 minute.

Ședința nr. 5

Obiectiv: relaxarea prin vizualizare creativă a minții și corpului cu ajutorul cuvintelor pe fond muzical–ambiental.

Exercițiul nr 1. „Cel mai frumos moment de relaxare” Timp: 40 min

Scop: învățarea deprinderii de relaxare

Descriere: caută cea mai relaxantă poziție în scaunul tău și lasă mâinile să cadă grele, întinde picioarele, apoi așază-le în cea mai relaxată poziție. Muzica ambientală te va însoți pe tot parcursul exercițiului. Te rog închide ochii și în poziție relaxată, lasa-te în voia cuvintelor pe care le voi citi acum pentru tine. Imaginează-ți cea mai frumoasă vacanță pentru tine, acum te pregătești cu bagajele gata de călătorie, ieși pe ușa casei tale și mergi spre drumul de călătorie, ești în vacanță. Alege să mergi spre destinație cu mașina ce are șofer, cu trenul, cu avionul sau cu vaporul, cum vrei tu. Este cel mai frumos timp pentru tine, vei fi relaxat și bucuros în călătoria ta de vacanță. Niciun motiv de îngrijorare, totul îți este pregătit în locația ta de vacanță. Ai ajuns la destinație, afară este soare, cântecul păsărelelor îl auzi acum, picioarele, mâinile, brațele sunt relaxate, în plexul tău solar simți o căldură plăcută, toată natura este pentru tine. Se lasă timp pentru imaginație..... imaginează-te în cea mai frumoasă vacanță.....” După 10 minute, terapeutul oprește relaxarea și îi aduce pe participanți la momentul prezent. „Deschideți încet ochii și reveniți aici în sala de lucru”

Fișa de evaluare: Fiecare participant redă în cuvinte momentul relaxării, răspunzând la întrebările: „Cum te-ai simțit? Care a fost momentul relaxării maxime pentru tine? Ce ai vizualizat? Cum a fost vacanța ta?” Timp: 10 minute.

Exercițiul nr 2. „Reflecția ta în oglindă” (prelucrarea exercițiului după Ann Vernon, Programul pașaport pentru succes, 1998). Timp: 50 minute.

Scopul: realizarea prezentării personale realiste cu trăsături pozitive și negative.

Materiale –oglindea de perete din cabinetul de consiliere; hârtie și creioane.

Descrierea sarcinii: Fiecare dintre voi veți trece pe rând prin fața oglinzii pentru a vă privi câteva secunde, apoi veți scrie pe foaie patru aspecte pozitive pe care le-a văzut când v-ați uitat în oglindă, apoi patru însușiri pozitive. După completare, mai treceți o dată prin fața oglinzii și scrieți patru defecte, și patru lucruri pe care le face mai puțin bine. După ce terminați, întoarceți foaia și desenați un pătrat. În interiorul pătratului marcați câteva plusuri și minusuri. În dreptul plusului scrieți aspectele pozitive, în dreptul semnului minus scrieți aspectele negative.

Discuție cu fiecare participant:. Se transmite mesajul: Oamenii au trăsături pozitive și negative. Priviți foaia cu trăsături negative și observați că unele pot fi îmbunătățite. Valoarea personală nu se reduce la trăsături negative, de reținut această observație!

Evaluare: Participanții au învățat avantajele caracterizării raționale. Timp: 10 minute.

Ședința nr 6.

Obiectiv: analizarea gândurilor autosabotoare și a faptelor care le declanșează.

Exercițiu de dezgheț: Cum ești acum? Fiecare participant exprimă starea din acest moment.

Timp: 20 minute.

Exercițiul „Gânduri autosabotoare” preluat din Glenn R Shiraldi, *Manualul stimei de sine*. Timp: 80 minute.

Scopul: eliminarea capcanelor generate de gândurile automate

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Sarcina de lucru: Completează tabelul cu faptele/ evenimentele și gândurile generate de acestea

Fapte - evenimente	Gânduri automate

Identifică gândurile automate disfuncționale și transformă-le în gânduri funcționale!

Tema pentru acasă: Jurnalul gândurilor, până la sfârșitul programului de intervenție fiecare participant își notează zilnic gândurile și situațiile, evenimentele ce determină aceste gânduri.

Evaluare: Ședința a fost benefică pentru elevi, cuvintele folosite ce ei au fost: iluminare, clarificare, schimbare. Timp: 20 minute.

Ședința nr 7

Obiectiv: dezvoltarea respectului față de sine și a conturării valorii personale.

Exercițiu de dezgheț:

„Bună ziua! Fiecare participant să exprime cât de bună este dimineața și ce așteptări are de la ziua aceasta.” Timp de lucru: 15 minute.

Exercițiul: „Valorile mele și filozofia mea de viață”.

Scopul: conștientizarea valorii personale prin activitățile sociale, școlare, extrașcolare, hobby-uri

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Descrierea activității: Fiecare participant a primit o fișă de lucru cu cinci afirmații, fiecare afirmație va fi comentată prin raportare la trăsăturile de personalitate, activități, relații cu cei apropiați, familie, prieteni... Fiecare prezintă concluziile în grupul mare. Timp: 90 minute.

1. Eu sunt o valoare infinită ca persoană deoarece:
2. Eu sunt valoros pentru că (Te raportezi la activitățile pe care le faci bine)..... și pentru că: am abilități sociale, cognitive.....
3. Sunt important pentru: părinți, prieteni ....
4. Chiar dacă....., eu sunt.....
5. Eu mă apreciez, recunosc și accept.....

Tema pentru acasă: Identifică până data viitoare, alte exemple din viața ta, care te fac o persoană valoroasă, discută cu părinții despre experiența valoroasă.

Evaluarea ședinței: Au învățat să se aprecieze ca persoane valoroase. Timp: 15 minute.

Ședința nr. 8

Obiective: Identificarea de către elevi a obiectivelor propuse; ierarhizarea lor în funcție de gradul de importanță și urgență.

Exercițiul de dezgheț: Cum mă simt astăzi, ce vreau să realizez? Fiecare participant descrie, în fața colegilor, starea emoțională și cum vrea să termine ziua de lucru... Timp de lucru: 20 minute

Exercițiul: „Obiectivele mele”. Timp de lucru: 80 minute.

Scopul: Formularea obiectivelor personale și ordinea realizării lor;

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Descrierea sarcinilor de lucru: Fiecare participant primește fișa de lucru și completează tabelul.

„Pentru fiecare rubrică notați în ordinea importanței 5 activități, de la cea mai importantă, urgentă, la cea mai puțin urgentă. Pentru fiecare activitate, stabiliți un obiectiv, o acțiune, un termen de realizare (data).”

Activități importante pentru mine	Obiective stabilite	Cu ce încep? Primul pas este...	Termen

Tema pentru acasă: organizarea obiectivelor pentru fiecare activitate, calendarul pentru fiecare obiectiv stabilit.

Evaluarea ședinței: Alegeți cuvinte importante care exprimă gradul de satisfacție trăit astăzi prin implicarea în activitățile ședinței: „cer senin”, „imaginea apei limpezi de izvor”, „noapte cu lună plină”, „cer instelat”, „curcubeu” etc.

Elevii și-au motivat alegerile astfel: „ploaia a spălat problemele”, „pietrele rămân curate după ce apa trece peste ele”, „soarele se arată după ploaie”, „după ploaie apare curcubeul”.
Timp: 20 minute.

Ședința nr. 9

Obiectivul: identificarea elementelor ce fac parte din spațiul vital al fiecărui participant.

Exercițiul de dezgheț: Cu ce stare emoțională intru la lucru; Timp: 15 minute.

Discutarea pe scurt a temei, greutăți întâmpinate la efectuarea ei. Timp: 15 minute.

Exercițiul: „Cât de bine mă descurc în relațiile cu ceilalți?” Timp: 75 minute.

Materiale: fișa de lucru, creioane.

Descrierea sarcinilor de lucru: Fiecare participant primește fișa de lucru și completează tabelul, identificând persoanele ce fac parte din spațiul de viață al fiecăruia.

Persoanele importante din spațiul meu vital	Tipul de relație	Modalități de interacțiune și îmbunătățire	Termen
Părinții și rudele			
Profesori			
Colegi			
Prieteni			
Alte persoane			

Tema practică: exersarea îmbunătățirii relațiilor timp de o săptămână

Evaluarea ședinței: Participanții sunt mulțumiți de ceea ce au aflat și de metodele de îmbunătățire a relațiilor Timp: 15 minute.

Ședința nr. 10

Obiective: identificarea reacțiilor la vorbe nefondate, la bârfe; folosirea strategiilor de gestionare a zvonurilor și presupunerilor nefondate.

Discutarea temei: fiecare expune pe scurt cum a rezolvat tema Timp: 20 minute.

Exercițiul: Zvonuri și bârfe despre mine (Vernon, Ann,1998)

Materiale: fișa de lucru, creioane.

Descrierea exercițiului: definiți zvonurile cu ajutorul sinonimelor pentru cuvântul „zvon” apoi, completați fișa de lucru:

1. Notați o experiență personală când ați fost bârfiți, sau ați auzit zvonuri despre voi.
2. Ce emoții ați trăit în aceste situații?
3. Care au fost consecințele zvonurilor/bârfelor?
4. Dacă s-ar întâmpla în prezent cum ați reacționa?

Activitatea durează 25 de minute.

Grupați în diade, participanții își împărtășesc experiența. Timp: 25 minute.

Fiecare participant expune în grupul mare concluzia la care a ajuns cu colegul din diadă. Timp: 30 min

Evaluare/feed back de la fiecare participant. Timp: 20 min

Ședința nr. 11

Obiectiv: Învățarea deprinderilor de gândire rațională.

Exercițiu de încălzire: Cum mă simt azi? Timp: 20 minute.

Exercițiul: Gândirea în ”Da /Nu ” (Vernon, Ann,1998) Timp: 75 minute.

Materiale: Fișa de lucru, creioane.

Scopul: Deprinderea tehnicilor de contracarare a gândirii iraționale.

Formatorul explică ce este gândirea rațională, ce este gândirea irațională.

Descrierea exercițiului: Citiți afirmațiile din fișa de lucru, apoi analizați fiecare exemplu și concluzia acesteia, găsiți formula de gândire rațională.

1. Prietena mea nu m-a sunat ieri, așa cum a promis, deci nu mai vrea să fie cu mine;
2. Colega mea de banca nu vorbește cu mine, oare mă urăște?
3. Ioana și Gabriel își spun ceva la ureche, cred că mă bârfesc.
4. Ion m-a ironizat, nimeni nu mă place!

Concluzia finală: „Ce prost/proastă sunt!”. „Nu voi avea niciodată succes în relațiile cu ceilalți, fiindcă nu sunt bun de nimic.”

Sarcini: Analizați din punct de vedere rațional concluzia pentru fiecare frază enunțată (1 la 4).

Formulați raționamente logice pentru fiecare concluzie din frazele 1-4 concluzia finală și deconstruiți-o, printr-o afirmație rațională.

Evaluarea ședinței pe baza modelului „Cadranul învățării”: („Ce știam?”, „Ce nu știam?”, „Ce am învățat?”, „Ce mai am de învățat?”). Notați pentru fiecare cadran în parte concluzia activității de astăzi. Timp: 25 minute.

Ședința nr. 12

Obiectiv: identificarea legăturii dintre gânduri, emoții.

Exercițiul: Prietenie între gândire, emoție (exercițiu adaptat din Popescu, M, în Strategii de coping la copii, părinți și profesori, 2020) Timp: 60 min

Materiale: fișa de lucru, creioane

Scopuri: Înțelegerea relației dintre gândire emoții și comportament; Gestionarea emoțiilor în situații neplăcute.

Descrierea exercițiului: 1. Explicarea relației dintre gândire și emoție atunci când cele două cooperează, sunt concordante; Exemplu: Gândesc realist și emoția este concordantă cu gândirea.

Notați o situație experimentată de voi

2. Explicarea relației conflictuale dintre gândire și emoție, când emoția este înaintea gândirii

Notați o situație experimentată de voi

3. Explicarea relației de echilibru dintre gândire, emoție, comportament.

Notați o situație trăită de voi.

Exercițiul: „Mesajul meu pentru voi, dragi părinți, este.....” Alcătuiți un mesaj sub forma unei compuneri de 10 rânduri în care comunicați părinților care sunt stările emoționale trăite de voi și contextul care le-a generat pe parcursul unei zile de școală.

Sumarizarea ultimei ședințe: participanții se așează în cerc; fiecare exprimă ce a simțit în ultima ședință, și ce a învățat de a lungul celor trei luni de activitate. Timp: 30 min

Evaluare: Încheierea programului: Atmosfera de încheiere a programului de intervenție, emoțiile sunt de bucurie amestecate cu nostalgii și satisfacții împărtășite de toți participanții la program. Implicarea tuturor participanților în activitățile ședinței a fost de nota 10. Timp: 30 min.

Programul de intervenție în consilierea de grup a elevilor cu stimă de sine scăzută

Etapele	Obiectivele	Tehnicile	Observații
Ședințele nr. 1,2	Înțelegerea sinelui, a valorii personale, relaxarea emoțională.	Exerciții de vizualizare creativă ”Grădina mea cu flori” ”Linia vieții” (Lemeni, G.2004)	Elevii au reușit să parcurgă drumul spre „oaza de relaxare”, au reușit să se concentreze pe adunarea forțelor interioare și înțelegerea „eu-lui” propriu. În acest exercițiu de vizualizare creativă elevii au identificat mecanismele și resursele personale de care se pot folosi în viitor pentru a

			depăși inhibițiile.
Ședințe nr. 3,4	Conștientizarea resurselor personale	Listarea evenimentelor pozitive din segmentele de vârstă 5-10, 10-15 ani și impactul acestora	Elevii analizează impactul evenimentelor pozitive asupra prezentului; Conștientizează resursele personale și ceea ce pot realiza în prezent.
Ședințe nr. 5,6	Conștientizarea emoțiilor trăite în trecut și conectarea la realitatea prezentă.	Jocul imaginativ "Focul de tabără"- Călătoria, Bays, B. 2009	Elevii și au amintit expresiile negative folosite de colegi, educatori, învățători, părinți și le-au analizat din punct de vedere cognitiv; Au identificat emoțiile trăite în acele situații.
Ședințe nr.7,8	Clarificarea relațiilor sociale din trecut	Jocul imaginativ "Focul de tabără"- Călătoria, Bays, B. 2009	Au reușit să curețe mesajul de pornirile emoționale, de ură și furie și să transmită mesaje raționale.
Ședințe nr.9,10	Înțelegerea cu mintea de acum a comportamentelor din trecut și clarificarea situației prezente legată de poziționarea în grup.	Tehnica iertării	Elevii au clarificat conflictele interioare și au conștientizat cauzele suferințelor.
Ședințe nr.11,12	Integrarea trecutului în contextul actual de viață.	Analiza rațională	Analizarea a ceea ce a fost rău și ce a fost bine, acceptarea experiențelor în următoarele evenimente de viață, prin scăderea reactivității emoționale și a suferinței și mobilizarea conduitei spre succes.
	Extinderea spațiului de viață, reconstruirea și reinventarea proprie prin selectarea lecțiilor de viață și punerea în aplicare a convingerilor raționale învățate.	Reconstruirea scenariului de viață	Elevii au evidențiat lucrurile, concepțiile și lecțiile de viață și au trasat strategii de acțiune pentru viitor.

Conceptualizarea programului de intervenție de grup

Ședința nr. 1, 2- obiectivele specifice: înțelegerea sinelui, a valorii personale, relaxarea emoțională. În acest exercițiu de vizualizare creativă elevii au identificat mecanismele și resursele personale de care se pot folosi în viitor pentru a depăși inhibițiile.

Exercițiul „Linia vieții” s-a dovedit a fi folositor pentru înțelegerea și clarificarea problemelor din trecutul fiecăruia, pentru a putea trece la următorul pas, iertarea sinelui și dobândirea liniștei personale. Elevii au efectuat analiza personală necesară deblocării emoționale și conștientizării valorii personale. Elevii răspund la întrebarea: care au fost evenimentele care i-au influențat pozitiv și care au fost cele care i-au influențat negativ viața din acele momente și până azi?

Ședința nr. 3, 4. a urmărit conștientizarea resurselor personale. Analizarea evenimentelor pozitive din segmentele de vârstă 5-10,10-15 ani și impactul acestora în realizarea lucrurilor

mărește cum ar fi: reușita la diverse concursuri, un rol dorit la serbare, reușita la liceul ales, lecturi interesante, modelul pozitiv al unui profesor de limba română care i-a trezit dragostea pentru lectura.

Sensul exercițiului a fost sublinierea valorii personale și a faptului că, în ciuda micilor neazuri trăite, elevii conștientizează și doresc succesul școlar, personal.

În Ședința nr. 5, 6. -obiectivul specific a fost: conștientizarea emoțiilor trăite în trecut și conectarea la realitatea prezentă. Elevii au primit sarcina de lucru să-și amintească expresiile negative folosite de colegi, educatori, învățători, părinți și să le analizeze din punct de vedere cognitiv; Să identifice emoțiile trăite în acele situații. Exercițiul propus: „Imaginează acum un foc de tabără și în jurul acestuia, în ordinea pe care o alegi, plasează persoanele care crezi că ți-au greșit. Privește fiecare persoană prezentă și notează replicile pe care le-ai da acum, în ordine, fiecareia”.

Prin acest exercițiu elevii au posibilitatea să rezolve problemele din trecutul fiecăruia, prin înțelegerea lor cu ochii minții la vârsta de acum. Elevii sunt provocați să identifice răspunsurile pe care le-ar putea oferi acum. Prin acest exercițiu, fiecare participant a avut ocazia să aducă în prezent, în conștient, emoțiile trăite atunci, pentru a putea fi înțelese și acceptate, astfel încât să nu mai interfereze cu evenimentele din prezent, să îndrepte gândurile spre lucruri și obiectivele de realizat.

Imaginează și scrie un dialog cu fiecare persoană prezentă în jurul „focului de tabără.”
(Exercițiul este inspirat din lucrarea *Călătoria*, Brandon Bays)

Evaluare: Prin redarea expresiilor dialogului, elevii au ventilat emoțiile, au clarificat conflictele interioare și au calmat furia.

În Ședința nr. 7, 8. obiectivul specific a fost clarificarea relațiilor sociale din trecut. Am continuat exercițiul „Focul de tabără”, pentru clarificarea relațiilor sociale din trecut. Redau rezumatul discuției și mesajelor elevilor din timpul exercițiului: „Cu ochii și mintea mea de acum, am înțeles mesajele din copilărie și le interpretez așa: chiar dacă nu ai vrut să te joci cu mine, înțeleg că, nu aveai ceva împotriva mea, dar nu ne-am înțeles asupra regulilor jocului, fiecare dintre noi dorea să conducă și să se impună. Tu ai fost mai puternic decât mine, eu nu am înțeles mesajul tău. Tu nu știai ce vreau, eu nu te înțelegeam, chiar dacă m-ai jignit și eu te-am jignit pe tine. De multe ori, mama ta spunea să nu-mi dai jucăria ta, bunica îți spunea să nu te joci cu mine.”

Evaluare: clarificarea relațiilor din trecut, la o vârstă din intervalele 5-14 ani, cu mintea de la vârsta prezentă. Au reușit să curețe mesajul de pornirile emoționale, de ură și furie și să transmită mesaje raționale.

Ședința nr 9,10. Obiectivul specific: înțelegerea cu mintea de acum a comportamentelor din trecut și clarificarea situației prezente legată de poziționarea în grup. Analiza evenimentelor negative din trecut i-a făcut pe elevi să înțeleagă faptul că s-au privit multă vreme într-un mod negativ, poate și pentru faptul că nu au discutat acasă, cu părinții, despre aceste lucruri; și astfel ei au ajuns să creadă că nu sunt buni de nimic, că nu pot fi un buni prieteni, că nu sunt frumoși/frumoase, că mulți copiii refuză să se joace cu ei. Mai târziu, la școală, au și-au format convingerea că nu sunt suficient de performanți. Cu toate aceste convingeri ei se pregăteau totuși pentru a fi admiși la licee de top. Redau sinteza discuțiilor: „Deseori lucrăm foarte mult la materiile pentru admitere cu convingerea că nu voi reuși să intru la liceu, și că nu-mi pot face prieteni acolo.”

După clarificare, prin exercițiul focului de tabără, prin formularea convingerilor raționale de viață, s-a încercat revenirea la prezent, la surprinderea cauzelor care i-au întărit în convingeri negative, iraționale despre sine, la înțelegerea cu mintea de acum a comportamentului din trecut prin acceptarea și iubirea necondiționată a propriei persoane, prin tehnica iertării aplicată asupra propriei persoane pentru obținerea păcii interioare și a încrederii în sine.

Evaluarea ședinței: Rezolvarea conflictelor din trecut prin: restructurarea convingerilor iraționale formulate în trecut; înțelegerea situațiilor conflictuale din prezent; detașarea de părerile altora, controlul asupra propriilor lucruri și nu al celor care depind de alții;

Ședința nr 11,12. Obiectivul specific: integrarea trecutului în contextul actual de viață.

Analizarea a ceea ce a fost rău și ce a fost bine, acceptarea experiențelor în următoarele evenimente de viață, prin scăderea reactivității emoționale și a suferinței și mobilizarea conduitei spre succes. Înțelepciunea se dezvoltă pe parcursul vieții, unele lecții devin parte din filozofia de acțiune.

Extinderea spațiului de viață, reconstruirea și reinventarea proprie prin selectarea lecțiilor de viață și punerea în aplicare a convingerilor raționale învățate. Viața are lucruri bune și rele, nu toți ne iubesc, acceptarea modelului de viață prin activarea gândirii raționale.

Evaluarea ședințelor: Participarea elevilor la consilierea individuală a avut puncte tari și puncte slabe. Elevii au evidențiat lucrurile și concepțiile învățate în ședințele de consiliere individuală, lecțiile de viață și au trasat strategii de acțiune pentru viitor

Anexa 7. Experimentul formativ. Analiza de frecvență a lotului de participanți, diferențiat în funcție de variabilele grup și gen biologic, precum și media vârstei acestora

grup

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid de control	15	50.0	50.0	50.0
experimental	15	50.0	50.0	100.0
Total	30	100.0	100.0	

gen^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid feminin	8	53.3	53.3	53.3
masculin	7	46.7	46.7	100.0
Total	15	100.0	100.0	

a. grup = experimental

gen^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid feminin	8	53.3	53.3	53.3
masculin	7	46.7	46.7	100.0
Total	15	100.0	100.0	

a. grup = de control

Statistics

varsta

N	Valid	30
	Missing	0
Mean		16.4667
Std. Deviation		.93710

Statistics^a

varsta

N	Valid	15
	Missing	0
Mean		16.6000
Std. Deviation		.73679

a. grup = experimental

Statistics^a

varsta

N	Valid	15
	Missing	0
Mean		16.3333
Std. Deviation		1.11270

a. grup = de control

Anexa 8. Testul Mann-Whitney U pentru verificarea omogenității grupurilor (experimental (GE) și de control (GC) înainte de aplicarea experimentului formativ (testare inițială))

Ranks

	grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare initiala	de control	15	16.60	249.00
	experimental	15	14.40	216.00
	Total	30		
intimidare - bullying verbal testare initiala	de control	15	17.70	265.50
	experimental	15	13.30	199.50
	Total	30		
intimidare - bullying social testare initiala	de control	15	16.70	250.50
	experimental	15	14.30	214.50
	Total	30		
intimidare - bullying fizic testare initiala	de control	15	15.90	238.50
	experimental	15	15.10	226.50
	Total	30		
intimidare/ hartuire total testare initiala	de control	15	16.30	244.50
	experimental	15	14.70	220.50
	Total	30		
victimizare verbala testare initiala	de control	15	17.17	257.50
	experimental	15	13.83	207.50
	Total	30		
victimizare sociala testare initiala	de control	15	13.90	208.50
	experimental	15	17.10	256.50
	Total	30		
victimizare fizica testare initiala	de control	15	15.63	234.50
	experimental	15	15.37	230.50
	Total	30		
victimizare total testare initiala	de control	15	16.23	243.50
	experimental	15	14.77	221.50
	Total	30		
extroversiune testare initiala	de control	15	14.37	215.50
	experimental	15	16.63	249.50
	Total	30		
psihotism testare initiala	de control	15	14.43	216.50
	experimental	15	16.57	248.50
	Total	30		
neuroticism testare initiala	de control	15	16.80	252.00
	experimental	15	14.20	213.00
	Total	30		
devianta comportamentala testare initiala	de control	15	16.27	244.00
	experimental	15	14.73	221.00
	Total	30		
disimulare testare initiala	de control	15	14.67	220.00
	experimental	15	16.33	245.00
	Total	30		

Test Statistics^a

	stima de sine testare initiala	intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire total testare initiala
Mann-Whitney U	96.000	79.500	94.500	106.500	100.500
Wilcoxon W	216.000	199.500	214.500	226.500	220.500
Z	-.688	-1.378	-.776	-.275	-.499
Asymp. Sig. (2-tailed)	.491	.168	.438	.783	.618
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.512 ^b	.174 ^b	.461 ^b	.806 ^b	.624 ^b

a. Grouping Variable: grup

b. Not corrected for ties.

Test Statistics^a

	victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare initiala
Mann-Whitney U	87.500	88.500	110.500	101.500
Wilcoxon W	207.500	208.500	230.500	221.500
Z	-1.041	-1.000	-.083	-.457
Asymp. Sig. (2-tailed)	.298	.317	.934	.648
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.305 ^b	.325 ^b	.935 ^b	.653 ^b

a. Grouping Variable: grup

b. Not corrected for ties.

Test Statistics^a

	extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
Mann-Whitney U	95.500	96.500	93.000	101.000	100.000
Wilcoxon W	215.500	216.500	213.000	221.000	220.000
Z	-.709	-.668	-.813	-.478	-.522
Asymp. Sig. (2-tailed)	.478	.504	.416	.632	.602
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.486 ^b	.512 ^b	.436 ^b	.653 ^b	.624 ^b

a. Grouping Variable: grup

b. Not corrected for ties.

Anexa 9. Medianele pentru variabilele studiate, în cazul grupului experimental (GE) și grupului de control (GC) în testarea inițială; Mediile la stimă de sine, pentru grupul experimental și cel de control, înainte și după aplicarea experimentului formativ

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire total testare initiala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		21.0000	8.0000	7.0000	6.0000	25.0000

a. grup = experimental

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire total testare initiala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		21.0000	10.0000	7.0000	6.0000	23.0000

a. grup = de control

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare initiala
N	Valid	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0
Median		16.0000	15.0000	10.0000	41.0000

a. grup = experimental

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare initiala
N	Valid	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0
Median		18.0000	13.0000	9.0000	41.0000

a. grup = de control

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		13.00	8.00	15.00	16.0000	8.00

a. grup = experimental

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		13.00	7.00	16.00	16.0000	8.00

a. grup = de control

Anexa 10. Mediile la stimă de sine, pentru grupul experimental și cel de control, înainte și după aplicarea experimentului formativ în funcție de gen

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	stima de sine testare finala
N	Valid	15	15
	Missing	0	0
Mean		20.7333	39.6000

a. grup = experimental

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	stima de sine testare finala
N	Valid	8	8
	Missing	0	0
Mean		18.5000	39.6250

a. grup = experimental, gen = feminin

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	stima de sine testare finala
N	Valid	7	7
	Missing	0	0
Mean		23.2857	39.5714

a. grup = experimental, gen = masculin

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare finala - stima de sine testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	15 ^c	8.00	120.00
	Ties	0 ^d		
	Total	15		

a. grup = experimental

b. stima de sine testare finala < stima de sine testare initiala

c. stima de sine testare finala > stima de sine testare initiala

d. stima de sine testare finala = stima de sine testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	stima de sine testare finala - stima de sine testare initiala
Z	-3.410 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.001

a. grup = experimental

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on negative ranks.

Pentru fete:**Ranks^a**

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare finala - stima de sine testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	8 ^c	4.50	36.00
	Ties	8 ^d		
	Total	16		

a. gen = feminin

b. stima de sine testare finala < stima de sine testare initiala

c. stima de sine testare finala > stima de sine testare initiala

d. stima de sine testare finala = stima de sine testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	stima de sine testare finala - stima de sine testare initiala
Z	-2.524 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.012

a. gen = feminin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on negative ranks.

Pentru băieți:

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare finala - stima de sine testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	7 ^c	4.00	28.00
	Ties	7 ^d		
	Total	14		

a. gen = masculin

b. stima de sine testare finala < stima de sine testare initiala

c. stima de sine testare finala > stima de sine testare initiala

d. stima de sine testare finala = stima de sine testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	stima de sine testare finala - stima de sine testare initiala
Z	-2.366 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.018

a. gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on negative ranks.

Anexa 11. Mediile la intimidare și victimizare pentru grupul experimental (GE), înainte și (GE) după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Statistics^a

		intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire total testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		9.6000	8.7333	7.4667	7.0000	7.6000	6.8667	24.6667	22.6000

a. grup = experimental

Statistics^a

		intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire total testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		7.7500	7.5000	7.7500	7.0000	7.1250	6.5000	22.6250	21.0000

a. grup = experimental, gen = feminin

Statistics^a

		intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire total testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		11.7143	10.1429	7.1429	7.0000	8.1429	7.2857	27.0000	24.4286

a. grup = experimental, gen = masculin

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare initiala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare initiala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare initiala	victimizare total testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		15.8000	10.0000	15.0000	9.4667	11.5333	7.8667	42.3333	27.3333

a. grup = experimental

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare initiala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare initiala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare initiala	victimizare total testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		15.8750	10.7500	16.1250	10.5000	10.8750	8.0000	42.8750	29.2500

a. grup = experimental, gen = feminin

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare initiala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare initiala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare initiala	victimizare total testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		15.7143	9.1429	13.7143	8.2857	12.2857	7.7143	41.7143	25.1429

a. grup = experimental, gen = masculin

Anexa 12. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental (GE), în cazul fetelor și băieților

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	Negative Ranks	5 ^b	3.00	15.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	10 ^d		
	Total	15		
intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	Negative Ranks	3 ^e	2.00	6.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	12 ^g		
	Total	15		
intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	Negative Ranks	5 ^h	3.00	15.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	10 ^j		
	Total	15		
intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala	Negative Ranks	6 ^k	3.50	21.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	9 ^m		
	Total	15		

a. grup = experimental

b. intimidare - bullying verbal testare finala < intimidare - bullying verbal testare initiala

c. intimidare - bullying verbal testare finala > intimidare - bullying verbal testare initiala

d. intimidare - bullying verbal testare finala = intimidare - bullying verbal testare initiala

e. intimidare - bullying social testare finala < intimidare - bullying social testare initiala

f. intimidare - bullying social testare finala > intimidare - bullying social testare initiala

g. intimidare - bullying social testare finala = intimidare - bullying social testare initiala

h. intimidare - bullying fizic testare finala < intimidare - bullying fizic testare initiala

i. intimidare - bullying fizic testare finala > intimidare - bullying fizic testare initiala

j. intimidare - bullying fizic testare finala = intimidare - bullying fizic testare initiala

k. intimidare/ hartuire testare finala < intimidare/ hartuire total testare initiala

l. intimidare/ hartuire testare finala > intimidare/ hartuire total testare initiala

m. intimidare/ hartuire testare finala = intimidare/ hartuire total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/hartuire testare finala - intimidare/hartuire total testare initiala
Z	-2.060 ^c	-1.604 ^c	-2.032 ^c	-2.207 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.039	.109	.042	.027

a. grup = experimental

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	Negative Ranks	14 ^b	7.50	105.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	1 ^d		
	Total	15		
victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	Negative Ranks	13 ^e	7.00	91.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	2 ^g		
	Total	15		
victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	Negative Ranks	10 ^h	5.50	55.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	5 ^j		
	Total	15		
victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala	Negative Ranks	15 ^k	8.00	120.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	0 ^m		
	Total	15		

a. grup = experimental

b. victimizare verbala testare finala < victimizare verbala testare initiala

c. victimizare verbala testare finala > victimizare verbala testare initiala

d. victimizare verbala testare finala = victimizare verbala testare initiala

e. victimizare sociala testare finala < victimizare sociala testare initiala

f. victimizare sociala testare finala > victimizare sociala testare initiala

g. victimizare sociala testare finala = victimizare sociala testare initiala

h. victimizare fizica testare finala < victimizare fizica testare initiala

i. victimizare fizica testare finala > victimizare fizica testare initiala

j. victimizare fizica testare finala = victimizare fizica testare initiala

k. victimizare total testare finala < victimizare total testare initiala

l. victimizare total testare finala > victimizare total testare initiala

m. victimizare total testare finala = victimizare total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala
Z	-3.301 ^c	-3.183 ^c	-2.823 ^c	-3.410 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.001	.001	.005	.001

a. grup = experimental

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	Negative Ranks	2 ^b	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	14 ^d		
	Total	16		
intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	Negative Ranks	2 ^e	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	14 ^g		
	Total	16		
intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	Negative Ranks	3 ^h	2.00	6.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	13 ^j		
	Total	16		
intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala	Negative Ranks	4 ^k	2.50	10.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	12 ^m		
	Total	16		

a. gen = feminin

b. intimidare - bullying verbal testare finala < intimidare - bullying verbal testare initiala

c. intimidare - bullying verbal testare finala > intimidare - bullying verbal testare initiala

d. intimidare - bullying verbal testare finala = intimidare - bullying verbal testare initiala

e. intimidare - bullying social testare finala < intimidare - bullying social testare initiala

f. intimidare - bullying social testare finala > intimidare - bullying social testare initiala

g. intimidare - bullying social testare finala = intimidare - bullying social testare initiala

h. intimidare - bullying fizic testare finala < intimidare - bullying fizic testare initiala

i. intimidare - bullying fizic testare finala > intimidare - bullying fizic testare initiala

j. intimidare - bullying fizic testare finala = intimidare - bullying fizic testare initiala

k. intimidare/ hartuire testare finala < intimidare/ hartuire total testare initiala

l. intimidare/ hartuire testare finala > intimidare/ hartuire total testare initiala

m. intimidare/ hartuire testare finala = intimidare/ hartuire total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala
Z	-1.342 ^c	-1.342 ^c	-1.604 ^c	-1.826 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.180	.180	.109	.068

a. gen = feminin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	Negative Ranks	9 ^b	5.00	45.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	7 ^d		
	Total	16		
victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	Negative Ranks	8 ^e	4.50	36.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	8 ^g		
	Total	16		
victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	Negative Ranks	6 ^h	4.50	27.00
	Positive Ranks	1 ⁱ	1.00	1.00
	Ties	9 ^j		
	Total	16		
victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala	Negative Ranks	10 ^k	5.50	55.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	6 ^m		
	Total	16		

a. gen = feminin

b. victimizare verbala testare finala < victimizare verbala testare initiala

c. victimizare verbala testare finala > victimizare verbala testare initiala

d. victimizare verbala testare finala = victimizare verbala testare initiala

e. victimizare sociala testare finala < victimizare sociala testare initiala

f. victimizare sociala testare finala > victimizare sociala testare initiala

g. victimizare sociala testare finala = victimizare sociala testare initiala

h. victimizare fizica testare finala < victimizare fizica testare initiala

i. victimizare fizica testare finala > victimizare fizica testare initiala

j. victimizare fizica testare finala = victimizare fizica testare initiala

k. victimizare total testare finala < victimizare total testare initiala

l. victimizare total testare finala > victimizare total testare initiala

m. victimizare total testare finala = victimizare total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala
Z	-2.670 ^c	-2.521 ^c	-2.213 ^c	-2.807 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.008	.012	.027	.005

a. gen = feminin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	Negative Ranks	7 ^b	4.00	28.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	7 ^d		
	Total	14		
intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	Negative Ranks	3 ^e	2.00	6.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	11 ^g		
	Total	14		
intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	Negative Ranks	6 ^h	3.50	21.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	8 ^j		
	Total	14		
intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala	Negative Ranks	7 ^k	4.00	28.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	7 ^m		
	Total	14		

a. gen = masculin

b. intimidare - bullying verbal testare finala < intimidare - bullying verbal testare initiala

c. intimidare - bullying verbal testare finala > intimidare - bullying verbal testare initiala

d. intimidare - bullying verbal testare finala = intimidare - bullying verbal testare initiala

e. intimidare - bullying social testare finala < intimidare - bullying social testare initiala

f. intimidare - bullying social testare finala > intimidare - bullying social testare initiala

g. intimidare - bullying social testare finala = intimidare - bullying social testare initiala

h. intimidare - bullying fizic testare finala < intimidare - bullying fizic testare initiala

i. intimidare - bullying fizic testare finala > intimidare - bullying fizic testare initiala

j. intimidare - bullying fizic testare finala = intimidare - bullying fizic testare initiala

k. intimidare/ hartuire testare finala < intimidare/ hartuire total testare initiala

l. intimidare/ hartuire testare finala > intimidare/ hartuire total testare initiala

m. intimidare/ hartuire testare finala = intimidare/ hartuire total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala
Z	-2.388 ^c	-1.633 ^c	-2.264 ^c	-2.410 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.017	.102	.024	.016

a. gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	Negative Ranks	7 ^b	4.00	28.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	7 ^d		
	Total	14		
victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	Negative Ranks	7 ^e	4.00	28.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	7 ^g		
	Total	14		
victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	Negative Ranks	6 ^h	3.50	21.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	8 ^j		
	Total	14		
victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala	Negative Ranks	9 ^k	5.00	45.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	5 ^m		
	Total	14		

a. gen = masculin

b. victimizare verbala testare finala < victimizare verbala testare initiala

c. victimizare verbala testare finala > victimizare verbala testare initiala

d. victimizare verbala testare finala = victimizare verbala testare initiala

e. victimizare sociala testare finala < victimizare sociala testare initiala

f. victimizare sociala testare finala > victimizare sociala testare initiala

g. victimizare sociala testare finala = victimizare sociala testare initiala

h. victimizare fizica testare finala < victimizare fizica testare initiala

i. victimizare fizica testare finala > victimizare fizica testare initiala

j. victimizare fizica testare finala = victimizare fizica testare initiala

k. victimizare total testare finala < victimizare total testare initiala

l. victimizare total testare finala > victimizare total testare initiala

m. victimizare total testare finala = victimizare total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala
Z	-2.371 ^c	-2.375 ^c	-2.207 ^c	-2.668 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.018	.018	.027	.008

a. gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Anexa 13. Mediile la trăsăturile de personalitate pentru grupul experimental, înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Tabelul A13. 13. Mediile la trăsăturile de personalitate pentru grupul experimental, înainte și după efectuarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Factorii de personalitate	Total		Fete		Băieți	
	înainte	după	înainte	după	înainte	după
Extraversiune	13.2	13.53	13.75	14	12.57	13
Psihotism	8.47	5.93	7.5	5.37	9.57	6.57
Neuroticism	14.13	13.4	13.38	12.75	15	14.14
Devianță comportamentală	15.66	14.93	14	13.37	17.57	16.71
Disimulare	8.8	9.53	8.38	9.25	9.29	9.85

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		13.20	8.47	14.13	15.6667	8.80

a. grup = experimental

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		13.5333	5.9333	13.4000	14.9333	9.5333

a. grup = experimental

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		13.75	7.50	13.38	14.0000	8.38

a. grup = experimental, gen = feminin

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		12.57	9.57	15.00	17.5714	9.29

a. grup = experimental, gen = masculin

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		14.0000	5.3750	12.7500	13.3750	9.2500

a. grup = experimental, gen = feminin

Anexa 14. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental, fete, băieți

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	5 ^c	3.00	15.00
	Ties	10 ^d		
	Total	15		
psihotism testare finala - psihotism testare initiala	Negative Ranks	14 ^e	8.46	118.50
	Positive Ranks	1 ^f	1.50	1.50
	Ties	0 ^g		
	Total	15		
neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	Negative Ranks	10 ^h	6.25	62.50
	Positive Ranks	2 ⁱ	7.75	15.50
	Ties	3 ^j		
	Total	15		
devianta comportamentala testare finala - devianta comportamentala testare initiala	Negative Ranks	11 ^k	6.00	66.00
	Positive Ranks	1 ^l	12.00	12.00
	Ties	3 ^m		
	Total	15		
disimulare testare finala - disimulare testare initiala	Negative Ranks	1 ⁿ	4.00	4.00
	Positive Ranks	8 ^o	5.13	41.00
	Ties	6 ^p		
	Total	15		

a. grup = experimental

b. extroversiune testare finala < extroversiune testare initiala

c. extroversiune testare finala > extroversiune testare initiala

d. extroversiune testare finala = extroversiune testare initiala

e. psihotism testare finala < psihotism testare initiala

f. psihotism testare finala > psihotism testare initiala

g. psihotism testare finala = psihotism testare initiala

h. neuroticism testare finala < neuroticism testare initiala

i. neuroticism testare finala > neuroticism testare initiala

j. neuroticism testare finala = neuroticism testare initiala

k. devianta comportamentala testare finala < devianta comportamentala testare initiala

l. devianta comportamentala testare finala > devianta comportamentala testare initiala

m. devianta comportamentala testare finala = devianta comportamentala testare initiala

n. disimulare testare finala < disimulare testare initiala

o. disimulare testare finala > disimulare testare initiala

p. disimulare testare finala = disimulare testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	psihotism testare finala - psihotism testare initiala	neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare finala - devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare finala - disimulare testare initiala
Z	-2.236 ^c	-3.385 ^d	-1.876 ^d	-2.169 ^d	-2.308 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.025	.001	.061	.030	.021

a. grup = experimental

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on negative ranks.

d. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	2 ^c	1.50	3.00
	Ties	6 ^d		
	Total	8		
psihotism testare finala - psihotism testare initiala	Negative Ranks	7 ^e	4.93	34.50
	Positive Ranks	1 ^f	1.50	1.50
	Ties	0 ^g		
	Total	8		
neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	Negative Ranks	6 ^h	4.25	25.50
	Positive Ranks	2 ⁱ	5.25	10.50
	Ties	0 ^j		
	Total	8		
devianta comportamentala testare finala - devianta comportamentala testare initiala	Negative Ranks	7 ^k	4.00	28.00
	Positive Ranks	1 ^l	8.00	8.00
	Ties	0 ^m		
	Total	8		
disimulare testare finala - disimulare testare initiala	Negative Ranks	1 ⁿ	3.00	3.00
	Positive Ranks	5 ^o	3.60	18.00
	Ties	2 ^p		
	Total	8		

a. grup = experimental, gen = feminin

b. extroversiune testare finala < extroversiune testare initiala

c. extroversiune testare finala > extroversiune testare initiala

d. extroversiune testare finala = extroversiune testare initiala

e. psihotism testare finala < psihotism testare initiala

f. psihotism testare finala > psihotism testare initiala

g. psihotism testare finala = psihotism testare initiala

h. neuroticism testare finala < neuroticism testare initiala

i. neuroticism testare finala > neuroticism testare initiala

j. neuroticism testare finala = neuroticism testare initiala

k. devianta comportamentala testare finala < devianta comportamentala testare initiala

l. devianta comportamentala testare finala > devianta comportamentala testare initiala

m. devianta comportamentala testare finala = devianta comportamentala testare initiala

n. disimulare testare finala < disimulare testare initiala

o. disimulare testare finala > disimulare testare initiala

p. disimulare testare finala = disimulare testare initiala

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	3 ^c	2.00	6.00
	Ties	4 ^d		
	Total	7		
psihotism testare finala - psihotism testare initiala	Negative Ranks	7 ^e	4.00	28.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	0 ^g		
	Total	7		
neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	Negative Ranks	4 ^h	2.50	10.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	3 ^j		
	Total	7		
devianta comportamentala testare finala - devianta comportamentala testare initiala	Negative Ranks	4 ^k	2.50	10.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	3 ^m		
	Total	7		
disimulare testare finala - disimulare testare initiala	Negative Ranks	0 ⁿ	.00	.00
	Positive Ranks	3 ^o	2.00	6.00
	Ties	4 ^p		
	Total	7		

a. grup = experimental, gen = masculin

b. extroversiune testare finala < extroversiune testare initiala

c. extroversiune testare finala > extroversiune testare initiala

d. extroversiune testare finala = extroversiune testare initiala

e. psihotism testare finala < psihotism testare initiala

f. psihotism testare finala > psihotism testare initiala

g. psihotism testare finala = psihotism testare initiala

h. neuroticism testare finala < neuroticism testare initiala

i. neuroticism testare finala > neuroticism testare initiala

j. neuroticism testare finala = neuroticism testare initiala

k. devianta comportamentala testare finala < devianta comportamentala testare initiala

l. devianta comportamentala testare finala > devianta comportamentala testare initiala

m. devianta comportamentala testare finala = devianta comportamentala testare initiala

n. disimulare testare finala < disimulare testare initiala

o. disimulare testare finala > disimulare testare initiala

p. disimulare testare finala = disimulare testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	psihotism testare finala - psihotism testare initiala	neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare finala - devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare finala - disimulare testare initiala
Z	-1.732 ^c	-2.456 ^d	-1.857 ^d	-1.890 ^d	-1.633 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.083	.014	.063	.059	.102

a. grup = experimental, gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on negative ranks.

d. Based on positive ranks.

Anexa 15 Mediile la stimă de sine pentru grupul de control (GC) înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	stima de sine testare finala
N	Valid	15	15
	Missing	0	0
Mean		22.2000	22.2000

a. grup = de control

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	stima de sine testare finala
N	Valid	8	8
	Missing	0	0
Mean		21.0000	21.0000

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

		stima de sine testare initiala	stima de sine testare finala
N	Valid	7	7
	Missing	0	0
Mean		23.5714	23.5714

a. grup = de control, gen = masculin

Anexa 16. Mediile la intimidare și victimizare pentru grupul de control (GC), înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Tabelul A16.14. Mediile la intimidare și victimizare pentru grupul de control (GC), înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Intimidare/victimizare	Total		Fete		Băieți	
	înainte	după	înainte	după	înainte	după
Intimidare – bullying verbal	12.4	11.87	11	10.88	14	13
Intimidare – bullying social	8.8	8.47	8.5	8.5	9.14	8.43
Intimidare – bullying fizic	8.67	8.33	7.75	7.5	9.71	9.29
Intimidare/ hărțuire scor total	29.87	28.66	27.25	26.88	32.85	30.71
Victimizare verbală	17.87	17.6	17.37	17	18.43	18.29
Victimizare socială	13.07	12.87	15.37	15.13	10.43	10.29
Victimizare fizică	12.27	12.07	13.25	13	11.14	11
Victimizare scor total	43.2	42.53	46	45.13	40	39.57

Statistics^a

	intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire total testare initiala	intimidare/ hartuire total testare finala
N Valid	15	15	15	15	15	15	15	15
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	12.4000	11.8667	8.8000	8.4667	8.6667	8.3333	29.8667	28.6667

a. grup = de control

Statistics^a

	victimizare verbala testare initiala	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare initiala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare initiala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare initiala	victimizare total testare finala
N Valid	15	15	15	15	15	15	15	15
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	17.8667	17.6000	13.0667	12.8667	12.2667	12.0667	43.2000	42.5333

a. grup = de control

Statistics^a

	intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire total testare initiala	intimidare/ hartuire total testare finala
N Valid	8	8	8	8	8	8	8	8
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	11.0000	10.8750	8.5000	8.5000	7.7500	7.5000	27.2500	26.8750

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

	intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire total testare initiala	intimidare/ hartuire total testare finala
N Valid	7	7	7	7	7	7	7	7
Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean	14.0000	13.0000	9.1429	8.4286	9.7143	9.2857	32.8571	30.7143

a. grup = de control, gen = masculin

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare initiala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare initiala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare initiala	victimizare total testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		17.3750	17.0000	15.3750	15.1250	13.2500	13.0000	46.0000	45.1250

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

		victimizare verbala testare initiala	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare initiala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare initiala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare initiala	victimizare total testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		18.4286	18.2857	10.4286	10.2857	11.1429	11.0000	40.0000	39.5714

a. grup = de control, gen = masculin

Anexa 17. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului de control (GC), fete,băieți

Tabelul A 17. 15. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului de control(GC)

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte		
Intimidare – bullying verbal	SR = 10	SR = 0	z = - 1.890	p = .059
Intimidare – bullying social	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180
Intimidare – bullying fizic	SR = 10	SR = 0	z = - 1.890	p = .059
Intimidare/ hărțuire scor total	SR = 15	SR = 0	z = - 2.032	p = .042
Victimizare verbală	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180
Victimizare socială	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180
Victimizare fizică	SR = 4.5	SR = 1.5	z = - 0.816	p = .414
Victimizare scor total	SR = 10	SR = 0	z = - 1.826	p = .068

Tabelul A17. 16. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului de control (GC),fete

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte		
Intimidare – bullying verbal	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Intimidare – bullying social	SR = 0	SR = 0	z = 0.000	p = 1.000
Intimidare – bullying fizic	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Intimidare/ hărțuire scor total	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180
Victimizare verbală	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Victimizare socială	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Victimizare fizică	SR = 2	SR = 1	z = - 0.447	p = .655
Victimizare scor total	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180

Tabelul A17. 17. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea intimidării și victimizării măsurate înainte și după intervenție, în cazul grupului de control (GC), băieți

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte		
Intimidare – bullying verbal	SR = 6	SR = 0	z = - 1.633	p = .102
Intimidare – bullying social	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180
Intimidare – bullying fizic	SR = 6	SR = 0	z = - 1.732	p = .083
Intimidare/ hărțuire scor total	SR = 6	SR = 0	z = - 1.633	p = .102
Victimizare verbală	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Victimizare socială	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Victimizare fizică	SR = 1	SR = 0	z = - 1.000	p = .317
Victimizare scor total	SR = 3	SR = 0	z = - 1.342	p = .180

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiale	Negative Ranks	4 ^b	2.50	10.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	11 ^d		
	Total	15		
intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiale	Negative Ranks	2 ^e	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	13 ^g		
	Total	15		
intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiale	Negative Ranks	4 ^h	2.50	10.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	11 ^j		
	Total	15		
intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiale	Negative Ranks	5 ^k	3.00	15.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	10 ^m		
	Total	15		
victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiale	Negative Ranks	2 ⁿ	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^o	.00	.00
	Ties	13 ^p		
	Total	15		
victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiale	Negative Ranks	2 ^q	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^r	.00	.00
	Ties	13 ^s		
	Total	15		
victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiale	Negative Ranks	2 ^t	2.25	4.50
	Positive Ranks	1 ^u	1.50	1.50
	Ties	12 ^v		
	Total	15		
victimizare total testare finala - victimizare total testare initiale	Negative Ranks	4 ^w	2.50	10.00
	Positive Ranks	0 ^x	.00	.00
	Ties	11 ^y		
	Total	15		

a. grup = de control

b. intimidare - bullying verbal testare finala < intimidare - bullying verbal testare initiale

c. intimidare - bullying verbal testare finala > intimidare - bullying verbal testare initiale

d. intimidare - bullying verbal testare finala = intimidare - bullying verbal testare initiale

e. intimidare - bullying social testare finala < intimidare - bullying social testare initiale

f. intimidare - bullying social testare finala > intimidare - bullying social testare initiale

g. intimidare - bullying social testare finala = intimidare - bullying social testare initiale

h. intimidare - bullying fizic testare finala < intimidare - bullying fizic testare initiale

i. intimidare - bullying fizic testare finala > intimidare - bullying fizic testare initiale

j. intimidare - bullying fizic testare finala = intimidare - bullying fizic testare initiale

k. intimidare/ hartuire testare finala < intimidare/ hartuire total testare initiale

l. intimidare/ hartuire testare finala > intimidare/ hartuire total testare initiale

m. intimidare/ hartuire testare finala = intimidare/ hartuire total testare initiale

n. victimizare verbala testare finala < victimizare verbala testare initiale

o. victimizare verbala testare finala > victimizare verbala testare initiale

p. victimizare verbala testare finala = victimizare verbala testare initiale

q. victimizare sociala testare finala < victimizare sociala testare initiale

r. victimizare sociala testare finala > victimizare sociala testare initiale

s. victimizare sociala testare finala = victimizare sociala testare initiale

t. victimizare fizica testare finala < victimizare fizica testare initiale

u. victimizare fizica testare finala > victimizare fizica testare initiale

v. victimizare fizica testare finala = victimizare fizica testare initiale

w. victimizare total testare finala < victimizare total testare initiale

x. victimizare total testare finala > victimizare total testare initiale

y. victimizare total testare finala = victimizare total testare initiale

Test Statistics^{a,b}

	intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala
Z	-1.890 ^c	-1.342 ^c	-1.890 ^c	-2.032 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.059	.180	.059	.042

a. grup = de control

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala
Z	-1.342 ^c	-1.342 ^c	-.816 ^c	-1.826 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.180	.180	.414	.068

a. grup = de control

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiale	Negative Ranks	1 ^b	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	7 ^d		
	Total	8		
intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiale	Negative Ranks	0 ^e	.00	.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	8 ^g		
	Total	8		
intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiale	Negative Ranks	1 ^h	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	7 ^j		
	Total	8		
intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiale	Negative Ranks	2 ^k	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	6 ^m		
	Total	8		
victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiale	Negative Ranks	1 ⁿ	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^o	.00	.00
	Ties	7 ^p		
	Total	8		
victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiale	Negative Ranks	1 ^q	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^r	.00	.00
	Ties	7 ^s		
	Total	8		
victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiale	Negative Ranks	1 ^t	2.00	2.00
	Positive Ranks	1 ^u	1.00	1.00
	Ties	6 ^v		
	Total	8		
victimizare total testare finala - victimizare total testare initiale	Negative Ranks	2 ^w	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^x	.00	.00
	Ties	6 ^y		
	Total	8		

a. grup = de control, gen = feminin

b. intimidare - bullying verbal testare finala < intimidare - bullying verbal testare initiale

c. intimidare - bullying verbal testare finala > intimidare - bullying verbal testare initiale

d. intimidare - bullying verbal testare finala = intimidare - bullying verbal testare initiale

e. intimidare - bullying social testare finala < intimidare - bullying social testare initiale

f. intimidare - bullying social testare finala > intimidare - bullying social testare initiale

g. intimidare - bullying social testare finala = intimidare - bullying social testare initiale

h. intimidare - bullying fizic testare finala < intimidare - bullying fizic testare initiale

i. intimidare - bullying fizic testare finala > intimidare - bullying fizic testare initiale

j. intimidare - bullying fizic testare finala = intimidare - bullying fizic testare initiale

k. intimidare/ hartuire testare finala < intimidare/ hartuire total testare initiale

l. intimidare/ hartuire testare finala > intimidare/ hartuire total testare initiale

m. intimidare/ hartuire testare finala = intimidare/ hartuire total testare initiale

n. victimizare verbala testare finala < victimizare verbala testare initiale

o. victimizare verbala testare finala > victimizare verbala testare initiale

p. victimizare verbala testare finala = victimizare verbala testare initiale

q. victimizare sociala testare finala < victimizare sociala testare initiale

r. victimizare sociala testare finala > victimizare sociala testare initiale

s. victimizare sociala testare finala = victimizare sociala testare initiale

t. victimizare fizica testare finala < victimizare fizica testare initiale

u. victimizare fizica testare finala > victimizare fizica testare initiale

v. victimizare fizica testare finala = victimizare fizica testare initiale

w. victimizare total testare finala < victimizare total testare initiale

x. victimizare total testare finala > victimizare total testare initiale

y. victimizare total testare finala = victimizare total testare initiale

Test Statistics^{a,b}

	intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala
Z	-1.000 ^c	.000 ^d	-1.000 ^c	-1.342 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.317	1.000	.317	.180

a. grup = de control, gen = feminin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

d. The sum of negative ranks equals the sum of positive ranks.

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala
Z	-1.000 ^c	-1.000 ^c	-.447 ^c	-1.342 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.317	.317	.655	.180

a. grup = de control, gen = feminin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	Negative Ranks	3 ^b	2.00	6.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	4 ^d		
	Total	7		
intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	Negative Ranks	2 ^e	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	5 ^g		
	Total	7		
intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	Negative Ranks	3 ^h	2.00	6.00
	Positive Ranks	0 ⁱ	.00	.00
	Ties	4 ^j		
	Total	7		
intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala	Negative Ranks	3 ^k	2.00	6.00
	Positive Ranks	0 ^l	.00	.00
	Ties	4 ^m		
	Total	7		
victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	Negative Ranks	1 ⁿ	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^o	.00	.00
	Ties	6 ^p		
	Total	7		
victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	Negative Ranks	1 ^q	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^r	.00	.00
	Ties	6 ^s		
	Total	7		
victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	Negative Ranks	1 ^t	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^u	.00	.00
	Ties	6 ^v		
	Total	7		
victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala	Negative Ranks	2 ^w	1.50	3.00
	Positive Ranks	0 ^x	.00	.00
	Ties	5 ^y		
	Total	7		

a. grup = de control, gen = masculin

b. intimidare - bullying verbal testare finala < intimidare - bullying verbal testare initiala

c. intimidare - bullying verbal testare finala > intimidare - bullying verbal testare initiala

d. intimidare - bullying verbal testare finala = intimidare - bullying verbal testare initiala

e. intimidare - bullying social testare finala < intimidare - bullying social testare initiala

f. intimidare - bullying social testare finala > intimidare - bullying social testare initiala

g. intimidare - bullying social testare finala = intimidare - bullying social testare initiala

h. intimidare - bullying fizic testare finala < intimidare - bullying fizic testare initiala

i. intimidare - bullying fizic testare finala > intimidare - bullying fizic testare initiala

j. intimidare - bullying fizic testare finala = intimidare - bullying fizic testare initiala

k. intimidare/ hartuire testare finala < intimidare/ hartuire total testare initiala

l. intimidare/ hartuire testare finala > intimidare/ hartuire total testare initiala

m. intimidare/ hartuire testare finala = intimidare/ hartuire total testare initiala

n. victimizare verbala testare finala < victimizare verbala testare initiala

o. victimizare verbala testare finala > victimizare verbala testare initiala

p. victimizare verbala testare finala = victimizare verbala testare initiala

q. victimizare sociala testare finala < victimizare sociala testare initiala

r. victimizare sociala testare finala > victimizare sociala testare initiala

s. victimizare sociala testare finala = victimizare sociala testare initiala

t. victimizare fizica testare finala < victimizare fizica testare initiala

u. victimizare fizica testare finala > victimizare fizica testare initiala

v. victimizare fizica testare finala = victimizare fizica testare initiala

w. victimizare total testare finala < victimizare total testare initiala

x. victimizare total testare finala > victimizare total testare initiala

y. victimizare total testare finala = victimizare total testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	intimidare - bullying verbal testare finala - intimidare - bullying verbal testare initiala	intimidare - bullying social testare finala - intimidare - bullying social testare initiala	intimidare - bullying fizic testare finala - intimidare - bullying fizic testare initiala	intimidare/ hartuire testare finala - intimidare/ hartuire total testare initiala
Z	-1.633 ^c	-1.342 ^c	-1.732 ^c	-1.633 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.102	.180	.083	.102

a. grup = de control, gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala - victimizare verbala testare initiala	victimizare sociala testare finala - victimizare sociala testare initiala	victimizare fizica testare finala - victimizare fizica testare initiala	victimizare total testare finala - victimizare total testare initiala
Z	-1.000 ^c	-1.000 ^c	-1.000 ^c	-1.342 ^c
Asymp. Sig. (2-tailed)	.317	.317	.317	.180

a. grup = de control, gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

Anexa 18. Mediile la trăsăturile de personalitate pentru grupul de control (GC), în testarea inițială și testarea finală, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Tabelul A18. 18. Mediile la trăsăturile de personalitate pentru grupul de control, în testarea inițială și testarea finală, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

	Total		Fete		Băieți	
	înainte	după	înainte	după	înainte	după
Extraversiune	12.13	12	14.13	14.12	9.86	9.57
Psihotism	8	6	7.63	5.12	8.43	7
Neuroticism	15.67	16.67	16.13	16.25	15.14	17.14
Devianță comportamentală	17.06	18.27	17.50	17.62	16.57	19
Disimulare	8.4	8.67	9.13	9	7.57	8.28

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
	Mean	12.13	8.00	15.67	17.0667	8.40

a. grup = de control

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
	Mean	12.0000	6.0000	16.6667	18.2667	8.6667

a. grup = de control

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
	Mean	14.13	7.63	16.13	17.5000	9.13

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		14.1250	5.1250	16.2500	17.6250	9.0000

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

		extroversiune testare initiala	psihotism testare initiala	neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare initiala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		9.86	8.43	15.14	16.5714	7.57

a. grup = de control, gen = masculin

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		9.5714	7.0000	17.1429	19.0000	8.2857

a. grup = de control, gen = masculin

Anexa 19. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurate în testarea inițială și în testare finală, în cazul grupului de control (GC), cât și pentru fete, băieți

Tabelul A19. 19. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurați în testarea inițială și în testare finală, în cazul grupului de control

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte		
Extraversiune	1	0	$z = -1.000$	$p = .317$
Psihotism	105	15	$z = -2.611$	$p = .009$
Neuroticism	0	6	$z = -1.633$	$p = .102$
Devianță comportamentală	0	6	$z = -1.633$	$p = .102$
Disimulare	1	2	$z = -0.447$	$p = .655$

Tabelul A19. 20. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurați în testarea inițială și în testare finală, în cazul grupului de control (GC), fete

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte		
Extraversiune	0	0	$z = -0.000$	$p = 1.000$
Psihotism	36	0	$z = -2.588$	$p = .010$
Neuroticism	0	1	$z = -1.000$	$p = .317$
Devianță comportamentală	0	1	$z = -1.000$	$p = .317$
Disimulare	1	0	$z = -1.000$	$p = .317$

Tabelul A.19. 21. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate măsurați în testarea inițială și în testare finală, în cazul grupului de control (GC), băieți

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte		
Extraversiune	1	0	$z = -1.000$	$p = .317$
Psihotism	21	7	$z = -1.200$	$p = .230$
Neuroticism	0	3	$z = -1.342$	$p = .180$
Devianță comportamentală	0	3	$z = -1.342$	$p = .180$
Disimulare	0	1	$z = -1.000$	$p = .317$

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	Negative Ranks	1 ^b	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	14 ^d		
	Total	15		
psihotism testare finala - psihotism testare initiala	Negative Ranks	14 ^e	7.50	105.00
	Positive Ranks	1 ^f	15.00	15.00
	Ties	0 ^g		
	Total	15		
neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	Negative Ranks	0 ^h	.00	.00
	Positive Ranks	3 ⁱ	2.00	6.00
	Ties	12 ^j		
	Total	15		
devianta comportamentala testare finala - devianta comportamentala testare initiala	Negative Ranks	0 ^k	.00	.00
	Positive Ranks	3 ^l	2.00	6.00
	Ties	12 ^m		
	Total	15		
disimulare testare finala - disimulare testare initiala	Negative Ranks	1 ⁿ	1.00	1.00
	Positive Ranks	1 ^o	2.00	2.00
	Ties	13 ^p		
	Total	15		

a. grup = de control

b. extroversiune testare finala < extroversiune testare initiala

c. extroversiune testare finala > extroversiune testare initiala

d. extroversiune testare finala = extroversiune testare initiala

e. psihotism testare finala < psihotism testare initiala

f. psihotism testare finala > psihotism testare initiala

g. psihotism testare finala = psihotism testare initiala

h. neuroticism testare finala < neuroticism testare initiala

i. neuroticism testare finala > neuroticism testare initiala

j. neuroticism testare finala = neuroticism testare initiala

k. devianta comportamentala testare finala < devianta comportamentala testare initiala

l. devianta comportamentala testare finala > devianta comportamentala testare initiala

m. devianta comportamentala testare finala = devianta comportamentala testare initiala

n. disimulare testare finala < disimulare testare initiala

o. disimulare testare finala > disimulare testare initiala

p. disimulare testare finala = disimulare testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	psihotism testare finala - psihotism testare initiala	neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare finala - devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare finala - disimulare testare initiala
Z	-1.000 ^c	-2.611 ^c	-1.633 ^d	-1.633 ^d	-.447 ^d
Asymp. Sig. (2-tailed)	.317	.009	.102	.102	.655

a. grup = de control

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

d. Based on negative ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	Negative Ranks	0 ^b	.00	.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	8 ^d		
	Total	8		
psihotism testare finala - psihotism testare initiala	Negative Ranks	8 ^e	4.50	36.00
	Positive Ranks	0 ^f	.00	.00
	Ties	0 ^g		
	Total	8		
neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	Negative Ranks	0 ^h	.00	.00
	Positive Ranks	1 ⁱ	1.00	1.00
	Ties	7 ^j		
	Total	8		
devianta comportamentala testare finala - devianta comportamentala testare initiala	Negative Ranks	0 ^k	.00	.00
	Positive Ranks	1 ^l	1.00	1.00
	Ties	7 ^m		
	Total	8		
disimulare testare finala - disimulare testare initiala	Negative Ranks	1 ⁿ	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^o	.00	.00
	Ties	7 ^p		
	Total	8		

a. grup = de control, gen = feminin

b. extroversiune testare finala < extroversiune testare initiala

c. extroversiune testare finala > extroversiune testare initiala

d. extroversiune testare finala = extroversiune testare initiala

e. psihotism testare finala < psihotism testare initiala

f. psihotism testare finala > psihotism testare initiala

g. psihotism testare finala = psihotism testare initiala

h. neuroticism testare finala < neuroticism testare initiala

i. neuroticism testare finala > neuroticism testare initiala

j. neuroticism testare finala = neuroticism testare initiala

k. devianta comportamentala testare finala < devianta comportamentala testare initiala

l. devianta comportamentala testare finala > devianta comportamentala testare initiala

m. devianta comportamentala testare finala = devianta comportamentala testare initiala

n. disimulare testare finala < disimulare testare initiala

o. disimulare testare finala > disimulare testare initiala

p. disimulare testare finala = disimulare testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	psihotism testare finala - psihotism testare initiala	neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare finala - devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare finala - disimulare testare initiala
Z	.000 ^c	-2.588 ^d	-1.000 ^e	-1.000 ^e	-1.000 ^d
Asymp. Sig. (2-tailed)	1.000	.010	.317	.317	.317

a. grup = de control, gen = feminin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. The sum of negative ranks equals the sum of positive ranks.

d. Based on positive ranks.

e. Based on negative ranks.

Ranks^a

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	Negative Ranks	1 ^b	1.00	1.00
	Positive Ranks	0 ^c	.00	.00
	Ties	6 ^d		
	Total	7		
psihotism testare finala - psihotism testare initiala	Negative Ranks	6 ^e	3.50	21.00
	Positive Ranks	1 ^f	7.00	7.00
	Ties	0 ^g		
	Total	7		
neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	Negative Ranks	0 ^h	.00	.00
	Positive Ranks	2 ⁱ	1.50	3.00
	Ties	5 ^j		
	Total	7		
devianta comportamentala testare finala - devianta comportamentala testare initiala	Negative Ranks	0 ^k	.00	.00
	Positive Ranks	2 ^l	1.50	3.00
	Ties	5 ^m		
	Total	7		
disimulare testare finala - disimulare testare initiala	Negative Ranks	0 ⁿ	.00	.00
	Positive Ranks	1 ^o	1.00	1.00
	Ties	6 ^p		
	Total	7		

a. grup = de control, gen = masculin

b. extroversiune testare finala < extroversiune testare initiala

c. extroversiune testare finala > extroversiune testare initiala

d. extroversiune testare finala = extroversiune testare initiala

e. psihotism testare finala < psihotism testare initiala

f. psihotism testare finala > psihotism testare initiala

g. psihotism testare finala = psihotism testare initiala

h. neuroticism testare finala < neuroticism testare initiala

i. neuroticism testare finala > neuroticism testare initiala

j. neuroticism testare finala = neuroticism testare initiala

k. devianta comportamentala testare finala < devianta comportamentala testare initiala

l. devianta comportamentala testare finala > devianta comportamentala testare initiala

m. devianta comportamentala testare finala = devianta comportamentala testare initiala

n. disimulare testare finala < disimulare testare initiala

o. disimulare testare finala > disimulare testare initiala

p. disimulare testare finala = disimulare testare initiala

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala - extroversiune testare initiala	psihotism testare finala - psihotism testare initiala	neuroticism testare finala - neuroticism testare initiala	devianta comportamen tala testare finala - devianta comportamen tala testare initiala	disimulare testare finala - disimulare testare initiala
Z	-1.000 ^c	-1.200 ^c	-1.342 ^d	-1.342 ^d	-1.000 ^d
Asymp. Sig. (2-tailed)	.317	.230	.180	.180	.317

a. grup = de control, gen = masculin

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

c. Based on positive ranks.

d. Based on negative ranks.

Anexa 20. Mediile la stimă de sine, intimidare și victimizare pentru grupul experimental (GE) și cel de control (GC) după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Tabelul A20. 22. Mediile la stimă de sine, intimidare și victimizare pentru grupul experimental (GE) și cel de control (GC) după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

	Total		Fete		Băieți	
	GE	GC	GE	GC	GE	GC
Stimă de sine	39.6	22.2	39.63	21	39.57	23.57
Intimidare – bullying verbal	8.73	11.87	7.5	10.88	10.14	13
Intimidare – bullying social	7	8.47	7	8.5	7	8.43
Intimidare – bullying fizic	6.87	8.33	6.5	7.5	7.29	9.29
Intimidare/ hărțuire scor total	22.6	28.67	21	26.88	24.43	30.71
Victimizare verbală	10	17.6	10.75	17	9.14	18.26
Victimizare socială	9.47	12.87	10.5	15.13	8.29	10.29
Victimizare fizică	7.87	12.07	8	13	7.71	11
Victimizare scor total	27.33	42.53	42.88	45.13	25.14	39.57

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		39.6000	8.7333	7.0000	6.8667	22.6000

a. grup = experimental

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		22.2000	11.8667	8.4667	8.3333	28.6667

a. grup = de control

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0
Mean		10.0000	9.4667	7.8667	27.3333

a. grup = experimental

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0
Mean		17.6000	12.8667	12.0667	42.5333

a. grup = de control

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		39.6250	7.5000	7.0000	6.5000	21.0000

a. grup = experimental, gen = feminin

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		39.5714	10.1429	7.0000	7.2857	24.4286

a. grup = experimental, gen = masculin

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		21.0000	10.8750	8.5000	7.5000	26.8750

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		23.5714	13.0000	8.4286	9.2857	30.7143

a. grup = de control, gen = masculin

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0
Mean		10.7500	10.5000	8.0000	29.2500

a. grup = experimental, gen = feminin

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0
Mean		9.1429	8.2857	7.7143	25.1429

a. grup = experimental, gen = masculin

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0
Mean		17.0000	15.1250	13.0000	45.1250

a. grup = de control, gen = feminin

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0
Mean		18.2857	10.2857	11.0000	39.5714

a. grup = de control, gen = masculin

Anexa 21. Rezultatele la testul Mann-Whitney U pentru verificarea diferențelor dintre grupul experimental (GE) și cel de control (GC) după aplicarea experimentului formativ (testare finală) și pentru fete și băieți

Ranks

	grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare finala	de control	15	8.00	120.00
	experimental	15	23.00	345.00
	Total	30		
intimidare - bullying verbal testare finala	de control	15	18.23	273.50
	experimental	15	12.77	191.50
	Total	30		
intimidare - bullying social testare finala	de control	15	17.73	266.00
	experimental	15	13.27	199.00
	Total	30		
intimidare - bullying fizic testare finala	de control	15	17.07	256.00
	experimental	15	13.93	209.00
	Total	30		
intimidare/ hartuire testare finala	de control	15	17.70	265.50
	experimental	15	13.30	199.50
	Total	30		
victimizare verbala testare finala	de control	15	21.37	320.50
	experimental	15	9.63	144.50
	Total	30		
victimizare sociala testare finala	de control	15	18.27	274.00
	experimental	15	12.73	191.00
	Total	30		
victimizare fizica testare finala	de control	15	19.13	287.00
	experimental	15	11.87	178.00
	Total	30		
victimizare total testare finala	de control	15	21.33	320.00
	experimental	15	9.67	145.00
	Total	30		
extroversiune testare finala	de control	15	14.07	211.00
	experimental	15	16.93	254.00
	Total	30		
psihotism testare finala	de control	15	15.47	232.00
	experimental	15	15.53	233.00
	Total	30		
neuroticism testare finala	de control	15	18.43	276.50
	experimental	15	12.57	188.50
	Total	30		
devianta comportamentala testare finala	de control	15	18.17	272.50
	experimental	15	12.83	192.50
	Total	30		
disimulare testare finala	de control	15	14.37	215.50
	experimental	15	16.63	249.50
	Total	30		

Test Statistics^a

	stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
Mann-Whitney U	.000	71.500	79.000	89.000	79.500
Wilcoxon W	120.000	191.500	199.000	209.000	199.500
Z	-4.757	-1.712	-1.474	-1.163	-1.375
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000	.087	.141	.245	.169
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.000 ^b	.089 ^b	.174 ^b	.345 ^b	.174 ^b

a. Grouping Variable: grup

b. Not corrected for ties.

Test Statistics^a

	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
Mann-Whitney U	24.500	71.000	58.000	25.000
Wilcoxon W	144.500	191.000	178.000	145.000
Z	-3.672	-1.731	-2.284	-3.637
Asymp. Sig. (2-tailed)	.000	.084	.022	.000
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.000 ^b	.089 ^b	.023 ^b	.000 ^b

a. Grouping Variable: grup

b. Not corrected for ties.

Test Statistics^a

	extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
Mann-Whitney U	91.000	112.000	68.500	72.500	95.500
Wilcoxon W	211.000	232.000	188.500	192.500	215.500
Z	-.896	-.021	-1.833	-1.667	-.710
Asymp. Sig. (2-tailed)	.370	.983	.067	.096	.477
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.389 ^b	1.000 ^b	.067 ^b	.098 ^b	.486 ^b

a. Grouping Variable: grup

b. Not corrected for ties.

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		21.0000	10.0000	7.0000	6.0000	23.0000

a. grup = de control

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		40.0000	8.0000	6.0000	6.0000	22.0000

a. grup = experimental

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0
Median		18.0000	13.0000	9.0000	41.0000

a. grup = de control

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0
Median		10.0000	10.0000	8.0000	28.0000

a. grup = experimental

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		13.0000	5.0000	16.0000	18.0000	8.0000

a. grup = de control

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	15	15	15	15	15
	Missing	0	0	0	0	0
Median		13.0000	5.0000	14.0000	16.0000	9.0000

a. grup = experimental

Ranks^a

	grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare finala	de control	8	4.50	36.00
	experimental	8	12.50	100.00
	Total	16		
intimidare - bullying verbal testare finala	de control	8	10.44	83.50
	experimental	8	6.56	52.50
	Total	16		
intimidare - bullying social testare finala	de control	8	9.38	75.00
	experimental	8	7.63	61.00
	Total	16		
intimidare - bullying fizic testare finala	de control	8	9.56	76.50
	experimental	8	7.44	59.50
	Total	16		
intimidare/ hartuire testare finala	de control	8	9.94	79.50
	experimental	8	7.06	56.50
	Total	16		
victimizare verbala testare finala	de control	8	11.00	88.00
	experimental	8	6.00	48.00
	Total	16		
victimizare sociala testare finala	de control	8	11.06	88.50
	experimental	8	5.94	47.50
	Total	16		
victimizare fizica testare finala	de control	8	10.63	85.00
	experimental	8	6.38	51.00
	Total	16		
victimizare total testare finala	de control	8	11.38	91.00
	experimental	8	5.63	45.00
	Total	16		
extroversiune testare finala	de control	8	8.75	70.00
	experimental	8	8.25	66.00
	Total	16		
psihotism testare finala	de control	8	8.63	69.00
	experimental	8	8.38	67.00
	Total	16		
neuroticism testare finala	de control	8	10.25	82.00
	experimental	8	6.75	54.00
	Total	16		
devianta comportamentala testare finala	de control	8	10.50	84.00
	experimental	8	6.50	52.00
	Total	16		
disimulare testare finala	de control	8	8.69	69.50
	experimental	8	8.31	66.50
	Total	16		

a. gen = feminin

Test Statistics^{a,b}

	stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
Mann-Whitney U	.000	16.500	25.000	23.500	20.500
Wilcoxon W	36.000	52.500	61.000	59.500	56.500
Z	-3.427	-1.660	-.776	-1.173	-1.228
Asymp. Sig. (2-tailed)	.001	.097	.438	.241	.220
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.000 ^c	.105 ^c	.505 ^c	.382 ^c	.234 ^c

a. gen = feminin

b. Grouping Variable: grup

c. Not corrected for ties.

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
Mann-Whitney U	12.000	11.500	15.000	9.000
Wilcoxon W	48.000	47.500	51.000	45.000
Z	-2.114	-2.167	-1.818	-2.424
Asymp. Sig. (2-tailed)	.034	.030	.069	.015
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.038 ^c	.028 ^c	.083 ^c	.015 ^c

a. gen = feminin

b. Grouping Variable: grup

c. Not corrected for ties.

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
Mann-Whitney U	30.000	31.000	18.000	16.000	30.500
Wilcoxon W	66.000	67.000	54.000	52.000	66.500
Z	-.212	-.106	-1.481	-1.684	-.159
Asymp. Sig. (2-tailed)	.832	.916	.139	.092	.874
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.878 ^c	.959 ^c	.161 ^c	.105 ^c	.878 ^c

a. gen = feminin

b. Grouping Variable: grup

c. Not corrected for ties.

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Median		21.0000	9.5000	7.0000	6.0000	24.0000

a. gen = feminin, grup = de control

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Median		40.0000	7.5000	6.5000	6.0000	21.0000

a. gen = feminin, grup = experimental

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0
Median		16.5000	14.5000	11.0000	41.5000

a. gen = feminin, grup = de control

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0
Median		11.0000	10.5000	8.5000	28.0000

a. gen = feminin, grup = experimental

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Median		15.0000	4.5000	17.5000	19.0000	10.0000

a. gen = feminin, grup = de control

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	8	8	8	8	8
	Missing	0	0	0	0	0
Median		13.5000	3.5000	12.5000	14.0000	9.0000

a. gen = feminin, grup = experimental

Ranks^a

	grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
stima de sine testare finala	de control	7	4.00	28.00
	experimental	7	11.00	77.00
	Total	14		
intimidare - bullying verbal testare finala	de control	7	8.71	61.00
	experimental	7	6.29	44.00
	Total	14		
intimidare - bullying social testare finala	de control	7	8.86	62.00
	experimental	7	6.14	43.00
	Total	14		
intimidare - bullying fizic testare finala	de control	7	8.14	57.00
	experimental	7	6.86	48.00
	Total	14		
intimidare/ hartuire testare finala	de control	7	8.50	59.50
	experimental	7	6.50	45.50
	Total	14		
victimizare verbala testare finala	de control	7	10.79	75.50
	experimental	7	4.21	29.50
	Total	14		
victimizare sociala testare finala	de control	7	8.50	59.50
	experimental	7	6.50	45.50
	Total	14		
victimizare fizica testare finala	de control	7	9.07	63.50
	experimental	7	5.93	41.50
	Total	14		
victimizare total testare finala	de control	7	10.50	73.50
	experimental	7	4.50	31.50
	Total	14		
extroversiune testare finala	de control	7	5.79	40.50
	experimental	7	9.21	64.50
	Total	14		
psihotism testare finala	de control	7	7.43	52.00
	experimental	7	7.57	53.00
	Total	14		
neuroticism testare finala	de control	7	8.64	60.50
	experimental	7	6.36	44.50
	Total	14		
devianta comportamentala testare finala	de control	7	8.14	57.00
	experimental	7	6.86	48.00
	Total	14		
disimulare testare finala	de control	7	6.21	43.50
	experimental	7	8.79	61.50
	Total	14		

a. gen = masculin

Test Statistics^{a,b}

	stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
Mann-Whitney U	.000	16.000	15.000	20.000	17.500
Wilcoxon W	28.000	44.000	43.000	48.000	45.500
Z	-3.183	-1.099	-1.301	-.638	-.904
Asymp. Sig. (2-tailed)	.001	.272	.193	.524	.366
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.001 ^c	.318 ^c	.259 ^c	.620 ^c	.383 ^c

a. gen = masculin

b. Grouping Variable: grup

c. Not corrected for ties.

Test Statistics^{a,b}

	victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
Mann-Whitney U	1.500	17.500	13.500	3.500
Wilcoxon W	29.500	45.500	41.500	31.500
Z	-2.955	-.903	-1.424	-2.686
Asymp. Sig. (2-tailed)	.003	.366	.154	.007
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.001 ^c	.383 ^c	.165 ^c	.004 ^c

a. gen = masculin

b. Grouping Variable: grup

c. Not corrected for ties.

Test Statistics^{a,b}

	extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
Mann-Whitney U	12.500	24.000	16.500	20.000	15.500
Wilcoxon W	40.500	52.000	44.500	48.000	43.500
Z	-1.538	-.065	-1.030	-.583	-1.160
Asymp. Sig. (2-tailed)	.124	.949	.303	.560	.246
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	.128 ^c	1.000 ^c	.318 ^c	.620 ^c	.259 ^c

a. gen = masculin

b. Grouping Variable: grup

c. Not corrected for ties.

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Median		21.0000	11.0000	7.0000	6.0000	23.0000

a. gen = masculin, grup = de control

Statistics^a

		stima de sine testare finala	intimidare - bullying verbal testare finala	intimidare - bullying social testare finala	intimidare - bullying fizic testare finala	intimidare/ hartuire testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Median		40.0000	10.0000	6.0000	6.0000	25.0000

a. gen = masculin, grup = experimental

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0
Median		19.0000	9.0000	9.0000	37.0000

a. gen = masculin, grup = de control

Statistics^a

		victimizare verbala testare finala	victimizare sociala testare finala	victimizare fizica testare finala	victimizare total testare finala
N	Valid	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0
Median		9.0000	8.0000	7.0000	23.0000

a. gen = masculin, grup = experimental

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Median		8.0000	7.0000	16.0000	16.0000	7.0000

a. gen = masculin, grup = de control

Statistics^a

		extroversiune testare finala	psihotism testare finala	neuroticism testare finala	devianta comportamen tala testare finala	disimulare testare finala
N	Valid	7	7	7	7	7
	Missing	0	0	0	0	0
Median		12.0000	6.0000	15.0000	16.0000	10.0000

a. gen = masculin, grup = experimental

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA PROPRIEI RĂSPUNDERI

Subsemnata, Popa Rodica, declar pe propria răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Popa Rodica

Semnătura

Data

Curriculum Vitae

Europas

INFORMAȚII PERSONALE

Nume și prenume POPA RODICA

E-mail rodpopa22@yahoo.com

Naționalitate română

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

Responsabilități la nivel județean și național

Funcția postului ocupat 2006 - prezent	Centrul Județean de Resurse și Asistență Educațională (CLRAE)/ Colegiul Național "Gh. M. Murgoci" Brăila Profesor consilier școlar Cadru didactic asociat la Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați Asistent universitar
1.10.2022	
Funcția postului ocupat 24.02.2021-31.08.2021 Funcția postului ocupat 2017-prezent	Coordonator al Centrului Județean de Asistență Psihopedagogică Membru SEOSP (Serviciul de Evaluare, Orientare Școlară și Profesională) – psiholog atestat de Colegiul Psihologilor din România (CPR) Psiholog clinician autonom atestat de CPR Psiholog educațional autonom atestat de CPR Psihoterapeut sistemic de familie și cuplu în supervizare atestat de CPR
2022-2020	Membru în comisia de evaluare bacalaureat – profesor evaluator la
2020-2019	Disciplinele sociologie și psihologie
2018-2017	Expert în comisia națională de evaluare pentru titularizare consiliere
2017-2013	Membru în Comisia Județeană a Olimpiadei de socioumane Membru Consiliul Consultativ al Inspectoratului Școlar Județean Brăila (ISJ) Membru evaluator examen de bacalaureat-socioumane Membru în Comisia Centrală a Olimpiadei de socioumane Membru în Comisia Județeană a Olimpiadei de socioumane Membru în Consiliul Consultativ pe discipline socio-umane
2022-2019	Activitate de formator – Casa Corpului Didactic (CCD) Brăila Denumirea programului: Inteligența emoțională - adresat cadrelor didactice
2012-2009	Denumirea programului: Dezvoltare personală și profesională – adresat

	cadrelor didactice
2007	Curs de consiliere și orientare pentru profesorii diriginți
2012-2007	Coordonator al Centrului Județean de Asistență Psihopedagogică-
Responsabilități	Coordonarea activităților consilierilor școlari Membru în Consiliul de Administrație al CJRAE Responsabil comisia metodică a consilierilor școlari
2007-2005	Centrul Județean de Asistență Psihopedagogică Profesor psihopedagog
2005-1996	Profesor psihopedagog Grupul Școlar Industrial "Panaite Istrati" Consiliere școlară și asistență psihopedagogică
EDUCAȚIE ȘI FORMARE	
2018	Doctorand Psihologie - Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" Chișinău
2022	Curs de formare "Utilizarea softului Zotero pentru gestiunea referințelor bibliografice"-Furnizor UPS "Ion Creangă" Biblioteca științifică Curs webinar "Stiluri de citare a surselor și referințelor bibliografice" –U.P.S."Ion Creangă" Biblioteca științifică"
2021	Curs de formare "Mediere școlară" – Bullying-ul în mediul școlar Fundatia ZECE PLUS - 20 credite
2019	Workshop - ul doctoral "Statistici avansate de date"- UPS "Ion Creangă"
2019	Workshop - ul doctoral "Etica și comunicarea științifică" UPS "Ion Creangă"
2017	Curs: Modalități de intervenție în cazul copiilor cu TSA Diplomă-MEN
2017-2016	Curs de formator - Atestat de Formator - Fundația ZECE PLUS
2013- 2012	Atestat Educație pentru viața de familie Fundația Tineri pentru tineri
2010-2008	Masterat: Psihodiagnoză și consiliere psihologică- Universitatea Ecologică - București
2009	Curs de formare: Asigurarea calității în educație - ISJ Brăila, C.C.D., A.R.A.C.I.P.

2009-2007	Formare în Terapia sistemică de familie - Asociația de Psihoterapia Familiei și a Cuplului
2009-2007	Manager XXI- curs formare continuă a personalului didactic - Academia de Studii Economice București
2008-2005	Licență - Psihologie Universitatea Ecologică - București
2007	Gradul Didactic I - Factorii sociali ai alegerii carierei Universitatea București
2001-1999	Masterat - Politici publice și administrație publică Universitatea București - Facultatea de Filosofie
1996-1991	Licență Sociologie - Universitatea București - Facultatea de Psihologie Pedagogie Sociologie
Competențe de comunicare	Cunoașterea limbii engleze - nivel mediu Cunoașterea limbii franceze – nivel mediu - competențe dobândite în facultate (supliment la diplomă de licență/ foaie matricolă)
Competențe organizaționale manageriale	Foarte bune competențe de comunicare dobândite prin experiența de coordonator al Centrului Județean de Asistență Psihopedagogică (CJAP) și de formator - aria consiliere și orientare pentru prof. diriginți și prin cursurile postuniversitare Competențe de organizare, negociere în rezolvarea conflictelor prin funcția de coordonator CJAP, dar și prin: Expert manager - Corpul Național al Experților Manageri Master în Politici publice și administrație publică
Competențe IT 2008	Participare seminar de formare: Competențe TIC ale practicienilor din domeniul învățării permanente – Institutul de Științe ale Educației

Coautor - Auxiliar didactic

Popa Valentin, **Popa Rodica** – Psihologie - Evaluare prin teste grilă pentru Bacalaureat și admitere, Editura Istros a Muzeului Brăilei "Carol I", Brăila, 2019 ISBN:978-606-654-346-0

Proiecte Erasmus:

Proiectul Rose- Liceul Tehnologic Măxineni 2020-2021

Participare la programe de formare- "Exploatarea didactică a platformei Moodle" 2019
"Successful Communication -The Future OF Europe " 2015-2017

Inițiere proiecte educaționale:

Proiect "Nu ești singur"-CAEN județean pentru elevii cu părinții plecați la muncă în străinătate
Proiect județean "Lex et Honor" în CAEN, 2021-2022-coordonator
Proiect județean "Stop Violenței"-2018-2019-coordonator

Proiect județean înscris în CAEN ”Școala Nonviolentei”-coordonator
Proiect județean ”Lex et Honor” în CAEN, 2018-2019-coordonator
Proiect județean în CAEN pentru părinții ”Un viitor pentru copilul meu” 2015-2017
Proiect județean *Dezvoltare personală și profesională pentru adolescenți și adolescenți* în CAEN 2015-2017-coordonator

Participări conferințe naționale și internaționale

1. Conferința Științifică Anuală „Probleme actuale ale științelor umanistice.” Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, 2019, Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți (studiu de caz), volumul 18, partea 2, pp. 207-217;
2. Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”- Cahul, 6 iunie 2019, Aspecte teoretice ale bullying -ului în mediul școlar, volumul 6, partea a II-a, pp. 119-123;
3. Conferința Științifică Internațională „Psihologia în mileniul III – Provocări și Soluții”, Bălți, Republica Moldova, 25-26 octombrie 2019, Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină – demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz), volumul 1, 2020, pp. 148-152;
4. Conferința Republicană a Cadrelor Didactice, „Psihopedagogie și management educațional”, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 28-29 februarie 2020, Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale, volumul 5, pp. 130-133;
5. Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 05 iunie 2020, Cahul, Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar (Studiu de caz), vol.7, partea a II-a pp. 130-135;
6. Conferința Științifică Internațională „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului” U.P.S. „Ion Creangă”, Chișinău, 8-9 octombrie 2020, Dinamica stimei de sine la adolescenți, vol.1, pp. 317-323;
7. Conferința Științifică anuală „Probleme actuale ale științelor umanistice”, Analele științifice ale doctoranzilor, Chișinău, UPS „Ion Creangă”, mai 2021, Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România, vol.19, partea a II-a, pp. 301-309;
8. Conferința Științifică Internațională ”Restructurări psihologice în criză”, A.P.A.R., Brașov, 12-16 mai 2021, ediția XVI, Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți, în vol. ”Restructurări psihologice în criză”, pp. 162-169 ;
9. Conferința Științifică Internațională „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități”, Chișinău, Moldova, 10 decembrie 2021, Stima de sine a adolescenților implicați în relația de bullying, în volumul materialele conferinței, pp. 208-212;
10. Conferința Științifică Internațională „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective”, U.S.A.R.B., Bălți, Republica Moldova, 22 oct. 2021, ediția a II-a, Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți, vol. materialele conferinței, pp. 81-89

Lista lucrări și articole științifice

1. *Aspecte teoretice ale bullying-ului în mediul școlar*, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, conferință internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, 2019, vol. VI, Partea a II-a, pp. 119-123, 410 p. ISSN: 2587-3563
2. *Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți. Studiu de caz*, în vol. XVII, partea a II-a, Probleme actuale ale științelor umanistice, Chișinău, 2019, pp. 207-217, 371 p., ISBN: 978-9975-46-235-8

3. *Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale*, Materialele conferinței republicane a cadrelor didactice, 28-29 februarie, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 2020, vol. V - Psihopedagogie și management educațional, pp. 130-133, 344 p. ISBN: 978-9975-76-300-4
4. *Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar. Studiu de caz*, în „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, vol. 7. partea a II-a, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, 2020, pp. 130-135, 471 p. ISSN: 2587-3563 E-ISSN: 2587-3571, ISBN: 978-9975-88-061-9
5. *Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină – demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz)*, în „Psihologia în mileniul III: provocări și soluții”, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, 2020, pp. 148-152, 344 p. ISBN 978-9975-50-247-4
6. *Dinamica stimei de sine la adolescenți*, în „Problemele științelor socio-umanistice și modernizării învățământului”, Conferința Științifică Internațională, vol I, Universitatea Pedagogică de Stat, „Ion Creangă”, Chișinău, pp. 317-323, 400 p. ISBN 978-9975-46-450-5
7. *Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România*, în Analele științifice ale doctoranzilor: Probleme actuale ale științelor umanistice, vol XIX, partea II, Chișinău, 2021, pp. 301-309, 386 p. ISBN: 978-9975-46-296-9
8. *Stima de sine a adolescenților implicați în relația de bullying*, „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități”, Chișinău, 2021, pp.208-212, 416 p. ISBN: 978-9975-56-952-1
9. *Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți*, Volumul Lucrări Conferința A.P.A.R., ediția XVI. Restructurări psihologice în criză Brașov: Editura A.P.A.R. România, 2021, pp. 162-169, 235 p. ISBN:978-606-94584-9-5
10. *Perspectiva sociometrică în abordarea stimei de sine a elevului victimă a bullying-ului școlar*, în Psihologie Revista științifico-practică, 2021, vol. 39, nr. 2, pp. 47-57, ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-2502, <http://key.upsc.md>
11. *Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți*, în Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective, Ediția II, Volumul Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Universitatea „Alec Russo” din Bălți, 2021 pp. 81-84, ISBN: 978-9975-50-269-6
12. *Rezultatele unui studiu constatativ asupra bullying-ului școlar*, în „Psihologie revista științifico-practică”, vol 38 nr. 1-2, 2021, pp. 67-79. Disponibil în [http:// psihologie key.md](http://psihologie.key.md), ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-25-02
13. *Determinantele psihologice ale comportamentului de tip bullying la adolescenți*, în Akademos, nr 4,(67) 2022, pp.110-115. Disponibil: <https://doi.org/10.52673/18570461>

Popa Rodica